

İLAHİYAT KÜLLİYATI

Basım sıra No.

12

ÜMİT

[İstiraptan Kurtuluş Ümidi — Ümidin Menşei — Sebep ve Hikmeti, Ümidi Yaşatan Amiller ve Kurtuluş Yolu]

Yazan:

ÖMER FEVZİ MARDİN

Tevzi Yeri:

Kadıköy — İskele

Muvakkithane Caddesi No. 63 (Kitabevi)

Vilâyet Konağı Karşısında

SINAN MATBAASI VE NEŞRİYAT EVİ

1945

İLAHİYAT KÜLLİYATI

Basım sıra No.

12

ÜMİT

[İstıraptan Kurtuluş Ümidi — Ümidin Menşei — Sebep ve Hikmeti, Ümidi Yaşatan Amiller ve Kurtuluş Yolu]

Yazan:

ÖMER FEVZİ MARDİN

Ankara Caddesi, Vilâyet
Konağı Karşısında

SİNAN MATBAASI VE NEŞRİYAT EVİ

1945

«Ü M İ T»

«ÖN SÖZ»

Kurtuluş ümidini; aratacak sebep vardır. Beşerî ıstırap! Ümide hak verecek sebep de vardır. Allahın alâkaları! İstırapın sebepleri; beşerî zaaf lar ve hâtâlarıdır. Fakat ona mukabil kurtarıcı ve koruyucu, bakıp gözetici, yetiştirici Allahımız vardır. Gafletlerimiz; uyanıklık ve intibah ile, cehaletlerimiz: bilgi ile düzelir şeylerdir. İmdi, Allahı tanıyanların ümitle yaşamak haklarıdır. İş; ıstırap âmili olan fenalıkları, beşeriyete göstermek ve ondan sakındırmaktır.

İstırap saiki olan o fena şeylerin neler oldukları; bu külliyyatın 11 inci (İstırap) kitabında gözönüne kondu. Şimdi bu (Ümit) kitabında sıra; onların ne yolda düzeleceklerinden, nasıl ümitlenebileceğimize geldi. Allahtan inayet ve muvaffakiyet dileyerek işte onu yazmağa başlıyorum. Herhangi bir insanın birkaç nefeslik olsun rahatlığına, istikbalden ümitlenmesine, teselli bulmasına vesile olursa ne mutlu. Allaha şükrederim.

« G İ R İ Ő »

Bu yazılar; (İstirab), (Ümit) ve (Kurtuluş) serisinin ikinci kısmıdır.

İnsanı yaşatan ümittir. İnsanda gayret ve faaliyeti her an tazeleyen ümitdir. Ümitsiz insan; her an enerjisini, zindeliğini kaybederek çöken, sönen, eriyen, ve hayatı da sıfıra doğru düşün bir zavallıdır, yaŐamaktan ziyade sürünen birŐeydir.

Bir insanın vazifesi düşüncelerini ümitsizliğe doğru değil ümit kapılarına doğru ayarlamaktır. Ümit; hayat demektir ümitsizlik de ölüm. Halbuki dünyaya kendiliğimizden gelmedik ki acimize bakarak ümitsizliğe düşelim. Allah tarafından gelen, Allah için yaŐamađa gelen ve Allaha hizmet vazifesile gelen insan için ümitsizliğe yer yoktur.

Allahın evsafını, alâka ve kudretini hakkiyle bilen insan için, Allahı olan insan için ne ümitsizliğe, ne hüzne ne yeise düşmeğe sebep yoktur. Allahı olanın gamı kasveti hiç olmamak gerektir.

Peygamber efendimizin bildirdikleri bir hakikate göre de (ancak kendini bilen Allahı bilir) yani Allahın varlığını ve kudretini anlamak için insanın kendi yokluğunu, hiçliğini anlaması lâzımdır.

Evet, insan hiçtir. Fakat o hiçlikte derece derece tecelli eden Allahın varlığıdır ki insanı kıymetlendirir, ve (mahlûkatın en şerefliŐi) yapar.

Binaenaleyh insandan da hiç bir vakit ümit kesilmeğe sebep yoktur. Çünkü Allahın kemâlini tecelli ettirecek en kabiliyetli vasıtaadır.

« Ü M İ T »

Ümitlenmek, ümitle yaşamak hakkımızdır. Zira: Kur'anı Kerimde Cenabı Hak buyurur:

(39 — Zümer — 54(53)) «Allahın rahmetinden ümit kesmeyiniz.» Allahın insanlara müjdelediği bu rahmet; insanların fena işlerinden hasıl olan dünyadaki ıstırabların ve ahretteki azabın kâffesine racidir. Zira bu âyeti kerimenin mukaddimesinde Cenâbı Hak, insana hitab ederken:

«Ya Muhammed, tarafımdan deki: Ey, öz nefislerine fenalıkta hadden aşan kullarım...» buyurulmaktadır.

Görülüyor ki muhatab: Allahm menettiği fenalıkları işliyenlerdir. Ve o fenalıkların dünyada tevlit ettiği ıstırablar, gibi ahrette de celbedebileceği azaplar vardır. (1) Fakat her ümidin üstün-

(1)

Ahret azabı denince akla Allahın (intikamı) gibi bir şey gelmesin. Allah kulundan intikama tenezzül etmez. Allah insan değilki, kin, garaz bağlasın ve huñ alsın. Binaenaleyh ahret azabı; surf insan ruhunu temizleyip, mussafa hale getirmek ve bu suretle onun Allaha dönüp gidişini temin etmek için bir muameledir. Toprağı; cevherinden ayrılmamış bir maden; saf cevher haline getirilmek, cevheri, pisliğinden ayrılmak üzere nasıl ateşde eritiliyorsa muamele aynidir. Maksat, ve esas, temizleyip kurtarmaktır. Fakat insan nedamet gösterir Allaha tövbe ederse Allah bu muameleyi kemâl lütfundan ateşsiz, azabsız olmasını rahmeti tecellileriyle temin buyurur. Nitekim yine yukarıdaki aynı (Zümer — 54(53)) âyeti takip eden âyeti kerimede şöyle buyuruluyor:

«Muhakkak Allah, bütün günahları af ve mağfiret buyurur, zira o; mübalâğa ile mağfiret edici ve merhametlidir.»

Ve nitekim diğer bir yerde gelen şu âyetler dahi aynı aslı tevid ve tekid buyurur:

Kur'anı Kerim'den:

(15 — Hacar — 49): «Kullarıma ilân et. Muhakkak ben mağfiret ve merhamet edenim.»

de, her kusurun üstünde (acıyan) dır. Ve kullarından daima, nedamet, intibah bekliyendir. Ve kullarının tövbelerini kabule her zaman hazırdır. Nitekim Kur'anı Kerimde buyruluyor:

(9 — Tevbe — 105(104)): «Bilmezler mi ki Allah kullarından tövbelerini kabul eder.»

Ve endişeye hiç sebep yoktur. Zira Allah yine Kur'anı Kerimde buyurur:

(1 inci hâşiyenin devamı:)

Diğeri :

(3 — Al'ûmran — 30(31)): «Ve Allah kullarına re'fet merhamet edicidir.»

Diğeri :

(42 — Şurâ — 5): «Agâh olun ki Allahü Taalâ gafurürâhimdir.»

Diğeri :

(2 — Bakara — 145(143)): «Cenabı Hak insanlara re'fet ve şefkat sahibi ve mübalâğa ile rahmet edicidir.»

Diğeri :

(2 — Bakara — 164(163)): «Dünyada kâffeı mahlûkata nimetler veren ve iyilikler eden ve ahrette rahmet ifâze edendir.»

Diğeri:

(16 — Nahil — 18): «Allah; kullarının hâtâsını mağfiret edici ve onların âcine merhamet eyleyicidir.»

Diğeri :

(8 — Enfâl — 41(40 ÷ 41)): «Biliniz ki Allahü taalâ sizin dostunuz ve mevlânızdır. O ne güzel dost ve ne güzel yardımcıdır. Ve her şeye kadirdir.»

Diğeri :

(27 — Nemil — 74(73)): «Muhakkak Rabbin insanlar üzerine fazıl ve kerem sahibidir.»

Diğeri:

(35 — Fatr — 40(41)): «Muhakkak Allah kullarına hilm ile muamele eder ve mağfiret eyler oldu.»

(17 — Esra — 108): «Rabbimiz her ayıp ve noksandan münezzehdir. Rabbimizin vadi herhalde vaki olacaktır derler.»

Musevi mukaddes kitaplarından:

(Mülûki evvel — 15 — 29): «Hem dahi İsrailin hâmisî yalan söylemez, ve pişman olmaz. Zira insan değil ki pişman ola.»

Diğeri :

(Mezmurlar — 68 — 55(5)): «Allah; mukaddes meskeninde yetimlere peder ve dul kadınlara hâkimdir.»

Diğeri :

(Mezmurlar — 50 — 15): «Ve müzayaka gününde bana feryat eyle. Seni kurtaracağım sen dahi beni temcid edeceksin.»

Diğeri :

(Mezmurlar — 36(30) — 5): «Zira anın [Allahın] gazabı, bir dakika, hüsnü rızası ise bir ömürdür. Ağlayış bir gece kalır, ama sabahleyin meserret gelir.»

Halbuki :

(6 — Enâm — 65): «De ki Allah sizin üzerinize üstünüzden ve ayaklarınızın altından azap göndermeğe yahut aranızda fırkalar ihtilâfı ile ihtilât hasıl etmeğe ve birbirinizin eliyle katlı [ölümü] tatdırmağa kadirdir.»

Fakat :

(4 — Nisa — 26): «Allah sizi af ve mağfired etmeği murad eder.»

Çünkü :

(4 — Nisa — 27(28)): «Allah üzerinizden yükünüzü hafifletmek ister. İnsan; zayıf olarak yaratılmıştır.»

Allahın muradı:

(2 — Bakara — 185): «Allah size kolaylık murad edip güçlük istemez.»

(1 inci hâşiyenin devamı:)

Diğeri :

(11 — Hud — 89(90)): «Rabbim merhamet ve muhabbet sahibidir dedi.»

Şuraya kadar okuduğumuz âyeti kerimelerden anlıyoruz ki:
İnsan zayıftır, hâtâyâ meyyaldır. Fakat buna mukabil Allah;
kusursuz iyidir, hudutsuz, ölçsüz merhametlidir.

Nitekim Cenabı Hak Kur'anı Kerimde:

(Ve rahmetim; herşeyi ihtiva eder.) Buyurmuştur. [7 —
Arâf — 156]

Allah; kullarının her haliyle alâkalıdır. Kullarının hâtâsından
ve o hâtâlar yüzünden düştüğü ıstırabdan zevk almaz, bilâkis eza
duyar, merhameti harekete gelir, kurtulmasını ister, ve kurtuluşu
için ona herşeyi hazırlar ve yardım eder. Elverirki kul yaptığıının
fenalık olduğunu takdir etsin, ve fenalığından pişman olsun, tâ ki
bir daha ıstıriba düşmesin.

Bir mülâhaza :

Acaba bu kurtuluş işinde insanlar kendi hallerine mi bıra-
kılmıştır. İnsanlar nedamet etmese, hak ve hakikati kabul etmese
bu ıstırab kıyamete kadar böyle devam edip gidecek midir?

Hayır!

Allahın mukaderatımıza hâkim bir sevk ve idaresi var. Yuka-
rıkî âyetlerde gördük ki Allah kullarını feraha, selâmete, nûra çı-
karmak, kurtuluşa erdirmek için daima üzerlerine rahmetlerini
bezletmektedir. Allahın sonsuz gayreti ve bıkmaz, yorulmaz vasıf-
ları vardır. Üzerimizde her an hükmü carî mükemmel kanunları var-
dır. Mahlûklar; bu kanunların içinde yaşamakta ve bunlar tara-
findan mütemadiyen iyiliğe ve kurtuluşa doğru sevkedilmektedir.
Sağa, sola sapıldıkça, kaçıldıkça ıstırab cehennemî; insanın ya-
kasına yapışmaktadır.. (2) Ve bu ıstırab insanı imana ve amana
getirinceye kadar şiddetini artırmaktadır.

(2)

« DOĞRU YOL »

Kur'anı Kerimden :

(6 — En'âm — 153): « *Ve bu [emirler ve tavsiyeler] benim*

Ne mutlu onlara ki çabuk akıllanırlar, çabuk nedamet gösterirler ve biran evvel cefadan kurtulurlar.

İmdi, ümit, nedamete bağlıdır. Samimî olarak salâhi istemeğe bağlıdır. Fakat insan fenalıkta inat etmekle Allah onu kendi haline bırakacak değildir. O mutlaka istediğini yapacak ve koyduğu kanunların hükümlerini tahakkuk ettirecektir. Bu hakikati bugün anlamıyan insan yarın anlayacak, bugün hissetmiyen yarın hissedecektir. Zira Allahın tekâmül ettirici hükümleri insanlar üzerinde gece gündüz mütemadiyen işlemektedir.

İmdi insan tedricen ergeç [kabiliyetine göre] fakat muhakkak yola yatacaktır. Ve Allahın istediği tekâmüle ve kurtuluş devresine girecektir. İşte ümidin katiyeti bu noktadadır.

Şimdi ümidi tevsik eden diğer esasları gözden geçirerek dünya ölçüşünde bir fikir edinelim:

Musevi mukaddes kitaplarından :

(Eş'ya — 40 — 1): «Allahınız buyurur ki teselli veriniz.»

Diğeri :

Zebur şeriften :

(2) *inci hâşiyenin devamı*

doğru yolumdur. Ona ittiba ediniz, türlü türlü yollara tabi olmayınız ki sizi Allahın yolundan ayırırlar, Allah bunu size emrediyor, tâ ki sakınasınız.»

Diğeri :

(6 — *En'âm* — 116) : «Eğer sen yeryüzünde olanlardan ekserisine itaat edersen seni Allahın yolundan şaşırtırlar.»

Hadisi Şerif :

(Hikmeti camia; hakkı bilmek ve onun ile amel ederek batılı farketmektir.)

Diğeri :

(Allahım bize hakkı hak olarak göster, ve ona tâbi olmağı nasib et. Ve batılı bâtil olarak göster. Ondan içtinabı müyesser et.)

(Mezmurlar(Eş'ya) — 66 — 13): «Bir adam valdesi tarafından teselli bulduğu gibi ben size öyle teselli vereceğim.»

Diğeri :

(Mezmurlar — 39 — 7): «Ve şimdi Ya Rab, artık yine in-tizardayım. Ümidim sendedir.»

Musevi mukaddes kitaplarından :

Merhamet ölçüsü :

(Eremya — 5 — 1): « [Allah buyuruyor] Eğer hak icra eden, hakikat arayan bir adam bulabilirseniz ben o şehri affedeyim.»

Diğeri :

(Yuil — 2 — 13): « [Allah] belâdan dolayı merhamete ge-lir.»

Diğeri:

(Mezmurlar — 103 — 10): «Bize günahlarımıza göre mua-mele etmedi.»

Diğeri:

(Ermeya(Eremya Mersiyeleri) — 3 — 33): «Zira istekle taziyik etmez. Ve insan evlâdını mükedder kılmaz.»

Diğeri :

(Eremya — 32 — 41): «Ve onlara iyilik etmekle mesrur olacağım.»

Diğeri :

(Hâkimler — 10 — 16): «O [Allah] dahi İsrailin meşakkatına dayanamadı.»

Diğeri :

(Mezmurlar — 145 — 9): «Rab cümleye kerimdir. Ve mer-hametleri mahlûkatın kâffesi üzerindedir.»

Diğeri :

(Hazekiyal — 18 — 32(31 ÷ 32)): «Ey beyt İsrail, niçin ölesiniz, zira ölenin ölümünden hoşnud değilim. İmdi rücû edip yaşayınız. Diye Rab Yehova buyurur.

(Habkuk — 1 — 13): «[Allaha hitab] ve cefaya bakamazsın (acırsın)»

"ÜMİD HAKKIMIZDIR"

O halde ümid hakkımızdır. Hiç bir zaman (Allahtan ümid kesilmez) hakikati; atalar sözüdür.

Zira:

Allahın malıyız:

Kur'anı Kerimden: (3 — Ali umran — 109): «Göklerde ve yerde olan her şey Allahın malı, mülkü ve mahlûkudur. Umurun kâfesi ona irca olunur [yani her iş ve ihtiyacın yegâne mercii Allahtır].»

Allahın işini görüyoruz:

Kur'anı Kerimden: (37 — Safât — 96): «Ve sizi ve işlerinizi halk eden Allahtır.»

Diğeri:

(61 — Saf — 14): «Ey müminler, Allahın yardımcıları olunuz.»

İncili şeriften:

(1 — Korintoslulara — 3 — 9): «Allahın iş arkadaşlarıyız.»

Kur'anı Kerimden;

(5 — Maide — 59(56)): «Allah ve resulünü ve müminleri dost ve veli, itihaz edenler Allahın askeridirler. Ve onlar galiptirler.»

Allahın koyduğu kanunlar hükmünce yaşıyoruz:
(65 — Talâk — 12): «O Allah ki, yedi göğü ve onun misli arzı halketti. Allahın emir ve kazası [hükümleri, iradeleri] onlar arasında carî ve nafiz olur. Tâ ki Allahın her şey üzerine kadir olduğunu ve her şeyi muhîf olduğunu bilesiniz.»

Diğeri:

(3 — Ali umran — 154): «Umurun kâfesi [bütün işler] Allahın elindedir.»

Alınan bir nefes yok ki; Allahtan gelmiş olmasın:
(3 — Ali umram — 145): «Bir nefse Allahın izni olmadıkça ölmek yoktur.»

Diğeri:

(53 — Necim — 43 ve 44): «Kullarını güldüren, ve ağlatan, öldüren ve diriltlen odur.»

İMDİ:

Atılan bir adım yok ki, o; Allahın izniyle olmasın, bir yaprak bile ancak Allahın izniyle, ilmiyle yere düşer. Ve bir hikmet tah-tında düşer, serçe kuşu bile ancak Allahın izniyle yere iner, ve gı-dasını; Allahın iradesi ve sevk ve iradesiyle temin eder. Hiç bir mahlûk yok ki Allah; onun nasiyesinden [yularından, başından] tutmuş olmasın. Hiç bir mahlûk yok ki Allah onunla ve her yerde beraber bulunmasın.

İşte birer birer müeyyideleri:

Kur'anı Kerimden:

(6 — En'âm — 59) : «Bir yaprak düşmez ki onu bilmesin.»

Diğeri:

(48 — Fetih — 5(4)): «Allah Halkın mesalihini bilir. Ve ted-birinde hakimdir.»

Diğeri:

(58 — Mücadele — 6): «Allahü Taâlâ her şeye hâzır ve nâzıdır.»

Diğeri:

(11 — Hûd — 57): «Raabbim her şey üzerine muhafız ve gözcüdür [koruyan, gözetendir].»

Diğeri:

(6 — En'âm — 164): «O her şeyin Rabbıdır [Yaradanı, ye-tiştireni, sevk ve idare edeni, bakıp gözetenidir].»

Diğeri:

(57 — Hadîd — 4): «Her nerede olsanız o sizinledir.»

Diğeri:

(2 — Bakara — 29): «O her şeyi kemaliyle ve tamamıyla bilir.»

Diğeri:

(29 — Ankebût — 60): «Ne kadar hayvan var ki rızkını arkasına yüklenmez. Onları ve sizi rızklandıran Allaktır.»

Diğeri:

(11 — Hûd — 56): «Hiç bir hayvan yoktur ki Allah onun nasiyesinden tutmuş olmasın.»

Hadisi şerif:

«Kuş dahi kaderle uçar.»

İncili şeriften:

(Matta — 6 — 26 ve 27): «Gökün kuşlarına bakın ki onlar, ne ekerler, ne biçerler, ne de ambarlara toplarlar. Ve semavî babanız [Allah] onları besler. Ve sizden kim kaygı çekmekle boyunun ölçüsüne bir arşın katabilir.»

Diğeri:

(Matta — 6 — 32): «Zira semavî babanız bütün bu şeylere [ihtiyaçlara] muhtaç olduğunuzu bilir, (33) [siz] ancak önce onun [Allahın] melekûtunu [hükümrânlığının yer yüzünde tecellisini] ve salahını [yer yüzünün salâhını] arayın ve bütün bu şeyler size arttırılacaktır. (34) Bundan dolayı yarın için kaygı çekmeyin.»

Diğeri:

(Matta — 10 — 29): «İki serçe kuşu bir paraya satılmaz mı? Ve babanızın izni olmadıkça onlardan hiç biri yere düşmez. (30) Hattâ sizin başınızın saçları bile hep sayılıdır. [Allahça malûmdur]. (31) İmdi korkmayın.»

Havarî mektupları:

(Filipililere — 2 — 13): «Kendi rızası için sizde hem istemeyi, hem işlemeyi âmil olan Allaktır.»

Diğeri:

(1 — Korintoslulara — 8 — 6): «Bizim için bir Allah baba vardır. Her şey ondandır. Ve biz onun içiniz.»

Diğeri:

(1 — Korintoslulara — 12 — 4 : 6): «Mevhibelerin çeşitleri var. Fakat aynı ruhtur. Ve hizmetlerin çeşitleri var ve aynı

ruhtur. Ve işlerin çeşitleri var. Fakat hepsinde her şeyi işliyen aynı Allah'tır.»

Musevi mukaddes kitaplarından:

(Eş'ya — 41 — 4): "İşleyen ve yapan ve devirleri iptidadan çağırın kimdir. Ben (Yehova) yim evvel olan ve sonrakilerle olan benim."

Diğeri:

(Eremya — 18 — 6): "Ey İsrail evi, işte çamur çömlekçinin elinde nasılsa siz benim elimde öylesiniz."

Diğeri:

(Mezmurlar — 22 — 28): "Zira melekût (hükümler) Rabbindir. Ve milletler üzerine hüküm süren odur."

Diğeri:

(Tesniye — 4 — 3(31)): "Rahim olduğu için seni terketmez ve seni helak etmez."

Diğeri:

(Eş'ya — 64 — 8): "Ve şimdi Yarab, sen pederimizsin. Biz balçıktız ve sen bizim yapıcımızsın. Ve cümlemiz senin elinin işiyiz."

İmdi ömürlerini ıstıraplı geçiren, ne aklıktan ne de etrafını kuşatan tehlikelerden pervasız, tok ve rahat yaşayan küçük karıncaların, daha nice küçük böceklerin hayatı; ibret gözleri önündedir. Bu harikalar, hep, Allahın her zerreyi muhit olan kudreti ve kâmil alâkası ve her mahlûkunu hıfz ve siyaneti neticesidir.

*
* *

Vakıa hayat güçtür. Fakat zevki de bu güçlükleri takip eden muvaffakiyetlerdir. Mücadelesiz hayatın zevki yoktur. Yeknasak bir hayat ne kadar güzel şartlar içinde cereyan ederse etsin bıktırıcı ve sıkıcıdır. İnsan hareket için doğmuştur. Atalet ölümdür Ümit; her güçlüğü bir kolaylığın takip etmesindedir. Kur'anı Kerimden:

(94 — İnşirah — 6): "Muhakkak güçlük ile beraber kolaylık vardır."

İmdi güçlük iptidadır, sonu kolaylıktır.

Güçlük münebbihtir. Azmi, gayreti, faaliyeti tahrik eder. Bu suretle hayatta mücadele kudretini ve muvaffakiyet imkânlarını arttırır.

"HAYAT VE ÜMİT YOLU"

Dünyaya teker teker geldik, ihtiyaç; birleştirdi. Hayatın iyisini arattı. Yola çıkardı. İptidailikten medeniyete doğru bir hareket başladı. Merhaleler katedildi. Varılan merhaleler; yeni ıstıraplar çıkardıkça yola devam edildi. Yol çıkmazlara dayandıkça ıstırap arttı. Yolun çıkarını ve doğrusunu arattı. Bugüne kadar bütün dünya yâni her millet; ne ıstırapsız bir yola top yekûn girebilmiş, ne de tam emniyet içindeki bir merhaleye varabilmiştir. Zira bu gaye; bütün dünya için tahakkuk etmedikçe noksan kalıyor.

Fakat:

Ümitliyiz. Çünkü, hayatın hareket noktasından itibaren bütün safhası ihtiyaçtan ibaret, ondan mahrumiyet ise ıstıraptır. İstırap; daimî bir kuvvei münebbihe ve muharrekedir. Bizi daima: (Aradığın yer bu yer değildir daha ileri!) diye ileri sürüyor. Bizi takatlendiren ümittir. Ümit; tükenmez bir kuvvettir. Bütün düşünce, lere yol açan, her düşünceyi tertipleten, nizamlayan odur. Gayretlerimizin menbaı bu tükenmez ümittir.

İNSAN ÜMİT KAYNAĞIDIR

İnsanın; insanlık cevheri içtedir ve adamına göre az çok derindedir.

Dışta şekilden ibaret olan insan; hayat ve hareketiyle kıymetlenir. Onu mânalandıran kıymetlendiren, o şekle nur veren; içteki cevherdir. Özündeki kaynaktır. İnsan görüldüğünden daha mühimdir, çok daha iyi veya daha tehlikeli olabilir. İnsan; iyiliğini cevheri kadar değerli, cevherini işlediği kadar yüze çıkarır. Top-

rağın yüzü de kupkurudur. Hattâ kuraktan çatlar da. Fakat toprağın derinlerde nemli tarafı da vardır. Yüzünde dereler akan, dışarıya sular kaynatan tarafları da vardır. Su sathı ile toprak yüzü arası ne derece işlenirse; bu su; toprak yüzüne o kadar bol ve devamlı çıkar. İnsan da öyledir. İmdi insan; basit, özsüz, içsiz değildir. Onun içini işlemek lâzımdır. Ruhdaki cevheri, meydana çıkarmak ilâhî nuru, yüreğe geçirmek, dimağa çıkarmak lâzımdır. Zira:

Bu cevher işlenmediği derecede insanlar birbirinden müteferriktir. Birbirine alâkasız, merhametsizdir. Ancak işlendikten sonra insan; birbiriyle sarmaşır, sevişir ve bir gayeye doğru birlikte yürür. Tıpkı denize akan sular gibi, o suları vücuda getiren damlalar, ve birbirine bitişen dereler, nehirler gibi.

ÜMİT KUVVETİ

Her varlığını Allahtan bilen, her ihtiyacı karşılığını da ne kadar mühim ne kadar büyük olursa olsun yine Allahtan umması; en tabîî bir hal ve en kuvvetli bir varlıktır. Evvelki bahiste gördüğümüz mukaddes vesikalar bu hususta kat'î bir fikir vermiş olsa gerektir.

Muztarip çocuk anasına güvenir, ana; çocuğuna teselli kaynağıdır. Her şeyi ondan umar. Muztarip mahlûk da Allaha güvenir, teselli ile yaşar. Ümit; yalnız mustaribin değil, aelâlâde şartlar altında herkesin, her işte, her muamelede; beklediği bir yardımdır. Ümit; her külfetin aydınlığı, çıkar yoludur. Her hareketin; mahiyetine göre saikidir.

Ümit daima hayır esasında insanı ya teselli eder veya harekete geçirir. Ümit ile insan bir çareye baş vurur, bir şey eker, bir temel atar, bir şeye başlar.

İnsanın insandan ümidi; o vasıta ile Allahtan ümidi demektir. İnsanın kendine yeter kuvveti yoktur ki başkasına olsun. Her

kapı Allahındır. Allah istediği kapıyı açar. (3) Rahman olan Allahın merhamet kapısı; velâyet ve sahabet kapısı kime açılmaz. Rabbilâlemin vasfı; inayetini kimden esirger. Ona açılan hangi el boş kapanır. (4) Her hangi güç şart içinde olursa olsun Allah-tan ümit kesen, ancak Allahı bilmiyen, Allahı hakkiyle tanımamış olan, onun dünyaları dolduran taşırın alâkalarını merhametlerini öğrenmemiş olanlardır.

Allahı gayrete getirmek için, onu yüksek vasıflarında tahrik etmek için her hangi bir esbaba tevessül dahi lüzumsuzdur. O bu tahrike muhtaç değildir. O bizatihi vasıflarında kâmilidir. Velâyeti gayretinde kâmilidir. Biz kendimizi düşünsek de düşünmesek de O bizi düşünür, biz kendimizi ihmal ve terketsek de o bizi ihmal ve terketmez. Biz kendimizden bıksak vazgeçsek de O bizden bı-

(3)

Kur'anı Kerimden: (65 — Talâk — 2(2 ÷ 3)): "Ve Allahtan ittika edip sakınan kimseye Cenabı Hak müşkülâtta çıkacak kapılar, ve onu ümit etmediği yerden rızıklandırır. Ve Allaha tevekkül edene Allah kâfidir."

Diğeri:

(42 — Şûra — 19): Allah kullarına, lûtuflar ve ihsan edicidir. İstedliğini rızıklandırır. O her şeyden kuvvetli ve emrinde kadir ve galiptir.

(4)

Kur'anı Kerimden: (40 — Mümin — 60): "Rabbınız, benden isteyin size icabet edip vereyim dedi."

Diğeri:

(37 — Safat — 82(75)): "Biz ne güzel dua kabul edeniz."

Diğeri:

(2 — Bakara — 186): "Bana dua edenlerin duasını kabul ve icabet ederim."

maz vazgeçmez. Biz uyurken de O bizi başımızda bekler korur. [Bu esasları tevsik eden mukaddes müeyyideleri; (Ümit, hakkımızdır) bahsinde gördük.]

Uzviyetimize mütemadiyen hayat vererek bizi yaşatır ve dertlerimize şifa verir. Nuriyle bizi daima yükseltir. Müdafaasız yerde, müdafaasız hallerimizde o bizi haricî tecavüzlere karşı korur.

Onun rububiyyeti; hayatta muhtaç olduğumuz her şeyi bize temin eder. Mütemadiyen teceli eden türlü rahmeti, türlü kudreti muhtaç olduğumuz her imdada kifayet eder.

Allahı bu inayetlerinde tahrik eden bizim sesimiz, bizim dirayetimiz değil, Onun bir anda dünyaları doldurup taşıran esas sevgisi, esas alâkasıdır. Hakikatte sesimiz de Ondandır, dirayetimiz de Ondandır aldığımız imkânlarıdır.

O Allahdır ki kendiliğinden rahmet ve mağfirete iyiliklerimize, yükselmemize taliptir. Bu inayetlerini sarf edecek yer arar. Buna muhtaç ve lâyük olmak; mazhariyet için kâfidir. Ana; evlâdda yâni mahlûkda; halikin alâka gayretini izhar ve tecelliye âlet olan bir vasıta. İnsan olsun, hayvan olsun; bu ilâhî iradelerle yuvasına vakıf olmakta, bundan gelen tahteşşuur his ile yavrusu için çırpınmaktadır. Ana; çocuklarının ihtiyacını çocuklarının ricası ile mi düşünür, ağlayan çocuğu karşısında hangi ana güler? İşte menbâ Allahta olan bu temelli hisler dolayisiyledir ki her memleketin, ve tedricen bütün dünyanın aynı ruhla bir yuva haline geleceği ümidi vardır ve çıkar yol budur, bütün dünyada müsbet gayretleri fedakârlıkları meydana getiren bu histir. Müstakbel nesiller için kurtuluş yolları açan asırlık plânlar düşündüren bu ilâhî gayrettir. Binaenaleyh ıstırapların bir sonu olacaktır. Buna bilgisi müsait olanların imanı vardır. Aksi halde müsbet menfi her faaliyet, mânasız ve kör bir tesadüfün eseri olur. Semanın ve arzın hayatını tabiatını vücuda getiren ve her birinin hassalarını yaratan, yaşatan ve idare eden ve buna dair şaşmaz, bozulmaz kanunlar koyan bir Allah vardır. O her şeyin gece gündüz müraki-

bidir. Ve idare edenidir, insan vücudündeki milyonlarca (küreyivat) dan semadaki âlemlere, manzumelere kadar her mevcudu, yaradılmasındaki hikmet dairesinde şuurla kullanan ve muayyen gayeye götüren Allah, ve nuru her zerreyi muhit ve her zerreye nâfiz ve her şeyi elinde tutan Allah her ümit için kâfidir.

Karıncada her hangi bir nebat zerresinde görülen hayret verici varlıklar Onundur, hayat kanunlarındaki hareketler, tezahürler, inkişaf, türlü alâkalar ve bunları tertipliyen nizamlar, karşılıklı yardımlar hep onun iradelerinin tezahürleridir. Hücrenin, beşerenin yâni zerre miktarı mahlûkun hareketinde nizam, hayatında gaye olur da onları ve onların işlerini yaradan Allahda, gaye olmaz mı? Her mahlûkun bir nizama tâbi hayatı olur da, her hayatı nizamlıyan ve bir maksada göre yaşatan Allah da, herşeyi severek, ve hikmetle yaratmış olan Allahda güzel bir maksat olmaz mı? Ve bu maksadın hayırdan ibaret ve müsbet olacağında hangi mantıkla şüphe edilebilir. Bu hakikat; istikbalden ümitle yaşamamıza kâfi değil midir. Bu maksadın ne olduğunu da mukaddes kitaplar; beşeriyete bildiriyor: Allahın kemal sıfatlarının yâni güzelliğinin mahlûklarda tecellisi!

İşte Allaha ve onun kitaplarına inananlar için hakikat budur.

Nitekim bütün ıstıraplar, salâh iştiyakından ve kemal ihtiyacındandır. Hastalık; bir nevi ıstırap ve bu ıstırap; sıhhate olan ihtiyacın bir ifadesinden ibaret olduğuna göre asıl maksut; tabîî hal yâni sıhhattir. Sıhhatsızlık; bir nevi bozukluk ve tabiiikten inhiraf olduğuna göre içtimaî hayat ve beşer ıstırapları da bu esasta türlü inhirafın, ve ondan mütevellit bozuklukların tabîî neticeleridir.

Beşeriyet; hayatta evvelâ ıstırap gördü. Şimdi intibah devrine giriyor. Nitekim bu külliyyatın yazılmasına sebep de; bu umumî intibahın bir neticesidir. İntibah; bir uyanışın ve düşünüşün ifadesi olduğuna göre de, bu düşüncelerde ıstırapların sebepleri, âmilleri ne kadar doğru olarak bulunmuş ise kurtuluş için beslenen ümitler de o kadar yerinde, yolunda ve doğru olur. Doğru yolu ise,

Allah kadar kimse doğru gösteremeyeceğine göre ümitlerimizi bağladığımız yolun doğruluğunda da bir mümin için hiç şüpheye yer yoktur.

"ÜMİDE DOĞRU"

Ümitsiz yaşanmaz. Karşılaşılabilecek her tehlike anında, düşülecek her ıstırap devresinde mukavemet için ümit lâzımdır. Ümit; çıkar yol demektir.

İnsan; ahlâkını seciyesini, müşkül anlarda muhafaza için, tuttuğu yolun çıkar yol olduğunu bilmesi lâzımdır. İnsacı sarsıntılar karşısında tazyikler altında yıkılmamak için, içten destekli, mânen sıhhatte ve sağlam olması lâzımdır.

Dış yoklukları iç varlıklarını söküp götürememelidir. İnsanın terbiye disiplini; her bozguncu tesire mukavemet edecek sağlamlıkta olmalıdır. İşte bunların hepsi; kurtuluş ümidine bağlıdır.

O halde hayat; ümit ile, ümit; seciye ve mefkûre ile; seciye ve mefkûre ise; insanın bulunduğu yolun doğruluğuna tam bir surette inanmış ve bağlanmış olması ile mümkündür. Binaenaleyh hayatın ışığı ümittir; ve bu ışığı vücuda getiren imandır.

Demek ki hayatın kuvveti içtedir. İnsanı sarsılmaz hale kıyan varlık; mânevî kuvvettir. Hayatı kıymetlendiren, bu kuvvettir. Çünkü hayat mücadelesinde insanı korkmaktan, yılmaktan kaçmaktan, yıkılmaktan koruyan; bu destektir. Tahammül; ümitledir. Mukavemet; ümitledir. Mücadele ümitledir. Ümit olmasa hareket olmaz, harekette nizam ve intizam olmaz, ferde, cemiyette rabıta olmaz. Binaenaleyh ıstıraplara, meşekkatlere, mahrumiyetlere mukavemetler; hep birer ümitledir..

Ümitsizlik, imansızlıktır. Ümitsizlik; kararsızlık, müvazenesizlik, renksizliktir. Ümitsizlik, yeistir, bitkinliktir. Çöküştür. Düşüştür. Heder olmaktır. Çünkü, iyilikten ümit kesmektir. Ümitsiz adam; iyi çalışamaz, verimli olamaz. Onun sonu gelmez, ona itimat edilemez. Onların düşüncelerinde selâmet, tuttuğu işte hayır olamaz.

ÜMİDİN HEDEFİ

Dünyada ümit etmek istediğimiz şey nedir? Neden ümide muhtacız? Bizi ümide sevkeden zaruretler nelerdir? Bu zaruretleri doğuran, yaşatan sebepler nelerdir?

İnsanları ümide sevkeden zaruret; birer kelime ile ihtiyaç, ve ıstırap olduğuna göre bu ıstırap; hayatın hangi ihtiyaçlarından doğuyor?

Hayatı iyileştirmek istediğimize göre bulunduğumuz hayatın fenalığını ne ile ölçebiliyoruz? Nasıl bir hayatı daha iyi telâkki ve tasavvur ediyoruz? Umdüğümüz saadet nedir? Bu saadeti vücade getirecek şartlar nelerdir?

Bu istifhamların zihinlerde kalan bilgileri şunlar olsa gerektir:

Hayatın ilk merhalelerinde daha ıstarapsızdık! Bunu biliyoruz. Ölçümüz, bu malûm safhadır.

Şöyle ki:

Istrabımız şehirde arttı. Ve gittikçe çoğaldı. Bunu Bedevîlikteki itpidaî hayatımızla mukayese ederek farkediyoruz.

Fakat aynı zamanda şu kanaati de edindik: Hayat hal-den daha da fena olabilir, ve evvelkinden çok daha iyi de olabilir. Çünkü yeni hayatın esastaki iyiliklerini farkediyoruz fakat onu bozan, bulandıran fenalıkları, arızaları izale edemiyoruz. Ve anlıyoruz ki iktiza eden şey; hali ıslahtan, daha salih bir hale in-tikalden ibarettir, işte âtiden ümidi buna bağlıyoruz.

Şimdi bu vesile ile hal ile maziyi gözönüne alarak ve her iki hayatı tahlil ederek müstakbel ve ideal hayat hakkında bir netice çıkaralım: Bu iki hayatın mukayesesinde iyi fena çıkacak netice-leri gözönüne alalım: Merhalelerde neler umduk? Neler bulduk? Ve neticede neler düşündük? Ve nelere ümit bağladık? Bunları tesbit edelim: Tâ ki emelimiz, ve istikbal yolumuz, aydınlansın.

"MUHACERET VE AKINLAR"

Bedevilikten şehirliliğe muhaceret ve akınlara insanları sevkedenden saik; fitrî ihtiraslar ve hayatî ihtiyaçlar oldu.

Fakat, şehirlileşmekle ne bu ihtiraslar, ne bu ihtiyaçlar bitti. Böyle olması da tabî idi. Beşer hayatı; bir ferdin değil, nesillerin hayatı idi. Allahın tekâmül kanunu inkişafı; tedrici şartlara tâbi kılmıştı. Adım adım ilerlenecek ve geliştikçe adım atılacaktı ve yahut hazmettikçe ilerlenecek, veya insan ıstırap çektikçe kendini ileri atacaktı.

İşte insanlar nesillerce böyle durum ve yer değiştirdiler. Ve her değişmeden sonra tekrar değişme zaruretini duydular.

Şimdi:

Bu değişen merhalelerden en başlıcasını teşkil eden göçebelikle şehirlilik arasındaki mukayeseyi gözden geçirelim:

Şehre girenler ne aradılar?

Evvelki hayatlarından daha iyisini! Ve evvelki hayatta onların rahatsız eden şeylerin izalesini! Bir de ihtiyaç duydukları şeylerin yeni hayatta temini!

O halde:

Daha korkusuz, daha bolluk, daha rahat ve daha varlıklı diye şehre göçedenler ne kaybettiler ve ne buldular?

"İNTİKAL DEVRESİNDE HASIL OLAN BOZUKLUKLAR"

Bedevilikten şehirliliğe intikalde:

Havanın safiyeti,

Yiyeceğin, içeceğin safiyeti,

Ahlâkın safiyeti,

Fikrin safiyeti,

Sıhhatin ciyâdeti,

Birliğin samimiyeti,

Hayatın sade güzelliği,

Muamelâtın samimî ve dürüst sadeliği,

Hülâsa: Her şeyin basit, sade fakat saf, güzel ve samimî olan düzeni ve mahiyeti bozuldu. Fakat bu; bedevîlikte kalınsa şehirler kurulmasa demek değildir. Bu o demektir ki her şeyin intikal devrelerinde düzeni bozulur. Ve bu bozukluk daha elverişli daha iyi daha medenî bir düzen kurmanın vesilesi olur. İşte bütün ümit, burada Allahın tekâmül kanunlarının vadettiği neticelerdedir.

Meşhur darbimeseldir. (Bozulmayınca düzelmez!), (bulanmayınca durulmaz!).

Evet bozulacak ki düzelsin. İptidai duruluk ve durgunluğun devamına tekâmül kanunları müsait değildir. Durgun insanın içinden gelen bir his; onu sıkır, insan, feraha çıdmak için bir değişiklik yapmağa kalkar, ve her hangi bir harekete geçer. Bu hareket belki ona daha büyük sıkıntılara mal olur. Fakat o ferahı; eski hale rücuda değil dâima ileride ve daha ileride umar ve arar.

Şimdi beşeriyete ıstırap vesilesi olmuş ilk hayatı, ve onun intikal devrelerini tafsilâtiyle gözden geçirelim ve bu ıstırapların, bize öğrettikleri sıkıntılara ve intibah neticelerine göre kurtuluş için ümitlenebilecek yolları, hedefleri tayin edelim: Bu bahse 11 inci İstırap kitabının sonlarında başlamıştık, devam edelim: Zira bu kitap ıstırap kitabının hakikatte devamıdır. Ve inşallah bu Ümit kitabını da bir kurtuluş kitabı takip etmek üzeredir.

"MÜVAZENELER, MUKAYESELER, TAHLİLLER VE İZAHLARI:"

— 1 —

İNTİKAL SAİKİ

İnsanlar; bedevîlikte basit fakat varlıklı bir hayat geçiriyorlardı. Fakat Allahın bir tekâmül kanunu vardı ki o; insanları basit hayattan çeşitli çeşitli hayata, mücerret hayattan içtimaî hayata geçmelerini istiyordu. İnsanlar bu isteği sarîh olarak bilmeseler dahi içlerinden duyuyorlardı. Ve bir takım zahîrî ve hariçî hâdiseler dahi bu içten gelen saiki destekliyordu. Münebbih olarak teşvik ediyordu. Meselâ: Akşam zengin yatanın sabahleyin fa-

kir kalktığı vaki oluyordu. Zira bir eşkıya baskını aşiretin hayvanlarını sürüp götürüyordu. Hayatta istikrar ve emniyet tam değildi. İşte emin yer aramak hissi; saiklerin başında geliyordu. Bedeviler, surlar içindeki şehirleri, geceleri demir kapıları kapanan hisar içi hayatını, emniyete kâfi zannediyordu. Bu işin bir duvar veya kapı işi değil, bir tekâmül işi olduğunu bilmiyordu.

"İNTİKAL NETİCESİ"

Kendini bir duvarın arkasına, bir surun ortasına atmakla her şeyin olup biteceğini zan edenler, sonra kendilerini birer kapana düşmüş gördüler ve asıl emniyetsizliğin bilinmez çeşitlerine orada uğradılar. Üste koyamadıklarından maada tedricen ellerindeki de erittiler. Varlıklı iken varlıksız ve başkalarına muhtaç oldular Evvelki halden daha rahatsız, daha bozuk bir hayata düştüler.

Şöyle ki:

Komşu aşiretlerin yağmagerliğinden müşteki olan bedeviler; şehirde bunun türlü ile, sinsileriyle karşılaştılar.

Fakat:

Şehirde ıstırabın daha büyüğüne, ve çeşitlisine uğradıkları halde insanlar; bedeviliğe dönmeği düşünmediler.

Zira:

Bedevilikten intikal saikinde zahiri emniyet ihtiyacından maada batını, ihtiyaçlar da vardı. Tahteşuur duyulan bu ihtiyaçlar; insanı medeniyete, tekâmüle götürecekti. İşte bedevîleri kalabalık yerlere sokulmak suretiyle emniyeti hedef tutan saik; hakikatte insanı, içtimaî hayata hazırlıyor, mütesanid ve müteavin bir birliğe sevk ediyordu. Terakki bu hareketle başlayacak ve medeniyet tedricen bu faaliyetle vücut bulacaktı.

İşte insanlar, bu ihtiyaçlar ve bu insiyaklarla birbirlerine sokulmak ve müçtemi yaşamak istediler. Korunmak ihtiyarıyla evve-

lâ bir araya gelmeğe başladılar. Fakat henüz ıstıfa etmemiş nefisleri ile topluluk içinde didişmeğe de başladılar.

Tabîî servet kaynaklarını, sürülerini bırakıp şehre tıklıp sıkışanlar hem de sürü hayatına temessül ettiler.

Tabîî servetlerini kaybedenler, ecîr olmak zaruretine düştü. Memurluğu, işçiliği ihdas eden bu zaruret, insanlar arasında sınıflar doğurdu, sınıflar; benliklere müstenit haklar doğurdu.

İnsanlar ayrıca bir de müstahsil müstehlik diye iki zümreye bölündü. Menfaatler; karşılıklı cehpe aldı. Sınıflar ve zümreler birbirleriyle mücadeleye kapıldı. Meşru yollardan hayatını kazanamıyan işsizler türedi. Bunlar, şunun, bunun kârından, sırtından geçinme usulleri icat etti.

Yankesiciler, kümes hırsızları peydâ oldu. Kurulan pazarlar, madrabazlığı doğurdu, iktisadî hayat esrarlı yollara girdi. Bu yollardan türlü hileler belirdi. Bu hilelerle insanlar doğru yoldan bir çıkmaza daha saptılar. Bedevilikte ihtilâf ve mücadeleler yalnız aşiretler arasında iken şehirde ferdlere kadas sirayet etti. Ve birbirini gemirmeğe koyuldu, şehirlerdeki işsiz güçsüzlerden gönüllü ordular düzüldü. Müdafaa fikriyle tertiplenen bu kuvvetler bilâhara fırsat zuhurunda taarruzda, emerpyalizmde kullanıldı. Nihayet mütehakkim kralların şahsî kılıcı mahiyetini aldı.

İçtimaî hayatta arslan payı alanlardan ve iktisadî hayatta zengin olanlardan bir de emlâkçi ve akarcı zümre peyda oldu. Bu surele şehir beyleri, ve dere beyleri meydana geldi. Halk, bunların tahakküm ve nüfuz sahalarında ikinci bir tabiiyet taksimine uğradı. Gerek iktisadî, ticarî gerek idarî kuvvetler ile insanlar hâkim ve mahkûm mahiyette muhtelif kısımlara ayrıldı. Ayrılıklar çoğaldıkça ihtilâflar ve ıstıraplar da çoğaldı. İhtilâflar, türlü hile ve samimi-yetsizliklere yol açtı. Kimsenin kimseye tam itimadı kalmadı. Bütün maharet; herkesin kendi başını korumak ve kurtarmağa inhisar etti.

Istırapta inkişafılar:

"TAHAKKÛM ÇEŞİTLERİ"

— 1 —

"SERMAYE"

Bir memleketteki mütehavvil sermaye bazı ellerde birikerek kapitalizmi doğurmuştur. Halkın iş için sermayeye hayatî ihtiyacı, kapitaliste esaretini intaç etmiştir. Bu esaret; kapitalizmin tahakkümünü mucip olmuştur. Her mütehakkim kuvvet gibi bu kuvvet dahi nihayet en yüksek siyasî bir elde toplanarak emparyalizmi doğurmuştur.

Sermayenin; orta malı olmaktan, ve kuvvetin, halk malı olmaktan çıkması; içte dışta yeni esaretler, tahakkümler meydana getirmiştir. Netice itibariyle dünyada kuvvet yapan her varlık; benlik yapmış. Her benlik; türlü tahakkümlere yol açmış, cemiyetler aşağılı, yukarılı sınıflara ayrılmış ve milletler; farklı muamelelere uğramışlar. İnsanların böyle birbirine tahakkümü çığır; halkı eze eze içte dışta mücadelelere sebep olmuş ve bu haksızlıklar; memleketleri içten, dıştan sarsmış, medenî inkişafı sektelelere uğratmıştır. İstırap ve sefalet cemiyetler hayatına asıl olmuş, huzur ve sükûn, emniyet ve refah fevkalâde ahval sırasına girmiştir.

Hudutlar elden ele değişmiş, bir elde genişlemiş, öteki elde daralmış. Astarı yüzünden pahalı gelen bu siyaset; milletlerin can, kan sermayesini harcaya harcaya, ahlâkî, fikrî temellerini, bağlarını yıprata yıprata devletler batırmış, milletler dağıtmıştır. Tarih; bu faciaların tekerrürüyle yaşamıştır. Mütamadî bu ıstırap; nihayet beşer hukukunu milletlere aratmış bu sefer de bir kurtuluş mücadelesi açılmıştır. Demokrasiler, cumhuriyetler bunun zaferleridir.

— 2 —

"DİN VE MEZHEP TAHAKKÛMÜ"

Allahın dini; insanları tahakkümden kurtarmak için geldi, bu kurtarıcı nizam beşeriyet rüşd yaşına girdikten sonra dünyaya

geldi. Yâni beşer ıstırapla olgunlaşmış hakikati arayabileceği ve hakikatin kendinden istediklerine uyabileceği bir devirde geldi.

Fakat bu, ancak insanları uyandırmış oldu. Mütihakimler eski itiyatlarında devam ettiler. Hükümleri altındaki insanlarla müsavâtı, kardeşliği kabule yanaşmadılar. Dinin takva ruhu, nüfuzsuz ferdlerde yer buldu. Siyasî hayat; Sezarizmde kapitalizmde, emperyalizmde devam etti. Netice itibariyle kuvvet, hakka yer vermedi. Ve tahakkümler devam etti.

Netice itibariyle din, ancak kuvvetsiz, nüfuzsuz insanların hususî hayatına hâkim oldu. Aileler içinde din nizamı teessüs etti. Cemiyete hâkim olamadı. Bu devirlerde dindarlık fikara, zuafa hattâ cühelâ kârı telâkkisine uğradı. Çünkü ileri gelenler; varlıklarını kuvvete bağlıyor, şahsî nüfuz peydasına bakıyordu.

Demokrasiler; cemiyeti velev nazariyat ile olsun, insanları halkçılığa, hak ve adalet prensiplerine tevcih etti. Beşerî haklara bir istikamet verdi. Fakat bunun da derece derece tahakkuku yine halk terbiyesinin halk seviyesinin olgunluğuna göre oldu. İmdi dünyada demokrasiyi tesis eden din kültürüdür. Zira ancak din fikridir ki hak ve adaleti müsavâtı ve kardeşliği cemiyete temel yapar, bir cemiyet ne kadar bu temellerde zayıf ise din telâkkisi o kadar zayıf ve halkın fikir seviyesi o kadar geridir. İnsan anı bir kuvvet karşısında makine gibi itaat edebilir. Fakat bu itaatin iman ve kanaate dayanması bir fikir ve his işi, kültür meselesidir. Kültürsüz insan; ya zorla veya bilmiyerek bir nizama itaat eder fakat ona mal olmak ve onu kendine mal etmek için onu bilmesi, sevmesi lâzımdır. Aksi halde makine manivelâsı gibi onu kim eline geçirirse o kullanır. Hem de nasıl isterse öyle kullanır.

"İSTİSMARCI TAHAKKÜMÜ"

Dünyada, cemiyetin teşekkülünden itibaren bir istismarcı zümre peyda olmuştur. Bu zümre, her varlığı, her kuvveti istismar edip pay alan, her iki şeyin arasına sokularak kendisine intifa hissesi temin eden bir sultadır.

Kral mı var? Krala kraldan ziyade kral taraftarı görünerek arzı hizmet eder.

Fırka mı var? Liderden daha idealist ve fedakâr görünerek hemen lidere candan bağlılık gösterir.

Gaye; her varlıktan kuvvet almak, şahsî hesabına bir menfaat çıkarmaktır. Bu yolda çalışırken hakikatte bunların ne krala, sadakat veya husumeti ve ne de sırtından menfaat çıkardığı halka bir düşmanlığı vardır. Bunun yalnız bir tek düşüncesi vardır: Kendine hizmet!

O; her şeye, kendi işine yaradığı müddetçe taraftardır. Menfaati bitti mi; alâkası da bitmiş demektir. Ne bir felsefe ile, ne bir ideal veya ideoloji ile ne de her hangi bir rejim ile hiç bir münasebeti yoktur. Bütün münasebet nefsi iledir, bütün gayret; şahsı içindir.

Bu zümre Demokrasi ruhunun hâkim ve mürakıp olmadığı yerlerde, kralların; saltanat kapılarından köylere kadar, halka doğru kademeli nüfuz dalgaları halinde yayılır ve şahsî menfaat esasında med ve cezir halinde mütemediyen hareket eder.

Hakikatte kral da, halk da bu istirmarcıların elinde birer yiyim menbaıdır.

Bunlar; halka karşı kralın eli ayağı; gözü, kulağı olurlar. Krala karşı da halkın lisanı olurlar. Mütemediyen kralı halktan ve halkı kraldan ayırarak kendi meydanlarını genişletirler. Her iki tarafı birbirine fena göstererek hükümdarı da, halkı da iğfal ve kendi çıkarlarına göre istihdam ederler.

Buna karşı tek ümit çaresi:

İdare eden başların; o istismar meydanını ortadan kaldırmaları, halka yanaşmaları halkın içine, hattâ tâ yüreğinin içine girmeleridir.

Zira bunların işi gücü ne pahasına olursa olsun şahsî kazanç temini olduğundan sırf kazanç için hiç yoktan (felâket) de ihdas ederler. (Saadet) de, (harp) da açarlar, (sulh) da yaparlar.

Günün karasında da, akında da kendi ceplerini doldurmağa

bakarlar, ve günlerini bu esasta ayarlarlar. İşte cemiyetlerde hiç yoktan iş çıkaran ve işi kapatan unsur bunlardır.

Bunların marifeti; bu kazanç işlerini zamana, hükümdarın mi-zacına, halkın bünyesine göre tertiptedir.

Menfaat esasında herkesle her şey için anlaşabilirler veya herkesten ayrılabilirler. Bunların bu siyasetlerine hail olacak hiç bir mukaddes prensip yoktur. Mukaddes. Yegâne mukaddes mefhum şahsî menfaatleridir Bunlar zafî da istismar ederler, kuvveti de. Kö-tülüğü de istismar ederler, iyiliği de, istibdadı da istismar ederler hürriyeti de.

Hükümdar haris mi; hırsını tahrik ederler. Vehham mı, vehmini mütemediyen kurcalarlar. Halk cahil mi; alabildiğine istismar ederler. Babayı evlâddan uzaklaştırırlar, kardeşi kardeşten ayırırlar. Bütün aralıklara kendileri girerler, ve her birini kendi hesaplarına kullanırlar.

Tefrika çıkarmak üzere, suizan, şüphe, itimatsızlık, korku telkin etmek; ara bozup aralığı istismar etmek bunların işidir.

Onlar her mevzuun, her halin; en güzelini de en çirkinini de, en tabî ve alelâdesini de veya en fevkalâdesini de istismar ederler.

İşte beşerî ıstırabın komisyoncuları, işçileri mutavassıtları bunlardır.

Dinin ferdî tekâmülü emretmesi ve aklı selimi ferdlere esas ittihaz etmesi, demokrasiyi yegâne salim idare olarak göstermesi hikmetinin biri de halkı yalnız hükümdarlara karşı değil, aynı zamanda bu istismarcılara karşı da korumak içindir. Meselâ Peygamber Efendimiz bir hadisi şerifinde; (Müftüler fetva verseler de sen fetvayı kendinden al!) buyurmuştur. Bu ikaz; en kuvvetli bir korunma çaresidir. Önünde müftü bile olsa, her insan kasitli kasıtsız bir hataya düşmemek, aldanmamak için kendi şuurunu, vicdanını kullanmak mükellefiyetindedir. Bu; ferdin tekâmülü lüzumuna en kuvvetli bir delil ve en kuvvetli bir teşviktir. Ancak

ferdî tekâmüle ermiş insanlar, istismar edilmekten korunabilirler. Çünkü değişmez hakikat ölçüleriyle her şeyi ayarlayarak akli selim ile hareket edebilirler. Her şeyi; fikir haddesinden geçirebilirler, elverir ki reylerine sahip ve reşid olsunlar.

Bu hadisi şerif ise; insanı reşid ve reyine sahip olmağa davet etmektedir.

Çünkü:

İnsanlara kendine yetecek kadar fikri, dirayeti ve vicdanında vazife ve mesuliyet hissi olmazsa istismarcıların esiri olur. Gözü kapalı ellerine düşer.

İstismarcıların hakikatlerin şeklini değiştirip, eğriye doğru, doğruya eğri, hakkı bâtil, bâtili hak göstermek suretiyle, (her ne pahasına olursa olsun) şahsî menfatlerini gözetmek ve bu esasta göz göre hareket etmek hususundaki itiyatların mukaddes kitap binlerce sene evvelinden ne güzel tarif buyurmuştur. İşte bu hakikat binlerce senedenberi malûm ve böyledir. (5)

İstismarcıların cemiyette birliği nasıl ihlâl ettiğini ve birliğin kuvvetini tefrikaya ve zaafa nasıl uğrattığını, cemiyette alâka hissinin, alâka gayretinin, alâka hararetinin nasıl söndürdüğünü, tesanüt ruhunu nasıl bozduğunu herkes bilir. Bir çok misalleriyle tarihin her devrinde buna tesadüf mümkündür. Bu misalini de (6) numaralı haşiyede buluruz.

(5)

Mukaddes kitaplarda bu istismarcıları tarif ve şiddetle muahaze eden âyetler vardır. İşte bir tanesi:

(Eş'ya — 5 — 20): "Vay... Kötüye iyi ve iyiye kötü diyenlere ve zulmeti nur ve nuru zulmet yerine koyanlara, acıyı tatlı ve tatlıyı acı yerine koyanlara."

(6)

*2-8-940 tarihli gazetelerde Rus Hariciye Komiseri Bay Mola-
tofun Sovyet Şûraları Birliğinde umumî siyasete ait verdiği nutuk*

"KAYBOLAN İPTİDAİ VARLIKLAR"

Bedevîlikten ayrılırken kaybedilen varlıkların başlıcaları:

- A — Sıhhat,
- B — Ahlâk,
- C — Geçim,
- D — Hürriyet,
- E — Neşe.

Yeni Hayatta:

Umduklarını şehirde bulamıyanların bilâkis ummadıklarını bularak dertleri arttı. Vakâa mahdut kimseler için, konfor vardı. Hattâ adamına göre; fantazi, lüks hayat bile vardı. Ve faydası yine mahdut kimselere raci ilim, sanat eserleri de vardı. Fakat buna mukabil de bir ekseriyet için mahrumiyet acısı, ve gördüğünü ele geçirmekteki aczini duymak elemi de vardı. Bu aciz; onları sınıflara ayırmış, derece derece aşağılaştırmıştı. Kiminin eli ardında,

(6 inci Hâşiyeden Devam)

İntişar etti. Bu nutkun Fransaya ait kısmında bazı fıkralar aynen şöyle idi:

"Bu harpte hassaten bir zaaf göstermiş olan Fransanın hezimetinin bütün sebepleri üzerinde burada durmağa lüzum yoktur. Herkes tarafından bilinmesine rağmen fena askerî hazırlığın; bu hezimetin yegâne sebebi olmadığı aşikârdır."

"Son ayların hâdiseleri daha fazla bir şey de göstermişlerdir. O da ezcümle, Fransız idare mahfillerinin milletle birbirine bağlı bulunmadığı ve bu mahfillerin millete istinat edeceğine, hürriyete bağlı olmak gibi şerefli bir vasfı haketmiş olan ve şerefli ihtilâl ananesine sahip bulunan bu milletten korkuyorlardı. Fransanın gösterdiği zaafın ciddî sebeplerinden biri de budur."

kiminin göğsünde idi. Bilmedikleri bir takım içtimaî mükellefiyetler, mesuliyetler belirmişti. İçtimaî borçlar, içtimaî kayıtlar da alıp yürümüştü. Hürriyetin ise mânası kalmamıştı.

*
* *

Kaybolan varlıkların izahına geelim:

A — SİHHAT

Sıhhî şartlar bozulmuştu. Zira:

1) Hava:

Bedevîlikte, açık havada yaşanır, çadırda yatılır, daima saf temiz hava alınır. Bol güneş görülürdü. Şehirdeki hayat bu bolluğa elverişli değildi.

2) Gıda:

Bedevîlikte gıda hem boldu, hem kuvvetli hem de tabîî ve sıhhî idi. Başlıcası et, süt, yağ, yoğurt, peynir ve kaymaktı.

Bu nevi yemekler şehirde zenginlere inhisar etti. Mideyi yoracak, bozacak şeyler de şehirlerde peyda oldu.

Fakir halk; ancak midesini ucuz doldurabilmek derdine düştü. Mideler yoruldu, sınırlar bozuldu. Bünye zayıfladı. Vücut; hastalıkların çeşidine istidat peyda etti. Kuvvetten, mukavemetten düştü.

3) Hareket ve atalet ifratı:

Fena gıda yüzünden, şehirde zayıflayan mideler; ve bazılarında ifrat derecede dimağı yoran masa başı yazı ve hesap işlerine mukabil tam bir bedenî hareketsizlikle atalet, kaim oldu, kiminde de kifâyetsiz gıda ile fazla hareket mecburiyeti hâsıl oldu. Bunların her biri bünyeyi hastalıklara hazırladı.

Mektep:

Çeyrek asırlık bir mektep hayatı neticesinde gençler yorgun bir dimağla dolayısıyla zayıf bir mide ile cemiyete katılıyordu. Cemiyetteki fikrî hayat da üste geliyordu. Yorgun dimağ ve yorgun bir mideli vücut da sınırlar de bozuk oluyordu. Sinir bozukluğu irade

zaafını, muhakeme zaafını doğuruyordu. Vehimli, ürkek, bedbin bir nesil peyda oluyordu. Bunlar da hayat mücadelesinde cesaretsiz, kuvvetsiz kalıyordu.

4) Fena itiyatlar:

Şehirde fena itiyatlar da peyda oldu. Zehirli şeyler, ispirotolu içkiler, tütün ve sair muzır şeyler tiryakiliği, bir salgın mahiyetini aldı.

Buna abur cubur çerezler yemek itiyadı inzimam etti. Neticede, hayatta intizamsızlıklar, muvazenesizlikler peyda oldu.

Bütün bunlar bünye tahribatında mühim birer âmil oldu. Tedricen mizaç ve tabiat ve iyi sıhhi itiyatlar bozdu. Ve yine netice itibarıyla sıhhat ve ahlâk dahi bozuldu.

5) Hıfzıssıhha güçlüğü:

Bedevî; şehir hayatında sıkıştı. Temizlik güçleşti. Hava, ziya azlığı aleyhte yer aldı. Bir taraftan bulaşıcı hastalık mikropları, tahrip için geniş sahalar buldu. Devre devre kırdı geçirdi. Bir taraftan da zührevî hastalıklar peyda oldu, bünyeleri çürüttü.

6) Kalb kuvveti:

Ümit, emel, güven, neşe, metanet, nikbinlik; malûmdur ki sıhhatli bünyede bulunur. Asabı bozuk, midesi bozuk adamın düşüncesi de, yüreği de bozuktur. İyi görmek, iyi düşünmek, ümitli yaşamak, şevk ve gayret ile hayat mücadelesine atılmak için bu sayılı şeylerin bozuk olmaması lâzımdır. Aksi halde insan sıhatsız ve yüreksiz olur, yalnız kendini düşünür ve her şeyin yalnız fena taraflarını düşünür. Böylesinin cemiyete; hayır, faydası nasıl olur.

Halbuki şehir hayatında yürek; en lâzımlı sermayedir. Zira yüreksiz insan bir böcek gibidir. Ne yazık ki kendine en lâzım olan feyi zayıflatan da yine şehirliliktir. İşte beşerî ıstırabın bir mühim saiki da, bu yüreksizliktir. Güzel ve diğerkâm hisler temiz ve sağlam yürekte bulunur.

Şehrin çeşitli hayat şartları; bedevînin yüreğini de zayıflatmıştı. Böyle zayıf yürek, zayıf bir bünye, zedeli bir ahlâk ile bedevî tam bir zaafa düşmüştü. Onu her gün ihata eden korkular endişeler dahi huzur ve sükûnuna mâni oluyordu. Artık, o yalnız şahsını düşünür, ve yalnız şahsını kurtarmak ve korumak için didinir oldu. Yâni o da, yeni bir şehirli oldu. Böylelerinde de elbette ki artık-yüreklik iş yoktu.

İşte iptidâî insanların, bedevîliğin basit hayatından, şehrin hem karşık, hem de idaresi elinde olmıyan bir hayata geçişi, netice itibariyle çeşitli tesirler ve korkular altına girişi; kendini tehdit edem yoksulluğun sonu gelmeyişi; ve kendini korumak için zekâdan başka hiç bir varlığa sahip olamayışı onu daima endişeli, ürkek, neşesiz zevksiz bir hale getirdi. Bu hal; ferdin kendine güveneni ve netice itibariyle hayata mukavemetini azalttı. Ve bu netice, onun maddî, manevî inkişafını da zayıflattı. Hattâ bazı unsurlarda, felce veya tereddide bile uğrattı.

O yerdeki ferd; şahsiyetini kaybeder, rüşdünü duyamaz. Yalnız şahsî hayat endişesi ile didinir, artık o ferd tufeyli, verimsiz bir unsur olur.

B — AHLÂK

Bedevînin bünyesini, yüreğini zayıflatan şehrin içtimaî hayatı; bedevînin ahlâkını da zayıflatmış, onu huysuz, renksiz yapmıştı. Bu ahlâkî değışikliklerin başlıca neticeleri şunlardı:

1) Sinsilik:

Kendini bir muhitte, maddî mânevî zaaf içinde gören mahlûk; sinsileşir. Yalnız insanlarda değil hayvanlarda da bu böyledir. Sinsilik; her türlü bozukluğun bir başlangıcıdır. Kurnazlıklar, sansarlıklar, içte dışta ayrılıklar, riyâ, kin, menfî hisler, fena işler, yâni ahlâkî düşüklükler; hep bundan sonra başlar, insan; açık haklarına güvenemedikten sonra bu yollara sapar. Meşru yollar da elde edemediklerini gayri meşru yollarda arar.

2) Kendini hür ve halini, istikbalini emniyette göremiyenler, mânevî bir inzibat altında değilseler, ihtiyaçlarını karşılayamayan varlıklarının noksanını ahlâklarından birer şey feda ederek tamamlamağa meyledebilirler.

3) Şehirde sabit ve kifayetli maişet gelirine malik olmıyanlar; yâni maişetini günü gününe arayarak veya başkasının eline bakarak, veya kayıtsız şartsız: ecirliği kabul ederek veya bir fırsat kovalıyarak temine çalışanlar, ve bu işlerin ahlâkla uyuşmayan taraflarına göz yumanlar, ahlâkta mübalâtsizliğe ünsiyet peyda ederler.

4) Açlık, yoksulluk da ahlâksızlığa doğru gözü kızıdır.

5) Nefsin kapıldığı cazibelere kapılmak da (bunun hududu olmadığı için) bir hadden sonra ahlâksızlığa yol açabilir.

6) İktisadî rekabetler, ve muhtelif ihtiraslar da ahlâksızlığa doğru insanı kaydırabilir.

7) Çeşitli iptilâlar, mahrumiyetler de ahlâksızlığa insanı zorlar. İşte bütün bunlar şehir hastalıkları idi.

Hülâsa:

Kendini emniyette göremiyenler veya istediğini yapamıyanlar, veya meşru haklarına tesahüp edemiyenler sinsi yollardan ahlâksızlığa kayabilirler. Bilhassa bunlar insanın maddî ve mânevî zayıf durumlarında öne çıkabilirler.

Fakat bu saydıklarım fitrî ahlâksızlıkla malûl olmıyanlar hak kındadır. Fitrî ahlâksızlıkla dünyaya gelenler; hiç bit zarûret olmadığı halde dahi ahlâksızlık yapmadan duramazlar ve şehirler bunlar için geniş sahalar açar.

C — GEÇİM

1) Bedevilikte tokluk vardı. Bedevî; çeşitli hayvan mahsulü ile, ayaklı malı ile, sağmalıyle, davariyle geçinirdi. Bu faydalı hay-

vanlar; doğurur çoğalırdı, külfetsiz beslenirdi. İnsanın da, hayvanın da gıdası ihtiyacından artık idi. Meralar geniş ve hudutsuzdu.

İşte et, süt ve süttten yapılan bu şeyler; şehirde lüks gıda sırasına geçti. Bunları ancak zenginler yiyebildi. Fıkara için bu mahrumiyet nesilleri cılızlaştırdı.. Sıkalaştırdı. Kuvvetten, mukavemetten düşürdü. Gıda ve bakım kıfayetsizliği yalnız insan nesillerini değil hayvan nesillerini de tedrici bir tereddiye düşürdü.

2) Şehirde açlık tehlikesi hem zihinleri yordu, hem ahlâkı zayıflattı, hem de zevki neşeyi söndürdü. Merdliği cömertliği öldürdü. Ferdî egoistliği doğurdu. Bu da içtimaî bağları zayıflattı.

D — Hürriyet

Hür bedevnin; şehirde uğradığı kayıtlar, tahditler, mükellefiyetler, mesuliyetler; onun kültürsüz kafasını altüst etti. Bedevînin iptidaî hürriyeti ile ideal medenî, hakikî hürriyeti arasına sıkışık bir yol açıldı. Yorucu, ezici engellerle dolu bu yolun şartlarına ancak kültürü sağlam, iç bünyesi sağlam olanlar mukavemet edebirdi. Maidaları böcekleşti. Tufeyli oldu, yol değişti. Böylece ana yolun müşkülâtını arttıran mütereddiler, hattâ yol kesiciler türedi. İnsanlığın inkişafına mâni unsurlar çoğaldı, hakikî ve medeni bir terakki yerine didişmeler, boğuşmalar, ıstıraplar meydana geldi.

B — Neş'e

Malûmdur ki neş'e; vücudu sağlam, fikri rahat, vicdanı acısız olanlarda bulunur.

Bu netice ya hiç yıpranmamış iptidaî insanların bedevî hayatlarında, ve yahut her imtihandan geçmiş her mücadeleyi bitirmiş musaffa nefislerde, kâmil insanlarda bulunur. İşte bunun en buhranlı devirlerini bedevîlere şehirler açtı. Bu yolda dökülen döküldü. Kurtulan kurtuldu. Fakat didişme ve ıstırap çok sürdü.

TERAKKİ ÂMİLLERİ :

« ZİYAN NETİCELERİ »

Fakat, hayatta hiç bir şey hikmet siz değildi. Bedevîlikten intikal devresinde hasıl olan bu sarsıntılar, bu ziyanlar; beşeriyetin kalkınmasına sebep oldu. Zira insanlar; ellerindeki kaybettikçe yerine koymağa çalıştılar. Soyuldukça; giyinmeğe savaştılar. Sıkıldıkça feraha çıkmağa çalıştılar. Maddî, mânevi zaafa düştükçe kuvvetlenmek zarureti duydular.

Her menfî hâdise; bir ıstırapı, her ıstırap bir aksülâmeli, ve her aksülâmel bir kurtuluş faaliyetini tevlid etti. Bu faaliyet kâfaları işletti. İnkişaf ettirdi. Bu inkişaf ve araştırmalar; bir takım çarelerin keşfine, yeri, havayı dolduran tabîî varlıkların, türlü cevherlerin bilinmesine sebep oldu.

Meselâ :

Hastalıklar; ilâç taharrisine, ve dolayısıyla tababet ve kimyanın inkişafına sebep oldu.

Ahlâksızlık, ahlâkın lüzumuna, inkişafına, fazilet ve seciyenin itibar bulmasına ve ideal bir kıymet kazanmasına sebep oldu.

Maişet darlığı; iktisat ilminin inkişafına, ticaret fikrinin sanat fikrinin, ziraî teşebbüslerin uyanmasına, nafia işlerinin meydana almasına sebep oldu.

Ve bu şubeler; mütahassis ordular yetiştirdi. Ve bu işler, günün zaruret ve ihtiyaçlarına göre adım adan ilerlenerek yapıldı. Ve her adım, bir ümidin mahsulü idi.

Nitekim :

Çalışmak ihtiyacı; hürriyete, ve emniyete ihtiyaç gösterdi. Bu ihtiyaç; insanları düşündürdü ve insanlık haklarının esaslarına doğru insanların fikirlerini yürüttü. Bu zaruri düşünceler; insanın

insanlık haklarına malik olması zarureti ortaya koydu; hürriyet gayesini, talebini ve mesaisini meydana getirdi. İşte insanların manevî hayatta kalkınmasına ve binnetice hayata iyi nizamların ve karşılıklı emniyet kanunlarının ve dolayısıyla hukuk beşer prensiplerinin ve milletlerarası muahedelerin vücut bulmasına bu emniyet ihtiyacı sebep oldu.

« ÇALIŞMA DEVRİ »

Dünyada yer yer, ıstıraptan kurtulmak, ihtiyaçları temin etmek için, içtimaî her şubede bir kalkınma hareketi, bir ıslah faaliyeti başladı. Fakat ümit; uzun bir çalışma devrine ve onun muvaffakiyetine bağlı idi.

Bu çalışma; hakikatte bir mücadele idi. Müsbet unsurların menfaatlere, ilmin cehalete, iyiliğin kötülüğe, faziletin rediete, ruhun nefse, medeniyetin vahşete, hakkın batıla karşı bir mücadelesi idi. Ve hedefi kurtuluşa engel olan her şeddi, her çukuru aşmak, ve ıstırapsız bir hayata kavuşmaktı. Bu mücadele; şuurla, felsefî bir idealle değil, günlük ihtiyaçlar ve tazyikler neticesi vukubuluyordu. Aç, karnını doyurmak için, ve her gün tekerrür eden bu ihtiyacı esaslı bir karşılıkla temin etmek için çalışıyordu.

Her vesile ile gadre uğrayanlar; bundan kurtulmak ve yarınını emniyet altına almak için uğraşıyordu.

İşte muhtelif vesilelerle müteferrik fertlerin, zümrelerin çalışma ve mücadelesi neticesi olarak insanlar; bir hakikate, yukarıdaki hedefe teveccüh ediyordu.

Bu uğurda neler sarf olundu, ne kadar ileri gidildi?

Bu ölçü; yerine göre değişir, vaktiyle birer vahşet sahası olan yerler; birer medeniyet yeri, ve vaktiyle medeniyet yeri olan yerler; bugün birer harabe haline geldi. Bu manzara hep, müsbet menfi mücadelenin; cereyan ettiği sahaları çerçeveleyiyor ki onlar; imarda ve tahripde bu işlerin, ve aksülâmellerinin eserleridir.

İmdi her zamana göre: Kimi yerde henüz kazanç yok, mücadele vardı, kimi yerde bilâkis kâr yerine zarar vardı.

Hazreti Âdemin oğulları Habil ile Kabil arasında çıkan ilk mücadele; her iki ahlâkî cepheler arasında nesillerce devam ediyordu. Şu farkla ki ilk galebe Kabilin temsil ettiği menfî fitratta idi. Çünkü müsbetleri gayrete getirip medeniyetin vücut bulmasına sebep olacak münebbih; menfî fitrattı.

Kazmacı yıkmadıkça kürekçi tesviyecilik edemezdi. Fakat zamanı gelince Allahın tekâmül kanunları günden güne müsbetleri takviye ve teyide başladı. Menfîlerin tahakküm ömrü azaldı. Hükümleri zayıfladı. Dünya yüzünde mutlakiyet idareleri istibdat ve tahakküm imkânları seyrekleşti.

Tahtlar kuran mütehakkimler; fikirlerini gizlemeğe sinsileşmeğe mecbur oldu. Meydan; müsbetlere günden güne daha müsait bir kabiliyet gösterdi. Yani talihler döndü. Artık günden güne ve istikbale müsbetler hâkim görünüyor 1944 senesi sonunda dünya manzarası bunu gösteriyor. İşte bugünün ümidi ve kazancı da bu oldu.

DÜNYADA ŞEHİRLER HAYATI :

— 1 —

« BUGÜNKÜ SEVİYE »

Şehirli; şehirde durumu yüzünden ne sarf ediyor ne kazanıyor? Şehirlerin içyüzüne bir göz gezdirelim :

A — Aile ve mektep :

Aile; çocuklarını ve yetişmiş gençlerini mektebe vererek aile hizmetinden ayırıyor. Bu ayırma; onu, neticesi ileriye bağlı ve semeresi meşkûk bir ümitle on, onbeş senelik bir külfete sokuyor. Ana baba çocuklarını bu devrede açıktan besliyor. Onları mektebin istediği gibi giydirmeye, ve kendinden iyi yedirmeye çalıştığı halde

bu çocukların mevcudiyetinden bütün bu mektep müdetince istifade edemiyor, o uzuvlarından yardım göremiyor. Buna mukabil çocuk da bu devrede kapalı yerde, dar ve sıkı şartlar içinde, kafasını alabildiğine çalıştırarak yorucu, yıpratıcı bir hayat geçiriyor. Beslenen ümit, beklenen netice ise hep mektep sonunda!

Mektep yaşına kadar ve mektep yaşından tâ tahsil devresi nihayetine kadar yalnız müstehtlik olarak yaşayan, ve bütün külfetini ailesinde yükliyen, ve ailesini dahi hem hissen hem maddeten yoran ve yıpratın bu çocuklar, sonunda ne oluyor, hastalanıp çökmezse, ömrü bitip ölmezse; cemiyette bir işçi unsur oluyor (7).

Bu işçi; iyi fitratlı ise iyi seciye ile yetişmişse cemiyet fayda görüyor aksi halde cemiyet de fayda yerine zarar görüyor, onu yetiştiren aile de!

İyi yetişen çocuklardan cemiyet istifade ettiği halde bazan ana babanın ömrü bu mürüvveti görmeğe de müsait olmuyor. Onlar; ölüp gidiyor. Fakat neticede aile cemiyete hizmet etmiş oluyor. İşte aile; bu feragati, diğerkâmlığı cihetinden her hürmete lâıyk ve mukaddestir.

(7)

MEKTEPLER

Ümit olunur ki ; İkinci Cihan Harbinin sonunda dünyaya bir sulh devresi ile birlikte birtakım islâhat devri dahi açılmış olsun. Ve bu meyanda beşer hayatının her şubedeki cereyanı; birtakım düzeltici, iyileştirici istikametler alsın. Ve bu meyanda mektep ve kültür işi de dünyada daha özlü, daha amelî ve daha feyizli bir islâhata, teşkilâta tabi olsun. Zira milletlerin gerek kalkınmaları, gerek işbirliğindeki ahenk için kültür, baş ehemmiyeti haizdir. İmdi umulur ki, mektepler işi de, her memleketin kendi kalkınmasını daha kolaylaştıracak ve az enerji ile çok semere elde ettirecek ve cemiyete daha yüksek, daha çok ihtisas ehil yetiştirecek mahiyet ik-sap etsin.

Zaten içtimâî hiç bir müessese yoktur ki usulü itibarile her zaman islahata ihtiyâç göstermesin.

Zira, hem çocuk için büyük bir fadekârlığa katlanıyor hem de bunu netice itibarile cemiyet nam ve hesabına yapıyor.

Parasını, emeğini, fikrini herşeyini evlâdı ile birlikte cemiyete vakfetmiş oluyor. Ana babanın yetişmiş genç oğullarının bir muharebede cemiyet nam ve hesabına olduğu ve hiç yoktan sakatlandığı da oluyor. Ve bu sakat gence ailesi yine bütün ömürünce bakmağa çalışıyor.

(7 inci Hâşiyeden Devam)

Meselâ : Bugün Avrupadaki mektep teşkilâtı ve tahsil usulündeki lise, kollej devreleri ıslaha muhtaçtır. Denilebilir. Bir gencin, surf ve yalnız umumî bilgiler ile oniki, onüç sene vakit geçirmesi hem lüzumsuz ve fazladır. Hem de ihtisas mekteplerindeki hayatı daralttığı için mahzurludur.

Öyle zannediyorum ki:

İlk tahsil devresini ihtiva eden ilk mektepleri kendi programlarıyla devam ettirmeli fakat orta mekteple lise sınıflarını, ana ihtisas mekteplerinin ihtisas bünyesine ithal etmeli. Yani orta ve lise sınıflarını ihtisas fakültelerinin beherine açtırtarak onların umumî mahiyetini ortalıktan kaldırmalı ve yerlerine (amelî hayat) mektebi esasında yeni mektepler ihdas etmeli.

Bu sistemin faydaları şunlardır;

1 — İhtisas tahsili yapmıyacak olanlar; günlük, hayatta günün umumi işlerini çevirecek, başaracak amelî malûmat ve melekeye muhtaçtır. Onlar; amelî ve tatbikî bu usullerle meleke ve mümareşeyi meselâ iki üç senelik bir devrede (amelî hayat) mektebinde öğrenip hayata atılırsa liseye nazaran hem ömürden kazanır, hem de hayata daha elverişli şartlarla yani lâzımgelen, vukuf, mümarese ve kabiliyetle girerler.

2 — Buna mukabil ihtisas mektepleri de kendi ihtisas şubelerine göre orta ve lise devreleri açarak ve bu devrelerin programlarını kendilerine yarıyacak surette tanzim ederek yani umumî malûmattan kendi şubelerine yarıyan ve yaramıyan dersleri bir nisbet

Demek ki cemiyetin en vefalı, en fedakâr en ferağatlı, üyesi ve nüvesi ailedir. Cemiyetin sağlamlığı ve kıymeti; aileni manevî sağlamlığı ve kültür kıymetile mütenasıptir. Bu kültür için âlim olmak şart değil iyi hisli iyi niyetli olmak da kâfidir. Ve bunu temine Allah korkusu veya saygısı kifayet eder.

İşte dünyanın takdirini kazanmış olan, faziletli Türk askerini yetiştiren temiz ruhlu aileler; demir gibi sağlam ananevi seciye ve kanaatleri benimsemiş Türk analarıdır. Az şey bilen fakat en iyi şey bilen bu köylü anaların kalbi birer fazilet kaynağıdır.

B — Aile ve Cemiyet :

Şehirli gencin mektep sonu hayatı; askerliğine intikal eder. Cemiyet nam ve hesabına mektepte ilim, san'at öğrenen genç; bu devrede fiilen cemiyetin müsellâh vazifesini öğrenmek üzere orduya girer. Bu vazifeyi öğrenirken, birlik hayatının iktiza ettirdiği ahengi, arkadaşlığı, işbirliğini de öğrenir. O derece ki askerlikten ayrıldığı gün; kendini garip hisseder. Ruhü; hep o samimî havayı arar. Fakat bugünkü dünyanın hiç bir yerinde onu bulamaz. Zaten o samimiyeti ordu dışında da bulsa dünyada harp olmaz. Ordulara lüzum kalmaz, binaenaleyh o da sivil hayatta korunmağa ve ferdî mücadeleyle mecburiyet duymaz.

Askerden gelen bu genç; içtimaî hayatta yer almak ve yaşa-

(7 inci Hâşiyeden Devam)

dahilinde çoğaltarak, veya azaltarak onlar da kendi hesaplarına en iyi bir neticeye varırlar. Kendilerine en lâzımlı bilgileri daha orta tahsilden itibaren kökleştirmeğe sağlamaştırmağa, kuvvetlendirmeğe bakarlar ve bu suretle daha kuvvetli ihtisas ehli yetiştirirler. Zira lise ve orta mekteplerinde öyle dersler vardır ki bazı ihtisas mektepleri için hiç faydası yoktur. Ve yine ihtisas mekteperi için öyle esas dersler vardır ki onun temeli orta ve lise mekteplerinde nisbeten zayıftır. Zayıf temele bina inşası gibi onun neticesi de zayıftır.

mak mecburiyetindedir. Eğer cemiyet ona o yeri hazırlıyorsa mesele yok. Aksi halde o kendine iş aramak ihtiyacıdır. Serbest bir meslek ihtisası varsa biraz sermaye ile tutunabilir. Bildiği şeyler umumî malûmat kabilinden ise el altında çalışmak mecburiyetindedir. Yalnız bilmek de kâfi değil, işini beğendirmek de lâzımdır. İşte ferdî medeniyeti, tekâmülü hazırlayacak olan iş; cemiyette; bu zaruretle başlar. Ve devam eder Ancak bu genç kötü işlere, kötü ellere kapılmış ise, isteyerek veya istemiyerek cemiyete menfî bir unsur olarak girmiş olur. Ailesinin emeği bu devrede de boşa gitmiş demek olur.

Şehirlilikte gaye:

Halbuki şehirlilikte gaye iyi bir cemiyet kurmak ve kurulu o cemiyetin düzenini idare etmektir. Onu saadete götürmek üzere hayatı bedeviyetten daha iyi hale koymaktır. Tabî ömrünün dörtte bir kısmını mektepte geçiren genç; hayata sırf karın doyurmak için atılır ve kendini tesadüflere kaptırırsa gerek kendi emeği, gerek ailesinin fedakârlıkları, gerekse memleketin sermayesi tehlikeye girebilir. İmdi gençleri ideal sahibi yapmak, temiz bir ideal gayreti ile cemiyete almak, halk ve memleket menfaatine en zarûrî bir iştir.

Daima ileri;

Kurtuluş sahası daima ileridedir. Mazi ve hal; ıstırapla doludur. Ve bu ıstıraplar beşerî tekâmül yolunda safhalardır ki, nesilleri daima ileriye doğru tazyik ve kurtuluşu ileride aramağa mecbur etmektedir. Bu ileri hareket; insanları ve yollarını birbirine yaklaştırmaktadır. Zira dünyanın müsbet unsurları; bütün dertlerin; ancak akıl birliğiyle, vicdan birliğiyle bertaraf edilmesi çaresi bulunacağına kanaat etmiştir. İstırap; mevziî mahiyetten çıkmış dünyanın müşterek malı olmuştur. Kurtuluş dahi tabiatıyla dünyaya müşterek gaye olmuş bulunuyor.

Nasıl kurtulacağız? Sevki tabî ile dertleşerek, anlaşarak ve çaresi için işbirliği yaparak.

Binlerce senedir ki, insanlar değil, ancak insanlara tahakküm edenler birbiriyle konulmuştur. Ve insanlar birbiriyle ancak kılıçla karşılaşmıştır. Bedevilikte kendine efendilik eden beşer; şehirde başka efendilere hizmetkâr olmuştur. Müşterek kurtuluş yolu; demokrasi yoludur. Bu halkın hâkimiyeti, efendiliği yoludur ki milletleri birbirine bütün varlığıyla yaklaştıracak, ve el birliğiyle Sezarizmden kurtaracaktır.

MEDENİYETE ÇIKAR YOL

Medeniyete, cemiyet teşkil ederek varılır, fakat yolun doğrusu intihap edilmekle. Medeniyet, cemiyetin müşterek sermayesi ile ele gelir. Bu sermaye bir ekseriyetin zararına, bir akalliyetin menfaatine olarak kullanılmamak şartıyla.

Medeniyet; bir cemiyete halk seviyesinin maddî manevî yükselmesiyle mal olur. Bu da ancak halk hukukuna riayet etmekle ve hayata halkı hâkim kılmakla mümkün olur. Aksi halde bedevilik, vahşilik devam eder. Çünkü halk veya ekseriyet; fertlerin, müesseselerin, zümrelerin bir istimsar sürüsü olmaktan ileri gidemez.

Medeniyet; o yoldur ki onun yolcuları fikir ve yürekte bir birlik olurlar. Takatlılar; takatsizleri kolunda yürütür, kuvetliler âcizleri sırtında taşır. Her fert, her zümre birbirinin yolunu kesmeden yürür, birbirinin ayağına tökez koymadan, birbirini sıkıştırmadan, birbirinin önüne geçmeden yürür ve herkes kendi yolunda yürür. Birbirine zarar vermeden yürür. Hem de birbirinin yolunu açarak yürür, birbirinin terakkisine yardım ederek yürür. İşte medeniyet yolu budur. Ve bu; herkesin hakkına yer veren, herkese hürriyet ve inkişaf imkânları veren bir hayattır.

Bu hayat; ne kadar sıkıntılara sokulursa, haksız takyitlere uğrarsa, tekâmül yolları gerek fert için, gerek cemiyet için o kadar kapanır, tıkanır ve netice itibariyle hayat birbiriyle boğuşma olur.

Medeniyete yol; bütün maddî ve mânevî kuvveti müşterek maksada tevcih ve teksif ile açılır. Bir kısmı sağa bir kısmı sola bir kısmı ileriye bir kısmı geriye çekerek ve müşterek kuvvetin muhsalasını birbirine yedirerek sifıra indirmekle değil. Ancak te-sanüt ve teavün ile bu yol açılır.

Medeniyet: Emniyet içinde inkişaf eder. Korkular, endişeler, rahatsızlıklar içinde değil. Bu emniyet; ancak insanlık haklarının cemiyette ve cemiyetlerde hürmet edilmesi ile vücut bulur.

Medeniyet; bir aile hayatı ile dünya hayatı arasını vasleden yoldur. Bu yol her adımda onun şartlarına namuskârane riâyeti icabettirir. Bu yolda bir hırsız gibi değil, bir dost gibi yürünmek gerektir.

Bu yol; ne korku ile, ne kayıtsızlıkla, ne saygısızlıkla, ne de tahakkümle yürünür, bu yol; ancak insanlık şartlarıyla geçilir.

YOLUN NERESİNDEYİZ?

Medeniyet; refah ve saadeti vadeden merhalelidir. Henüz be-şerî ıstıraplar devam ettiğine göre bu merhaleye varılmış değildir. Binlerce senelik bu ıstırap devam ediyor, fâsid bir dairenin üzerinde mütemadiyen dolaşılıyor gibiyiz. Neden böyle? Çünkü bu gözünü kapalı geçirdiğimiz hayattan türlü edebiyatla istifade edenler var. Ekseriyetin aklına cehili galip, ekalliyetin ilmine hırsı galip. Me-ğer ki ıstırap; her hangi zümreyi de intibaha getirmiş, elele ver-dirmiş ve çıkar yolu buldurmuş olsun.

Artık boşuna veya zararına ömür ve vakit kaybetmiyerek in-sanlar dosdoğru müşterek hedefe doğrulsa ve hakikî medeniyeti bulsa gerek. Bu yol insana açıktır. Boş تنها duruyor. Her nesilde bu yolu geçip mânevî saadete eren güzideler var. Tarihte izleri duruyor.

Evet; mânevî rüşte, tekâmüle insan erecek ki maddî tekâmü-lü birbirinin zararına kullanmasın. Öldürmeği değil, yaşatmağı düşünsün. Fenalıklara değil, iyiliklere cereyan versin.

İDEAL ŞEHİRLER ÜMİDİ

Beşeriyet ideal şehirler kurulacağına emindir. Zira beşeriyet hakkı olan yeri, hakkı olan refahı bulmadan, ve halk kütleleri hakkı olan ihtiyaçlara kavuşmadan beşeriyette ıstırap devam edecektir. İstırap ile beraber mücadele de devam edecektir. Bu uğraşma; elbette bir gün kendiliğinden bitecek ve insanlar, selâmete, muradına erecektir.

O yerde:

Binlerce senedir insan kuvvetini kendi şahsî saltanatlarına hasreden, insan benliğini kendi benliğine kalbeden, kralların saltanatı sona erecek, onun yerine insanlığın saltanatı, hakkın ve halkın hâkimiyeti kaim olacaktır.

Bu suretle;

1 — Artık insanlar; krallarının saraylarıyla, israf ve sefahatiyle övünmeyecek. Onların övünülecek şeyler değil, utanılacak şeyler olduğunu idrâk edecektir. Ve insanların bu derece zillet ve gaflete nasıl düştüklerine şaşacaktır.

2 — Boş saraylar; halk hizmetine açılacak. Bu saraylar, ak saçlı insan düşkünlerine tahsis edilecek (8). İnsan kendine hürmet etmiş olmak için işe evvelâ babasına, anasına hürmet etmekten başlamalıdır. Sefalet içinde ıstırap çeken bir ak saçlı erkek veya kadın, cemiyetin yükü altında beli bükülmüş bir ihtiyar; her insanın gayretini tahrik etmelidir. Ruhî asâlet budur. Kültürden beklenen öz de budur.

Ekserî memlekette aceze denince himaye denince, kimsesiz,

(8)

İnsanlar arasında tabii mertebe yaşa göredir. Yaşlıya hürmet; dinin emirlerindedir. Fakat gariptir ki yardım sırası gelince: İhtiyardan evvel çocukların imdadına koşular. Vaktâ çocuğu kurtarmak cemiyete bir yardımcı kazandırmaktır. Fakat ihtiyarı süründürmek de insanlığa yakışır bir şey değildir.

serseri çocuklar akla gelir. İhtiyarlar geride kalır. Bunda da insanların egoist düşünceleri öne geçmektedir: Zira çocuk kurtarılsa cemiyet faydalanacaktır. Fakat ihtiyarlar, (onların işi bitmiş, onlar verimsiz hale gelmiş) demek gibi bir zihniyet onları ikinci plâna bırakmaktadır.

Fakat bu zihniyetle insan; kendi hüviyetine karşı saygısızlık işliyor. Bu; akla mantıka da uymaz. Zira herkes ömrün o safhasını nasibinde varsa görecektir.

İşte her bir işi bu kadar maddî ve günlük menfaate göre ölçüp, biçen insan; bilmelidir ki, kendisi de belki bir gün, başkalarının himayesine, şefkatine ihtiyaç gösterecek bir zavallılığa düşecektir. Düşme bile insan yüreğinde bir insanlık hissi, bir insanlık gayreti vardır. O asıl hislerin, gayretlerin hedefi düşkünlere dir. Onlara el uzatmak, imdat etmek ne kadar doğru ise, onlara karşı göz yummak, kulak tıkamak da yâni hissiz, ruhsuz kalmak da o derece büyük hatadır.

Dinlerin insanları mükellef kıldığı vazifeler; hep bu icapları, bu yüksek hisleri filiyat sahasında tatbika geçirmek içindir.

3 — Saray bahçeleri, çocuk bahçeleri olsa gerektir. Çocuktan ziyade bahçeye kimin ihtiyacı var.

4 — Yeni şehirlerde şu müesseseler; ihtiyacı karşılayacak bir nisbette çoğalsa gerektir:

A — Kimsesiz, serseri çocuklara yatılı sanat mektebi,

B — Tereddiye uğramış, hırsız, huysuz, ahlâksız çocuklara terbiye kampları ve onları işe yarar hale koyacak müesseseler,

C — Emzikli muhtaç kadınların iâşesini ve süt emziremeyen analara veya anasız çocuklara mecanî süt temin edecek müesseseler,

D — Hiç bir hastayı boş çevirmeyecek bollukta hastahaneler, dispanserler,

E — Hiç bir muhtacı geri çevirmeyecek mahiyette ecza dağıtım yerleri.

F — İşsizlere iş verecek, şaşkınlara yol gösterecek, içtimâî istişare mercî'leri.

G — Hukukunu müdafaadan ve avukat tutmaktan âciz zavallılara meccanen vekil tayin edecek merciler.

H — Çiftçilerin daha az emekle daha çok verim temin etmek için muhtaç oldukları vesait ile bilgiyi verecek ve ona iyi yollar gösterecek müesseseleri yeter derecede çoğaltmak ve kuvvetlendirmek,

I — İşçileri koruyacak, işçilerin teknik kabiliyetlerini inkişaf ettirecek, işçilerin işlerini hem memleket hesabına hem kendi hesaplarına kıymetlendirecek ve onların hayat şartlarını güzelleştirecek, onları refaha götürecektir. Ve onları her türlü ârizalara ve hayat devrelerine karşı emniyet altına alacak, istikballerini temin edecek müesseselerin takviyesi.

j — Alelûmum ücret ve maaşla çalışan insanların sayîleri bedellerinin tabîî ihtiyaçlarına tekabül edecek bir krymette olmasının esas prensip ittihazı ve ona göre az adamla iyi iş; görme usullerinin tatbiki.

K — İnsana, insanlığı nâmına itibar, himaye, yardım temin edilmesi, ticarî ve iktisadî müteşebbislere itibar (kredi) ve düşkünlere kalkınma imkânları temini.

Bütün bunlar milletlerin kalkınma esaslarıdır. Ve bunun masraf karşılığı her devletin millî müdafa bütçelerindeki büyük yekûnda vardır. Madem ki bu harpten sonra sulh, milletler arası kefaletle temin edilecek, elbette millî müdafa bütçelerinden pek büyük tasarruflar elde edilecek ve o miktar elbette içtimâî yardım faslına ilâve edilebilecektir.

"NETİCE — NE OLACAĞIZ?"

Istırap münebbihleri altında ister istemez kurtuluş yolu bulacağız ve tutacağız.

Beşerî ıstırapların nihayete ermesi, onları tevlit eden esbap ve avamilin dünyadan kalkması, medeniyet ve kemal devrinin idrâk edilmesi demektir. Bunu için de lâzım şartların başlıcaları şunlar olduğu hatırlansa gerektir.

A — Milletlerin tam bir demokrasi ile idare olunması,

B — Halk idaresinin gerek kendi içindeki insanları idarede, gerek kendi dışındaki milletlerle mümasebtelerde arzasız hâkimiyeti.

C — Bütün dünya için hak ve adalet esasında müsavî bir tek ölçü kullanılması,

D — Küçük büyük her milletin, her zümrenin her insanın fikir ve vicdanına, samimî kanaatlerine, insanlık hüviyetine hürmet edilmesi,

E — Hak ve hakikatlerin seçilmesine mâni olan sun'î havaların, insanların birbirini müsavi gözle görmelerine mâni olan telkinlerin, insanların birbirine müsavi hak kabul etmelerine etagel olan ferd, zümre, ve müessese siyasetlerinin nihayete ermesi.

F — İçte, dışta bilcümle muamelât ve münasebatta, doğruluğun, namuskârlığın iyi niyetlerin, hayır isterliğin, insafın esas ittihaz edilmesi,

G — Egoizmin, her hususî benliğin itibardan düşmesi, her hususî ve ayırıcı, fikirlerin umumî ve birleştirici vazifeler karşısında bertaraf edilmesi, ve her ayırıcı varlığın üstünde birleştirici bir varlığa yükselmenin iş birliğine esas ittihaz edilmesi.

H — Tefrikanın iptidailik, itilâfın medeniyet olduğu, hususmetin, ziyankârlık, tahripkârlık ve vahşet olduğu, zulmü itibarda tutmanın dalalet olduğu kanaatinin umumîleştirilmesi,

I — Hiçbir dinin, fenalığı teşvik etmiyeceği, insanlar arasında hak ve adalete uymıyan şeylere müsaade etmiyeceği, içtimaî sefaletle rıza göstermiyeceği, hiçbir nifak, fesat ve husumete cevaz vermiyeceği hakikatinin herkese telkin edilmesi, kurtuluşun başlıca

çareleridir. Ve bütün bu hakikatlar din kültürüne dahildir. Fakat ne yazık ki, şimdiye kadar din; siyasete âlet edilmiş ve din, kendi mefhumunun tersine olarak telkin edilmiş ve gayesinin aksine olarak kullanılmıştır. Cahilâne taassup, makbul addedilmiş ve taassubun izhar ettiği dine muhalif bütün fenalıklar ve benlik ihtirasları marifet sayılmıştır.

"ÜMİT SAIKLERİ"

Ümit; kurtuluş içindir. Kurtuluş ıstıraptan olacaktır. İmdi ümidin saiklerini ıstırapın saikleriyle birlikte öne almak lâzımdır.

Kurtuluş ümidini aratan ıstırapların saikleri ise üç zümrede toplanır:

- 1 — Fıtrî ihtiraslar,
- 2 — Hayatî ihtiyaçlar,
- 3 — Bilgisizlik, rüşdsüzlük,

Fakat;

Allahın; tekâmül kanunları, ve bu kanunları yaşatan; daima faal ve müessir kılan; mütemadi tecellîleri, saiklerin birincisini de ikincisini de izale ve ıslaha müteveccihdir.

İnsan; fenalığa haristir. Fakat Allah hep iyiliği isteyen ve onu her şeye rağmen yaşatan ve koruyandır.

İnsan; bilir bilmez fenalıklar eder. Fakat Allah hem affedici hem düzelttiricidir.

Tarih boyunca görüyoruz ki beşerde, daima ve gittikçe kuvvetlenen bir iyilik ruhu yükselmektedir. Bu ikinci cihan harbinden sonra bunun ruhan bütün dünyaya hâkim olması memuldür.

(Tasavvuf) ilmi; insanların birlikte doğduğu hayvani sıfatların bilâhare tedricen fenadan iyiye doğru tahavvül ettiğini ve nihayet hayvanî sıfatların zail olarak yerine insanlık ahlâkının kaim olduğunu bildiriyor.

Binaenaleyh ,saikin birincisinden ümitsiz kalmağa sebep yoktur.

İnsanın en iptidaî halden itibaren bir takım hayatî ihtiyaçları, sonra da tedricen lüzumunu hissedeceği medenî ihtiyaçlar vardır: Bunlardan mahrumiyet; insanlara ıstıraplar duyurtur. Bunun iptidailikteki başlıcaları bilinir ki, şunlardır:

- 1 — Yemek içmek,
 - 2 — Giyinmek,
 - 3 — Barınmak,
 - 4 — Tedavi,
 - 5 — Yardım,
 - 6 — Emniyet,
- ihtiyaçları.

Allahın rabbanî sıfatları insana bu ihtiyaçları temin ve onu ıstıraplarından korumak için daimî bir faaliyettedir. Ve insan irfanı nisbetinde bu tecellilerin yardımından istifade ediyor.

Saikin üçüncüsüne gelince: Bu, bir kelime ile (irfansızlık) tır ki, hem yaşın, başın rüşdsüzlüğünden, hem de talim ve telkin noksanından ileri gelir. İmdi irfansızlık, aynı zamanda bir kültürsüzlük demektir.

Fakat dünyanın her yerinde, her cemiyet bu ihtiyacı temin için kendi seviye ve takatine göre mektepler, fakülteler açmış bir kül-

tür teminine çalışıyor. Kendi düşüncesine göre, veya ideolojisine göre iyi, kötü çalışıyor. Ve dünya menfaatıyla alâkalı, belki iyi belki de kötü bir şeyler öğreniyor. Binaenaleyh bu bakımdan da istikbalden ümitsizliğe kapılmağa sebep yoktur. Şimdi saiklerin tahliline girelim:

1 — FITRÎ SAİKLER

İnsan; vakıa harisle doğar ve hırsının peşinde koşar, çünkü:

A — İnsandaki zaaf ve menfî temayüller, fitrî bir bidayeti haizdir.

Nitekim Cenabı Hak Kur'anı Kerimde buyurur:
(70 — Maariç — 19): "Muhakkak insan haris ve nekes (tabiatta) halkolundu."

Diğeri:

(18 — Kehf — 52(54)): "İnsan mücadeleyi çok sever oldu."

Diğeri:

(4 Nisâ — 126(128)): "Beşerin cibilliyetinde nekeslik ve kıskançlık merkûzdur."

*

* *

Fakat herkes aynı derecede değildir. Nitekim Kur'anı Kerimde buyrulur:

(71 — Nuh — 10 : 12(14 ÷ 15)): "Muhakkak o sizi (tavır) larla halketti. Görmezmissiniz ki Allah yedi semâyı tabakalar olarak yarattı."

*

* *

İnsanlar doğdukları halde de kalacak değillerdir. Gerek ah-lâk ve tabiatları, gerek kültür durumları mütemadiyen değışecek ve

iyileşecektir. İnsanın; bir düzeye iyilik tarafları ruhta kuvvetlenecek, fenalık tarafları da nefiste sönecek, netice itibariyle insan; mânen ve maddeten veya hissen, ilmen ve fikren yükseldikçe yükselecek, mukadder merhaleye erişecek, nasibi kadar bir rüşde erecektir.

İşte müeyyideleri:

Kur'anı Kerimden:

(84 — İnşıkak — 19): "Siz insanlar; halden hale tahvil olunurunuz."

Diğeri:

(2 — Bakara — 257): "Allah iman edenlerin dostu ve velîsidir. Onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır."

Diğeri:

(27 — Neml — 58(59)): "De ki Allaha hamid ve istiğfar eden kullarına selâm olsun."

Zira:

(42 — Şûra — 29(30)): "Size isabet eden her musibet amelinizin (yaptığımız fena işlerin) cezasıdır. (Tabiî neticesi ve karşılığıdır.) Allah günah ve kabahatlerinizin çoğunu affeder."

İşte beşerî ıstıraplar; bu fenalıklarımızın tabiî neticeleridir. Ve bu tabiî halden, yâni fena temayüllerden kurtulmak için de çilelerle izâbe olmak, ateşten geçmek ihtiyacını gösteriyoruz. Ve ancak bu suretle ıstıfa'ya, duruluğa doğru gidiyoruz. Nitekim Kur'anı Kerimde buyrulur:

(13 — Raad — 17): "Ateşte erittiğiniz madenin de sel gibi üstünde köpüğü vardır. Bu suretle Allahü Tealâ hak ve batılda mesel darbeder selin üzerindeki köpük; zayı olur gider, insanlara nafî olan su veya cevher yerde baki kalır."

Çile; ıstıfa çarelerimizden biridir. Diğeri de, Allahın tecellile-

ridir. Allahın nice güzel sıfatlarından tecelli eden bu lütuflar, inayetler, hem çilelerin eserlerini gideriyor hem de insanı lâtifleştirerek yükseltiyor.

İşte misali;

(33 — Ahzâb — 43): "O Allah'tır ki sizi karanlıklardan nura çıkarmak için sizin üzerinize rahmet izafe eder.. Ve melekler da hi sizin için istiğfar eylerler.

Diğeri:

(48 — Fetih — 4): "O Allah'tır ki, imanlarına iman ziyade olması için müminlerin kalblerine sekineti (duruluğu) ve sebatı (fenalıklara karşı mukavemeti) indirdi."

Allahın istifadan muradı selâmettir:

(27 — Nehil — 59): "De ki Allaha hamdolsun ve ıstıfa eden kullarına selâm olsun."

Diğeri:

(10 — Yunus — 25): "Allah selâmet yere davet eder."

Diğeri:

(91 — Şems — 9 ve 10(9)): "Nefsini pâk ve temiz eden muhakak felâh buldu."

Diğeri:

(9 — Tövbe — 109(108)): "Ve Allahü Tealâ temizlenenleri sever."

Diğeri:

(36(26) — Şuarâ — 90(89)) : "Allaha ancak selîm kalb ile gelen müstefit olur."

Musevi mukaddes kitaplarından:

(Süleymanın meselleri — 16 — 32): "Kendi ruhunu

ni) zapteden şehir fethedenden efdaldır."

2 — HAYATÎ İHTİYAÇLAR

Hayatî ihtiyaçlar; sa'yin saikidir. İnsan, zarurî ihtiyaçlarını temine mecburdur. Meselâ karnı acıkan bir adam karnını doyurmak için hareket ve faaliyete mecburdur. Ve bunun semeresi sa'ye göredir. Nitekim Kur'anı Kerimde gelir:

(53 — Necim — 39): "İnsan için ancak sayı kadardır."

Diğeri:

(28 — Kasas — 77): "Allahın sana verdiği şeyle darı ahreti iste, ve dünyadan nasibini unutma. Ve Allahın ihsan ettiği gibi sen de İbadullaha ihsan et. Ve yeryüzünde fesat talep etme. Muhakkak Allah müfsitleri sevmez."

Medeniyet sa'yin semeresidir. Her sayı; bir saikin neticesidir. Ve bu saik; ya bir ihtirasın veya bir ihtiyacın icabıdır.

İhtiyaç ve İstırap:

Dinden aldığımız kanaate göre:

1 — Allah bizi yalnız yaratıp halimize bırakmış değildir. Bizi çalıştırarak, aramızda iş bölümü yaptırarak, birbirimize yardım ettirerek bizim ihtiyaçlarımızı temin ediyor. Bu işler hep, onun iradesine göre cereyan ediyor.

İmdi gerek çalışmamız, gerek elde ettiğimiz semere onun irade ve takdirine göredir. Bu irâde ve takdire yardım eden de insandaki fitratlardır.

2 — Allaktan her mahlûkta tecelli eden akıl ve basidet ruyle Allah insanları, ve doğrudan doğruya hâkim irâdesiyle hayvanatı ve nebatatı koruyor.

3 — İhata ve tasarrufu ile her mahlûku bakıp gözetiyor ve yetiştiriyor.

O derece ki, yalnız, akıllılar, kuvvetliler değil her mahlûk kendi kudretiyle zayıf ve küçücük varlığında yaşıyor. Görüyoruz ki:

Kuş yaşıyor. Karınca yaşıyor, göze görünmeyecek derecede küçük mahlûklar kendi âlemlerinde yaşıyor ve hepsi yetişiyor, tekâmül ediyor. Tarladaki bir damla tohum bu sayede bir gün bir mahsul veriyor, bir çekirdek zamanla bir ağaç oluyor. Ve Allah onları bütün inkişaf devrelerinde koruyor:

Kur'anı Kerimden:

(35 — Fatır — 16(15)): "Ey insanlar, siz Allaha (muftakir) fakirler ve muhtaçsınız."

Diğeri:

(40 — Mümin — 44): "Ben işimi havale ettim. Muhakkak Allah; kullarımı görüp gözedicidir. Dedi."

Diğeri:

(73 — Müzemmil — 8(9)): "O; Maşrık ve Mağrıbın Rabbıdır. Ondandır gayri İlah yoktur. Onu kendine vekil ittihaz et."

Diğeri:

(26 — Şuarâ — 78 : 83(77 ÷ 82)): "Dostum, ancak âlemlerin Rabbıdır. ;O Rabbim ki, beni yarattı. Ve hidayet eyledi (doğru yola sevketti). Beni (O) yedirir, ve içirir. Hasta olursam bana şifa verir. Beni öldürür, sonra ihya eder. Ve kıyamet gününde benim hatalarımı mağfiret etmesini ondan tama' ederim dedi. (Hazreti İbrahim: kavmine).

Diğeri:

(36 — Yasîn — 83): "Her şeyin melekûtu (tasarruf ve hükümlerini) elinde olan Allah: Her kusur ve noksandan münezzehtir."

Diğeri:

(18 — Kehf — 25(26)): "Bütün mahlûkafan ondan başka bir velisi yoktur. (yâni mahlûkatın sahibi, efendisi, bakıp gözedeni sevip acıyanı, onun merci ve melcei ve muhtaç olduğu şeyleri vere-ni ancak Allahtır.) Ve O (Allah) hükmüne kimseyi teşrik etmez.

Diğeri:

(77(76) — Mürselât(Dehr) — 31(30)): "Allah istemedikçe siz bir şey istiyemezsiniz."

Diğeri:

(2 — Bakara — 24(245)): "Kabzedenden (alan) ve basteden (veren) Allah'tır."

Diğeri:

(6 — En'am — 51): "Onlara Allah'tan gayri dost veya şefaathçi yoktur."

Diğeri:

(29 — Ankebut — 22): "Allah'tan başka size dost ve yardımcı yoktur."

Diğeri:

(32 — Secde — 4): "Ondan gayri sizin için bir yardımcı ve bir şefaathçi yoktur. Hiç düşünüp tezekkür etmez misiniz."

Diğeri:

(29 — Ankebut — 60): "Ne kadar Hayvan var ki rakımı arkasına yüklenmez. Onları (hayvanları) ve sizi rızıklandıran Allah'tır."

Diğeri:

(39 — Zümer — 62): "Allah her şeyi yaradandır. Ve her şey üzerine vekildir."

Diğeri:

(9 — Tövbe — 52(51)): "Ya Muhammed, onlara de ki: Bize ancak Allahın yazdığı ve takdir ettiği şey isabet eder. O bizim Mevlâmızdır. İmdi Müminler; Allaha tevekkül etsinler."

Diğeri:

(18 — Kehf — 26(27)): "Ve sen ondan başka ilticagâh bulamazsın."

Diğeri:

(34 — Seba' — 39): "De ki; muhakkak Rabbim, kullarından dilediğine rızkı bastedip yayar ve dilediğinden onu kısar."

İncili Şeriften:

(Matta — 6 — 25): "Canınız için ne yiyeceksiniz. Yahut ne içeceksiniz. Diye, bedeniniz için ne giyeceksiniz diye kaygı çekmeyin. Can gıdadan, ve beden esvaptan daha üstün değil midir. (26) Gökün kuşlarına bakın ki, onlar ne ekerler, ne biçerler. Ne de anbarlara toplarlar. Ve semâvî babanız onları besler.

Zebûru Şeriften:

(Mezmurlar — 55 — 22): "Endişeni Rabba bırak."

3 — BİLGİSİZLİK, RÜŞTSÜZLÜK

Rüşdsüz insanların vücade getirdiği toplulukları bir çoban istediği gibi güder. Ve her şey çobanın elindedir.

Rüşd sahibi insanların vücade getirdiği topluluklar ise bir şirket mahiyeti ifade eder. Orada herkes hak sahibidir. Ve ortaya konan müşterek sermaye haktır. Faal iş alanlar; mesuliyet dahi kabul ederler. Her şirket kendi menfaatini ferdan ve müçtemian mürakabe eder.

O halde:

Cemiyette mürakabe için ferdlarin buna hem salâhiyeti, hem de liyakati olmalıdır. Salâhiyeti kanun verir. Fakat liyakati kültür inkişaf ettirir. Bunun inkişafı için ilk ihtiyaç; alâka duygusuna-dır. Şerik, şirketle alâkasını duyarsa işi benimser, gözünü kulağını açar işin gidişini anlamak ister, ve ancak anlayarak rahat etmek ister. İşte bu alâkadır ki sürü ile cemiyet arasındaki toplulukların mahiyetini birbirinden ayırd ettirir. Yoksa sürü mezbahaya da götürülse birbirine bitişik, birbirinin ardından yürür gider.

İşte dinî esaslar ve haklara dayanan demokrasidir ki insan-

ları sürü hayatından sosyal hayata geçirir ve o devrede hâkimiyet; heyeti umumiyenin, ortakların yâni halkın olur.

Müeyyideleri:

Allahın insandan istediği içte dışta kemal ve ihlâstır. Nitekim Kur'anı Kerimde buyruluyor:

(3 — Alî Umran — 78(79)): "Ancak halka talim eylediğiniz ve okuduğunuz kitap mucibince kâmil ve muhlis olarak Allaha kul olunuz der."

Bunun için ;

(40 — Mümin — 15): "Dünya ve ahrette kullarının derecelerini yükselten ve arşı âzâmın sahibidir."

İlim (batın ve zahir ilmi) dereceleri:

(12 — Yûsûf — 76): "Dilediğimize yüksek dereceler ihsan ederiz. Her ilim sahibinin üzerinde daha ziyade bilici vardır."

Diğeri:

(32 — Secde — 9) : "Ona (Allah insana) ruhundan üfledi. Ve size kulaklar, gözler, ve kalbler yarattı. Bu nimetlere ne kadar az şükredersiniz."

Allah İlim ve kemali temin için lâzım olanı yarattı ve veriyor:

(31 — Lokman — 20): "Görmez misiniz ki Allahü Tealâ göklerde ve yerde olan şeyleri size müsahhar kıldı. (Onları faydalanacağınız halde yarattı) ve üzerinize zahir ve batın nimetlerini boşalttı.

Diğeri:

(14 — İbrahim — 34): "Ve size istediğiniz (ihtiyacınız olan) her şeyi verdi."

Diğeri:

(48 — Fetih — 5(4)): "Allah halkın masalihini bilir ve tedbirinde hakîm'dir.

Diğeri:

(16 — Nahil — 53): "Sizde olan her nimet Allahtandır."

Diğeri:

(55 — Rahman — 29 ve 30): "Göklerde ve yerde olanlar ondan isterler. O her gün bir şeindedir. Rabbinızın hangi nimetlerini inkâr edersiniz.

Diğeri:

(25 — Furkan — 31): "Sana yol gösterici ve yardımcı olarak Rabbin kâfidir."

İlmi takdir ve ilme talip olmalıyız:

(39 — Zümer — 9): "De ki bilenlerle bilmiyenler müsavi olur mu?."

Diğeri:

(20 — Tâhâ — 111(114)): "Ve Yarabbi ilmimi arttır. Söyle."

Allah; ve Allahın istedikleri ilimle bilinir ve yapılır:

Musevi mukaddes kitaplarından:

(Zekriya — 8 — 16) : "Yapacağınız şeyler bunlardır: Her biriniz komşusuna hakikati söyleyiniz. Kapılarınızda hak ve selâmet üzere hükmediniz."

Her şeyin olduğu gibi ilmin de menbaı Allahtır. Mahlûkta istediği kadar tecelli ettirir:

(Süleymanın meselleri — 2 — 6): "Zira hikmeti Rab verir, ilim ve fehim onun ağızdadır."

Diğeri:

(Eyüp — 36 — 22): "Onun gibi talim eden kimdir."

Diğeri:

(Eyüp — 32 — 8):: "Ve kadrin nefhini (üflemesi, yâni tecellileri) onları (insanları) anlayışlı kılar."

Diğeri:

(Süleymanın meselleri — 3 — 6): "Yollarının cümlesinde onu (Allahı) bil o dahi senin yollarını doğrultacaktır."

Diğeri:

(Süleymanın meselleri 4 — 13): "Terbiyeyi kavi tut (çünkü hayatın andadır.)"

Diğeri:

(Mülûki sanî — 22 — 29) : "Yarab, sen meşalemsin ve Rabzulmeti nura döndür."

Diğeri:

(Eş'îya — 11 — 9): "Ve yeryüzü Rabbı bilmekle (irfan ile) olmuş olacaktır."

Netice:

Kur'anı Kerimden:

(17 — Esra — 20): "Atâ ve ihsanımız (vereceğimiz, ve iyiliğimiz) kimseden memnu (esirgenmiş) değildir."

ZAHIRI VE BATINI HAYAT

Fakat batınî hayat, ilmî hayat ve realite ile birlikte terakki etmeli, hattâ ahlâk öne düşüp ana yolu aydınlatmalı, ilim, fen, sanat onun ardında yürümelidir. Aksi takdirde noksan olur. Ve eğer insan yalnız ilimde, ilerleyip ruhta yükselmezse fena bir adam dahi olabilir. Ahlâksız ilmin ilk yaydığı (benlik) tir. Egoizma

(hodbinlik) dir. Bu hastalık adamın hissini, fikrini ve görüşlerini değiştirir.

Böylelerinin benliği başkalarının yetişmesine mânidir. Çünkü kendisine benzeyecek her adamı kıskanır. Halbuki ruhî mertebeleri ilmi ile beraber yükselenlerde bu nekeslik yoktur. Onlar: (Keşke herkes benden iyi olaydı) derler. Çünkü halkı candan severler ve acırlar.

Diğerleri halka acımaz, halkın acılarını duymaz. Halkın büyük menfatlerine küçük bir fedakârlığı göze almaz. Halka karşı taş gibi alâkasızdır. İnsafsız, merhametsizdir. Onun için halk, avamdır. Avamın vazifesi hizmetkârlıktır. Cemiyetin her yükünü taşımak ve cemiyete her fedakârlığı yapmaktır. Cemiyet; havasın eseridir ve onun içindir.

Halbuki, avam dedikleri cahillerin cahil ve geri kalması; onların yüzündendir. Sebebi; kendi şahsî menfatleridir. Halkı gözü kapalı ve korku altında yaşatıp istenildiği gibi kullanmak, istismar etmektir. Halbuki Allah, vicdan, insaniyet buna razı değildir. Hakikat bunun aksini icabettirir. Ve onun içindir ki dünya ıstıraptan kurtulamamış, rahat yüzü görmemiştir.

"ÜMİTTE BUGÜNKÜ DERECE"

İntibah esasında bugün zanıma göre pek büyük bir ekseriyet; uyanıktır. Gözü kurtuluş yolundadır. Temennisi; kuvvetlidir. Gagesi; beşerî haklardır.

Bugüne kadar beşerî hakları halktan veya milletlerden gaspedenlerle hakları gaspolunanlar arasında bir çekişme olmuştur. Bu mücadele; gasbolunmuş haklar derecesinde ve hakları gasbolunanların intibah ve uyanıklıkları nisbetinde şiddetli olmuştur. Bünyelere ve hayat şartlarına göre bu mücadele ergeç başlamış fakat gizli, âşikâr fasılasız devam etmiştir. İnsanın tahammülü ne kadar çok dahi olsa yine mahduttur. Tabiat ve tekâmül ka-

nunlarının icabı budur. Tazyik son haddine varınca sevkitabî ile insan kendine gelir, toparlanır. Ve o tazyikten kurtulmak için uğraşır.

İkinci cihan harbinde, mukavemet ruhunun gittikçe artması ve kuvvetlenmesi bunun delilidir.

Kanaat devreleri:

İnsan evvelâ kendini düşünür, fakat sonra anlar ki istediği iyi bir şeyi yalnız kendine hasretmekle düşündüğü hâsıl olmuyor, ailesini de beraber düşünmek lâzım, fakat sonra anlar ki, bu da kâfi değil. Bütün bir camiayı birlikte düşünmek lâzım. Ve nihayet anlıyor ki bu dahi kâfi değil bütün insanları da beraber düşünmek zarurîdir.

Meselâ: Ne bir ferd, ailede ne bir ekalliyet; ekseriyette ne bir millet; cemiyette mücerred bir saadet temin edemiyor. Hele başkalarının zararına olarak bunu yampaktan büyük zararlar görüyor. Anlıyor ki hayat; kabili tefrik değildir. Her zerre, her şey birbirine bağlı ve dayalıdır. Münferit, müstakil hareketler derhal muhite tesir eder. Ve aksi tesir husule getirir. İnsan bir inzivaya çekilerek hayatını tefrik edebilir, fakat hissini, alâkalarını tecrit edemez. İnsan kendisinin değildir ve eşya dahi değildir ki istediği hale koysun, istediği şekli versin. İnsanların havaya, ziyaya müşterek ihtiyacı gibi müşterek hayata da ihtiyacı vardır.

İmdi: Ferd; yalnız kendini hür saymakla hürriyete ermiş olmaz. Bir ekalliyet veya millet de kendi hesabına bir hürriyet temin etmekle o hürriyet; ömürlü ve verimli olmaz. Bu cihan harplerinde gördük ki Amerika gibi kuvvetli bir devletin bile kendi başına hür ve müstakil kalmasına imkân yoktur. Dünya kurtulmadıkça hakikî ve ebedî kurtuluş kimseye yoktur.

Kendini kurtarmak gibi, başkalarını kurtarmak da ilâhî bir sevkitabidir.

Tehlikeye düşmüş bir adama rastlayan insan, takılıp kalıyor, onu kurtarmak için tahtışuur bir gayret duyuyor, o derece ki bazan bu gayret; onun o yolda feda olmasına kadar yükseliyor.

Alâka gayretine bir misal:

Bir Kanadalı dostumun yanında onun bir Amerikalı dostu ile tanıştım. Tanışırken Amerikalının hasta olduğunu ve hastalığı dolayısıyla tedavi ve istirahat için kendisine bir kaç aylık izin de verilmiş olduğunu öğrendim. Sevkitabiî ile ilk alâkamı hastalığı çekti ve sordum:

— Hastalığınız nedir?

Amerikalı; (ses çıkarmadı) Kanadalı ise doktorların da (sinir) demekten başka bir teşhis koyamadıklarını söyledi.

Yine Amerikalıya soruyorum: Ne gibi bir ıstırabınız var?

Biraz düşündükten sonra Amerikalı şöyle konuştu:

— Uzvî bir ıstırabım, hastalığım yok. Fakat rahatım da yok. Çünkü derdim var. Düşünüyorum, üzülüyorum. O derece ki canımdan bıkiyorum. Hattâ Hazreti Musa kendi kavminin halinden dolayı Cenabı Hakka: (Yarabbi dayanamıyorum, ya canımı al; ya bu kamvi adam et.) diye niyaz ettiği gibi ben de bunun gibi (Yarabbi, ya canımı al ve yahut bütün beşeriyeti ıstırabından kurtar) diye yalvarıyorum. Zira beşerî ıstırapların ruhuma akseden acılarına dayanamıyorum.) dedi.

O yaşlı başlı adamın hazin çehresinde meali okunan ruhî bu ıstırap ve teessürden titreyen dudaklarından dökülen bu müessir sözler, üzerimde müthiş bir tesir yaptı. Bu yanık yüreğin alevi ruhumu sardı, ateşini, acısını derhal yüreğimde duydum. Ve acılarıyla doldum. Fakat bütün bu acıların içinde her zamandan ziyade kuvvetli bir ümit dahi içimde doğdu. "Madem böyle insanlar var, ve bunların adedi şurada, burada rastlanacak kadardır, muhakkak beşerî ıstırabın bir sonu var ve bu yakındır. Zira insan-

ların; insanlarla alâkası, insanların; Allah için insanlık alâkası; tahammülün sonuna varmıştır" dedim. Ve o hızla o günün akşamından itibaren (Muztarip beşeriyet için!) başlıklı bir eseri makale yazmağa koyuldum. Adedi üç düzineyi aşan bu makaleleri; ıstırap sebeplerinin mahiyetine göre harf sırasıyla tasnif dahi ettim, ve serilere ayırdım. Avrupadaki dostlarıma okutmak üzere Fransızcaya çevirttim. Bazıları İngilizceye de çevrildi ve Allah inayet etti, iyi tesirlerini, iyi akislerini de duydum. (9)

(9)

Muhterem İngiliz ailelerinden mütefekkir maruf Bayan Aleksander Vayt (Mrs: Alexander Whyte) tarafından bu makalelerden A serisinin 10 uncu su hakkında İtalyada bir konferans verildiğini kendi mektubundan öğrendim.

Yine bu makalenin başka lisanlara meselâ Rusça ve (Leh) ceye temcüme edildiğini de işittim.

Meşhur âlim ve müellif; İngiliz sayın Bay C. J. Andreus tarafından bu makaleler hakkında İngilterenin Kembriç Üniversitesinde bir seri konferans verildiğini de yine Bay (Andreus) un mektubundan öğrendim.

(A) serisinin birinci makalesinin Pariste çıkan bir Fransız mecmuasında intişar ettiğini işittim. Ve sonra bir dostum vasıtasıyla getirilen bu mecmuanın; Fransa ve Şark (France - Orient) komitesinin yine bu isimdeki dergisi olduğunu ve makalemin nisan - mayıs 1936 tarihli nüshasında hem bir başyazıya esas ittihaz edilmiş hem de Pariste 29 nisan 1936 da açılış töreni yapılan Paris camisinin bu törenini idare eden Fransa akademisi reisi meşhur edip Bay Klod Farer (Claade Farrere) tarafından verilen açılış nutkuna zemin ittihaz edilmiş olduğunu gördüm.

Aynı makalenin Orta Şark gazetelerince de iktibas edildiğini işittim.

İşte bu makelelerden (Ümit) mevzuu ile alâkalı olanlarını bu (Ümit) kitabına dercediyorum:

Beşerî ıstırabı dünya ölçüsünde paylaşıp dertlenen, hastalanan bu Amerikalı; ibret ve intibah gözleri için bir nümune idi. Bu semânın altında böyle canından bıkmacasına dertli, kimbilir daha niceleri vardı, açları düşünürken lokması boğazını tıkayan, muztaripieri düşünürken uykusunu, rahatını kaçırın, ilâçsızları, yardımsızları türlü haksızlık kurbanlarını, türlü mazlumları, türlü türlü ihmal edilmiş yardıma muhtaç insanları, düşünürken âsabi bozulan, krizler geçiren ne canlar, ne insan yürekli adamlar var. Bu onların önümdeki bir nümunesi idi.

Bu dünyada alâka yüzünden ıstırap duyan ve bu ıstırabı ne derinliklerden duyan, alâka gayretiyle yanan fakat söyleyemiyen, halini anlatamıyan veya dış yüzünden yüreğindeki ateşin alevi görülmiyen daha ne dilsiz dertliler, ne adsız, sansız, canlar vardı, sakın, sakit dolaşan insanlar içinde daha ne yangınlar, ne ıstıraplar vardı.

(9) uncu Hâşiyeden devam

Diğer bir makalenin İngilizceye tercümesini (Milletlerarası Misyoner Revüsü) adlı aylık mecmuanın nisan 1937 nüshasında (Muslim) imzası ile basıldığını ve bu makaleden bir Amerika mecmuasının da bir iktibasda bulunduğuna aynı mecmualarda gördüm.

Bu 1944 senesinde de Amerika Misyoner Merkezi neşriyatında bir yazımın neşredildiğini ve bir Kanada mecmuasının nakil ve iktibası için mezuniyet istediğini uzaktan öğrendim.

Yine bu 1944 senesi basılan ve Hıristiyan âlemini ve bilhassa Amerika ve İsviçreyi çok yakından alâkadar eden (9) uncu kitabımın; İstanbuldaki (Amerika Harp İstihbarat Servisi) tarafından tercüme edileceğini öğrendim.

Muztarip beşeriyet için:
Ümit esasları; makaleler

Seri — A.
Makale — 1.

SULH VE EMNİYETİN TAKARRÜRÜ

Cihanda sulh ve emniyetin takarrürü için, bir tek şey lâzımdır: Bir ekseriyetin; Allah muhabbeti etrafında, Allah için birleşmesi!!

Allahı Allah için seven; onun rızası dışına çıkamaz. Bu rızanın esası; bütün dinlerin bir olan esaslarından ibarettir.

Mademki her din; bu esasta birdir. Hep din ve mezhepteki insanların da bu tek gaye ile imanda, fikirde birleşmeleri ve gaye için işbirliği yapmaları icap eder. Bu; şuurun, mantığın en tabii bir sevkı ve zarurettir. Çünkü Allah; ayrılığın, gayrılığın tevlit ettiği husumetlerden, boğuşmalardan tahriplerden kurtulmamızı ister. Akli selimin ve milletlerin esaslarını ve ekseriyetini teşkil eden halk kütlelerinin de istediği bundan ibarettir. Zira halk için emniyet; hayati bir ehemmiyeti haizdir.

Eğer anlaşmakta engeller varsa, o; istismarcıların, eski hükümdarlıkların, ferdî tahakküm siyasetlerinin icat ettiği şeylerdir. O siyasetler; insanların gafletinden, cehaletinden, istifade edilerek zihinlere serpilmiş fesatlar, aralara kazılmış çukurlardır. İşte artık uyanmış, ıstıraplarla gözü açılmış, intibaha gelmiş temiz insanların; bu çukurların, bu setlerin mahiyetini anlamaları ve bu yolda öne çıkarılmış her arzının üstüne yükselmeleri, bütün engelleri aşmaları, birbirine sarılmaları lâzımdır. Her insanın

yüreğinin derinliğinde bu ihtiyaç tahassürle, iştiyakla mevcuttur.

Allahın kullarını; her ne bahane ile olursa olsun birbirinden ayıran, her fikir; ve aralarına yabancılık, tefrike, nifak ve husumet tohumu eken her telkin; birer yangın kundağıdır:

İnsanlar arasında husumet çıkararak onları birbirinden ayırmak; kulu Allahın rızasından ayırmak demektir. Allahın kullarına ıstırap vermek, Allaha eza etmek demektir. (10)

(10)

ALLAHA EZA

Bu hakikati bu vesile ile şu mukaddes vesikalarla tevsik ediyorum:

Kur'anı Kerimden:

(33 — Ahzâb — 57): "Allah ve Resulüne eza edenlere Allah dünyada ve ahrette lânet etmiştir."

(28 — Kasas — 19): "Demek ki sen arzda ıslah edenlerden değil cebbarlardan (mütehakkimlerden) olmağı murat edersin."

Hadisi Şerif:

"Her kim bir müslümana eziyet ederse bana eziyet etmiş olur. Bana eziyet eden de Allaha eziyet eder."

Diğeri:

"Bir müminin kalbini mesrur eden kimse beni mesrur etmiş olur."

Diğeri:

"Her eziyet veren cehennemliktir."

Diğeri:

"Zarar vermek ve bilmukabele zarara sokmak yoktur."

Diğeri:

"Zarar vereni Cenabıhak zarara sokar. Güçlük gösterene Ce-

Binaenaleyh, mütehakkim fertlerin, ihtiras yollarında insanların zararına olarak açtıkları bu çukurlar, kurdukları bu tuzaklar; beşerin öz menfaatine suikast idi. İnsanlığın icabatına ve dolayısıyla her mukaddes mefhuma hıyanetti.

İmdi bu maniaları aşmış olmak için, tefrike cereyanlarından dışarı çıkmak için enaniyet tuzaklarından, hodgâmlık, benlik hırslarından kurtulmak, iptidaî, vahşî hislerden sıyrılmak, lâzımdır. Bu hareket; kalbi temiz, fikri temiz insanlar için, rüşte ermiş kimseler için zarurî ilk iş, ilk intibah işidir.

Fanileri tatmin için insanlıktan ayrılarak yollarını eğrilten, hak ve hakikate muhalif vaziyetlere giren ve bu yüzden bin bir ıstıraba düşen insanların, bilhassa kalp sahibi, fikir sahibi iyi insanların; artık ıstırabın sebeplerini anlayacak kadar basiret göstermeleri, Allahın rızası etrafında birleşmeleri; kurtuluş için ye-

(10) uncu Haşiyeden Devam

nabıhak da güçlük çektirir."

Diğeri:

"Her kim gayri müslim bir teb'aya eziyet ederse onun hasmı benim, ben de her kime hasım olursam, ceza gününde ondan hakkımı ararım"

Bir izah:

Her insan bilmelidir ki, herhangi bir mahlûka yapacağı en küçük bir eziyet veya iyilik o mahlûkun ruhundan Allaha intikal eder. Allahı müteessir eder. Ve yine her insan kanaat getirmelidir ki, arz üzerinde yapılacak en ufak bir tahribat bu mülkün sahibi olan Allahı müteessir eder.

Ve yine mukaddes kitapların bildirdiğine göre her insan düşünmelidir ki Âdem ve nesli semadan arza; Allahın mülkünü imar için ve Allahın kemâlâtını yer yüzünde izhara vasıta olmak için inmiştir.

gâne çaredir. Ve bunun ikinci büyük Cihan Harbi sonu da tam zamanıdır.

Bu suretle intibahta birleşecek olanların; Allah muhabbeti önünde duyacakları ilk hareket; bütün insanları Allaha aidiyetleri itibariyle bir gözle görmek, ve onlara Allah için iyilik yapmaya çalışmak ve fenalık yapmaktan kaçınmak olacaktır.

Bütün peygamberlerin bir Allah tarafından vakit vakit gönderilmelerinin hikmeti; gafil kulların yüzünü o bir olan Allaha çevirmek ve onun rıza ve muhabbeti dairesine kulları toplamaktır. Bütün âlimlerin ve ruhanî vazife alanların hikmeti vücudü de bundan başka bir şey değildi. "Ayrılmayın, birleşin! mefhumu; peygamberler vasıtasıyla her mukaddes kitapta intişar eden Allah iradesidir!" (11)

(11)

Kur'anı Kerim'den:

(3 — *Ali Umran* — 103): "Cümleiniz Allahın ipine sımsıkı sarılınz. Birbirinizden ayrılmayınız."

Diğeri:

(49 — *Höcerât* — 10): "Muhakkak müminler kardeşirler. Kardeşlerinizin arasını ıslah ediniz. Ve Allahtan sakınınz. Ta ki rahmete nail olasınız."

Diğeri:

(8 — *Enfâl* — 74(73)): "Kâfirler (Allahu inkâr edenler) birbirinin velisi olduğu halde siz birbirinize dost ve müzahir olmasanız yer yüzünde fitne ve büyük fesat olur."

Diğeri:

(42 — *Şûrâ* — 41(40)): "Af ve ıslah eyliyen kimsenin ecir ve mükâfatı Allahutaâlâ üzerindedir."

Diğeri:

(59 — *Hasr* — 10): "Yarabbi bize ve bize imânda sebke-

İmdi her ümmet; kendi peygamberinin esas davetime uyarak bir noktada bütün ümmetlerle muhabbetle birliğini duyabilir, ve

(11) inci Haşiyeden Devam
den ihvanımıza mağfiret buyur ve kalplerimizde iman edenlere karşı gullüğü kılma"

Diğeri:

(29 — Ankebut — 46): "(Kitap ehline) ve bize ve size kitap ve din gönderen Allaha iman ettik. Bizim ve sizin Allahınız birdir. Ve biz ona teslimi mevcudiyet etmişiz deyeniz.

Hadisi Şerif:

"Ey Allahın kulları; kardeş olun!"

Diğeri:

"İnsanların arasını ıslah et."

Diğeri:

"Oruç, namaz, sadaka derecesinden efdal bir amelin vücudundan size haber vereyim mi. O amel; ıslahı beyn [Ara düzeltmek] tir. Zira fesadı beyn [ara bozmak] mühliktir."

Diğeri:

"Senden ayrılmak isteyene sen bitiş."

Diğeri:

"Mümin, mümine karşı öyle mümteziç bir duvar gibidir ki birbirlerini takviye ve teşyit ederler."

Diğeri:

"Mümin anlaşır, ve anlaşırır. Birleşmiyen ve birleştirmeyende hayır yoktur. İnsanların hayırlısı insanlara en faydalı olanıdır."

Diğeri:

"Tefrike sokan bizden değildir."

Allah nazarındaki mahiyetlerine göre birer kardeş olduklarını görür, ve işte o vakit her fert; kendisi için istediğini, bütün beşeriyet için ister. Ve kendisi için istemediğini bütün beşeriyet için de is-

(11) inci Haşiyeden Devam

Diğeri:

"Allaha imandan sonra amellerin en faziletlisi insanlarla sevişmektir."

Diğeri:

"Senden ayrılmak isteyene sen bitiş. Sana fenalık edene sen iyilik et. Daima hakkı söyle velev kendi aleyhine bile olsa."

Havâri Mektuplarından:

(Romalılara — 16 — 17 ve 18): "Öğrendiğiniz talime muhalif ayrılıklara, ve sürçmelere sebep olanlara dikkat etmenizi sizden rica ederim. Ve onlardan çekinin. Çünkü bu gibiler rabbimiz Mesiha değil ancak kendi karınlarına hizmet ederler. Ve safyürekli adamların yüreklerini düzgün ve hoş sözlerle aldatırlar."

Diğeri:

(1 — Petros — 2-17): "Bütün insanlara hürmet edin"

Diğeri:

(1 — Korintoslulara — 10-26): "Çünkü dünya ve onda olanların hepsi Rabbindir."

Diğeri:

(1 — Yuhanna — 1-7): "Fakat [Allah] kendisi nurda olduğu gibi eğer nurda yürürsen birbirimizle müşareketimiz [ortaklığımız] olur."

temez (12). Aynı hissi, aynı vicdanı taşır. İşte beşeriyetin refah ve saadeti; böyle bir hakçılığı ve halkçılığı istiyor. Ve beşer ailesi uzuvlarından böyle bir selâmet bekliyor (13).

(12)

Hadisi Şerif:

"Kedin için sevdiğin şeyleri başkaları için iste."

Diğeri:

"Nefsin için arzu ettiğin hayrı insanlar için de arzu et."

Diğeri:

"Nefsin için sevdiğin hayrı, insanlar için dahi seversen müslüman sayılırsın."

İncili Şeriften:

(Matta — 7-12) İnsanların size ne yapmalarını istiyorsanız, siz de onlara böyle yapın. Zira şeriat ve peygamberlik budur."

Diğeri:

(Filipililere — 2(3)-3(4)): "Hiçbir şeyi firkacılıkla, ne de boş övünmekle yapmıyarak, ancak alçak gönülle, her biri diğerini kendinden üstün sayarak, sizden her biri kendi işlerine değil, hattâ her biriniz; diğerlerin de işlerine baksın."

(13)

"BİRLİĞİN SELAMETİ"

Tevratı Şeriften:

(Levili — 19 — 11): "Yalan söylemeyiniz ve birbirinizi aldatmayınız."

Diğeri:

(Levili — 19 — 13): "Komşuna zulüm etmiyesin. Ve on-

Şimdi haşiyede gördüğümüz mukaddes emirler; insanları; insanlık haklarına riayetle nasıl mükellef kılıyorsa ve hak ve ada-

(13) üncü Hâşiyeden Devam

dan bir şey gasp etmiyesin. Ücretlinin ücreti senin yanında bir gece sabaha kadar kalmasin."

Diğeri:

(Levili — 19 — 14): "Ancak Allahından korkasin."

Diğeri:

(Levili — 19 — 15): "Hükümünde haksızlık etmiyesin. Fakirinin hatırına riayet edesin ve büyüğe müdahene eylemiyesin. Komşuna adaletle hükmedesin."

Diğeri:

(Levili— 19 — 18): "Komşunu ancak kendin gibi sevesin."

Diğeri:

(Levili — 19 — 34): "Yanınızda sakın olan garip; size yerliniz gibidir. Onu kendin gibi sevesin."

Diğeri:

(Levili — 24 — 22): "Hükümünüz bir olsun. Yerliye nasıl ise garibe böyle olsun. Zira Allahın Rab; benim."

Diğeri:

(Tesniye — 1 — 17): "İnsan yüzünden korkmıyasınız. Zira hüküm Allahındır."

Diğeri:

(Tesniye — 6 — 18): "Ve Rabbin indinde doğru ve hoş olanı işliyesin."

Diğeri:

(Tesniye — 10 — 19) : "Garibi sevesiniz."

lete teb'iyete ve müştereken dünya emniyetini temine mecbur kı-
lıyorsa, içten gelen müspet hisler dahi, aynı ihtiyacı candan du-

(13) üncü Hâşiyeden Devam

Mukaddes Kitaplardan:

(Emsali Süleyman — 31 — 8) : "Ağzını dilsizler için, cümle
bîkes olanların davası için aç."

Diğeri:

(Eşiya — 1 — 17): "İyi işlemeği öğreniniz, adalete mukayyet
olunuz. Mazlûmun hakkını ihkak ediniz. Yetimin hukukunu vi-
kaye ediniz. Dul kadının davasını görünüz."

Diğeri:

(Eşiya — 61 — 8): "Zira ben Rab; Hakkı severim, zulm
ile gazabdan ikrah ederim."

Diğeri:

(Eremya — 7 — 5:7): "Zira eğer mesleğinizi ve amelleri-
nizi sahihen ıslah ederseniz, ve bir kimsenin komuşusuyla olan hak-
kını tamamiyle ihkak ederseniz, garibe ve yetime, ve dul kadına
zulmetmezseniz ve bu mahalde suçsuz kan dökmezseniz ve belâ-
nıza sebep olacak gayri Allahlara tâbi olmazsanız o vakit sizi bu
yerde, ecdadınıza verdiğim diyarda ilelebet ikamet ettireceğim."

Diğer:

(Eremya — 21 — 12): "Rab böyle buyurur. Sabahleyin hak
ile hükmediniz ve mazlûmu zalimin elinden kurtarınız."

Diğeri:

(Zekeriya — 7 — 9): "Hak üzere hükmediniz, ve sizden her
biri kendi biraderine inayet ve merhamet etsin."

Diğeri:

(Zekeriya — 8 — 19): "Ancak hakikat ve selâmeti seviniz."

yurtmakta ve insanları müşterek gaye için aynı noktaya şevketmektedir. Ve bütün tarihî tecrübeler; beşerî ıstıraptan kurtulmak

(13) üçüncü Hâşiyeden Devam

Diğeri:

(Amus — 5 — 24): "Lâkin hak sular gibi ve adalet daima cereyan eden ırmak gibi aksın."

İncili Şeriften:

(Markos — 9 — 50): "Birbirinizle selâmet üzere olun."

Havâri Mektupları:

(1 — Selâniklilere — 5 — 14 ve 15): "Nizamsızlara nasihat edin. Yüreksizleri teselli edin. Zayıflara destek olan. Bütün insanlara karşı tahammül edin. Kimse fenalığa karşı birine fenalıkla ödemesin diye dikkat edin. Fakat birbiriniz hakkında ve bütün insanlar hakkında daima iyiliğin ardınca gidin."

Diğeri:

(Romahlılara — 12 — 15 ve 16): "Sevinenlerle sevinin. Ağlıyanlarla ağlayın. Birbirinize karşı aynı fikirde olun."

Diğeri:

(Filipililere — 4 — 8 ve 9): "Hak olan ne varsa, muteber olan ne varsa, âdil olan ne varsa, saf olan ne varsa, sevimli olan ne varsa, hakkında iyi söylenen ne varsa, eğer bir fazilet ve eğer bir memduhiyet ne varsa onları düşünün ve öğrendiğiniz ve kabul ettiğiniz ve bende gördüğünüz şeyleri de işleyin, ve selâmet Allahu sizinle olacaktır."

Diğeri:

(Efesoslulara — 4 — 25): "Her biriniz kendi komşusu ile hakikati söylesin, çünkü birbirimizin âzasıyız."

Kur'anı Kerimden:

(10 — Yunus — 25): "Ve Allah selâmet yere davet eder."

için insana başka çıkar yol olmadığını göstermektedir, imdi insanları birbirinden ayıran her fikrin üzerinde, müşterek ve mukaddes

(13) üçüncü Hâşiyeden Devam

Diğeri:

(4 — Nisâ — 131(58)): "Allahutaâlâ size emaneti ehline vermenizi ve nâs arasında hükmettiğinizde adaletle hükmetmenizi emreder.."

Diğeri:

(9 — Tövbe — 72(71)): "Erkek ve kadın müminler birbirinin dostu ve velisidir. Maruf ile emir ve münkirden nehyederler."

Hadisi Şerif:

"Marufu [iyiliği] emreden onu işliyen gibidir."

Diğeri:

"Küçüklerimize merhamet etmiyen ve büyüklerimizin kadrini bilmiyen bizden değildir."

Diğeri:

"Derdini dinletemiyenlerin hacetini merciine bildirmeğe vesaret ediniz."

Diğeri:

"Yanındaki komşu aç iken karnını doyuran mümin değildir."

Diğeri:

"Mümin değildir. O adam ki komşuları anın şerrinden emin değildir."

Diğeri:

"Allaha ve kıyamet gününe imanı olan kimse komşusunu iyilik etsin."

Diğeri:

"İnsanların hayırlısı; İnsanlara nâfi olanlardır."

bir fikirde birleşmek zaruridir. Ve siyasî maksatlarla ayrı, gayrı diye telkin edilen her benlik; meselâ, din ve ırk telakkileri haki-katte ve asıllarında birer şeydir.

Nitekim peygamberler Allahtan gönderilmiş olmaları itibariyle hepsi aynı hüviyeti haiz oldukları gibi, mukaddes kitaplar dahi bir tek kitabın birbirini takip eden sahifeleridir. Nitekim Kur'anı Kerimde böyle buyuruluyor: (13 — Râad — 39(38)): "Her zaman için bir kitap vardır." Ancak bu hakikate vâkîf olduktan, yanlış zihniyetleri ıslah; ettikten, doğru prensipler edindikten sonradır ki insan; artık şah-sî ihtirasların âleti, şahısların esiri olmaktan kurtulur, Allahın hür kulu olur. Ve ancak bu kurtuluşla insan; hür, ve fazilet eri olur. Salim bir istikamet almış, doğru yolu bulmuş olur.

(13) üncü Hâşiyeden Devam

Diğeri:

"Bir emri münkeri [fenalığı] görenler eli ile, eğer kudreti yetmezse diliyle ıslah etsin, kudreti ona da yetmezse kalbiyle muhalefet etsin. Maamafih sonuncusu ile iktifa iman zayıflığındandır."

Diğeri:

"Ehli varken bir ehliyetsizi iş başında kullanan; Allah ve Resulüne ve cümle müminlere ihanet etmiş olur."

Diğeri:

"Cenabıhak buyuruyor ki: Üç kimsenin kıyamette hasmı benim. Ben kime husumet edersem hak yerini bulur. Onlar da şunlardır: Namına ahdedip ahdinde duymıyan, bir hürrü satıp parası-yı yiyen, ücretli adamın ücretini vermeyen."

Diğeri:

"Sahrada halkın gölgelendiği ağacı keseni Cenabıhak baş aşığı cehenneme koyar."

Zira dinden maksat; doğru yolu bilmek ve tutmaktır. İnsanıktan maksat da; bu doğru yolda yürümek gayretini duymaktır.

Kalbi; Allaha hizmet aşkı ile fikri; insanlığa yaramak gayretiyle tutuşan temiz yürekli, temiz gayeli, iyi niyetli her insan; Allahın yolundadır. Yolum doğrusundadır. Ve ancak bu yolda, kendi hakikî menfaatine, ve cemiyetin ondan istediklerine ve yarıdılıştaki misyonuna muvafık hareket etmiş olur. Ve netice itibariyle Allaha ve Allahın halkına sadakat göstermiş olur.

İnsanlık idealinin; halkçılık gayesinin en tabî en sağlam yolu da budur.

Zira insanlık; muhabbetle, haklara riayet hissi ile, elcilik gayretiyle kaimdir. Halkçılık da, halka karşı candan alâka ve şefkat duymakla benimserlik, kardeşlik ruhu taşımakla mümkündür. Halkçılık kurtarıcılıktır. Hedefi; düşkünleri kaldırmak, dertlileri kurtarmak, hayat şartlarını ıslah edip ıstırapsız hale koymak, seviyeyi yükseltmek, ve netice itibariyle onu mahrumiyetlerinden, acılarından kurtarmaktır.

Nefsine esir olanlar; bunu yapamaz. Bunu münferiden yapmak da tam netice vermez. Zira bu münferit bir iş değil, yalnız bir memleket işi değil bir dünya işidir. Dünyanın her tarafında egoizma altında derece derece ezilen muztarip halk var. Binaenaleyh dünyanın bütün müspet unsurları; bu kurtarıcılık işinde elbirliği, niyet birliği etmek lâzımdır. Ve bu erkek olacaktır. Zira ıstıraplarla insanlık; bu içtimaî adalet gayretini duyacak hale gelmiştir.

— 2 —

YÜKSELELİM, Kİ KURTULALIM

Dinlerimizin hakikatine yükselelim, Allahımızın dinine yükselelim, üzerimizdeki kara bulutun üstüne yükselelim, ki ıstıraptan kurtulalım.

Beşeriyet ile hakikat güneşi arasına kara bir bulut yayılmıştır. Bu; cehaletin karanlığıdır. Ruhumuzun muhtaç olduğu nuru, kalbimizin yegâne gıdası olan feyzi almağa mâni oluyor. Bizi tekâmüle yükselmekten, birbirimize yakınlıktan mahrum ediyor.

Harpler salgını karşısında sürüklenmeğe mahkûm, evi tahribe, ekini yangına maruz, işi; tehlikeler karşısında karma karışık, hali perişan huzursuz bu insanlık; dört tarafa baktıkça, ümitsizlik, yetimlik, gariplik hissediyor. Tehlikeler ortasında insan ruhu ürperiyor, insandan tevahhuş ediyor. Her hâdise, her hareket sanki bir felâketin mebdei oluyor. Bu manzara insanı yeise düşürüyor, insanın şaşkınlığını artırıyor, hali ümitsiz görenler, canını, başını kurtarmak yolunu arıyor. Şahsî endişeler; onları zâfa düşürüyor, fertçiliğe yol açıyor, bu yol insanı delâlete götürüyor. O derece ki insan kendinden nefret ediyor, hayattan ikrah ediyor. Çünkü halkın ekserisi ıstırapın nereden geldiğini, niye ıstırap çektiğini, kurtuluş çaresini bilmiyor.

İşte kendinden, etrafından meyus beşeriyet; yaşama imkânları daralan insanlık; her taraftan sıkışan, ıstıraplar içinde çırpınan, ümitsizlikler içinde kıvranan biçare halk; dünyaya geldiğine pişmandır. Zira neye geldiğini bilmiyor. Çepe çevre böylece muhiti muzlim, dilsiz ve tesellisiz, ruhu müteallim ve çaresiz dünyanın halk kütleleri; yorgun, ezgin bir kısmı ile harp ederken varlıksız, bitkin, dermansız kısmıyla de geride hayatı idameye uğraşılıyor, kucaktaki çocukları kurtarmaya savaşıyor. Bunun için de yaşlı gözlerini semaya dikmiş, çare arıyor, mucize bekliyor.

Bu kara buluttan, etrafını saran yangından, tepesine çöken türlü tehlikeden kurtulmak için imdat arıyor.

Cehaletin sebep olduğu sarsıntılar; insanı mesnedinden, istikametinden ayırmıştır! İnsanların mesnedi; manevî kuvvetidir! İstikameti, hakikî hedefidir. Ve kaybettiği şey, selâmeti, emniyetidir. İnsan yolunu, istikametini bulup kurtulmak için aydınlığa muhtaçtır. Aydınlığın levazımı, bilgidir. Şuurdur. Yolu doğrultmak

için akli selime ihtiyaç vardır. Doğru yolda hedefe yürümek için onun şartları, nizamı vardır. Takva! Takva, her fenalıktan kaçmak iyiliğe çalışmaktır! Bunun için lâzım olan; fazilete dayalı bir ahlâk ve yükselmiş bir seciyedir. Ahlak; iyiliği sevmek, fenalıktan ikrah etmekle temel tutar. Bu muhabbet ve bu ikrah; ruhun yükselmesiyle olur. Ruh Allahı sevmekle yükselir. Allah; tanınmakla bilinir ve bütün güzellikleri, bütün iyilikleri, bilinmekle sevilir.

Allahı bilmeyen yuvasından karanlıkta düşmüş kanatsız yavru kuş gibidir. Müdafaasız ve himayesizdir. Çünkü yuvadan ve ana kanadından mahrumdur. Böyle kanatsız, gagasız, karanlık ortasındaki küçücük bir kuş elbette zavallıdır. Başkaları onun hakkında Allaktan ümidini kesmez fakat bu ümit için o bir şey bilmez. İmdi, insanların ekmekten evvel ihtiyacı ümidedir.

Ümitsiz hayatta ekmek boğazda kalır.

Allahtan gayri de kuvvet kudret yoktur. Ümit onadır. Allahı bilmiyende ümit nereden olur. İnsanın kendi fanî varlığından alacağı tesellinin ne kıymeti olur. Küçük bir hâdise ile onlar altüst olmaz mı? Allahın varlığından başka güvenilecek varlık var mı?

İnsanları birbiriyle çatıştırmıyan, cemaatlerin milletlerin yollarını birbirine kestirmeyen tek yol; Allahın takva yolu değil mi? Başka tür lüsünün tam ve hakikî yol olduğuna nasıl güvenilir, yollar; eğri oldukça da insanlar; hedefe, saadete, selâmete nasıl erebilir? Nasıl gidebilir (14)? Gidebilseydi binlerce senelik ıstırap bugüne kadar sürer miydi?

(14)

Musevi Mukaddes Kitaplarından:

(Yuil — 2 — 7): "Ve her biri kendi yolunda yürüyecek ve yollarını değiştirmeyecekler (8) ve birbirini sıkıştırmıyacak, herbiri kendi yolunda yürüyecek."

İşte beşeriyetin üstüne çöken, ıstırap kâbusu; beşeriyetin içinde bulunduğu cehaletin neticesidir. Manevi inzibatsızlık, ah-

(14) üncü Hâşiyeden Devam
Kur'anı Kerimden:

(1 — Fatıhai Şerife — 5:7(6 ÷ 7)): "Bizleri doğru yola hidayet et. Gazabına uğrıyanların, sapıkların yoluna değil, kendilerine nimet kıldıklarının yoluna götür."

Diğeri:

(16 — Nahil — 69): "Ve emrolunduğunuz veçhile Rabbin sana gösterdiği yola salık ol."

Diğeri:

(10 — Yünüs — 89): "Hak dinde müstakîm olunuz [Hak yola doğrulunuz]. Cahillerin yoluna tâbi olmayınız."

Diğeri:

(43 — Zuhref — 64(63 ÷ 64)): "[Hazreti İsa] Allahtan ittika edip sakının ve bana itaat eyleyin. Muhakkak Allah; Rabbim ve Rabbinizdir. Ona kulluk edin. İşte Sırat-mustakîm (doğru yol) budur, dedi."

İlâve:

Bu haşiyenin başında, Musevi mukaddes kitaplarından bir kısım var. Yuil kitabının ikinci babının 7 inci ve 8 inci âyetlerini ihtiva eden bu kısmı (9) unca kitabımın icap ettirdiği bir yere dahi dercetmiştim. Bu kitabı okuyan yabancı bir memleketteki ecnebi dostumdan bu yazıları matbaaya vereceğim sırada bir mektup aldım. Dostum, bu âyetleri o kitapta yersiz kullandığıma dikkatimi celbediyor ve aynen şöyle yazıyordu:

"Musevilere Çıkar Yol kitabını alarak sevindim. Kitabı şimdi iki defadır dikkatle okudum. Okurken bunu dostumun kitabı değil, bir yabancının yazısı diye okumağa çalıştım ki, tesiri; herhan-

lâksızlık ve istikametsizlik bu cehaletin gösterdiği arızalar, hastalıklardır, hastalıklar devam ediyor.

(14) üçüncü Hâşiyeden Devam

gi bir adam üzerine bıraktığı tesire yakın olsun. Şimdiden de söyleyeyim ki bıraktığı intibâ; çok iyidir. Tuttuğum notları olduğu gibi buraya kaydedeyim: Sahife — 7: (Yuil Peygamberin kitabı bap — 2, âyet — 7 ve 8): Siz bu âyetleri dostluk ve ahenk mânasında kullanıyorsunuz. Halbuki aslında Benî İsrail üzerine gelecek belâlı ordunun [ihtimal çekirge istilâsı] intizamını gösteriyor."

Bu tenkide cevabım:

Bu tenkidi yapan dostumla bir ihtilâf karşısındayız. Dostuma hak vereydim, dostuma müteşekkik kalır ve bir daha da bu hatayı tekrar etmezdim. Fakat vaziyet böyle değildi. Ben o âyetleri üstünü altını okumamış olarak [sırf kulaktan işitme ve birinin sohbetinde] not etmiş degilim. Mukaddes kitabı kendim okuyarak ıktibas etmiş ve ıktibas ederken bu âyeti görünce bir ganimet bulmuş kadar sevinmiştim. Zira ilâhiyatın içtimaiyat talimlerinde bu düstur; herkes için, her devir ve nesil için kıyamete kadar lüzumlu bir esastur. Örnek olarak üzerinde durulacak bir misaldir. Ve taklit edilecek bir nizamdır. Şimdi bu âyetleri evveliyatıyla birlikte şuraya derç ile tahliline giriyorum. Ta ki, bu dostum gibi telâkkide bulunmuş veya bulunacak başka okuyucu varsa bu vesile ile kendilerini de kendi cephemden aydınlatmış olayım. Ayetin evveliyatı :

(Yuil — 2 — 1): "Sahyunda boru çalınız. Ve mukaddes dağında yüksek sesle çalınız. Diyarın bütün sekeneşi titresin. Zira Rabbin günü geliyor, hem de yakındır."

"(2): Büyük ve kuvvetli bir kavim geliyor."

"(3): Ve andan kurtulan yoktur."

Çünkü gaflet devam ediyor. Ruhî, fikri gıdasızlık devam ediyor, insan özlenemiyor, kuvvetlenemiyor. Hayatına hâkim olamı-

(14) üncü Hâşiyeden Devam

"(6): Yüzlerinden kavimler titreyecek"

"(7): Kahramanlar gibi koşacaklar, muharibler gibi sur üzerine çıkacaklar ve her biri kendi yolunda yürüyecek ve yollarını değiştirmeyecekler.

"(8): Ve birbirini şıkıştırmıyacak, her biri kendi yolunda yürüyecek ve silâhlar üzerlerine atılsalar bile yaralanmıyacaklar."

Mütaakıp âyetler:

"(11): Ve Rab kendi askerleri önünde sadâsını verecek, zira ordusu gayet büyüktür. Çünkü onun sözünü yerine getiren kuvvetlidir."

"(12): Lâkin şimdi Rab buyurur:

Bütün kalbinizden ve oruç ve ağlayış ve figanla bana rücu ediniz. Ve elbiselerinizi değil ancak kalplerinizi yırtınız. Ve Allahınız Rabbe rücu ediniz. Zira o; rauf ve rahîmdir. Sabır ve inayeti çoktur. Ve belâdan dolayı merhamete gelir."

İzahı:

Yukarıya dercettiğim âyetlerin bir kısmı; (7 ve 8) inci âyetlerden öncekiler, sonuncular da onları takip edenlerdir. İlâve âyetlerin yalnız mevzuu tenvir edecek kadarını dercettim. Şimdi heyeti umumiyesine bakılınca edinilecek fikir şu olsa gerektir:

"Cenabıhak bir kavme gazap etmiş. Zamanın peygamberi vasıtasıyla o kavmi ikaz buyuruyor. Ve fenalıklarından vazgeçip Alaha rücu etmelerini, salâha dönmelerini istiyor ve:

"Eğer fenalıklardan el çekmezlerse kendilerini tedip için başka bir kavmi üzerlerine, sevkedeceğini ve o kavmi önüne durulmaz

yor. Dinin ruhu olan nizam, muhabbet ve hakkaniyete kavuşamıyor.

(14) üçüncü Hâşiyeden Devam

bir kuvvetle teyit edeceğini, bu suretle o kavim hiç kimseden korkmayacak kadar ve ondan herkes korkacak kadar kuvvetleneceğini ihtar ediyor ve o kavimde tecellî edecek ilâhî teyidatın vasıflarını da onların şu hareketlerinde gösteriyor ve o hareketleri övüyor:

A — Kahramanlar gibi koşacaklar,

B — Her biri kendi yolunda yürüyecek, ve yollarını değiştirecekler,

C — Ve birbirini sıkıştırmıyacak, her biri kendi yolunda yürüyecek.

Demek ki:

Allahın teyit ve takviye buyurduğu cemiyetler:

A — Kahramanlar gibi koşarlar.

B — Kendi yollarında yürürler ve yollarını değışmezler.

Yani: Gayelerine göre yürürler, gayelerinden ayrılmazlar, başka yollara sapmazlar.

C — Ve birbirini sıkıştırmıyarak, her biri kendi yolunda yürürler.

Yani birbirinin harekâtına engel olacak herhangi bir yanlışlıklarda, fikirsizliklerde hesapsızlıklarda bulunup birbirini sıkıştırmazlar, her biri diğerinin hukukuna riayetle kendi yolunda yürür. Herkes kendi hakkına razı olarak hareket eder.

İşte hürriyetin dahi en güzel tarifî için bu âyet gösterilebilir. Hürriyetin meşru hududu birinin hürriyetinin diğerinin hürriyetini ihlâl etmemesi değîl midir?

Hakkın da hududu; diğer bir hakka tecavüz etmemesi değîl-

Bunların yerine cehaletin tevlit ettiği taassuplar, benlikler ve Bunların mahsulü nifak, suriş, husumet, ve tahakküm hüküm sü-

(14) üncü Hâşiyeden Devam

midir. Hayat yollarının da nizamı, birinin yolunun diğerinin yolunu kesmemesi değil midir. Yani herkesin en doğru yolu birbirine muvazi, uygun olan, birbirine taşmıyan, birbirini sıkıştırmıyan yol değil midir. Hattâ yer yüzündeki nehirler birbirinin mecrasına taşmadıkça geçtiği sahaya rahmet olduğa halde birbirine taşınca yükselip etrafa taşmıyor mu. Ve rahmet yerine felâketlere sebep olmuyor mu, kendi yollarında cereyan eden nehirler nihayet denize karışıp aslına kavuşmuyor mu, diğer nehirlerle de birleşiyor mu?

Şimdi, bu kadar güzel bir muâşeret usulünü, hayat ve hareket nizamını, insanlar ve milletler arası ideal muâşeret kaidesini, ve Allah yolunda, Allaha hizmet için muvaffakiyet ve kuvvet âmili olan bu ilâhi taâlimi ; maziye veyahut putperest orduya veya Allahın gazap ettiği bir meseleye aittir diye nasıl bırakırız?

Hayır, bilâkis bunu her işte her sahada tatbik ile onun aşıkâr, faydalarından istifadeyi düşünürüz ve bunun istikbalde de dünyanın müşterek nizamı; müşterek düsturu olduğuna inanırız. Zira kuvvet yalnız putperest için değil, mümin için de lâzımdır. Yalnız asker için değil sivil için de, yalnız ordular için değil zümreler, cemaatler, milletler için de lâzımdır. Nizam; yalnız harp için değil, fevkalâde ahval için değil, vak'alar karşısında değil, nizam; iyi yaşamak için, hattâ yalnız yaşamak için bile her zaman lâzımdır.

Bu âyetlerin telkin ettiği mâna; hulâsaten şu olsa gerektir.

A — Herkes; kendi hayat yolunda engelsiz, serbest yürüyecek, kendi işinde terakki ve inkişaf edecek.

B — Herkes; kendi işini yürütürken; cemiyetin birlik işini

rüyor. Ve bundan yalnız, mütehakkim fertler, zümreler ve istismarcılar faydalaniyor. Bu netice; dünyayı birbirine düşürmüş,

(14) üncü Hâşiyeden Devam

bozmıyacak surette, kimsenin işine sekte vermiyecek tarzda ve yekdiğerini takviye edecek halde hareket edecek, ve daima hal ve hareketi ona göre âyarlıyacak.

C — Böyle birbirini gözeterek ve birbirini destekliyerek hareket; cemiyette kuvvet yapar ve muvaffakiyete âmil olur. Zira cemiyeti vücude getiren unsurların kuvvetleri birbiriyle çarpışarak birbirini ziyan etmez. Bilâkis bu kuvvetler; cemiyetin müşterek malı olarak büyür ve müşterek menfaate, müşterek gaye uğruna sarfolur demektir.

O halde:

Bu nizam cemiyette ahenk, fertler, zümreler, milletler arasında hayat ve hareket ahengi temin edecek ve muvaffakiyet âmili olacak güzel bir vasıtadır. Böyle güzel tertip ve nizam; tahribe giden cemiyete muvaffakiyet âmili olduğu gibi kurtarışa giden cemiyetin de muvaffakiyetine âmil olur. İlim ve san'at gibi kullanışa göre, fakat muvaffakiyet âmili olur. Bu nizam; hem hürriyeti ve hareket istiklâlini, hem de karşılıklı tesanüt ve teavünü [dayanışma ve yardımlaşmayı] temin suretiyle dünya işinde işbirliği nasıl olacağını gösteren mükades bir düsturdur.

İmdi:

Hayatta bu nizamdan istiğna gösterecek müşterek hiçbir hareket yoktur. Bu nizamı Allah methetmiş ve müşterek kuvvetlerin nasıl kullanılacağını bu tarzda göstermiştir. Binaenaleyh bu âyetleri ben bu makalede de yeri gelince dercettim ve bunu bundan sonra da sırası geldikçe dercetmek fikrindeyim. Allahın mukaddes taâlimi kadar müessir, ve ihtiyaca hakikaten uygun, başka ne olabilir ki bunu ihmal ve onu tercih edeyim. O kanatteyim ki,

kuvveti hakka hâkim kılmış ve zulmü itiyat haline getirmiştir. Kuvvetin istihsalı için de her çare, her fenalık makbul ve mubah addolunmuştur. Kuvvet; kıvamını bulunca; tahakkümü, tecavüzü, emperyalizmi teşvik ediyor. Tahakküm dünyada geçer politika olunca; bittabi duaya mütehakkim ve mahkûm fertlere, zümrelere, ve sınıflara ayrılıyor, işte bütün felâketler bu karanlık yollardan geliyor ve karanlıklarda yaşıyor ve insanlar kurtuluş yolunu bu karanlık yüzünden bulamıyor. Ve dostunu, kardeşini bu karanlık içinde seçemiyor, yalnız ve yalnız boğuşuyor.

İmdi, hakikatleri seçelim, bilelim. Her yalancı şeyin üstüne yükselelim, bütün beşeriyet Allahın bir olan ve mukaddes kitapların esasını teşkil eden «fenalıktan kaçınmak iyiliğe koşmak» prensibile hayatımıza istikamet verelim, faydalı unsur, kurtarıcı insan olalım. Hak için adalet için çalışalım, muamelatımızda, hükümlerimizde tek ölçü kullanalım.

— 3 —

DİN

Din; ilâhî bir tesis, insanî bir müessesedir. Allahı tanıtır ve insanlığı öğretir.

Din; bir mekteptir. Cemiyete salih [yarar] fertler yetiştirir, ve cemiyeti fertlerin müşterek menfatine göre nizamlar ve harekâtına istikamet verir.

(14) üncü Hâşiyeden Devam

bu âyetlerin hükümlerine göre hayatlarını tanzim edenlerin; ne fertler içinde, ne aileleri, ne milletleri, içinde ve ne de milletlerin milletler arası işbirliğinde, ihtilâfi, müşkülü kalmaz. Ve sayılar neticede heder olmaz.

Bu hakikati izaha vesile ihdas ettiğinden dolayı dostumu müteşekkirim.

Din; bir irfan müessesesidir. Her şeyin mahiyet ve hakikatini öğretir. Bu meydana iyiliğin, fenalığın da mahiyetlerini tâyin ve tesbit eder. Tefrik ölçülerini verir.

Din; mükellefiyet ve mesuliyet tevzi eden ilâhî hâkimiyettir. Ferdin şahsî ve içtimaî vazife ve mesuliyetlerini ve milletlerin muâşeret kanunlarını tâyin eder. Allahın, cemiyetin ve ferdin mukaddes haklarını tahdit ve tesbit eder.

Din; içtimaî nizamdır. İçtimaî hayatı kurar, insanları emniyet içinde yaşatır, intizam ve ahenk içinde yürütür, birliği ve beraberliği temin eder. Tesanüt ve teavün ruhunu ikame eder.

Din; şümillü bir hâkimiyettir, girmedığı yer, murakabe etmediğı nokta yoktur. Evlerin içini, insanların yüreğini, fikirini murakabe eder. Ve yalnız murakabe edilebilir, çünkü bu kudret Al-laha mahsustur.

İlâhî bu nizam; o derece kat'î ve şamil bir hâkimiyet tesis etmese, aileler nizamsız, düzensiz ve insanlar içyüzde inzibatsız kalır. Halbuki herkes fitratında müspet değildir. Bu dünyada menfî fitratta doğanlar da vardır. Müspet oldukları halde nefislerine mağlup ve istemiyerek dahi olsa fenalığa meyledenlerde vardır. İşte isteyerek, istemiyerek fenalığa haris veya meyyal olanları her yerde en ıssız köşede göz altında tutacak ve onu fenalıklardan sakındıracak, onu nefisine hâkim olmağa sevkedecek dindir.

İyilikleri fenalıkları şahsî içtihatlardan, ve dolayısıyla bu mefhumları keyfe tâbiyetten ve anarşiden kurtaracak; ancak dinin değişmez ölçüleridir. Dünyanın her yerinde iyilik fenalık mikyasını müsavi olarak yaşatan dindir. Zaten bütün haksızlıklar, ıstıraplar bu ölçülere hakkıyla riayet edilmemesinden meydana gelmiyor mu? Bütün ihtilâflar, mücadeleler müşterek ölçülere riayetsizlikten doğmuyor mu?

İmdi, beşeriyetin, dertlerinden kurtulması, emniyet ve saadete ermesi, ancak hak ve adalet mikyasının; her aile, her zümre ve

bütün dünya münasebetinde seyyanen muteber ve hâkim olmasıyle mümkündür. Aksi halde kuvvet mikyası meydana hâkim olur. Ve tarafların kuvvetine keyfine göre bu mikyasa değişir durur.

— 4 —

DİNDE İNSAN MEVKİİ

Bir insanın herhangi bir dinde müseccel olması; insana bir itibar temin etmez. İnsan dininde hem iman ve hem amel sahibi olmak gerektir Aksi halde dinler; ebeveyninden tevarüs edilmiş soyadı gibi isimden ibaret kalır.

Ebeveyn; çocuğun yaşına göre tedricen Allah mefhumunu ve Allahın dindeki muradını ve insandan talep ettiği vazifeleri öğretmekle mukeleftirler. Bu onların peygamberlik gibi en mukaddes vazifeleridir.

Mümin vasfı; kendisine emniyet, itimat edilen, güvenilen bir kimse fikrini verir, o halde mümin; bu vasıfta tahakkuk etmek gerektir.

İnsan; güvenilir bir halde olmak için Allaha imandaki sadakatini muhafaza etmesi, kendini, Allahın yer yüzünde bir âleti, iyilik işçisi bilerek dinsin ruhu ile âmil olması lâzımdır. Bütün hayatında istikametten, nezahetten ayrılmaması, her işinde doğru, sağlam emin olması lâzımdır, Kendisine ırz, namus, para, hak, ne emanet edilirse Allaha sadakatini ve halka emniyet edilirdüğünü göstermesi lâzımdır. Binaenaleyh her birimiz kendimizi tetkik etmeliyiz. Bu vasıfları haiz miyiz, ne derece haiziz, ne derece değiliz. Binaenaleyh ne kadar hayırlı unsur ve faydalı uzuv isek o kadar dinde amel sahibiyiz.

İmdi bu tetkiklere göre noksanlarımızı ikmale, kusurlarımızı islahaya gayret etmeliyiz, ta ki dünyaya gelmekten, bu insanların içine karışmaktan, matlûp olan netice hâsıl olabilsin. Ve eğer bu ne-

tice hâsıl ise insan bilir ki dünyanın en bahtiyarlarından biridir. Dünya da hiçbir varlığa değişilmeyecek bir zevke, vicdan zevkine kalp rahatlığına maliktir.

— 5 —

DİN TESİRLERİ

Çocuk dünyaya geldikten sonra ya muhitinde, ya kendi içinde din tesirleri ile temasa geçer.

Yaşına göre din ona kendini; gittikçe, hissettirir. Bu his başlayınca çocuğun içinde kendi kendine, karşılıklı sualler cevaplar başlar, içinde cereyan eden bu müzakereler, çocuğun fitrî alâkasına, nasibine göre tedricen derinleşir, ciddileşir. Neticede genç; ya dinin hâkimiyeti altına girer; veyahut nefsin teamlüne uyar, ve kaçamak yolu tutar.

Fakat bu netice insanın ve insanlığın ya hayrınadır veya zararınadır. Yalnız gence ait bir şey değildir. Din inzibatına yanaşmayan bir nefsin; cemiyet lehine bir inzibat kabul edeceği şüphelidir. Binaenaleyh aksi halde genç korkunç bir mahiyet iktisap edebilir. (Allahtan korkmıyandan kork) darbı meseli bu esastadır. Kendi öz ailesi içinde bile kayıtsız, egoist serkeş, yaramaz, hayırsız bir çocuk ne ise öylelerinin cemiyet içindeki yeri de aynı olabilir. O gibiler artık, pervasız bir kurt gibi muhitini kemirir. Ele geçinceye kadar tahribatını yapar. Hapishanedeki kalabalığın mühim bir kısmı bunlardandır. Bunlara emniyet edilemez. Bunların öz analarına babalarına bile merhamet ve insafı yoktur. Halk mefhumu bunlar için av sürüsü, ve vatan mefhumu; vurgun yeri telâkkisinden ibarettir.

Binaenaleyh cemiyete katılacak yaşa kadar çocukları, en kuvvetli bir talim ve terbiyeye, telkin ve irşada, murakabe ve mücadeleye tâbi tutmak en hayatî bir ihtiyaçtır. Bu cemiyetin selâ-

meti namına en zarurî bir istikbal işidir. Bu ilk iş de ebeveyne, mekteplere düşüyor. Başa çıkılamıyanları sokakta başı boş bırakıp fenalık işledikten, cemiyeti ızrar ettikten sonra hapishanelere kapamaktan ise ve şerirlikte kaşarlanarak onların, ta ölüm cezasına kadar hak kazanmalarına meydan bırakmaktan ise genci daha çocuk iken her ne pahasına olursa olsun ıslahı çaresine bakmak, onu murakabesiz, başı boş bırakmamak lâzımdır.

Cezaevlerine edilen masrafın daha azı ile ıslah evleri açarak buralara masraf etmek, buralara bütün gayreti, ihtimamı sarfetmek, aile muhitine sığmıyan aile vilâyetini kabul etmiyen çocukların cemiyetin içine birer canavar olarak katılmalarına mani olmak, ve bu maksatla onları ıslah evlerine toplamak ve ıslah olanları peyderpey cemiyete vermek, ıslah kabul etmiyenleri çalışma sahalarına ayırmak, onları cemiyetten ayrı olarak murakabe altında çalıştırmak ve cemiyete bar olmaksızın sâyleri semeresiyle kendilerini geçindirmek çok mühim bir meseledir. Hattâ Musevî şeriatinde inzibat kabul etmiyen ve ıslahından evvelâ ebeveyni ve sonra cemiyetin mümessilleri tarafından ümit kesilen salâh kabul ermez çocuklar idam olunur.

İsmen din kabul etmiş fakat eşkıyalığı ihtiyar etmiş; dinde amelsiz, amelde isyankâr fena insanlar olduğu gibi din kabulünde fitrî nasibi olmadığı halde kendince vicdan diye bir mâbut edininip dinlinin salih amellerini aynı halde icra eden ve iyilikten başka elinden hiçbir fenalık gelmiyen fitraten saîit insanlar da vardır. Binaenaleyh ıslah ihtiyacı bunların her iki kısmından şaki fitratlı olanlarındır.

— 6 —

DİN VE AHLAK

Dinli, dinsiz her iki zümrede de ahlâk ve seciye sahibi in-

sanlar hem vardır, hem yoktur. Dinliyim diyen ahlâksızın bu iddiasında esas ve mâna yoktur. Binaenaleyh dinli demek mutlaka ahlâklı demektir. Zira din; ahlâk demektir (15). Dinde nizamı tesis ve bu nizamı muhafaza için ahlâkı isteyen Allah; bu taleplerini dünyevî uhrevî müeyyidelerle de teşvik ve hilâfından tahzîr ediyor.

Ahlâklı dinsizin müeyyideleri; kendine göre vicdanî hislerdir. Fakat bu hisler; o kadar kararsızda ki yalnız şahsa göre değişmez, şahsın gününe, saatine göre de değişir. Sırasına, zamanına göre tahavvüle uğrar. Meselâ adamın canı yanıp kızdı mı, veya aç kalıp sınırları bozuldu mu, her şeyi her şeyle beraber hak ve adalet ölçüleri de değişir. Aksülâmeller, infial hisleri onu zulme kadar götürür. Zulmünde kendini haklı saymak için türlü mantıklar, içtihatlar dahi düzer.

Dindarda ise bu tahavvül tehlikesi yoktur. Elindeki hak ye adalet ölçüleri kendinin değildir. Allahın dinde tâyin ettiği sabit ölçülerdir ki ne şahıs ile değişir, ne de şahısların vakit ve saatiyle.

Yine dinli ile dinsiz arasında iyilik telâkkisinde bir fark vardır. Şöyle ki: Dinsiz her iyiliği kendinden bilir. Gurura düşer ve halka tekebbür eder. Halbuki dinli kimse, her iyiliği Allahtan bir lütuf bilir, ve onun karşılığını tavazula halka hizmet ederek öder.

Netice:

Dinli iyi kimsenin ölçüleri umumî ve dinîdir. İşine gelse de gel-

(15)

Hadisi Şerif:

«Ben ancak salih ahlâkı tamamlamak için memur olundum».

Diğeri:

«Peygamber Efendimize dinin ne olduğunu sormuşlar, hüsnü hülk [güzel ahlâk] buyurmuş. Tekrar sormuşlar, yine hüsnü hülk buyurmuş. Tekrar sormuşlar yine hüsnü hülk buyurmuş».

mese de ondan ayrılmaya yol bulamaz. Yani kitabı kendine uydu-ramaz. Ve eğer fenalığa saparsa bilerek, utanarak hattâ imanda-ki bağılılığına göre içi sızlıyarak sapar, ve acısını mütemadiyen ve gittikçe şiddetli duyar, akabinde nedamete düşer. Halbuki dinsiz; kızdırılmadığı ve menfaatine dokunulmadığı müddetçe sakindir. Aksi halde yalnız kendine dokunandan değil, bütün insanlıktan intikam alacak kadar menfileşir. Dinli kimse ise; infiali topyekûn umuma teşmil edemez. Gördüğü zarar, onun iyilikten el çekme-sine müessir olmaz, o yine iyilik vazifesine koşmakta devam eder. Çünkü dindar; iyiliği Allaha bir hizmet mükellefiyeti bilir. Ve bu-nu Allah için yapar, mahlûktan karşılık beklemez.

Dinsiz ise yaptığı iyiliğin iyi tesirini bizzat müşahede etmez-se ettiği iyiliğe pişman olur, küser, iyilikten soğur, el çeker. Zira ona göre iyilik de fenalık da ihtiyaridir. Bunda mânevi müeyyide ve mükellefiyetin veya mesuliyein yeri yoktur.

— 7 —

MUEYYİDELER

Vicdan:

Fitrî dinin membaı batındadır. Ruh; fitrî kabiliyetine göre ilâhî tecellilerin alıcısı ve vericisidir. Vicdan; bu membam, telâk-kilerini, talimlerini çerçeveleyen yerdur. Rüş ehlinde vicdan; ken-dini hissettiren, hükmünü yürüten, konuşan ve insanın iyi işlerini teşvik ve fena işlerini meneden bir varlıktır, ve iyiliğe zorlıyan bir kuvvettir. İyiyi, fenayı ölçmekte bir mikyastır. İyilikleri; verdiği safa ile, fenalıkları duyurttuğu eza ile hissettiren, ölçtüren bir va-sıttadır. Binaenaleyh din müeyyidelerinin ilk müş'iri habercisi; vic-dandır. İyi bir şeyin iyiliğini veya fena bir şeyin fenalığını nef-sinde kıyas ettirerek hissettiren vicdandır. Batında hata ile sevabı, müspet ile menfiyi fark ettiren münebbih vicdandır.

Çünkü vicdan nefisten gelen hislere değil Allahtan ruha ge-

len tecellilere mâkestir. Vicdanda ancak akıl ve hikmete, hak ve adalete uygun olan şeylere yer vardır. Onlardan hazeder maadasından irkilir. İşte vicdan; bu kadar mühim bir mevzuda insana velayet eder.

Hak ve Batıl:

Batıl fikirler: Ya benlik ihtiraslarının, nefsanî fena emellerin, şahsî ve hususî fena maksatların hamleleri, ifadeleridir. Veyahut; cehalet ve taassubun ihdas ettiği bozuk görüşlerin yanlış telâkkilerin, hatalı kanaatlerin yani mübalağaya, ifrat veya tefrite kaçırılmış aslından, hakikatinden ayrılmış fikirlerin menfî tezahürleridir.

Fakat:

Bunun her iki türlüünden istifade etmeği düşünen de istismarcılardır. Mütihakkim fertler, mütecaviz zümrelerdir. Onlar; hakikate müstenit bir fikri; doğru bir kanaati olmyanları kendi telâkkileriyle aldattır, kendilerine uydururlar. İmdi beşeriyetin huzuruna, selâmetine, emniyeine, saadetine mani olan ve insanların terakki yolunu kesen ve medenî hayata yol vermeyen, insanları alabildiğine istismar için cahil bırakıp artlarında sürükleyen, âvare, yolsuz, perişan eden, ıstıraptan ıstırapa düşüren, netice itibariyle insanı heder eden âmillerden biri de bunlardır.

İnsanları birbirine aşağı yukarı baktıran, insanları birbirinin gayrisi addettiren, insanları birbirine karşı türlü suizanlarla teşhiz eden, aralarına nifak ve tefrike tohumları eken bu gibilerdir. İnsanlık rabitalarını kesip kardeşliğe mani olan, ve dolayısıyla insanları yekdiğerine düşman haline koyan muhabbete, merhamete, müspet alâkalara yer vermeyen ve yer yer insanları ıstıraplar içinde boğuştıran menfî eller bunlardır. İnsanları teavün ve tesanüt nimetinden, cemiyette kardeşlik zevkünden mahrum eden, insanlara rahat yüzü göstermeyen, vicdan hayatı, vicdan rahatı tattırmıyan esbap bu tahakkümler, bu tecavüzler, bu tasallutlardır. Netice itibariyle halkın cehaletini istismar edenlerdir.

DİNDE BENLİK

Dindar gibi görünen bir mütaassıp zümre vardır ki dinin hak kayıkından gafilidir. Onlar; şahsî kemalsizlikleri, irfansızlıkları yüzünden benlikçi ve tefrikacıdırlar. Her biri kendi dininin her tarafını diğer dinlerden ayırmak, kendi dinini yükseltmek için diğerlerinkini alçaltmak itiyadındadır. Ve çocuk gibi başkalarına nispet vermekle zevklenmek iptilâsındadır. İşte bunlardır ki: Dünyada dinin kurtarıcı ruhunu; ezici, yıkıcı hale koyarlar. Dini; şahsî hislerine âlet ederler. İnsanları aşağılı yukarı sınıflara, makbul, merdut mahiyetlere ayırırlar en mukaddes bir mefhumu şerre âlet ederler, ve insanlara eza etmekle Allahı memnun ettim zannederler.

Bunlara göre kendilerinden gayrisi delâlettedir. Ve onlar tedip ve tenkile müstahaktır. Ve bu tenkili en büyük gayz ve şiddetle yapmak; Allaha en büyük sadakattir. Onlara göre kendileri Allahın has kulları, Allah hukukunun nıgehbanları Allahın icra vasıtalarıdır. Bunlardır ki, haktan görünerek zulmederler. Ve cahilleri iğfâl edip zulümlerine alet ederler. Cinayetlerin en ağırını; Allah namına işlerler. Hıyânetin en kötüsünü din namına irtikâp ederler ve bu işlere kutsiyet izafe ederler.

Beşeriyeti şaşıratan, çektiği ıstırapların içinden kurtuluş yolunu ona kaybettiren bu ters telkinler, bu zıt hareketlerdir. Karışıklıkların ana kaynağı bu nevi cehalet, bu nevi taassuptur. Fakat bu yüzden çekilen ıstırapların ağırlığı; beşeriyetin intibahına yetecek dereceyi artık bulmuştur. Bugün resmî lisanla hiçbir din adamı dinde bir benlik, taassup izharına alenen cüret edemiyor. Fakat beşeriyetin menfaati bu işin tam olarak ıslahına muhtaçtır.

Taassup; daimî bir tehlikedir. İnsanlar arasında yalnız, saf-

fet ve samimiyete mani bir benlik değil, bulacağı fırsata göre zararlı bir gerginliktir.

Bu gerginliği, asabiyeti tevlit eden cehaleti, yanlış fikirleri düzeltmek insanlık için en büyük bir ihtiyaçtır.

Mutaassıp mâzurdur. Zira taassubu fazilet biliyor. Hakikati bilenler için en büyük vecibe; onları bu bozuk fikirden, hisden, görüşten kurtarmaktır. Ve bu suretle hem onlara hem insanlığa Allah için hizmet etmiş olmaktadır.

— 9 —

SALİH ÂMEL

Dinde iman kâfi değil, amel lâzımdır. Fakat bu amelin şuurla ve müspet olması şarttır. Cahilâne menfî amel şerdir, dinin ruhuna mugayirdir. Dinde bir insanın ameli mevzuubahistir. Ye amelde gaye; Allahın sevdiği işlerdir. Bu işlerin özü fazilettir. Ve neticesi Allahın bütün kulları için iyiliğe koşmaktır. Yalnız kendi zümresine, dostlarına cinsine milletine değil, herkese, iyilik gayreti duymak ve Allahın hiçbir kulundan ihtiyaç gösterdiği bir yarımı — elinden geliyorsa — ondan esirgememektir.

İyilik bir tarafı yapmak için diğer tarafı yıkmakla değil, dağda soyarak köyde sadaka vermekle değil, iyiliği tertemiz, bulaşık-sız, helâlinden yapmak gerektir.

Allah nasıl kendi isimlerinin en başına (Rahman) sıfatını geçirerek Kur'anı Kerimde evvelâ âlemlerin Rabbî ve Rahman olduğunu bildirdi ise, yani bütün mahlûkata ayırdetmeksizin, karşılık şartı koymaksızın rahmetini bezledici olduğunu tanıttı ise insanda insanlara karşı yüreğini tertemiz tutmalıdır. İyilik gayreti duymalıdır. Bu ise; iyilik ruhunu fenalık meyline hâkim kılmakla mümkündür.

Seri: A

Makale: 10

18 Nisan 1935 de İstanbulda açılan [Feminist] Kadınlar
Kongresi münasebetiyle

BENİ BEŞERİN ANNESİNE HİTABE

Anne haykır!

Anne! Ey ulvî hüviyet, ey kadın, haykır! Çocuklarının derdiyle, Allah için haykır!

Ey, muazzam beşeriyetin mukaddes annesi, haykır! Seni içinden seçen, sana hukukunu veren, mustarip anneler namına, ana yüreğiyle haykır! Bütün dünya anneleri kulağını sana vermiş, ümidini sana bağlamış, niyazkâr ellerini semaya açmış, yaşlı gözlerini sana çevirmiş bugünü bekliyor haykır! Bütün mesuliyetini duyararak haykır!

Ey beşeriyetin hassas uzvu, aziz cüz'ü, en insaniyetin müreb-bisi haykır, ey mahlûkun en şerefli, insan annesi, en şerefli kadın, ey kalpli kadın haykır! Ey göğsü şefkatle, muhabbetle, merhametle, alâka ile dolu, ve alâkalarla mustarip yüksek hüviyet, haykır. Beşeriyete en çok acıyan, ve hayatta en çok acı duyan mahlûk haykır. Bütün acılarınla mustarip anne haykır. Beşeriyetin idamesine, terbiyesine, inkişafına, emeğiyle; fedakârlığıyla, hayat vakfeden anne haykır...

Yetimler annesi, yetimler ninesi haykır! İstikbal yetimliğini kurtarmak için haykır! Hayatı, şefkatine medyun insan için, yetiştirdiğin ensâl için, haykır! Allah seninle, haykır! Bütün nesilleri ilikleriyle besliyen, göğsünde taşıyan fedakâr anne haykır! Bütün nesilleri göğsünde ısıtan, nice zahmet ve külfetlerle meydana getiren, ne elemli, ne müşkül şerait altında yetiştirip cemiyete takdim, ve kurban eden anne haykır! Kurban besliyen anne haykır!..

[Hazreti Fatma yüreğiyle haykır. Hasan için, Hüseyin için haykır. Sezarlar elinde birer birer şehit edilen evlâdi resul için haykır. Yezitliğe haykır, Ey Kerbelânın kızı haykır. Ey Fatmanın nesli haykır] (*) Ey Meryemin kızı haykır. Hazreti Meryem yüreğiyle haykır. İsa için haykır. Musa gibi haykır, Muhammed gibi haykır. Musaya karşı duran hüviyete, İsa'ya karşı yürüyen hüviyete haykır. [Muhammedin evlâdına kıyan hüviyete haykır]. Allah gayretiyle, Allah için, haykır. Musanın doğduğu sene beşiklerinde boğulan çocuklar için, İsanın doğduğu sene kılıçtan geçirilen çocuklar için, haykır. Musayı kurtaran, Firavuna karşı duran Asiyenin nesli haykır! Hakkındır haykır. Beşeriyetin asıl sermayesi sensin, bütün sermaye de senindir. İnsan senin mevlûdundur, elinde büyüyen çocuğundur. İnsan senin emeklerinin, elemelerinin mahsulüdür.

Tarih yapan kahramanlara öz veren sensin. Kahramanları meydana getiren sensin. Gecelerin boşluklarını ninnilerin doldurur. O ninnilerde ne yüksek, ne hayırlı emellerin duyulur. Sen uyumazsın, bütün geceler senin emeğine, elemine sabrına, tahammülüne, hudutsuz alâka ve şefkatine şahittir. Yalnız sen ve yıldızlar koynunda büyütmeğe çalıştığın insan neslinin malolduğu emeğe vâkıftır. Buraları şahsî ihtiraslarına kurban etmeğe kimsenin hakkı yoktur.

Fedakâr anne, çocuğunu uyutmak için uyumazsın. Yedirmek için yemezsin. Uykusuz sabahladığın günde de herkes uyurken sen o günün işindesin, binbir vazife peşindesin, mutbaktasın, pazardasın, tarladasın, tezgâhtasın. Bir elin çocuğunun eteğinde, bir elin başkalarının bitmez, tükenmez işinde bîtâb akşamlarsın. Sanki sen; herkesin refahına, rahatına memursun. Başkalarının raha-

(*) Kerre içindeki kısımlar sonradan ilâve edildi. Zira esasen bu makalede Avrupa ve Amerika hıristiyan âlemi mahatap ittihaz edilmiş ve tercümesi Avrupalılar arasında tamim edilmiş ve bazı konferanslara mevzu ittihaz edilmişti.

tı için kendi rahatını unutursun, başkalarının saadeti için erirsin, felâketini duymazsın, yüksek gayretin, izzetinefsin, kadınlığın, şikâyete de manî olur.

Muhakkak ki sen, âleme rahmetsin, serapa faziletsin, feragatten ibaretsin, işte onun için Allahın yardımcısı sensin. İlâhî sıfatlar yüreğinde tecelli eden sadık insan, sensin! Allaha kul yetişiren sensin. Her iyi şey sensin.

Hüsnüzan sahibisin, babalara itimad ederek yetişmiş çocuğunu onlara teslim edersin, fakat zavallı anne gaflettesin. Çocuğunu tevdi ettiğin hüviyet egoisttir. Çocuğunu egoizminde kullanır. İhtiraslarına kurban eder. Bundan sonra da ağlama devrine girersin. Fakat gözyaşlarından başka bir semere göremezsın. O, kuvvetini, çocukla arttırmış; sen kaybetmişindir. O, paralar kazanmış sen iflâs etmişindir. Sen gine yıldızlara karşı gözyaşı dökerken o, yine derin uykular içindedir, kazanç rüyaları peşindedir.

Anne sen haykır, çocuğumu ne yapıyorsunuz? Kime ve neye yetiştiriyorum? diye haykır. Çocuğumu ancak Allahın rızası olan işlere vakfedebilirim Ve bir fazilet gayesi için feda da edebilirim, de ve haykır, sen yalnız haykır hak senindir, silâhın hakkındır. Haykır!

Kan döken bir eli değil, kanayan kalbini göster. Lekesiz nasıyeni yükselt. Haykır!.. Evlâdın beşeriyete hitabet haykır! Söz senin hak senin, meydan senindir haykır.

Allah adını kula ilk öğreten sensin, Allah rızasını kula ilk bildiren sensin. İyiyi fenayı ilk gösteren sensin, çocuğu Allah yolunda yeden sensin. Ey Allahın sevgili kulu haykır! Allahın işini gören yüksek mahlûk haykır. Peygamberler gibi haykır, dilsizlere dil ol haykır. Masumlara tercüman ol haykır. Hakikate ses ol haykır. Beşeriyeti Hak ve hakikate çağır, intibah ve fazilete çağır, Kurtuluş ve selâmete çağır. Haykır!...

Ey vücudu; âlemin sebbi vücudu haykır, salah yoluna insan-

ları çağır. "Cennet, işte, ayağımın altındadır, saadet ve selâmet bu yolun üstündedir, Allahın istedikleri fazilettir, insaftır, merhamettir, hudutsuz alâkadır, muhabbettir, tek yürekle birliktir, kardeşliktir." de ve haykır. Çocuklarını hüsrandan, heba olmaktan kurtarmak için de: "Ey insanlar, çocuğum ne Sezarizmin, ne Emepryalizmin, ne egoizmin, ne kapitalizmin, ne fanatizmin kuludur, çocuğum, Allahın hür kuludur ve fazilet eridir," de ve haykır!....

(Anne haykır!) Makalesinin iyi tesirlerini müşahede ettim. Hattâ 938 senesi Eylülünde İsviçrede bulunduğum sırada Milletlerarası mütefekkir bir kadın topluluğunda beşyüzden fazla bir kadın dinleyici önünde bu makaleyi okumaklığıma müsaade edildi. Makale okunduktan sonra dinleyicilerle mevzu ile alâkalı bir hasbihal başladı: Söz; beşeriyetin ıstırablarından kurtulması için kadınlara düşen vazifeye intikal etti. Söylediklerimin özü ve hü-lâsası şu oldu:

1 — Kadın; her sahada erkeği tamamlayacak bir parçadır. Kadın bu tamamlayıcı işini cemiyette ancak, erkekte muvazene hasıl etmek, erkeğin zayıf taraflarını korumak, ve müfrit hislerine veya ihtiraslarına fren vurmak suretile ifa edebilir.

Fakat kadın; evvelâ beşerî bütün haklarına ve bu meyanda siyasî haklarına malik olmalıdır. Zira:

Binlerce senedenberi, yalnız erkeklerin reyî hâkim olan dünya; ıstırabtan kurtulmuş değildir. Kadının bu ıstırabta hissesi erkeklerinkinden fazla olduğu halde dünyanın sevk ve idaresindeki iştirak hisseleri hiçtir. Demek ki kadın işlemediği işin cezasını çekip gelmektedir. Erkek macera oyunlarında kadının evlâdını harcayıp durmaktadır. Kadının evi barkı erkek yüzünden yıkılmakta, erkek yüzünden yuvası dağılmakta, ocağı sönmektedir.

Erkek dünyayı zorbalıkla idare etmektedir. Erkeğin tabiat

ve mizacı yüzünden hadis olan felâketlerin acısını kadın çekmektedir. Hissesine düşen ağır fedakârlık ve neticede ziyanlara, ziyalara karşı kadın yalnız gözyaşı dökerek susmağa mahkûm edilmiştir.

Maceraperest erkeğin giriştiği şey bir talih oyunudur. O ya kazanacak, veya kaybedecektir. O belki kendi cephesinde bir şöhret kazanacak. İhtiraslarını tatmin edecektir. Fakat kadının bunda kazancı olmadığı gibi her iki halde ziyanı vardır.

Zira kazanç bile bir fedakârlık mukabilidir. Fakat fedakârlığa maruz kalan hakikatte erkekten ziyade kadındır. Erkek ölür, kurtulur. Fakat geride kalan kadın bu ziyaların ve dolayısıyla ziyanların hepsini hayatı ile yanarak sürünerek öder.

Binaenaleyh :

Asıl mal sahibi erkek değil kadındır. Ve bütün zarar ona müteveccihdir. Kârda ise zaten hissesi yoktur. Bu alâka ile kadın cemiyette bir muvazene unsurudur. Erkeğin hayat arkadaşıdır. Bu arkadaşlık; yalnız aile hududuna münhasır ve ihtiyarî değildir. Cemiyet ailesi içinde de, cemiyetin her işinde de meziyetleri ve hususiyetleri itibarile zarurdur. O halde:

Dünya parlamentolarına mebus seçiminde kadın nüfusu nisbetinde de kadın mebus seçilse. Kadın âza miktarı; herhalde erkek nüfusuna göre seçilen erkek mebus sayısından az olacak değildir.

Bu halde emparyalizm için kolay kolay harp ilânına imkân kalmaz. Zira kadınlar kararlarında erkekler gibi hiddete, tehevüre, veyahut benlik hislerine, ihtiraslarına kendini kaptıracak hilkatte değildirler.

Lâkırdı ile kimse onları feverana getiremez ve harbe sürükleyemez. Kadın; hilkaten sergüzeşt temayüllerinden uzak müteenni ve ihtiyatkârdır. Kadın anadır. Harbe gidecek olanın ya anasıdır, ya karısı ya kız kardeşidir veya kızıdır. Düşünmeğe mecburdur.

Ve bunu iyi düşünecek tabiattedir. Kadın; cemiyette itidal unsurudur. Mizacı itidal ile ince ince düşünmeğe müsaittir. Bu suretle düşünebilenler için ise akli selimden, mantıktan, muhakemeden, hesaptan kitaptan ayrılmak için sebep yoktur. Binaenaleyh kadının siyasî haklarına malik olunca evvelâ hiç emperyalist harpler olmaz. Tecavüzi harp olmayınca müdafaa harbine de sebep kalmaz. Bu suretle de harp itiyadı dünyadan kalkar. İnsanlar mütemadî felâketlerden ve dünya tahripten kurtulur.

Aynı itidal; harpten başka kararlar ittihazında herhangi sert, ve beşer hukukuna aykırı kanunlar ıstarında da kendini hissettirir. Ağır mükellefiyetlerden, sert muameleden beşeriyeti kurttırır. Aynı cehpe, erkeklerin ihdas edecekleri mütehakkim vaziyetlere de mani olur. Her halde kadın ruhu; tahakkümü terviç etmez. Ve mütehakkimle ortaklık etmez.

Kadının en mümtaz hassası; halkçı ve insancıl olmasıdır. Kadın, erkekten daha halkçıdır. Çünkü yüreğe analık alâkalarıyla doludur. Şefkati hudutsuzdur. Kendi ana bulunmasa bile kalbi analık gayretiyle, analar gayretiyle doludur. Her anayı benimser ve her anayı benimserken ona ait her şeyi de benimser. Onun bu şefkat dolu yüreğini kurutacak, bulandıracak bir kuvvet yoktur. O her şeyden evvel ana ve her şeyden sonra yine anadır. Erkek büyüdükçe, yüksedikçe benliğine doğru tecerrüt edebilir. Halktan uzaklaşmaya meyledebilir. Halbuki kadın bunu yapmaz. Yükseldikçe, şahsiyet yaptıkça sevki tabîi ile gururunu ailesiyle paylaşır, şahsî benlikten uzaklaşır. Herkesin mertebesine iner, kendini onlardan ayırmaz. Bilâkis kendini onlara vakfeder. onların her halini paylaşır. Analık ruhu her şeyde hâkimdir.

Hasta bakıcıların kadınlardan seçilmesi, dadılıkların kadınlara inhisar etmesi; kadın ruhundaki çok mühim vasıfların, hilm, sabrın, şefkatin ve onların neticesi olarak geniş ve ince bir alâkanın, tahammülle, sebatın ifadesidir. Tam bir alâka ile çocuklarının kahrını hazmeden, fedakârlıktan çekinmeyen ve her emeğin-

de bir zevk duyan kadın; cemiyetin hakikî kahraman unsurudur-Zira cemiyette asıl müstahsil kadın ve müstehlik ise erkektir.

Denecek ki:

Dünya kadınlarının ilim seviyesi bu siyasi mürakabeyi başarak derecede midir?

Bu derecede olmayabilir. Fakat bu; özür; kadınları haklarından ıskat edecek ehemmiyeti haiz değildir Dünya kadınların ilmine değil iyi niyetine muhtaçtır. Erkekler eğer dünyayı ilimle sevk ve idare ettilerse ilim kendilerine değil kendileri ilme hâkim olmuş demektir. Zira ziyan ortadadır. Fikirli kültürlü kadınlar dünyada yok değildir. Zaten erkekler; kadının murakabesinden azade kalmak ve dünyaya kuvveti ikame etmek için kadını hukuk harici bırakmışlardır.

Hakları kendilerine verildikten sonra elbette onlar dahi kendilerine açılan hem şerefli hem mesuliyetli vazifelere intihap edilmek için kendi aralarında rekabetle çalışacaklardır. Ve bu onların çabuk, ve çok yetişmelerine sebep olacaktır. Ve kadınların haklarına kavuşmaları da hakkın kuvvete galebe edeceği devrin gelişine bir âlâmet sayılacaktır.

Şayanı dikkattir ki bu ikinci cihan harbinde (1944 üncü senesinde) müttefiklerle mütareke imzalayan Bulgar Devletinin ilk işi demokrasiye doğru alabildiğine bir rejim inkılâp ve ıslahatı oldu. Ve ilân ettiği halkçı prensipler arasında kadınlar hukuku bütün Avrupa ve Amerika milletlerinin dikkatini celbedecek bir vüsat kazandı. Bulgar Hükümeti; bütün Bulgar kadınlarının da Bulgar erkekleri gibi, beşerî ve siyâsî insanlık haklarını aynen ve

tamamen haiz olacaklarını ilân etti. Ve hukukta kadın erkek farkını; bir hamlede ortadan kaldırdı.

— 11 —

MENFİ RUH

Her nesilde, müspet ve menfi fitratlı insan vardır. Bunların her ikisi de kabiliyetleri ve buldukları imkân derecesinde olgunlaşırlar. Ve nihayet biri tam müspet diğeri ide tam menfi bir dereceye ererler. Ve hayatta her ikisi de fırsat zuhur ettikçe fitratlarının iktizasını yaparlar, fitratlarının mahiyetlerini belirtirler. Bunlar kuvvetlerini Allaktan alırlar. Allah onları; onlara gördüreceği iş derecesinde kuvvetlendirir. Musa ile Firavunun hayatında ve bilâhare mücadelelerinde olduğu gibi, fakat ondan sonraki her devrede Musa fitratını taşıyan insan dünyaya gediği gibi Firavun fitratını taşıyanlar da geldi. Ve anasırdaki müspet, menfi unsurlar gibi Allahın bu âlemde kendilerine tahsis ettiği vazifeleri, Allahın teyidatı derecesinde yaptılar ve yapıyorlar. Peygamberler devirleri ve Sezarlar devri bu içtimaî hayat mücadelesinin devamıdır.

Hazreti Âdemin oğulları, (Habil) ile (Kabil) arasında ve menfi fitratı (Kabil) in zaferiyle başlayıp devam eden bu mücadelede Allah; menfi fitratlıları teyit ettikçe müspetler ıstıraba düştüler. Bu ıstırap onları mukabil hareket ve faaliyete geçirdi. Kurtuluş çaresini arattı. Müspetlerde zuhura gelen bu gayret ve faaliyet dahi Allaktan tecellî ediyor ve onları kendi fitratlarında olgunlaştırıyordu. İmdi, menfilere vakii ilâhî teyidat; müspetler için münebbih oluyor ve onları kendi vazifelerinde faaliyete sevk ediyordu. Cenabıhakkın hayatta ilk önce menfilere teyide başlamasının sebebi bu idi.

Menfilerin münebbihliği kendi içlerinde, fitratlarında idi. Bu münebbih; hırs idi. Hırs; onları mütemadiyen kendiliğinden faal

yaşatacağı. Müspetletin ise hırsı yoktu ki kendiliğinden faaliyete geçsin. Onlar, haricî bir tazyika muhtaçtı. Onların faaliyeti; haricî tazyiklerin aksülâmelleri ile inkişaf edecekti. Öyle de oldu. Peygamberlerden sonra peygamberlerin şahıslarında zuhur eden ilâhî gayretler, teyitler, peygamberlerden sona müminlere dağıldı. Bunu muztarip insanlar paylaştı. Firavunlar, Sezarların şahsî saltanatlarında zahir olan menfî gayret ve teyidat da saltanat ve tahakküm yolunu tutan fertlere, zümrelere, müesseselere yayıldı. Bu suretle (velev küçük mikyasta) müspet şahsiyetler, zümreler de çoğaldı. Menfî şahsiyetler, ve zümreler de çoğaldı.

Bu karşılıklı mücadele; ne zamana kadar böyle devam edip gidecek?

(Kabil) fitratlı menfîlerin zaferiyle başlayan teyidat; tama- miyle (Habil) fitratlı müspetlere inhisar edinceye kadar!

Zira Allahın dünyaya hâkim kılmak istediği (fitrat); hakikat- te ve asılda (müspet) tir. Menfinin vazifesi müspeti tenbih edip inkişaf ettirmektir.

İmdi:

Beşeriyet; menfîlerin ilâhî teyidattan mahrum olacakları de- virdedir ki, ıstıraplarından tamamiyle kurtulacaktır. Çünkü, müs- petler; münebbih ihtiyâç göstermeyecek surette olgunlaşmış ola- caklar, kendilerine fenalık hırsı değil, iyilik gayreti, iyiliği yaşat- mak zarureti hâkim olacak, bunlar; artık bir daha menfîlerin hük- mü altına düşmemek için elbirliği ile mütemadi bir iş birliğine ko- yulacaklar, daima uyanık duracaklar, şuurlu davranacaklardır. İşte dünya o zaman kurtuluşa erecektir. En büyük bir münebbih olan cihan harbi; bu zamanı hazırlamış olsa gerektir (16).

(16)

İkinci cihan harbi dolayısıyla bir mülâhaza:

Birinci cihan harbinden evvel harpler, mevzî cereyan ederdi.

Yakınlık çareleri:

FAZİLET

Binlerce senedenberi insanlar arasına saçılan, ekilen tefrika ateşi ne ile söndürülebilir, gerilen sınırlar, ne ile itidale getirilebilir, suikastlerin biriken acıları, kinleri ne ile silinebilir, kan da-

(16) ıncı Hâşiyeden Devam

Felâketler dahi mevzii olurdu. Bu felâket sağanağı, dünyayı yer yer dolaşır, insan öldürür. Ocaklar söndürürdü. Lâkin her millet, kendi içinde dertleşir ve intibahı kendi içinde yapardı. Milletler bir birinin imdadına değil ancak yağmadan, ganimetten pay almıya koşardı. Cihan harpleri, bütün milletleri aynı zamanda hem felâket ortağı, hem de dert ortağı yaptı. Bu netice onları müştereken tedbir düşünmeğe ve tedbir almıya mecbur etti. Artık bir millet ağ-larken diğeri gülemedi. Bir millet yanarken diğeri seyirci kalamadı. Bir millet yıkılırken diğeri omuz silkecek halde kalamadı. Bu suretle muztaripler birleşti. O derece ki ıstırap dışı millet kalamadı. Aynı harpte galipler dahi mağlûbiyetin acılarını tattılar. Yalnız tahribin değil harap olmanın da mânasını anladılar. Onun içindir ki muhariplerin her iki tarafı da sulh gayelerinde lisan birliğine doğru gidiyorlar, dünyayı haksızlıktan, ıstıraptan kurtarmak için harbettiklerini söylüyorlar. Ve halk kütleleri de uyanmış ve bunun mânasını anlamış bulunuyorlar. Bütün ümitlerini içtimaî adalete bağlamış bekliyorlar. Bu neticeler; bütün insanlar için ümit verici büyük bir uyanış ve terakkidir. Nitekim 25 eylül 941 tarihli İstanbul gazetelerinde:

Sovyetler Cumhuriyetinin Londra Sefiri Bay Maiski'nin bir beyanatı intişar etti. Ehemmiyetine binaen bazı kısımlarım aynen dercediyorum:

vaları, intikam sevdaları ne ile geçiştirilebilir, birbirinden kaçınma hissi ne ile değiştirilebilir. Birbirinden uzaklaşma temayülü ne ile izale edilebilir, birbirine karşı alâkasızlık veya bedhahlık, suizan halî ne ile giderilebilir, ve insanlar birbirine nasıl yaklaştırılabilir, nasıl cezbedilebilir. Muhakkak bu tek çare ile. Ahlâkî faziletle (17)!

(17) **«FAZİLET»**

Kur'anı Kerimden:

(5 — Maide — 3(2)): "Fazilet ve takvada birbirinize yardım

(16) *ıncı Hâşiyeden Devam*

(Anadolu Ajansı — Londra 24 Eylül):

Müttefikler arası konferansında Sovyet hükümeti namına beyanatta bulunan Maiski demiştir ki:

«. . . . [Sovyet ordusu] hürriyete bağlı milletleri tehdit eden medeniyet kültürü için bir tehlike olan mütecavize karşı mücadelelerin en ağır yükünü omuzlarına almıştır». «Bütün milletlerin ve devletlerin ilk vazifesi mütecavizi katî bir hezimete uğratmaktır. Bu vazifenin tamamiyle ifa edilebilmesi için bu milletlerin ve devletlerin bütün kuvvetlerini ve membalarını birleştirerek hedefe vâsıl olmak için takip edilecek yolları ve en müessir çareleri aramaları lâzımdır.

Sovyetler Birliği bunun tam bir muvaffakiyetle neticelenen-çeğinden ve tam olarak istihsal edilecek nihaî zaferden sonra hürriyeti seven milletlerin arzularına ve ideallerine uygun bir iş birliğinin ve dostluğun temelleri atılacağından katîyen emindir.

Sovyetler Birliği milletlerin hükümranlık haklarının çiğnemesini ve mütecavizlerin iradelerini başka milletlere tahmil için yaptıkları teşebbüsleri daima takbih etmiştir».

«Sovyet Rusya; dini her millet için hususî mahiyette bir iş addeder. Birçoklarının iddiaları hilâfına olarak memleketimde dine karşı zulüm yapılmamaktadır. Kadın, erkek her vatandaş kendi vicdanına göre inanmak veya inanmamakta muhtardır».

Bütün bozuklukların yegâne çaresi, bütün hastalıkların yegâne ilâcı fazilettir. Bütün öldürücü, yıkıcı, yıkıcı ananelerin öñü

(17) inci Hâşiyeden Devam

ediniz"

Diğeri:

(95 — Tin — 6): "Ancak iman edip salih amel işliyenlere ardi arası kesilmez ecrü mükâfat vardır".

Diğeri:

(17(98) — Esrâ(Beyyine) — 72(7)): "İman edip iyi işler işliyenler mevcudatın en hayırlıdır".

Diğeri:

(18 — Kehf — 44): "Baki olan [yani işleyene hayrı dünyada da ahrette de yarıyacak olan] salih ameller; Rabbin indinde sevap ve ümit cihetinden daha hayırlıdır".

Diğeri:

(26 — Şûrâ — 90(89)): "Ancak Allaha kalbi selim ile gelen müstefit olur".

Diğeri:

(2 — Bakara — 195): "Ve iyilik ediniz. Zira Allah iyilik edenleri sever".

Hadisi Şeriflerden:

"Ben ancak ahlâkı salihayı itmam için memur olundum".

Diğeri:

"Müminlerin iman hususunda efdali; en güzel ahlâka malik olanındır".

Diğeri:

"Müminlerin efdali ahlâkı en sözel olanıdır".

Diğeri:

"İmanın efdali fazilet, ve cömertliktir"

ancak akıl ve mantıkla, iyiliğe samimî olarak bir başlayışla alınacaktır.

(17) inci Hâşiyeden Devam

Diğeri:

"Cenabıhak kerimdir. Keremi sever. Ve ulüvvü cenabı sever. Deni ve alçak tabiatlerden ikrah eder".

Diğeri:

"Cenabıhak indinde (hak söz) den sevimli sadaka yoktur".

Diğeri:

"Kendinin bin misli hayra yetişen insandan başka bir şey yoktur".

Diğeri:

"İnsanın mizan e'fal ve a'malinde hüsnü halktan değerlisi yoktur".

Diğeri:

"İmanın kemali hüsnü hulkur".

Diğeri:

"Sizlerden bana refik olan kimse dünyada ahlâkı haseneye malik olanınızdır".

Diğeri:

"Muhakkak mümin hüsnü hulkiyle, ibadette kâim ve sâimlerin derecesini idrak eder".

Diğeri:

"Ahlakı hasene; sahibini cennete ithal eder".

Diğeri:

"Allaha en sevgili olan kul; ahlâkı en iyi olandır".

Diğeri:

"Vicdanını tazip edecek şeyi yapma".

Muhakkak düştüğümüz yerden kalkacağız, aradığımızı orada bulacağız, fazilet hissimize cereyan vermekle her menfi cereyanı önleyeceğiz. Allah bizimle. Biz fazileti Allahtan öğrendik, Peygamberlerde örneğini bulduk. Onların mahdut muhitinde sayılı günlerinde yüksek semerelerini gördük.

İnsanı faziletten ayıran ya ihtiraslarıdır. Veyahut cehaletten mütevellit gaflettir. Fazilet için; fazilete kalpte yer vermek ister, o halde ona zıt şeyleri kalpten atmak ister. Fazilet; güzel iş ister. Güzel iş için, iyi niyet, iyi his, güzel ahlâk ve demir gibi سعیye ister. Bunlar ise nefse hâkim olmakla ve yüksek gayret duymakla olur. Bu duygu ise insan cevherini işlemekle olur. İmdi; insan; hayatta kalmak, Allaha hür kul olmak ve insanlara hiz-

(17) inci Haşiyeden Devam

Diğeri:

"Müstakim ol, ahlâkını halk beğensin".

Diğeri:

"Cenabıhak müttakî, ve ganî [yâni gayriden müstağni] ve şefkatli, kulunu sever".

Diğeri:

"Hayırlınız; ahretini dünya için ve dünyasını ahreti için terk etmiyen ve vücudu âleme bar olmıyandır".

Havârî Mektupları:

(Filipililere — 4 — 8): "Eğer bir fazilet ve eğer bir memduhiyet varsa [işlerinizde] onu düşünün".

(2 — Petros 1 — 5:7): "İşte bu sebeple de bütün gayreti katarak imanınızla fazileti ve faziletinizle bilgiyi ve bilginizle nefsinizi [fenalıklardan] zaptetmeği ve zaptı nefsinizle sabrı, ve sabrınızla takvayı, ve takvamızla ve kardeş sevginizle sevgiyi tedarik edin".

met için; ruhunu geliştirmek, kuvvetlendirmek, yükseltmek lâzımdır. Arzı imar ve islah için insan işe evvelâ kendinden başlamak lâzımdır. Bütün bunlar için ise bu ihtiyaçları bilmek, duymak, ve yolunu tutmak lâzımdır. Kusurlarını bilmiyen onu düzeltmeği nasıl düşünür. Allahın istediklerini bilmiyen ne yapacağını nereden bilir. Tabiidir ki nefesine tâbi olur ve onun ardında yürür. Ancak hak ve hakikati bulduktan sonradır ki insan, kendi egoizmasından vazgeçer, kendi benliğini kenara bırakır, Allahın iradelerine teslimiyet gösterir. İlâhî vazife ve mükellefiyetleri kabul eder ve yegâne efendimiz olan Allaha kendini beğendirmek çaresini hissiyata esas kılar. Ancak bundan sonradır ki insan hayatta; sağlam bir seciye ve fazilet sahibi olarak istikamet alabilir ve bu istikamette istikrar bulabilir ve böylece müşterek saadete erişebilir. Hayat mücadelesinde zafer; mânevî kuvvet iledir. Mukavemet; mânevî zevk iledir.

İnsan cevherini işleme işine ıstıfa deniliyor.

Peygamber Efendimizin (Mustafa) isimleri de bu fiil kökünden geliyor.

Dinlerin fertte hedefi; bu ıstıfayı ona yaptırıp ferdî fazilet sahibi kılmaktır. Bu suretle de dinde gaye; cemiyeti; fazilet unsurlarıyla terkip edip tedricen yükseltmek ve ilâhî melekûtun tecellî edeceği kemal devrini hazırlamaktır.

— 13 —

VAZİFE VE MESULİYET

Din; ferdi; mesul ve mükellef bir esas olarak ele alır. Ve ona cemiyet kumasını, idaresini, murakabesini öğretir, ferde, kendini buna yetiştirmek olgunlaştırmak, ve cemiyeti hedefine yükseltmek mükellefiyeti verir.

Ve bu öğrettikleri tealimden, emirlerden, nehiylerden onu me-

sul kılar. Ve ona bu hususlarda göstereceği ihtimam ve takayyüdlardan dolayı mükâfatlar vâdeder ve ona bu yolunda dünyevî uhrevî müeyyidelerle teşvik eder.

Cemiyetlerde muayyen bir yaşa eren çocuk (faili muhtar), (reşit) addolunur. Fakat öyle kemalsiz unsur vardır ki onlar değil 18 yaşına seksen yaşına gelseler yine reşit vasfının istilzam ettiği kabiliyete ermemiş olurlar. Hürriyet ve istiklâlin hakkını veremezler. Bu gibiler; cemiyetlerin vilâyet ve vesayeti altında yaşar kalırlar. Halbuki cemiyetin kuvveti, başarı kabiliyeti yüksek fertlerin kuvveti ile mütenasiptir. Fertleri zayıf cemiyet; kendi de zayıf düşer. Her zayıf bünyede çıkabilen hastalıklar gibi, cemiyette hastalıklar devam eder.

Bir cemiyetin kuvveti; fertleri ekseriyetinin, şuurda, hissi vazifede hareket istiklâline kabiliyetli hale gelmesi ile, iyiyi kötüyü ayırabilir, fenalığa mukavemet ve iyiliği müdafaa edebilir hale gelmesi ile artar. Bu hale gelmesi ise ancak fazilet hissi, fazilet gayreti ile mümkün olur.

— 14 —

LİYAKAT

Nimetin kadrini bilen ona lâıyk olur. Ve ona lâıyk olan; onu benimser, onu benimseyen muhafaza dahi eder. Nimetsiz hayat, külfettir. Külfet; ıstıraptır. Fakat işte bu ıstıraptır ki insanı zorla nimeti aramaya sevkeder ve bu saik; insanı kemale doğru götürür. Hayatta hedef kemaldır. Zira kurtuluş onunladır.

O halde insan evvelâ ne istediğini bilmeli, niye istediğini de bilmeli ve buna ihtiyacını duymalı. Duymalı ki lâıyk olsun.

Nimet; yalnız almak için değil, hem de vermek içindir. Nimet şümüllüdür. Tevzi için, başkalarıyla paylaşmak içindir. Bu gayret ve fazilet ruhu ile olur. O halde en büyük kuvvet ve içtimaî menfaat kaynağı fazilettir.

Fazilet; iyiliktir. Varlıkta da, yoklukta da, iyi zamanda da, gayri müsait zamanda da iyilik etmektir. Ve bunu her zaman gösterecek halde bulunmaktır. Bunu ihtiyarî bir cemîle gibi değil, mecburî mukaddes bir vazife bilmektir. Zira bunu insandan Allah istemektedir. Bu âyeti kerime; bize bu hakikati açık göstermektedir: (3 — Âli Umran — 134): "Onlar ki varlıkta ve yoksullukta, genişlikte ve darlıkta, sevinç ve keder zamanlarında Allah rızası için mallarından infak ederler [ihtiyacı olanlara verirler] hiddet ve gayzlarını hazım ve sabır ile kendilerini intikamdan imsak ederler ve insanların kusurlarını affeylerler. [işte onları] Allahutaalâ iyilik edenleri sever"

Ne cahillik, ne fakirlik fazilete mani değildir. Herkes yüreğinin genişliği kadar bundan bilâbedel edinir ve bilâbedel sarfeder.

Fazileti temel ittihaz eden insanlar, milletler bu temelden ayrılmadıkça hiçbir şeyle yıkılmaz. Kalpler ancak faziletle feth ve teshir edilebilmiştir, müslümanlığım ilk Medinede kurduğu bu tarz bir idarenin Çin denizine, Akdenize, Karadenize kadar yayılması o sahalardaki muztaripleri kendisine cezbetmesi; bir avuç hicazlının kılıcıyla değil bir peygamber etrafında toplanan birkaç Allah dostunun fazileti ile idi.

İmdi fazilet; imana bağlılıktır. Fazilet; Allaha hizmet için ehliyettir. Nitekim insan fiilen fazilet işlerken ibadet zevki duyar. Ve bunu derinden, ruhundan duyar. Onun içindir ki insan; bu zevki hiç bir şeye değişmez, ve hiç bir külfet karşısında, terk etmez. Hiçbir maddî menfaat mukabilinde faziletten vazgeçmez. Ve faziletin icabını kimseden esirgemez. Allaha muhabbetin icabı budur. Allah için insana sevginin icabı da budur.

Yalnız cehennem korkusu veya cennet tamamı ile hareket; fazilet için kâfi değildir. Bunlar nefsin endişeleridir. Hodgâmlıktan ileri gelir. Allaha muhabbetten gaye Allahın rızasıdır. İşte rıza yolu; fazilet yoludur. Allahı seven; fazileti sever. Allahı seven, Al-

laha ait her mahlûku sever ve sevginin iktizasını ifaya gayret duyar.

Faziletin ehli olan; muztarip insana, muhtaç insana; kayıtsız, şartsız acımak, imdadına koşmak, analar gibi koşmak gerektir.

Aksi halde insanın duyması lâzım gelen vicdan azabı bu uğurda çekeceği sıkıntıdan, veya yapacağı fedakârlıktan da daha ağır olsa gerektir.

İslâm hükemayı dini; şu iki kelime ile hulâsa etmişler; (din; Hakka tazim, halka şefkattir), demişler. Elbette ki Hakka tazimin de, halka şefkatin de icabı alâka ve gayrettir. Fedakârlık ve hizmettir.

— 15 —

SADAKAT

İnsan; ancak Allaha sadakatle faziletle bağlanır, ve faziletle insana bağlanır. Bu sadakatle insan dertlinin imdadına koşar, muztaribin, zayıfın yanında mevki olur. Aksi halde iman; fiilsiz, amelsiz kalır. Müslümanların (sadaka vermek) diye kullandıkları (sadaka) kelimesinin buradaki mânası; (Allaha sadakatin) icabı demektir. Binaenaleyh her iyilik sadakadır. İyi bir sözden, bir lokma ekmek, bir yudum sudan ta en büyük hayır, hasenata, ve herhangi bir fazilet işçiliğinin en büyüğüne kadar hepsi; bütün iyilikler bu mefhuma dâhildir. Meselâ bu hadisi şerif bu bapta güzel bir fikir edinmekliğe kifayet eder. "Sadakatının efdali de bir müslimin ilim öğrenip diğer müslim kardeşine öğretmesidir."

Bütün mukaddes kitaplarda (Allahın sevgilisi) unvaniyle anılan Hazreti İbrahim; sadakatiyle Allaha sevgili oldu. (18) Sadaka-

(18)

Kur'anı Kerimden:

(4 — Nisa — 123(125)): "Muhsin (yâni iyilik işler) olduğu

tin iktizası; teslimiyet idi. Hazreti İbrahim; Allaha kendisini teslim etmişti. Ve işte bu teslimiyet İslâmiyetin zuhuruna mebd'e oldu. Nitekim Kur'anı Kerimde Cenabı Hak Hazreti İbrahime İslâm olmasını (yâni teslim olmasını) emrettiğini ve Hazreti İbrahim'in de âlemlerin Rabbına teslim olduğunu bildiriyor ve Muhammedîlere İslâm ismini de Hazreti İbrahim'in verdiğini söyleyerek, ehli kitap dininin ve burada (Musevîliğin, İsevîliğin) de hep İslâmiyet, yâni teslimiyet dini olduğunu anlatmış oluyor. (19) O halde her dindeki insanın vazifesi; teslimiyet, ve teslimiyetin de iktizâsı; Allahın iradelerine teb'iyet ve sadakattir. Fazilet ise; hisde, amelde bu teslimiyet ve sadakatin neticesidir.

(19)

Kur'anı Kerimden:

(2 — Bakara — 132(131)): "*Rabbı İbrahime: İslâm ol, dedikte İbrahim; âlemlerin Rabbına İslâm oldum. Dedi.*"

Diğeri:

(3 — Ali Umran — 66(67)): "*İbrahim; Allahü Tealâya tamamiyle teslim olmuştu.*"

Diğeri:

(2 — Bakara — 129(128)): "[*Hazreti İbrahim Rabbına*] *Yarabbi, bizi (Kavmimizi) sana teslimi mevcudiyet etmiş kıl ve zürriyetimizden sana İslâm ve ihlâs ile muttasıf bir ümmet çıkar (diye dua ederdi.)*

Diğeri :

(22 — Hac — 78): "*O; babanız İbrahim'in dinidir. Bundan evvel ve bu dinde sizi (ve ehli kitap müminlerini) Müslüman diye tesmiye eden odur.*"

(18) inci Hâşiyeden Devam

halde bütün mevcudiyetini Allaha teslim eden, ve İbrahim'in batıldan uzak ve Hakka mütemayıl milletine ittiba eyleyen kim-seden daha iyi kim vardır. Allah; İbrahimi kendine Halil (sev-gili) ittihaz eyledi."

Ancak hiç şüphe yok ki bu his ve amel yalnız nazârî bir malûmat ile herkeste hâsıl olmaz. Zira herkesin ruh kuvveti, veya nefis mukavemeti müsavi değildir. Fakat ruhu zayıf veya nefsi mütehakkim, zorba olanlar için ıslah çaresi vardır. Bu çare; Allahın nurunu celbetmekten ibarettir. Zira ancak bu nurun fezziyle ruh kuvvetlenebilir ve nefsin azgınlıkları yatıştır, takati kesilir, tahakkümü kırılır.

Manevî meratibin esas yolu da zaten budur. Ve bu yola Allaha doğrulmak ile girilir, şöyle ki: Kalbi Allaha verip ona tevcih etmekle nur kalbe gelir. Ve tedricen insan ahlâkça, hisçe iyileşmeğe teslimiyet ve sadakatin iktizalarını bütün hayatta tatbika imkân bulur. (20)

Ve işte o zaman insan için mabet; herhangi bir isimde dört duvar arası değil, tamamiyle bu semanın altındaki hudutsuz saha olur.

Zira mabet; ibadet edilen yer demektir. Halbuki ibadet bir çoklarının zannı gibi mahdut bir dua veya tapınma işi değildir. İbadetin türkçesi (kulluk) tur. Kulluğun iktizası efendiye hiz-

(20)

Kur'anı Kerimden:

(29(39) — Zümer — 25(22)): "*Sadri İslâm için şerh olunan kimse (yâni Allaha teslimiyet için irşat olup kalbi acılan kimse) Rabbindan bir nur üzeredir.*"

Diğeri :

(57 — Hadid — 19): «*(Müminlerin) ecir ve mükâfatı ve nuru vardır.*»

Diğeri :

(49 — Hücerat — 15): "*Allah ve reslüne iman eden, ve sonra bunda şüphelenmeyen ve malları ve nefisleriyle Allah yolunda duruşanlar, müminlerdir ki sadıklardır.*"

mettir. Binaenaleyh kullukda gaye; hizmettir ve bu hizmetin yeti cemiyettir. Zamanı, müddeti, çevresi mahdud değildir. Yer yüzünde geçirilen bütün bir hayata şamildir. Hizmetin ne sahası ne de vakti tahdit edilmek caizdir. Kula: Allahın işi nerede ve ne vakit zuhur ederse kul derhal hizmete başlar. Ve bu suretle hakikî mabedin, bütün bir sema altı olduğu, meydana çıkar.

İmdi duvarla mahdud mâbedler, hizmet yeri değil, ancak hizmete hazırlık yeridir. Hizmet için insanın muhtaç olduğu müsbet kabiliyetleri, imkânları Allahtan dilemek, ve ona şanına lâıyk lâfzî ve bedenî hareketlerle tevazü izhar etmek, nurlanmak; mânen kuvvetlenmek, sıhhat bulmak ve o zindelik, sağlamlıkla hayata atılmak içindir.

İmdi hakikatte dört duvarlı mâbetler, dünya mâbedinin bir hazırlık yeri, bir hareket üssü, bir giriş noktasıdır.

Netice:

Dünyanın her noktası; mânevî rüşde ermiş bir insan için Allahı hizmet yeridir. Namaz ve oruçtan maksad; bu hale, her yerde Allah için hizmet edecek hale gelmektir. Bu netice; insanı Allahın gönüllü amelesi yapar. Artık onların fazilet kaynakları içlerindedir. Her nerede ve her ne halde olurlarsa olsunlar bu kaynayan, taşan nurun tesiri altında hareket ederler.

Bu gibilere fazilet ruhu hâkimdir. İyilikten, doğruluktan bileerek ayrılmazlar. Allahın rızasına seve seve uyarlar, mânen bu mertebeye erenler (sadık) vasfında tahakkuk ederler. Allahı Allah için severler. Fazileti, ve halka hizmeti; kendilerine iş edinirler. Her zevki bunda bulurlar. Zira halkın rızasını Hakkın rızası bilirler. Ve halkı öz ailelerinden ayırmazlar. Halka canla başla yakınlık duyarlar.

Faziletsiz veya fazilete muhalif din yoktur. Dinsiz faziletin de temeli yoktur. Zira, müeyyidesi, bekası yoktur. Nitekim ideal hara-

retini, aşk kuvvetini haiz olmayan her iyi fikrin, hissin de ömrü yoktur. Halbuki insanlıkta ümit; bu temellere ve bu emellerin kuvvetine bağlıdır.

— 16 —

«SEVGİ»

Ümit; sevgi ile hâsıl olacaktır. Kurtuluşa; sevgi yoluyla gidecektir. Allahı sevmek, Allahın sevdiği işleri sevmek, Allahın hal-kını sevmek ile kurtuluşa erilecektir; insanlara zararlardan sakınmak ile ve onlara iyilikler etmekle umduğumuz ele gelecektir.

Ümit; dinin açtığı kapıdır. Sevgi; onun ana yoludur.

Ümit; din ile, din; sevgi ile sevgi faziletle kaimdir.

Allaha yakınlık; sevgi iledir. Sevginin icabı halka hizmettir. İktizası; feragattir. Fazilettir.

Maada halde:

İnsan; Allaha değil, nefesine tapmış, nefesine kulluk etmiş demektir.. Peygamberlerin hayatı, imtisal için göz önündedir. Hepsi tam faziletin birer örneğidir. İşte onların yaşadıkları hal ve hareket dinin birer amelî ifadesidir. Sevginin icabını yapmak, faziletin hakkını vermektir, bu icap, halka alâkadır, alâka gayretidir.

Allaha yaklaşmak istiyen; halka yaklaşmalıdır. Hürmet görmek istiyen; halkın hukukuna hürmet etmelidir. Allah tarafından sevilme istiyen; halkın emniyetine, muhabbetine mazhar olmalıdır. Yükselmek istiyen; halkı yükseltmelidir. Saadete ermek istiyen; halkı refaha erdirmelidir. Halkın rızasını kazanmalıdır.

Sevgi; yaklaştırır. Kurtarır. Sevgi kıymaz, yıkmaz. Sevgi anlaştırır, geçindirir; bozuklukları düzeltir; yoklukları doldurur. Her ihtiyaca cevap verir. (21)

(21)

Sevgi makalesi münasebetiyle derhal Başvekilimizin son nut-kundaki son cümleyi hatırladım. Hattâ bu son cümleyi esas ittihaz

Hülâsa:

Allahın rızasına insanlar; sevgi ile kavuşacak, selâmete saadete sevgi ile erişecektir. İşte o zaman harbe, tahribe, sefalete, esarete; sebep kalmıyacak. İnsan emniyet içinde ve hür yaşayacak. Bütün varlığını imara temdine hasredek. Bu netice ile de her şey; ziyadan, israftan, hederden kurtulacak, hayra âlet ve iyiliğe mal olacaktır.

(21) inci Hâşiyeden Devam
eden Cumhuriyet gazetesini de saklamışım. Gazete bu cümleyi (Türk ülküsü) başlığı altında güzel bir fıkra ile çerçevelemişti. Olduğu gibi o fıkrayı bu makaleye ekliyorum.

29 İkciteşrin 944 tarihi Cumhuriyet gazetesinden naklen:

"TÜRKÜN ÜLKÜSÜ"

Sayın Başvekilimiz; (944 senesi) Cumhuriyet Bayramını açan nutkunda şöyle dedi:

"Umuyoruz ki devam eden harp; yakında, hakkın ve adaletin zaferiyle nihayet bulacak, ve biz de milletimizi maddî ve mânevî varlıklarla donatarak, yurdumuzu seven, sevilen, ve sevinen insanların yuvası yapacağız.

Biz; milyonlarca insanın boğuştuğu bu harp içinde, her türlü ihtiraslardan, maceralardan, kinlerden uzak kalarak, bu kutsal ülküyü gerçekleştirmeye çalıştık. Eskilerin (şime - i muhabbet) dedikleri şey de bundan ibarettir.

Harbin; hak ve adaletin zaferi ile bitmesini istiyoruz. Sevmek, sevilme, ve sevinmek istiyoruz. Bunu yalnız kendimiz için değil, bütün milletler için de isteriz. Türkün ülküsü; bütün insanlığın da ülküsü olmalıdır. Ancak o zaman insanlık; kandan, yangından, gözyaşından, sefaletten kurtulur."

(Cumhuriyet Gazetesi)

Sevgi, kemalin meyvesi, semeresidir. Kemal; noksanlıklardan, kusurlardan, bozukluklardan kurtulmaktır. Mutlak kemal; Allah-tadır. Nesillerin beşerî yaşına göre ve her nesilde ferdlerin nisbî kabiliyetine göre bu kemal derece derece insanda tecelli etmektedir. Fakat tedrici tekâmül; insanları sevginin ortalığı doyuracağı bir devre kadar götürecektir ve tam bir kurtuluşa erdirecektir. Mukaddes kitaplar vasıtasıyla Cenabı Haktan bu müjdeyi almış bulunuyoruz. (22)

Nitekim Türk ulularından (Yunus Emre) Hazretleri, asırlarca evvel, (Her eksikliği ancak sevginin tamamlayacağını) söylemişti. Tahsilsiz veya ümmî olduğu rivayet edilen bu büyük zat şu hakikati tâ o zaman ilham ile bildirmişti: (23).

Filhakika Allah aşkı vücudu sarınca, sevgiye ve sevginin icabına muhalif ne kadar hotgâm hisler, fenalık kabiliyetleri varsa hepsini yakar, eğöizmin kökünü söker; ve onun tevlit ettiği hastalıklarla beraber vücuttan dışarı atar. Yüreği tertemiz yapar. Bu suretle de sevgi yokluğundan zuhur eden her fenalık, her haksızlık ortadan kalkar. Öyle ki dünyada ne zalim kalır, ne mazlûm. Ne taraf kalır, ne cephe. Ne sınıf kalır, ne imtiyaz. Her şey güzel bir şey olur.

Hadisi Şerif:

"Allaha imandan sonra amellerin en faziletlisi insanlara muhabbettir."

(22)

Bu müjdeyi tevsik eden mukaddes vesaike ve tafsilâtını inşallah önümüzdeki (13 üncü) "Kurtuluş" kitabında görmek üzereyiz.

(23)

Yunus Emre Hazretlerinin Vecizesi:

«Aşk gelicek cümle eksikler biter.»

Fenalık; âfet gibi gelir ve nihayet geçer. Asıl olan iyiliktir. O yaşar ve onu sevgi gayreti yaşatır.

İmdi cihanın ıstıraplarından kurtuluş ümidi; insanların hüsnü niyetle, sevgi ile el ve iş birliği yapmalarındadır. Aklı selimin de bundan başka bulacağı bir çare yoktur. Her dinde sevgi emri; esas olarak en önde gelir işte müeyyideleri.

Kur'anı Kerimden:

(8 — Enfâl — 74(73)): "Siz birbirinize dost ve yardımcı olmazsanız; yer yüzünde fitne ve büyük fesat olur."

Hadisi Şerif:

«Allahı kullarına sevdiniz ki Allah da sizi sevsin.»

Diğeri:

«İnsanların bergüzidesi; alemi, (Allah)a davet eden ve kullarını Allaha sevdirendir.»

Diğeri:

«Her şeyin bir anahtarı vardır. Cennetin anahtarı da aceze ve fikarayı sevmektir.»

Diğeri:

«Allahta sevişmek farzdır.»

Diğeri:

«Birbiriyle sevişmekte, rahim ve şefkate korumakta müminler o ceset gibidir. İki azasından bir uzvu ağrıdan şikâyet etse uykusuzluğuna, hummasına; cesedin bütün aksamı iştirak eder.»

Diğeri:

«Allah için sevişenler arşın gölgesi altındadırlar.»

İncili Şeriften:

(Markos — 12 — 29:31): «Dinle ey İsrail, Allahımız Rab; bir olan Rabdır. Ve Rab Allahımı bütün yüreğinden, bütün canından, bütün fikrinden, ve bütün kuvvetinle seveceksin». İkincisi bu:

«Komşunu kendin gibi seveceksin.» Bunlardan daha büyük başka emir yoktur.)

Diğeri:

(Yuhanna — 13 — 34): «Sizi sevdiğin gibi siz de birbirinizi sevesiniz.»

Diğeri:

(Yuhanna — 15 — 13(12 ÷ 13)): «Sizi sevdiğim gibi birbirinizi sevin. Bir adamın dostları uğruna canını vermesinden daha büyük sevgi kimsede yoktur.»

Havari Mektupları:

(Romalıları — 12 — 9: 11): «Sevgi riyasız olsun, kötüden nefret edin. İyiyi yapışın. Kardeşlik sevgisinde birbirinizi şefkatle sevin. Hürmette diğerlerini tercih edin. Gayrette gevşek olmayın.»

Diğeri:

(İbranilere — 13 — 1): «Kardeş sevgisi daim olsun.»

Diğeri:

(1 — Yuhanna — 4 — 7 ve 8): «Ey sevgililer birbirimizi sevelim; çünkü sevgi Allahdandır. Ve her seven adam Allahtan doğmuştur ve Allahı bilir; Sevmiyen adam Allahı bilmez. Çünkü Allah sevgidir.»

Diğeri:

(1 — Yuhanna — 4 — 16): «Allah sevgidir. Ve sevgide duran Allahta durur. Ve Allah; onda durur.»

Diğeri:

(1 — Yuhanna — 4 — 21): «Allahı seven kardeşini sevsin.»

Diğeri:

(Romalıları(1—Korintoslulara)— 13 — 8):«Sevgi asla zeval bulmaz.»

Diğeri:

(1 — Korintoslulara — 8 — 1): «Bilgi kibirlendirir. Fakat sevgi bina eder.»

Diğeri:

(1 — Korintostulara — 13 — 1:8): «Eğer insanların ve melekelerin dilleriyle konuşsam fakat sevgim olmazsa ses çıkaran bir bakır, yahut öten bir zil olmuş olurum. Eğer peygamberliğim olursa ve bütün sırları ve her ilmi bilirim ve eğer dağları nakledecek bütün imanım olursa fakat sevgim olmazsa bir hiçim! Ve eğer bütün emvalimi sadaka olarak yedirirsem ve eğer bedenimi yanmak üzere teslim edersem, fakat sevgim olmazsa bana hiç fayda etmez.

Sevgi tahammül eder. Lûtufla muamele eder. Sevgi haset etmez. Sevgi övünmez, kibirlenmez, çirkin muamele etmez. Kendi faydasını aramaz. Hiddetlenmez, kötülük saymaz. Haksızlığa sevinmez. Ancak hakikat ile beraber sevinir. Her şeye katlanır her şeye inanır, her şeyi ümit eder. Her şeye sabreder. Sevgi asla zeval bulmaz.»

Diğeri:

(2 — Yuhanna1 — 5 ve 6): "Birbirmizi sevelim ve sevgi budur: Onun (Allahın) emrine göre yürüyelim."

Diğeri:

(2 — Korintoslulara — 12 — 15): "Ve ben canlarına uğruna çok hazzederek sarfedeceğim ve sarf olunacağım.»

Diğeri:

(1 —Yuhanna — 3 — 17): "Fakat kimde dünya malı olur ve kardeşini ihtiyaçta görür, ve ona karşı şefkatini kaparsa Allahın sevgisi onda nasıl kalır."

Diğeri:

(1 — Yuhanna — 3 — 18): "Ey küçük çocuklar, sözle ve dille değil ancak fiiliyatla ve hakikatle sevelim."

Tevratı Şeriften:

(Tesniye — 6 — 4:6(5)) : (Ve Allahın olan Rabbi; bütün kalbinden ve bütün canından ve bütün kuvetininle sevesin."

Diğeri:

(Levili — 19 — 18) : "Ancak komşunu kendin gibi sevesin."

Diğeri:

(Levili — 19 — 33 ve 34): "Diyarınızda sizinle bir garip sakin olursa onu tazyik etmeyiniz. Ve yanınızda sakin olan garip (yabancı) size yerliniz gibidir onu kendin gibi sevesin."

— 17 —

"ŞUUR"

Dünyayı; girdiği çıkmazdan kurtarmak için çekilen ıstıraplar; intibaha yetecek derecede kuvvetlidir. Ve dünyaca el birliği yapılımasını zarurî kılabilecek derecede şumüllü ve birbirine bağlıdır. Elverir ki şuurla biraz teemmül edilsin. İnsan için şuur bir gemi için pusla ve dümen gibi esastır. Hakikat birdir. İkileşemez. Muhariplerin haklı tarafı olsa da ancak bir tarafı olabilir, iki tarafı olmaz, hattâ iki tarafında haksız olmak ihtimali var. Zira nesillerin tevarüs ettiği şey, yalnız muharebe itiyadı değil hata itiyadıdır. Ve hakikatte teselsül edip gelen; hatalar silsilesidir. Her haksızlık bir harbi, ve her sulh; galip tarafın keyfine göre bir haksızlığı devam ettirmiştir. Çünkü mağdur bugün gaddar olmuş çünkü gaddar bugün haklı olmuştur. Hak ve adalet mefhumları bir hakikate ve milletler arası müşterek bir esasa istinat etmedikçe gaddarlık, mağdurluk binlerce senedenberi tedavül ettiği mahiyette devam eder durur. Elverir ki dünyaya akli selim müdahale etsin. Her hareketin, her iddianın, her cephenin haklısını, haksızını, meşruunu, batılını, iyisini; fenasını hakikî mikyaslara göre o gösterebilir.

Aksi halde şuuruz boşuşmanın sonu gelmiyecektir.

Akli selim; dünyaya hâkim olsaydı. Harp; dünyada devam edip durmazdı. Harp, kuvvetin hakkı olarak tezahür ediyorsa; kuv-

vet; gayri mes'ul bir tek insanın eline toplandığı zaman, halkın iradesi, halktan nezedildiği zaman, halk boyunduruğa vurulduğu zaman oluyor. Galip tarafın bile halk kütlesi neticede ne kazanıyor. Hangi millet gelmekle nesillerini harpten, harabiden kurtarmıştır. Veya hangi millet; mağlûp olmakla aklını başına almış ve maceradan kendini veya evlâdını kurtarmıştır. Harbin meşru mahiyeti ki insanca hayat hakkının müdafaasına inhisar eder. Fakat tecavüz, tasallut, tahakküm itibarda oldukça müdafaa meşrua harplerinin de bitmesine imkân yoktur.

Binaenaleyh şuur; hâkim olmadıkça, akli selim hakem olmadıkça insanların maddî, mânevî bir varlığının kıymetlenmesine, ve emniyete girmesine imkân ve meydan yoktur. (24)

(24)

(Tesniye 4 — 5 ve 6): "İşte Allahım Rabbin bana emrettiği gibi kanunları ve ahkâmı; temellük etmeğe gideceğiniz diyar içinde icra etmeniz için size talim ettim. İmdi onları hıfz ve icra ediniz. Zira kavimlerin nazarında akıl ve dirayetiniz budur. Ve onlar bu kanunların kâffesi hakkında işitmekle hakikaten bu büyük millet âkil ve dirayetli bir kavimdir diyecekler."

izah:

Putperestler içinde tevhit dinini tanıtmak, hak Allahu bildirmek, onun akla müstenit nizamlarını göstermek vazifesini Allah tarafından deruhte etmiş olan İbranilerin bu misyonuna yukarıdaki âyet ne güzel bir misaldir.

(Emsali Süleyman — 23 — 19): "Ey oğlum dinle, ve akıllı ol. Ve kalbini hak tarika doğrult."

Havari Mektuplarından:

(Efesoslulara — 5 — 17): "Akılsız olmayın, ancak Rabbin irâdesi nedir anlayın."

Bütün ümidimiz; hepimizde tecelli eden Allahın akıl nuru ile aydınlığa çıkmaktır. Allahın bütün insanlara her dinde gösterdiği doğru yolu tutmaktır. Kurtuluş için başka hiç bir yol yoktur.

Bugüne kadar insanlar akıllarını; imar ve ıslahtan ziyade tahrip ve imhada kullandı. Zayıfların derdine çare aramaktan ziyade kuvvetlilerin ganimetine ortaklıkta kullandı. İnsan aklı;müsbet işlerden ziyade menfi işlerde çalıştı. Mütihakimlerin hesabına

(24) üncü Hâşiyeden Devam

Diğeri:

(1 — Petros — 4 — 7): "Akıllı olun"

Diğeri:

(Efesoslulara — 5 — 10): "Rabba makbul olan şey nedir onu temyiz ederek nurun çocukları gibi yürüyün."

Diğeri:

(Galatyalılara — 1 — 10): "Şimdi insanların rızasını mı yoksa Allahın rızasını mı arıyorum."

Diğeri:

(Yakup — 4 — 17): "İmdi iyi olan şeyi yapmayı bilip de yapmıyana günahdır."

Diğeri:

(Filipililere — 1 — 9(9 ÷ 10)): "Ve şunu dua ederim ki farklı olan şeyleri temyiz etmeniz için bilgide ve hep sezgide sevginiz daha ve ziyade artsın."

Diğeri:

(Efesoslulara — 1 — 19(17 ÷ 18)): "Kalb gözünüz nurlandırılmış olarak size Onu (Allahı) bilmekte hikmet ve ilham ruhu versin."

Diğeri:

(1 Yuhanna — 5 — 20): "Ve hakikî olanı bilelim diye Allah bize anlayış vermiştir."

çalıştı. İnsanları birbirine yaklaştıracığına ayırdı. Muhabbet yerine nifak ekti. Mahsul olarak beşer; derd, ıstırap biçti.

Yine bu akıldadır ki: Tahakküm için:

Türlü vesilelerle insanları birbirine musallat etti. Aralara husumetler ekti. Bir birliği sınıflara böldü, mütehakkim sınıflar icad etti.

Pervasız hareket için, insanları cahil, mânen maddeten zayıf bıraktırdı.

İnsanları ahlâksızlığa teşvik etti. Nefsin temâyüllerini okşattı, tahakküme karşı insanı mukavemetsiz bırakmak için onu her mesnedinden ayırdı. Avare kıldı.

Yardımcı mütehakkimlere imtiyazlar verdirtti, memleketleri bir de asalet nüfuzu kademelerine ayırdı. Tahakkümü bir de böyle teşkilâtlandırdı.

Bunlar neden böyle oldu?

Milletler; her şeyi krallarından beklediklerinden kendi akıllarını değil krallarının aklını kendilerine kullandıklarından, kendilerini onların vesayetine kayıtsız şartsız teslim; ettiklerinden bu böyle oldu. Ve bu; putperestlik devrinden beri böyle geldi. İşte dinlerin zuhuru ve demokrasi ruhunun doğması iledir ki milletler; akıllarını toparlamak ve akıllarını kendi hesaplarına kullanmak hakkını kazandı. Bu suretle beşeriyet yeni bir mücadele hayatına girdi. Bu mücadelenin nihayetinde kral tahakkümleri çekildi onun yerine zümre tahakkümü yer aldı. Bu zümreler de firkalar halinde ayırıcı her fikri siyasette bir kuvet haline koydular, bir de mücadele bu safhada devam etti. Artık umulur ki bu mücadele dahi devrini geçirmiş olsun, ve insanlar; tahakkümlerin her çeşidinden kurtulmuş bir devre yakında girmiş olsun.

Muztarip beşer; müşterek derdlerinden kurtulmak, huzur ve saadete kavuşmak için, komşu veya uzak bütün dünya milletiyle

samimî olarak derdleşmek mecburiyetindedir. Milletler için bu yalnız bir ihtiyaç değil, hakikî çıkar yoldur. En kuvvetli yakınlıklar, temelli dostluklar, hissî bağılıklar ancak milletlerin birbiriyle temaslarından doğabilir. Ve bu hususî dostlukların özü, kökü her nevi siyasî havaların, fırtınaların tesirlerinden masun bir derinlikte yaşayabilir. Tarihî bir hakikattir ki, sırf siyasî vasıtalarla inhisar eden münasebetler; milletleri; temelli bir dostluğa götürmemiştir. O gibi dostluklar, muahede bağlarıyla, ahdi mükellefiyetler mecburiyetiyle yaşatılmış ve binaenaleyh lâfzî şartlara, mahdut zamanlara, muayyen cihetlere inhisar etmiş ve zamanın, politikanın tesirine tâbi kalmıştır.

İmdi milletler; birbiriyle muâşeretten mahrum ve mücerret yaşadıkları müddetçe birbirini tanıyamamışlar, yabancı kalmışlar. Bu hal; milletlerin birbiri hakkındaki nazarlarında yanlış görüşlere, yersiz şüphelere yol açmış, ve politika telkinleri bu görüşleri düşmanlığa kadar götürmüştür.

İşte milletlerin yekdiğeri hakkındaki fikirlerinin daima politikaya tâbi kalması, köklü bir hisse dayanmaması dolayısıyledir ki, ancak hakikî bir dostluğun kurtaracağı müşkül anları milletler, dostça kurtaramıyarak hep harplere, boğuşmalara mecbur olmuşlardır.

Diplomasi kanallarının vazifesi; milletlerin esasta vücut bulacak dostluklarından azamî derecede istifade etmek ve bunu en güzel şartlar içinde idare etmek, azamî derece semeredar etmek, onu korumak ve ömürlü etmek olsa gerektir.

Binaenaleyh hakikî dostluk temeli; politikada değil hisdedir. Politika; ancak mevcut hisleri istismar edebilir. Birbirinden uzaklık duyan, ürken şüphe içinde yaşayan milletlerin ise istismar edilecek hisleri ne olabilir.

Milletler sırf insanlık hissiyle ve her hususî menfaat ve garazın üstünde umumî bir alâka ile temas ve münasebete girişmedikçe

dünyada dostluğun hakikî mânası tezahür edemez (25). Dostluk kök salamaz, her iş sefirlerin şahsî dirayetlerine muallâk kalır. Fakat bir sefirin hatasından da bütün bir millet ziyan görebilir.

İnsanlar; içte, dışta birer tek adamın akliyle yaşar devreler geçirerek bugüne geldiler ve her nevi ihtilâf ve cidali de birlikte getirdiler. Demokrasiler; milletleri birer hüviyete kavuşturduktan ve akıl birliği ile hareketi hayata esas kıldıktan sonradır ki milletler; işlerine sahip oldular ve milletler arası münasebetlere vesileler buldular ve samimiyetler tesisine çalışıp duruyorlar.

(25)

ŞAHSÎ DOSTLUKLARIN EHEMMİYETİ

Hâtıramızı yoklarsak, bazı ecnebi zevatın güzel hâtıralarını yaşar buluruz. Meselâ:

Fransa deyince; Fransalı Pier Luti aklımıza gelir. Onun gösterdiği dostluk; içimze bir daha dolar, taşar. Bu kadar kuvvetli bir tesir altına neden girdik. Çünkü o bir kaç sayfa yazısı ile bize dostluk göstermiştir.

O bu dostluğu nasıl edinmiştir?.

O; bir tarihte İstanbula gelmiş, ve Türkleri yakından tanımak için bir Türk mahallesinin içine sokulmuş, orada biraz yaşamış, Türkün saf, sade fakat samimi muhiti onun üzerinde müessir olmuş ve Türkleri sevmiştir.

Almanya deyince de hemen bir Von Der Golç Paşa akla gelir. Bu zat da Türk ordusunda şahsî meziyetiyle kendini sevdirmiş ve bu sevgi ordudan memleketin her tarafına yayılmıştır. İşte bu zat da bu yoldan milletine hizmet etmiş, sempati ve takdir temin etmiştir.

İngiltere denince de; bugün hemen hatıramızda iki tatlı sada canlanır. Bu iki ses; her vesile ile Türklere dostluk gösteren bir

Allahın istediği budur. Zira Hakkın iradesi halkta tecelli eder. Ve nitekim Kur'anı Kerimde buyrulur:

(3 — Al Umran — 159): "Ve işlerde onlarla müşavere et. Ve azim ile karar verdiğinde Allaha tevekkül ederek icra eyle."

*

**

Tedbir Ve Tevekkül:

Bu vesile ile Tevekkülün de yeri meydana çıkıyor. İnsan her

(25 inci Hâşiyeden Devam)

İngiliz sefiri ile bir Generalinin Londra radyosunda, her fırsatta yükselen dostluk sesidir ki kulaklarımız ona alışık ve hislerimiz onların gayretleri, emekleri tesiri altındadır. Onlar; bu gayretlerle her halde iki millete de iyilik ediyorlar ve yüreklerimizde karşılığını temin ediyorlar.

Pier Luti; Türkeri Fransızlara ne kadar sevdirdiğini bilmem, fakat Fransızları Türklere sevdirdiğini iyi bilirim. Ve Fransanın bu ikinci cihan harbinde çektiği ıstırapı Türklerin nasıl içten duyduğunu da biliyorum.

Devletiyle, hükûmetiyle bütün Türk milletinin — Fransanın mağlûbiyetinden sonra da — Fransa hukukuna müeyyidesiz olarak ne kadar riayet ettiğini de biliyorum.

Bizim için hakikat her millet hakkında aynıdır. Zira biz kendimize efendi veya uşak değil dost arıyoruz. Bu Pier Luti ve Fransa misali, her milletteki dostlar ve milletler için gözönüne konabilir. Tek, tük ferdlerden ibaret dahi olsa milletler arasındaki şahsi dostlukların ehemmiyeti büyüktür. Bütün bir millete sirayet edecek kadar mühimdir. Ve milletlerin çaresiz ihtilâflara düştükleri anda, milletleri itidale, teenniye sevkedecek âmiller; o gibi münferid dostların hâtıraları ve araya girip husumete meydan vermeyecek olan da, onların dost ruhlarıdır.

Var olsun dostlar ve dostluklar.

işte evvela Allahın kendinde nuru alan aklını kullanacak, aklın, basiretin ulaşamadığı yerlerdeki ihtimalâtı tevekküle bırakacaktır ve cesaretle işe atılacaktır. Binaenaleyh, tevekkül; aklın alamadığı; kısımlara mahsustur. Hayat; her an; bir çok gayri melhuz hâdiselerin tehdi di altındadır. İnsan; bu karanlık kısımlar için tevekküle yer ayırmasa ürkek kalır. Hayatta atılganlık göstermez. Zafî teşebbüsü sıfıra iner, Tevekkül bu mevkide mahzı nimettir. Aklın yerine tevekkülü ikame ederek tedbirsiz, âtil kalmak ise doğru değildir. Bu gibilere ıstırap mukadderdir. Vesayette kalmak da mukadderdir. Çocukların hayatı gibi. Çocuk gayri mes'uldür. Çünkü akılda olgun değildir. Büyük mes'uldür. Çünkü akılda reşiddir.

Peygamberimiz efendimizin bir Hadis-i şeriflerinin meali şöyledir: (Deveni evvelâ bağla sonra Allaha tevekkül et.)

Hülâsa:

İnsanda en büyük kuvvet akıldır. Başka her bir varlık; aklın emrinde teferruat ve malzemedir, iptidaî maddedir. Rüştü nü müdrık, vazife ve mes'uliyetini müdrık insan; aklını her işte kullanmak harekâtını aklın icabına tevfi k etmek mecburiyetindedir. İnsanın hayvandan farkı akıl iledir. Mükellefiyetleri ve mesuliyetleride o yüzdendir. Derdlerinden kurtulmak isteyen beşer; akli selimini kullanacağı kadar istikbalden ümitvar olabilir. Yalnız çıplak bir akıl da değil, selim akıl lâzımdır. Bütün muvazenesizlikler, sapıklıklar zaten aklın o selâmetsizliğinden ileri gelmiyor mu? Hikmet ve isabet; ancak selâmetle düşünce dedir. İhtiyat ve tedbirin faydası da ancak böyle bir düşünce ile meydana gelir. Hikmetin, basiretin ehemmiyeti hakkındaki mukaddes vesikalardan bazıları nı hâşiyeye dercediyoruz. (26)

(26)

AKIL VE HİKMET

Kur'anı Kerimden:

(2 — Bakara 269): "Allah dilediğine hikmeti ihsan eder. ken-

İmdi, akli selimi, hayatımızın her safhasında kendimize rehber ve miyar kılsak o daima yolumuzu aydınlatır ve cihetimizi tayin eder. Onun götürmeyeceği iyilik veya korumıyacağı fenalık yoktur. Zira her mükellefiyet akıl ile kaimdir.

— 19 —

«GAYRET»

(Akli selim) i kurtuluşun ışığı ettik. Fakat yanlış anlaşılacak bu aklın da selâmeti kaybolmasın. İnsanı; ihtiyatlara boğarak atıl, cansız bırakmasın. Zira insanın ifrata olduğu kadar tefrita da kaçmak imkânı vardır. Akli selim: İnsanı vehimlere düşürmek için değil, insana korkular telkin ederek zatî teşebbüsleri öldürmek için değil meşru, makbûl hareket ve gayretleri körletmek için değil, an-

(26 ıncı Hâşiyeden Devam)

disine hikmet verilen kimseye âzîm hayırlar verilmiş demektir. Bunu ancak erbabı akıl anlar ve tezekkür eder.

Diğeri:

(8 — Enfâl — 22): "Allah indinde canavarların en aşağısı ve şerlisi hakkı taakkül etmiyen sağırlar ve dilsizlerdir."

Diğeri:

(2 — Bakara — 221): "Tezekkür ve tefekkür etmeleri için de (Allah) ayâtını insanlara beyan ve aşikâr eyler."

Diğeri:

(3 — Ali Umran — 191): "Öyle akli kâmil sahipleri ki Allah ayakta, oturarak, yattıkları halde zikrederler. Göklerin ve yerin halkını tefekkür ederler."

Diğeri:

(53 — Necim — 10(2)): O (Hazreti Muhammed) akli kâmil sahibi ve müstakîmdir."

cak insan enerjisini ayarlamak için tutulacak yolun, işin, fikrin fenası ile iyisini ayırt etmek için lâzımdır. İnsanın hayatını söndürmek için değil, insanın kuvvetini ziyandan kurtarmak ve onu en müsbet, en verimli hale koymak için lâzımdır. Zira kıymet fiil ile müsbet başarı akli selim ile kaimdir. Sevgi; diğerkâmlığı icabet-tirir. Bu icap; gayrete dayanır. Fazilet; iyiliği iktiza ettirir. Bu da gayrete dayanır. (27). Gayretsiz insanın ; kendine ve başka-larına bir faydası yoktur.

(27)

Kur'anı Kerimden:

(53 — Necim — 39): "İnsana çalıştığı kadar vardır."

(26 ncı Hâşiyeden Devam)

Diğeri:

(51 — Zariyât — 20 ve 21): "İkan ve idrâk eden kavim için yer yüzünde ve kendi nefislerinde kudret balığımıza delâlet eden alâmetler vardır. Bunu basiret göziyle görmez misiniz?"

Hadisi Şerif:

"Allaha imandan sonra akıl ve hikmetin başı; insanlarla se-vişmektir."

Diğeri:

"Aklın başı; imandan sonra haya ile hüsnü hulkuttur."

Diğeri:

"Hikmet camia, Hakkı bilmek ve Onun ile amel ederek batılı farketmektir."

Diğeri:

"Müftüler fetva verseler dahi sen fetvayı kendinden al."

Diğeri:

"Cenabı Hakkın bir kulu hakkındaki hidayetine delâletin bütün dünyaya malik olmaktan hayırlıdır."

«EL BİRLİĞİ İÇİN»

Dünyayı yeniden imar ve tanzim için, sulh ve salâhi dünyaya

(27 inci Hâşiyeden Devam)

Diğeri:

(5 — Maide — 51(48)): "Hayırlarda yarışınız."

Hadisi Şerif:

"Cenabı Hak kullarının gayretli olanlarını sever."

Diğeri:

"Yekdiğeri için acınmaları mümin üzerine hukuku sabitedendir. Cesedin ağrıyan başa nisbeti gibi."

Diğeri :

"Yarım hurma tanesiyle olsun, onu da bulamazsanız bir tatlı söz ile olsun, başkalarına faydalı olmağa bakın ki şu kadcark bir hasenatın dahi sizi cehennemiden korumağa tesiri vardır."

Diğeri:

" Cenabıhak bir kimsenin hayrını murat ettiğİ vakit onu insanların ihtiyacatının mercii kılar."

Diğeri:

"Cenabı Hak sıkılmışların imdadına yetişenleri sever."

Diğeri:

"Kim isterse ki, duaları kabul buyurulsun, sıkıntısı zail olsun, sıkıntıya düşmüş bir adamı ferahlandırısın."

Diğeri:

"Garipliğİne acıyıp garibe ikram eden kimse için cennet vacip olur."

hâkim kılmak için yapılacak yegâne şey; insanları el birliğinden ayıran esbap ve avamlı intibah ile düşünmek, ve onları ortadan kaldırmaktır. Bu düşünce; onların ne kadar batıl ve kasdî olduğunu meydana koyacaktır.

Ayrıldığımız yerde birleşeceğiz, parçalandığımız yerde bitir-

(27 inci Hâşiyeden Devam)

Diğeri:

"Mümin kardeşine ikram eden Cenabı Hakka ikram etmiş olur."

Diğeri:

"Aç bir karnı doyurmaktan efdal bir amel ve ibadet olmaz."

Diğeri:

"Mümin müminin ayinesidir. Mümin müminin kardeşidir. Maişetin cemi ve tehiyyeye kifayet ve muavenet eylemelidir. Arasında malını ve ırzını vikaye etmelidir.

Diğeri:

"Merhametlilere Cenabı Hak merhamet eyler."

Diğeri:

"Her kim kesilen hayvanlardan bir serçe kuşuna bile merhamet ederse Cenabı Hak dahi kendisine kıyamet günü merhamet eder."

Havari Mektupları:

(2 — Korintoslulara — 11 29 ve 30): "Kim zayıf olur da ben zayıf olmam. Kim sürçtürülür de ben yanmam. Eğer övünmek lâzım gelirse (bu mahiyetteki) zayıflığıma ait şeylerle övüneceğim."

Diğeri:

(2 — Korintoslulara — 12 — 10): "Ne zaman zayıf isem o za-

şeceğiz. Düştüğümüz yerden kalkacağız ve bu suretle ellerimiz artık silâha değil, muhabbetle birbirine sarılacaktır. Akli selim ile düşünce; ıstırbalarımıza sebep olan bütün arızaları, bozuklukları muhakkak bize bulduracaktır. Ve bünyemizi kemiren o arızaları, fikirlerimizi yanılta, yollarımızı şaşırta o telkin ve telâkkileri

(27 inci Hâşiyeden Devam)

man kuvvetliyim. (Zira gayretliyim)."

Diğeri:

(Galatyalılara 6 — 2): "Birbirinizin ağırlıklarını (sıkıntılarını) taşıyın."

Diğeri:

(Efesoslulara — 4 — 32): "Birbirinize lütufkâr ve şefkatli olun."

Diğeri:

(İbranilere — 13 — 3): "Bağlı olanları beraber bağlanmış gibi, hakaret görenleri kendinizde bedende olanlar gibi hatırlayın."

Diğeri:

(1 — Petros — 3 — 8): "Hepiniz hemfikir, derddaş, kardeş seven, şefkatli, alçak gönüllü olun."

Diğeri:

(1 Yuhanna — 3 — 16): "Bizim de kardeşler uğruna canlarımızı vermemiz gerektir."

Diğeri:

(Yakup 5 — 20): "Günahkârı yolunun sapıklığından döndüren; ölümden bir can kurtaracak ve bir çok günahlar örtecektir."

Diğeri :

(1 — Petros — 2 — 15(15 ÷ 16)): "Hür adamlar gibi ve hürriyeti kötülük perdesi gibi kullanarak değil, ancak Allahın kulları gibi iyilik işleyerek akılsız adamların cehaletini susturun."

bize söküp attıracaktır. Her şey bir olan hakikat asliyesine dönerek ve cümlemizi intibahla menfaatlerimizin müşterek noktalarına toplayacaktır. İşte gelecek nesillere bırakılması gereken hakikî miras ve an'ane budur.

İntibahla düşünelim: Müşterek ve müçtemi hayatta el birliğimize binlerce senedir mâni olan neydi? Ellerimizi silâhtan ayırmayan nelerdi? Ve bu elleri insanîyetin müşterek menfaati yerine, mütehakkim ferdlerin hesabına kullandıran ve bizi birliğimizden kardeşliğimizden mütesanid halimizden ayırıp karşı karşıya getiren ve bize husumet cepheleri açtıran nelerdi?

Bir tek şeydi: Ferdlerin tahakküm hırsı!

Ferdler; bu hırsın arzularını temin için beşerîyetin bir tek şeyinden istifade etmişti, cehaletinden! Tahakkümlerine karşı mukavemeti zayıflatmak için de bir şey düşünmüştü, ayırmak!

Her ayrılık; bir gayriliğin, her gayrilik; bir ihtilâfın, her ihtilâf bir ıstırapın başlangıcı olmuştur.

İmdi, ıstıraplardan kurtulmak için, gafletten, cehaletten kurtulmak lâzımdır.

Sonrası için de, uyanık ve akıllı bulunmak, hakikatlerin peşinde yürümek lâzımdır.

Ve daima hatırdâ tutmalıyız ki biz hür insanlarız, yalnız Allahın kuluyuz. İnsanlarla ancak mütekabil ve mütevazın haklara dayanarak karşılıklı vazifeler kabul ve iş ortaklığı edebiliriz. Ve etmekle mükellefiz. Zira Allah hepimizi dünyaya; mülkünü imar ve ıslah için, kendi kemalâtını izhar için, Allahın nimetlerini insanlara adaletle tevzi etmek için, ve insanlara Allahın verdiği insanlık haklarına riayet için insanlığı yükseltmek için gönderdi. Bu işleri doğru ve iyi başarmağa hazırlanmak, bu mukaddes işlere gönül, fikr sanmak, bu gaye için elden her geleni yapmak, herkesin vüsû ve takati derecesinde ilâhî borcudur.

İnsanları birbiriyle anlaşır, birbirine güvenebilir. Birbirine dayanabilir, birbiriyle yardımlaşır hale getirmek fikri ilâhî gayemizdir.

Aile reisi; ailesinden, hükûmet reisi memleketinden, devlet reisi içte, dışta her taraftan bunları istediği gibi Allah da bütün müeyyideleriyle bütün âlemleri buna teşvik ediyor ve bunu istiyor. Ne mutlu, nizam ve emniyet içinde iyi geçinecek, gaye ve iş birliği edecek bir dünyaya:

Bakınız Cenabı Hak ne buyuruyor:

Kur'anı Kerimden:

(8 — Enfâl — 64(62 ÷ 63)) : "Seni nusreti ve müminler ile teyit eden ve müminlerin kalblerini birleştiren odur."

Diğeri:

(19 — Meryem — 96): "İman eden ve salih amel işleyenler için Allah aralarında muhabbet kılar."

CUMHUR REİSİMİZİN NUTKU

Bu kitabı matbaaya verme sırasında Sayın Cumhur Reisimiz İsmet İnönü'nün (944 senesi ikinci teşrinin birinci günü) Büyük Millet Meclisi devresini açış nutkunu okudum. Mevzu ile alâkalı fıkralarını dercediyorum:

Dünya salâhına ait ümitte Türkiyenin görüşünü, fikrini ve emelini nutkun şu bir kaç cümlesinden anlamak mümkündür: Cumhuriyet Gazetesinden naklen:

(Türkiyenin dış siyaseti) kısmından fıkralar:

"Gelecek sulhün; insanlığa, adaletli, küçük büyük her millet için emniyetli bir devir getireceğini umuyoruz.

Milletlerin istiklâlini ve emniyetini koruyan yeni bir düzen kurmak için büyük devletlerin el birliği ile çalışmağa muvaffak

olacağına, inanıyoruz. Türkiye; milletler ailesinde faydalı ve yardımcı bir uzuv olarak elinde olan her gayreti sarf edecektir."

"Hiç bir millete karşı gizli niyeti, ve ihtilâflı meselesi olmıyan Türkiye Cumhuriyeti; milletçe maddî ve mânevî alanlarda ilerleme gayretleriyle, milletler ailesi içinde dostluk ve iyi geçinme münasebeteriyle bir sulh ve istikrar unsuru olarak yaşamak azmindedir."

"İç Siyasetimiz"

"Bütün vatandaşlar için eşid bir adaleti; fikir ve vicdan hürriyetini; samimî olarak esas tutan; bir anlayıştayız. Kanunlarımız; memlekette birliği ve düzenliği korumak için kuvvetli, ve tesirlidir."

"İdareemiz"

İdareemiz; bütün mânasiyle halk idaresidir.

Türkiyede halk idaresi; kesiksiz bir tekâmül yolunda yürüyerek durmadan yükselecektir. Emniyetle söyleyebiliriz ki, Büyük Millet Meclisi, ve Cumhuriyet hükûmeti özel menfaat kaygılarının daima üstünde kalarak, bütün kudretlerini; milletin menfaat ve faydası yolunda harcamak ehliyetini göstermişlerdir.

«BİRLİKDE GAYE»

Birlikte gaye; manen ve mütakabilen his birliği, maddeten ise; mütakabil menfaatler esasında iş birliğidir.

Kendi hududunda her ferd için, her millet için hürriyet; esas bir haktır. Her biri terakki ve inkişafı için düşüncelerinde, içtihadında serbest olmak gerektir. Nitekim nesiller; böylece birbirinden daha müterakki ve daha mütakâmil neticeler aldıkları

gibi aynı nesildeki ferdler için dahi bu; böyle olmuştur.

İmdi birlikten maksat; insanları geri kalanlara bağlamak değil, gerileri ilerilere yetiştirmektir. Veyahut milletleri hüviyeti asliyelerinden tecrit ile hüviyetsiz bir tek sürü haline getirmek değil, herkesi birbirine zarar vermeyecek bir istikamete ve birbirine faydalı olacak hale getirmektir.

Bunun için de:

Herkese birbirinin hayat yolunu kesmiyecek, birbirinin hürriyetine ve serbest inkişafına engel olmayacak doğru, müvazi yollar intihap ettirmektir.

İş birliğinden maksat da:

Hedefe harekette beraberlik için irtibat ve âhenk için ve müşteri maksad uğrunda ihtiyaç görülecek yardımları karşılıklı temin için el birliği, fikr ve his birliği vücutte getirmektir. Karşılıklı yardım, iyilik gayretinde müsabaka etmektir. Nitekim Cenabı Hak, Kur'anı Kerimde: Din, mezhep ve millet ayrılığının hayırlarda müsabakayı temin için olduğunu bildiriyor:

Binaenaleyh cematlerdeki ayrılıklar; şerre, egoizmaya değil, ancak hayıra, müteakabil yardımlara vesile olmak gerektir. İki komşu aile; birbirlerinin eksikliğini nasıl tamamlar ve bunu, içti-maî hayatın ilk şartı olarak kabul etmiş ise, memleketler ve milletler arasındaki samimiyetin iktizası bu olmak gerektir. (28).

(28)

HAYIRLARDA MÜSABAKA

Kur'anı Kerimden:

(2 — Bakara — 150(148)): "Herkesin ona yüz çevirdiği bir ciheti-teveccühü vardır.Ey müminler siz hayırlarda müsabaka ediniz. Her nerede olursanız olunuz Allahü Tealâ cümlelerinizi toplar.

İmdi milletler arası birlikten maksat; hayırlı fikirlerde karşılıklı yardım ve tesanüt (dayanışma) ve hayırlarda müsabakadır.

Meselâ:

Dinde birlik; dinleri kaldırıp bir tek din icad etmek değil, bütün dinlerin müşterek esası olan hak ve adalet üzere muameleyi ve insanlık haklarını, herkes için müsavi olarak kabul etmek. Dinlerin hayır, şer olarak tayin ettiği işleri; aynı mahiyete telâkki etmek ve bu suretle kuvvetlilere; keyfî ölçüler kullandırtmamaktır. (29)

(29)

Kur'anı Kerimden:

(51 — Zâriyat — 56): "Ben periyi ve insanı ancak bana ibâdet (kulluk ve hizmet) etsinler diye yarattım."

Diğeri:

(57 — Hadîd — 25): "Biz resullerimizi vazih âyetler ve mucizelerle gönderdik. Ve onlarla beraber kitap ve mizan (ölçü) indirdik ki insanlar adalette kaim olalar."

(28 Hâşiyenin Devamı)

Diğeri:

(5 — Mâide — 51(48)): "Ey insanlar sizden her biriniz için bir şeriat ve mesleki mahsus kıldık. Eğer Allah murad etse sizi bir tek millet kılardı. Lâkin sizi imtihan için ümemi muhtelife kıldı. Hayırlarda müsabaka ediniz cümlelizin mercii Allahü Tealâdır."

İyilik, fenalık, doğruluk, eğrilik mefhumlarının yer yer mahiyet değişmesine mâni olmaktadır. (30).

Gaye Ve Netice:

Herkesin evi, barkı, malı, mülkü, yurdu ayrı ve hakları mahfuz, ancak hisde, fikirde samimiyetle bir olmaktadır.

Herkesin kendi işi ayrı, fakat neticesi müsbet, maksadı hayır olmaktadır.

(30)

Kur'anı Kerimden:

(4 — Nisâ — 29(29 ÷ 30)): "Allahın hududunu (tayin ettiği haklar hudunu) tecavüz ve gerek nefesine, gerek başkalarına zulüm etmek suretiyle bu nehyolunan şeyleri işleyen kimseyi yakında cehennem ateşine erıştıririz."

Diğeri:

(16 — Nahil — 116): "Allaha yalandan iftira etmek için ağzınıza gelen yalanlarla bu helâldir (iyidir) bu haramdır (fenadır) diye söylemeyiniz."

Musevi Mukaddes Kitaplarından:

(Eş'îya — 61 — 8): "Zira ben Rab; Hakkı severim. Zulüm ile gazabdan ikrah ederim."

Diğeri:

(Eş'îya 5 — 20): "Vay kötüye iyi, ve iyiye kötü diyenlere ve zulmeti nur, ve nuru zulmet yerine koyanlara, acıyı tatlı ve tatlıyı acı yerine koyanlara."

Diğeri:

(Eş'îya — 10 — 1(1 ÷ 2)); "Vay fıkaranın davasını ifsat ve kavminin biçarelerinin hakkını gaspetmek için, dul kadınları kendilerine av ve yetimleri (yetim malını) yağma etmek için (2) haksız kanunlar koyanlara ve insafa mugayir şeyler yazan kâtiplere."

Herkesin yolu ayrı. Fakat hedefte bir olmaktır.

Her iş, bir tek işin bölümü, her mesai; birbirinin tamamlayıcısı, destekleyicisi olmaktır.

Bu netice ile de bütün fikirlerin müşterek gayesi: Allahın rızasına uygun ve cemiyete faydalı iş çıkarmaktır. Bu ise herkesin müşterek vazifede kendi payına düşen kısmı; tam bir vazife hissi ile başarması, herkesin kendi muhitinde hür, müstakil fakat tam bir müşterek alâka ile çalışması demektir.

Bu esasta herkesin birbirine en güzel gayretler, örnekler göstermesi lâzımdır.

İnsan ruhları; nasıl Allahta birleşiyorsa vicdanların da hak ve hakikatte birleşmesi zaruridir.

— 21 —

«KAYBOLAN VAKİTLER»

Dinde gaye; Allahı tanımak Allahın iradelerini tanımak, Allah hukukunu, kul haklarını tanımak, ona göre cemiyet kurmak ve nizamlamak ve bu cemiyeti; vakit kaybetmeden Allahın doğru yolunda tekâmüle götürmek, refaha, saadete erdirmektir.

Cemiyette bu hizmetleri ifa için; ferdlerin bunu yapacak hale gelmeleri, ferdi tekâmülde rüşde ermeleri lâzımdır.

Zira cemiyet; müttekâmil ferdlerin omuzlarında ve halkın hâkim iradesiyle yükselecekti.

Bu irâde cemiyete hâkim olmak için halk; demokrat bir cemiyet kurmuş bulunacaktı. Bu idareye halkçılık ruhu hâkim olacaktı.. Ve böylece cemiyette; hak, adalet hüküm sürecek, kardeşlik; müsavât yaşıyacaktı. Ferdler; hür olacaklar, ve hürriyetin imkânları içinde inkişaf ve terakki edecekler, mânevi, maddî rüşde ereceklerdi.

Tarihe bir göz gezdirirsek; içimiz kanayarak, gözlerimiz yanarak görürüz ki, binlerce senedir bu işler tam kıvamına gelmiş değildir.

Çok kıymetli vakitler kaybedilmiştir. Vaktin kıymetini bilmemek de insanlara çok pahalıya mal olmuştur. Zira herkes derdin çaresini, ya zamandan veya başkalarından bekler bir hal almıştır. Nesillerin devrettiği bir fena gelenek de budur.

Nesiller bununla da kalmamış, insanlar; kendi kurtuluşlarından medeniyetlerinden ziyade ona zıd şeylerle uğraşmışlar ve ona ters işlere âlet olmuşlardır. İnsanlar, müşterek menfaatlerinden ziyade, birbirinin zararına çalışmışlardır. Zira insanlar; halk hâkimiyeti ile idare olunmaktan ziyade mütehakkimlerin menfaatlerine göre âlet halinde yaşatılmışlardır. Ve onlar bu hayatı, tabii sanmışlardır. İşte, bu gaflet ve bilgisizlik yüzünden nice haklar, nice zamanlar zayi olmuş, nice canlar, varlıklar heder olmuş ve insan hedefine bir türlü varamamıştır. Muztarip insan; ıstırapının sebebini bilirse, intibaha gelir ve istikbalinden ümitlenir ve bu ümitle gayretlenir. Fakat bilgisiz insan, her şeyi talie ve tesadüfe bağlar. İstirap çektikçe de yeise düşer, ve ıstırapı istikbalde daha ziyade artıracak fenalıklara sapar. Şuursuz hareketlere kalkar. Bütün fikrini haktan ziyade kuvvete, hileye sarar.

İmdi:

Ziyanın neresinden dönülse kârdır. Bütün dünya; bu gir-dabin içinden kurtulmak için çırpınıyor. Bilgisiz, yersiz emekler boşa gidiyor. İnsan artık derlenmeli, toparlanmalı, bütün kuvvetini; akli selimin ışığında kurtuluş yoluna tevcih etmelidir.

Bunun ve bunun için, başbaşa vermek, el ele çalışmak zamanı gelmiştir.

İlâve:

«İSLÂM — HİRİSTİYAN İŞBİRLİĞİ»

Bu başlıklı makaleyi 1942 senesi bir talep üzerine, ve bu-

raya kadar seri halinde dercedilen makalelerden ayrı bir vesile ile yazmıştım.

Fakat muhteviyatı; evvelki makalelerle alâka ve münasebetli olduğundan bunu da ilâve ediyorum. Ve biraz da tevsi edilmiş olarak dercediyorum.

Bu makaleyi istiyen bir İngiliz dostumdur. Bu zat bu ihtiyacı İngiltereye dönüşte Mısırdan geçerken duymuş ve yazmıştı.

Dostumun bu talebi çok haklı idi. Bu ikinci cihan harbinden sonra bütün milletler bir dünya iş birliğine doğru gitmek mecburiyetinde idi Bu keyfiyet; yalnız bugünkü devlet adamlarının siyasî kanaatleri mi idi, yoksa Allahın istediği de bu mu idi? Ve her din bu iş birliğine ne derece müsaidi? İnsanlar bunu anlamak ihtiyacını duyarlardı.

Zira dinler müsait olduğu takdirde insanlar bu işe yalnız emirle değil imanla da iştirak etmiş olacaktı. Ve tabiidir ki işde samimiyet kat'ileşmek için imana da ihtiyaç vardı.

Bu makalede yalnız İslâm — Hıristiyan iş birliğinden bahsedişim, başka dinler hakkında yanlış bir fikir edinilmesine sebep olmamalıdır. Yâni iş birliği; yalnız Müslüman ve Hıristiyan dinleri için müsaid, başka dinler için müsaid değil gibi bir fikir kimsede hâsıl olmamalıdır.

Zira (hak din) lerin hepsi buna müsaidir. Ve bu esasta hepsi müşterektir. (Hak din) ler ehli de (takva) ve (salih amel) de, (hayr)a çalışmak ve (şer) den tevakki etmekte aynı mükellefiyetleri haizdirler. (31).

(31)

Takvâ = sakınmak mânasınadır. Bu kelime; Kur'anı Kerimde: nehyolunan bütün fenalıklardan sakınmak ve keza emrolunan bütün iyilikleri yapmamaktan sakınmak gibi çok cemiyetli ve şumullü mânaları haiz bir tabirdir.

Makalenin tevsi edilmiş aslı:

MÜSLÜMAN VE HİRİSTİYAN İŞBİRLİĞİ

Mukades kitaplara müstenid bu ilmi makale; 17 Temmuz. 1942 tarihli mektubu ile (dünyanın yeniden imar ve ıslahı işinde) müslümanların; hristiyanlarla ne dereceye kadar iş birliği yapmaları (meşru ve mümkün olabileceği) hakkında sorduğu suale cevaben: (Aziz dostum Mister Anderson'a yazılmış ve kendisime ithaf edilmiştir. 23 Ağustos 942) Ö. F. M.

DÜNYA İŞ BİRLİĞİ:

VE

ALLAHIN EMRİ:

Kur'anı Kerimden:

(3 — Ali Umran — 104): "İçinizden, insanları hayra davet edecek hayırlı işlere sevkedecek, fenalıklardan sakındırıp, fenalığı menedecek bir cemaat ayrılınsın. (Bir araya gelsin). İşte öyleleri felâh ve necat buluculardır. (Kurtuluşa erecek ve erdirecek olanlardır.)"

Mevzu:

Bu vesileden istifade etmek istiyorum. Ve mevzuu, yalnız müslümanlık dini bakımından değil, aynı zamanda hristiyanlık, hattâ musevilik bakımından da tetkik fırsatını bulmuş oluyorum. Ve işe öyle giriyorum:

«KURTARICILIK»

Dünyamızda, insanların müşterek ıstıraplarından kurtuluşu

için, fikr, kalb, derd birliği ile el ve iş birliği yapmalarına dinlerin hepsi tam mânâsiyle müsaiiddir. Zira dinlerin hikmeti nüzûlü, hikmeti vücudü budur. Tevratı Şerifi getiren, İncili Şerifi ilân eden Kur'anı Kerimi tebliğ eden bu üç Nebî dahi Allah nâmına kurtarıcılık için geldiler. Zira Allah kurtarıcıdır. Ve insanlara ilâhî ilk vazifenin kurtarıcılık olduğunu tefhim ettiler ve bu mukaddes iş de öne düştüler. En mükemmel örnekler gösterdiler (A).

(A)

KURTARICILIK

Cenabı Hak Kurtarıcıdır:

(8 — Enfâl — 64(62 ÷ 63)): "*Seni nusratı ve müminler ile teyit eden ve müminlerin kalblerini birleştiren odur*"

Mahlûkatın Allahtan başka velisi yoktur:

(18 — Kehf — 25(26)): "*Bütün mahlûkatın; ondan başka bir velisi yoktur. Ve O hükmüne kimseyi teşrik etmez.*"

İnsanların Allahtan başka ilticagâhı yoktur:

(18 — Kehf — 26(27)): "*Allahın kelimatını tebdil ve tagyir edecek yoktur. Ve sen Ondan başka ilticagâh bulamazsın*"

Allahtan gayri dost ve kurtarıcı yoktur:

(6 — En'am — 51): "*Onlara Allahtan gayri dost veya şefaet edici (kurtarıcı) yoktur.*"

Hadisi Şerif:

"*Cenabı Hak; sıkılmışların imdadına yetişenleri sever.*"

Yegâne Yardımcı Allahtır:

(30 — Rûm — 47): "*Müminlere nusrat ve yardım bizim üzerimize (Allah üzerine) hak idi.*"

«KURTULUŞTA İŞ BİRLİĞİ»

Dünyada insanların iş birliğinin zarurî olduğunu, hem akıl yoluyla realitelere ve (tarih boyunca ıstırapı yaşatan vakalara) bakarak anlayabiliriz, hem de dinlerin emirlerine bakarak hakikati öğrenebiliriz.

(A) *Hâşiyeden Devam*

Diğeri:

(40 — Mümin — 51): *Biz resullerimize ve müminlere dünyaya hayatında ve kıyamet gününde nusrat ve yardım ederiz."*

Diğeri:

(8 — Enfâl — 10): *"Galebe ve nusrat ancak Allah tarafındandır."*

Diğeri:

(11 — Hüd — 12): *"Her şey üzerine vekil Allah'tır."*

Diğeri:

(2 — Bakara — 16 (165)): *"Bütün kuvvet ve kudretin Allahta olduğu."*

Tevratı Şeriften:

(Levili — 26 — 13): *"Mısırlıların kulları olmaktan sizi kurtarıp onların diyarından çıkararak ve boyunduruğunuzun bağlarını kırıp sizi başınız yukarı gezdiren Allahınız Rab benim."*

Musevi Mukaddes Kitaplarından:

(Eş'ya — 46 — 4): *"Ben yarattım, ve ben taşıyacağım, ben götüreceğim, ve ben kurtaracağım."*

Diğeri:

(Eş'ya — 45 — 15(21)): *"Haber veriniz ve yaklaşınız. Benden gayri Hak Allah ve kurtarıcı yoktur."*

Zebûru Şeriften:

(Mezmûrlar — 50 — 15): *"Ve müzayika gününde bana feriyad eyle. Seni kurtaracağım. Sen dahi beni temcit edeceksin."*

İmdi bu zarurî işe ait incelemelerde daima bu iki müvazi yolu takip ederek her iki esasla bir tek hakikati aydınlatmak fikrindeyim: Tâ ki, din ışığında akıl, ve aklın ışığında din nurundan faydalanarak yolumuzu ve işimizi aydınlatalım. Ve dinin; aklın dışında bir şey olmadığını, din demek; aklın, mantığın, hikmetin icapları demek olduğunu bir kere de bu vesile ile müşahede edelim.

Ve dolayısıyla her hangi bir din akidesinden nasibi olmyanları da akıl, mantık yoluyla müşterek dünya işinde el birliğine çağırılmış olabilelim..

«ALLAHIN BİRLİĞİ VE DİNLER»

Dinler: birbirinin gayrı değildir:

1 — Müslüman veya Hıristiyanlığın; iş birliğine müsait olup olmadığı düşüncesi; dinlerin isim ve devre taaddüdünden ileri geliyor. Halbuki dinler birdir. Çünkü bir Allahtan geliyor. Birden fazla Allah yok ki birden fazla din olsun. Farzı muhal: (İlâhlar) ın taaddüdünde dinler taaddüd ve birbirile tearuz edebilir. Bir Allah için hakikat birdir. Ve herkesten istediği de odur.

Böyle olunca, dinlerdeki maksad ve gayeler dahi birbirinden ayrı olamaz. Gayeler bir olunca, düşünceler, kanaatler de bir olmak gerektir. Eğer düşünce ve kanaatlerde şimdiye kadar fark görülmüş ise bunun sebebini dinde değil, ihtilâf, tefrika tevlit eden menbalarda aramalı. Cehalette veya şahsî gayelerde görmeli.

Her iki din ehli de mukaddes kitapları esasında bilirler ki her varlığın menbaı Allaktır. Ve Allah birdir (B).

(B)

«ALLAHIN BİRLİĞİ»

Yegâne Rab ve Yegâne Vekil:

Kur'anı Kerimden:

(73 — Müzemmil — 8(9)): "O; Maşrık ve Mağrıpın Rabbıdır.

2 — Mabud; iki olsaydı. Dinler iki olurdu. Dinlerin ayrı ilâh-
lara istinadı; aralarında mütekabil İlâh gayretleri, uyandırırdu. Bu
gayretler; tarafgirliği doğururdu, ve her iki taraf; dünyayı kendi
İlâhına fethetmek için uğraşır dururdu, her iki taraf için gaye;
muhalifleri hükümleri altına almak, ve İlâhlarına, çok âbid, çok
yer kazandırmak olurdu.

(B) Hâşiyeden Devam

Ondan gayri Allah yoktur. Onu kendine vekil ittihaz et."

Her Nimet Ondan:

(16 — Nahil — 53): "Sizde olan her nimet Allahındır."

Diğeri:

*(2 — Bakara — 164(163)): "Ve İlâhınız; İlâhi vahiddir (birdir)
ondan gayri Allah yoktur. Dünyada kâffe mahlûkata nimetler ve-
ren, iyilikler eden ve ahrette onları rahmetiyle feyizlendirendir."*

Dost Allah:

(7 — A'râf— 3): "Allahtan gayri, dost aramayın."

Yegâne iftihar:

*(19 — Meryem — 93): "Çünkü göklerde ve yerde olanların
cümlesi ancak Allahın kulu olmakla iftihar ederler."*

Yegâne çare:

*(Ali Umran — 103): "Cümmeniz Allahın ipine sımsıkı sarı-
nınız, birbirinizden ayrılmayınız."*

Yegâne çıkar yol:

*(3 — Ali Umran — 101): "Allahü Tealâya sımsıkı yapışan
muhakkak doğru yola hidayet olunmuştur."*

Doğru yol:

*(6 En'am — 153): "Ve bu (yukarıdaki emirler ve vesaya)
benim doğru yolumdur. Ona ittiba ediniz . Türlü türlü yollara tâ-*

Bu suretle her biri; kendi İlâhının rızasını tahsil için durmadan diğer zümrenin üzerine saldırırdı. Karşı tarafı zarara sokmak, zayıf düşürmek taraflar için sevap olurdu. Bunun için de bin bir hileye baş vurmak mübah olurdu. Böylece de dünya; fitne fesat

(B) *Hâşiyeden Devam*

bi olmayınız. Ve sizi Allahın yolundan ayırırlar. Allah bunu size emrediyor. Ta ki sakınasınız."

İstikamet:

(11 — *Hûd* — 111(112)): "*Sana emrolunduğu veçhile dinde istikamet üzere olunuz. Ve hududu (hukuku) tecavüz etmeyiniz."*

Diğeri:

(41 — *Fussilet* — 7(6)): "*Ona (Allaha) istikamet alınız."*

Diğeri:

(46 — *Ahkâf* — 13(13 ÷ 14)): "*Rabbımız Allah'tır deyenlere ve sonra din ve ikrarlarında istikamet edenlere korku yoktur. Ve (her hangi bir sebeple) mahzun dahi olmazlar. Onlar; amellerinin mü-kâfatı olarak orada daimî kalmak üzere cennet ahabından olurlar."*

O, Birdir:

Hadisi Şerif:

"*Benim ve benden evvelki peygamberlerin söylediklerinin en hayırlısı ve efdali (Allahdan gayri İlâh yoktur) kelimeyi tayyibesidir."*

İncili Şeriften:

(*Markos* — 12 — 29): "*Allahımız Rab; bir olan Rab'dır."*

Musevi Mukades kitaplarından:

(*Eş'ya* — 45 — 5): "*Rab; benim. Ve gayri yoktur. Benden gayri İlâh yoktur."*

Her Şeyi Yapan Odur:

(*Eş'ya* — 45 — 7): "*Nuru vücude getiren ve zulmeti halke-den selâmeti yapan, ve beliyeyi halkeden bunların cümlesini yapan benim."*

yuvası, şer mecrası, hercü - merç sahası, ve harp sahnesi olurdu. (C)

Böyle iki zümrenin arasında, ne ahlâkın, ne muahedelerin kıymeti olur, hattâ ne de en basit muameleler için emniyete yer kalırdı. Vakîâ devre devre anarşiler görüldü. Fakat bu; dinlerin ayrılığından değil, insanların din disiplininden mahrumiyetlerinden ileri geldi.

Çünkü mukaddes vesikalar, bize gösteriyor ki, dinler; bir, ve gayeleri de birdir.

3 — Din; gayri olsaydı; beşeriyete partizanlık gayreti esas olurdu. Bu halde dünya harp ve emniyetsizlik içinde kalacağından medeniyet ve umrana doğru bir adım atılamaz, insanlar yekdiğeri ile iyi muamele ve münasebette bulunamaz, din ekalliyetleri, ekseriyetlerin kucağında asırlarca dinini muhafaza edemez. Her biri; diğerini kendine kalbetmeğe çalışır ve dünya harabeye dönerdi. Bu mücadele ise insanlara yaşama imkânları bırakmazdı.

Nitekim putperestlik devrinde, her kabile; kendi ilâhının gayretiyle başka ilâhlara tapanlara saldırır ve ele geçirdiklerine gayrî insanî, hukuk harici muameleler yapardı.

Halbuki Hak dinlerin hiç birinde putpereste bile böyle muamele icrasına zulme, gadre, eziyete, işkenceye her hangi bir haksızlığa cevaz yoktur. Bilâkis iyi muamele için emirler vardır. Zira hepsi Allahın mahlûku ve öz malıdır.

Binaenaleyh müminler için hiç kimseye haksız ve adaletsiz, müsavatsız muamele icrasına şer'î imkân yoktur.

(C)

Kur'anı Kerimden:

(40 — Mümin — 68(67)): "Lâzımdır ki kudret ve vahdaniyeti taakkül edesiniz (Allahın kudretine ve birliğine akıl erdiresiniz)."

4 — Din taaddüdünün hikmeti; beşeriyetin yaşama devirlerinin taaddüdü icaplarıdır.

Dinler; bir neslin kısımları arasına değil, beşerî devrelerin muhtelif nesillerine nâzil olmuştur. Ve taaddüdün iktiza ettirdiği gaye; husumet değil, hayırlarda müsabaka ile terakkidir, işte müeyyideleri:

«KİTAP ESASI»

Kur'anı Kerimden:

(13 — Raad — 39(38 ÷ 39)): "Her zaman için bir kitap vardır. Allah dilediğini imha ve dilediğini isbat eder. (Yâni hakikatte kitap birdir. Ancak zamana göre beşeriyetin değişen yaşına göre hükümlerinin bazıları tadile uğrar, bazıları bırakılır) Ana kitap Onun (Allahın) yanındadır."

Diğeri:

(57 — Hadid — 25): "Biz Resullerimizi vazih âyât ve mucizat ile gönderdik ve onlarla beraber kitap ve mizan (yâni hak ve adalet ölçüsü) inzal ettik ki, insanlar adalette kaim olalar."

Diğeri:

(2 — Bakara — 1:3): "Allah kelâmı olduğunda şek ve şüphe olmıyan bu kitap; gâibe iman eden, namazlarını kılan ve kendilerine rızık eylediğimiz, şeylerden Allah yolunda infak eyliyen müttekilere, Allaktan korkup günahlardan sakınanlara yol gösterici rehberdir. (4) Ve o müttekiler ki sana indirilen kitap ve dine ve senden evvel gönderilen kitaplara ve dinlere iman ederler. Ve ahrete şüphesiz olarak inanırlar.

(5) İşte onlar, Rabları tarafından hidâyet üzeredirler. Ve yine onlar felah bulmuş (îflâh olmuş) olanlardır."

Diğeri:

(6 — En'am — 92): "(Bu kitap) mübarek ve kendinden

evvelki kitapları tasdik edici olarak inzal ettiğimiz kitaptır."

Diğeri:

(42 — Şurâ — 12(13)): "O; size; Nuha vasiyet ettiğini, sana yahyettiğimizi, İbrahim, Musâ ve İsâya vasiyet eylediğimizi bir din yaptı. Dini doğrultun. Tefrikaya düşmeyin."

Tefrika memnuiyeti:

Kur'anı Kerimden:

(30 — Rûm — 32): "Dinlerini tefrik edip tâife, tâife olanlardan olmayın."

Diğeri:

(5 — Mâide — 51(48)): "Ey insanlar, sizden her biriniz için bir şeriat, ve mesleki mahsus kıldık. Eğer Allah murad etse, sizi bir tek millet kıları. Lâkin sizi imtihan için muhtelif ümmetler kıldı. Hayırlarda müsabaka ediniz. Cümlelizin mercii Allahü Tealâdır."

Diğeri:

(49 — Höcerat — 13): "Ey insanlar, biz sizi, bir erkek ve dişiden yarattık, birbirinizi bilip tanıyasınız, ve tanınasınız için, sizi tâifeler ve kabileler kıldık. Muhakkak, Allah indinde ekreminiz; en ziyade takva sahibi olanınızdır. (Yâni en ziyade hayırlı, faydalı ve ziyansız olanınızdır.)"

«DİNDE FAALİYET DEVRELERİ»

İnsanlar arasındaki bölümlerden hâsıl olan farkların; hakikatte insan mahiyetine tesiri yoktur. Yalnız iş, amel mahiyeti, ve onların semereleridir ki insanlara faydalı veya muzır olmak neticesi ile (takva) da, bir fark belirtir.

İncili Şeriften:

(Matta — 5 — 17 ve 18): "Sanmayın ki ben şeriatı, yahut

peygamberleri iptal etmeğe geldim. Ben iptal etmeğe değil, ancak tamamlamağa geldim. Zira doğrusu, size derim: Gök ve yer zail olmadan, her şey vaki oluncaya kadar (kıyamete kadar) şeriaten (Musa şeriatı Tevratı Şeriften) en küçük bir harf veya bir nokta bile asla zail olmayacaktır."

İbrahimîlik esasındaki birlik:

(Lûka — 19 — 9): "Bugün bu eve kurtuluş erdi. Çünkü O da bir İbrahim oğludur."

Dikkat:

Hazreti İsâ bu beyanatiyle, Museviliğin hem de kendi memuriyetinin Hazreti İbrahim ile alâkasını izhar ediyor. Daha yukarıdaki beyanatında (ben şeriatı yahut peygamberleri iptal etmeğe değil ancak tamamlamağa geldim) demekle de, Hıristiyanlığın; hakikatte Museviliğin bir inkişafı ve aynı dinin inkişaf ederek devamı olduğunu ve (hepsinin esası Hazreti İbrahimden başladığını) gösteriyor. Zira dinler; zamanına göre noksan nazil olmuş değil zamanın icabına ve beşerî seviyeye uygun olarak nazil olmuştur. Beşerde idrak ve amel kabiliyeti arttıkça inkişaf etmiştir.

Nitekim Hazreti Muhammed Efendimiz dahi bir hadisinde: (Ben ancak ahlâkî salihayı itmam için memur olundum) Buyurmuştu ki tamamlanacak olan şey; ahlâkın nazariyatı değil, ahlâkın fiiliyat safhası idi.

Zira Cenabı Hak evvelâ (Hazreti Musa vasıtasıyla) dinin içtimaî adalet ve ahlâk hükümlerini Benî İsrâile talim etti ve Benî İsrâilden mürekkep bir misyoner cemiyet kurdu. Bu misyoner kavim; imanda olgunlaşmış fikirde genişledikten sonra Allah; ahlâkî hükümleri; bütün beşeriyete şamil bir umumiyete tevcih için Hazreti İsâyî gönderdi. Bu ahlâk, Hıristiyanlık ile dünyaya yayıldıktan sonra tatbik sahasına geçecek idi. Ve bu tatbikat; Muhammedilerin müstakil, hür ve halk hâkimiyetine müstenit bir içtimaî idare kurmalariyle dünyada başlayacaktı.

Nitekim öyle de oldu. Beşer hukuku mücadeleleri ve inkılâpları dünyada bu devir ile başladı.

Cenabı Hak; dinin kurtarıcılık devrini açmağa Hazreti Muhammedi memur ettiği zaman; bu tatbikat ve fiiliyatı destekleyecek ve bu uğurda ihtiyar edilecek fedakârlıkları mükâfatlıyacak yeni hükümler dahi gönderdi. Tevratı Şeriften sonra Kur'anı Kerimin gelmesinin sebeplerinden biri de budur.

İmdi, fikrî hayatı Hazreti İsa ekmiş ve Hazreti Muhammed; onun hasad devrini beşeriyete açmıştır. Hazreti Muhammed ile Hazreti İsa arasında geçen devre; bu fikrin hazırlık ve olgunluk devresi idi. Hazreti İsanın Museviliği tamamlaması, ve Hazreti Muhammedin ahlâkı salihayı tamamlaması, hakikatte beşerî seviyeye göre inkişaf devrelerini açmak demektir.

Binaenaleyh devam eden din; hakikatte Hazreti İbrahimin dini idi ki Hazreti Musâ ile içtimaî nizamı kurmuş ve Hazreti İsa vasıtasıyla bütün beşeriyeti kurtarmağa fikirleri çevirtmiş ve Hazreti Muhammedin devri ile de beşeriyete bu kurtuluş devrini açmış oluyordu.

Nitekim Hazreti İsa İncili Şerifin şu âyeti ile bütün talimatının ancak kendisinden sonraki devirlerde tahakkuka başlayacağını ve netice itibariyle bütün insanların fikir ve idealde birleşeceklerini bildirmişti. Ayeti şerife budur:

(Yuhanna — 12 — 32): "Ve ben yerden yükseltirsem (yâni göğe alınınca) bütün insanları kendime çekeceğim (yâni talim ettiğim ahlâkı salihâ etrafına bütün insanları toplayacağım)."

Dinlerin birliği ve tâ Hazreti İbrahimin iman ve teslimiyeti ile başladığı hakikati şu âyetlerde tezahür ediyor:

(Tekvin — 12 — 3): "(Cenabı Hak; Hazreti İbrahime) Ve yerin cümle kabileleri sende mübarek olacaktır."

Diğeri:

(Tekvin — 24 — 1): "Allah İbrahimi; cümle (insanlar ile) bereketledi (yâni cümle dinleri Hazreti İbrahim ile mübarek kıldı.)

Bu esasın Kur'anı Kerim'deki müeyyidesi:

(6 — En'am — 161): "De ki: Rabbım beni doğru yola hîdâyet buyurdu. (Öyle) bir kuvvetli ve sâbit dine nail etti ki, O; Hakka yakın ve batıldan uzak olan (Dini İbrahim) dir."

«HİLKAT SEBEBİ»

Muhabbet:

Mukaddes kitapların taaliminden pek sarîh biliyoruz ki: Hilka-tin sebebi; Allahın muhabbetidir. Allah; sevendir ve istediği de sevgidir.

Bir hadisi şerifinde Hazreti Muhammed Efendimiz, (Allahı kullarına sevdiniz ki Allah; sizi sevsin) buyurur.

Hilkat sebebinin yâni bu âlemlerin ve bilcümle mahlûkatın hilka-t sebebi; muhabbet olduğunu şu hadisi-kudsî bilhassa tevsik eder:

Allah sözü:

"Ben bir gizli hazine idim görünmeği sevdim ve zâhir oldum."

Demek ki:

Hilkatten evvel, bütün mahlûkat; Allahta bâtn (yâni içte) imiş ve Allah; onları seviyormuş. Ve o sevgili şeyleri dışta izhar etmeği istemiş ve yaratmıştır.

İşte müeyyideleri:

1 — *Zâhir ve Bâtn:*

Kur'anı Kerimden:

(57 — Hadid — 1:5(2 ÷ 3)): "Her şeye kadirdir. Her şeyden evvel, her şeyden ahır, her şeyden zâhir ve her şeyde bâtdır."

2 — *Her şey Allaha döner gider:*

Kur'anı Kerimden:

(84 — İnşikâk — 6): "Ey insan, sen Rabbına mülâki oluncaya kadar dünyada çalışır, şayi ve gayret edersin. Ve her halde Rabbına mülâki olursun."

Yâni Allaktan zâhir olup gelen insan ruhu; aslına rücû ve vuslat için bütün bir ömür çalışır ve nihayet muradı hâsıl olur.

Diğeri:

(19 — Meryem — 40): "Muhakkak biz arza ve üzerinde olan şeylere tevarüs eyleriz, cümlesi bize rücû ederler."

Yâni arz ve muhteviyatı Allaha intikal eder. Ne varsa hepsi Allaha dönüp gelir, Allahta hepsi birbiriyle birleşir, evvelce Allah-taki birlikten gelip zâhire yayıldıkları gibi.

3 — *Allahın isimlerinden biri seven (Vedûd) dur.*

Nitekim Kur'anı Kerimde gelir:

(8 — Enfâl — 41(40 ÷ 41)): "Biliniz ki Allah; sizin dostunuz (seveniniz) ve mevlânız (veliniz, sahibiniz) dir. O ne güzel dost ve ne güzel yardımcıdır. Ve her şeye kadirdir."

O ne güzel dost; vasfınım delâlet ettiği mâna; muhabbetin Allahda asıl olduğunu gösterir ve bütün mahlûkatta tecelli eden muhabbetin menbaı O olduğunu ; çünkü hilkat ile beraber muhabbetin dahi zahir olduğunu gösterir ve hiç bir hâdisenin bu muhabbeti izale edemiyeceğini, her mahlûkun Allaha sevgili olduğunu ve ebediyyen bu böyle olacağını öğretir.

Zâten her şeyin sonunda Allaha rücû edeceği hakikatine göre bu böyle olmazsa mahlûkatın bir kısmı rücû eder, Allahın muhabbetini kaybederler; rücûdan mahrum kalırlardı.

Bu esasta şimdi de İsevî ve Musevî müeyyidelerini gözden geçirelim:

Havari mektupları:

(1 — Korintoslulara — 16 — 14): "Her şeyiniz sevgi ile olsun."

Diğeri:

(1 — Yuhanna — 4 — 16): "Allah; muhabbettir. Ve muhabette kalan Allahta, Allah dahi onda kalır."

Vazifelerimiz:

Evvelâ bilmeliyiz ki, Allahın sevgi ile yarattığı mahlûkatın içinde bu sevginin tezahürüne en geniş ölçüde vasıta olabilecek mahlûk insandır. Onun için insan; mahlûkatın eşrefi, mükerreremi vasfını kazanmış ve bütün mükevvenât; insanı yetiştirmek ve ona büyük vazifesini gördürmek için yaratılmıştır. Nitekim Tevratı Şerifte gelir:

(Tesniye — 6 — 4:7): "Ey Benî İsrail, dinle: Allahımız Rab, bir olan Allahdır. Ve Allahın olan Rabbi; bütün kalbinden ve bütün canından, ve bütün kuvvetinle sevesin. Ve benim sana bugün tebliğ ettiğim bu sözler; senin kalbinde olsun. Onları oğullarına dikkatle talim edesin. Ve evinde oturduğunda ve yolda gezdiğinde ve yattığında ve kalktığında onların hakkında söyleyesin."

Talim:

İnsan oğullarına nesillerce talim edilecek vazifelerin birincisi Hasreti Adem yeryüzüne indirilirken başlar ki o da imâr, ıslah ve medeniyettir.

Umran:

Dünya Allahın mülküdür. Allahın yeryüzüne dair talebi; (umran) dır. Ve Hazreti Adem ve nesilleri evvelâ bu maksatla yere sevkolunmuştur. Müeyyidesi:

Tevratı Şariften:

(Tekvîn — 3 — 22(23)): "İmdi; Rab Allah; Onu (Ademi) bedeninin alındığı (mayası) toprağı tîmar için Aden bahçesinden (Cennetten) çıkardı.

Diğeri:

(Tekvîn — 2 — 3): "Allah; yapmak için (yâni imâr, ıslah, ikmal için) inşanı yarattı. (d).

(d)

«İMÂR VE ISLAH»

Yeryüzündeki vazîfemiz; imâr ve ıslahtır.

Elindeki yeri imâr etmiyen, veya tahrip eden. Ve elindeki iptidâî maddeleri, yardımcı vasıtaları ıslah etmiyen Allaha sadakat, ilâhî vazîfelerine riâyet etmemiş olur.

Bu hususlarda kayıtsız, alâkasız duranlar âmme vicdanı karşısında mes'uldür. Zira bu âmme menfaatini geri bıraktıran bir atalet veya bir fenalıktır.

Islahın diğeri mühim bir cephesi de insanlar arasını ıslah ve telifdir.

Dünyanın işini bozan, medeniyeti geri bıraktıran ve mevcut medeniyeti tahrip eden insanlardır. Ve sâiki; insanlar arasındaki bozukluktur. O halde her şeyi kurtarmak için evvelâ insanları fikrî dalaletten, cehaletten, yanlış görüşlerden kurtarmak lâzımdır. Her şeyi düzeltmek için evvelâ insanların arasını düzeltmek lâzımdır. İnsanların arasını düzeltmek için ise insanların fikrini, görüşünü düzeltmek, yanlış kanaatlerini, telkinlerini düzeltmek lâzımdır.

Nitekim Kur'anı Kerimde gelir:

Kemal:

Allahın yeryüzünde insandan diğer muradı (kemal) dir. Çünkü maksadı; kendi kemalini insan vasıtasıyla izhar etmektir. İmdi bu kemal insanda tecelli edecektir; işte esasları:

Kur'anı Kerimden:

(3 — Ali Umran — 78(79)): «Kâmil ve muhlis olarak Allaha kul olunuz.»

Diğeri:

(53 — Necim — 10(2)): "O (Hazreti Muhammed) kâmil akıl sahibi ve müstakimdir."

Diğeri:

(21 — Enbiya — 51): "İbrahime rüşd (kemal) ve sedad (kuvvet) verdik."

Havari Mektupları:

(2 — Korintoslulara — 13 — 11): "Kemale gayret edin."

Tevratı Şeriften:

(Tesniye — 30 — 6): "Ve Allahın Rabbı, bütün kalbinden, ve bütün canından sevmen için Allahın Rab; kalbini ve neslinin kalbini hitan edecek (açacak) dır ki hayatta kalasın, (hayatın te-kâmül seyrini takip edip kemale eresin.)"

Dikkat:

Yukarıki âyetteki (hitan) dan maksat; kalb açılmasıdır. Kur'anı Kerimde bu keyfiyetin mukabili; (şerhi sadır), (göğüs açmak)

(d) Hâşiyeden Devam

(49 — Hücerat — 10): "Muhakka müminler; kardeştirler. Kardeşlerinizin arasını ıslah ediniz. Ve Allahtan ittika ediniz. Tâ ki rahmete nâil olasınız."

tabirleriyle ifade olunmuştur. Nitekim şu âyeti kerime; onun bir misalidir:

(39 — Zümer — 25(22)): "Allah kimin göğsünü; (yâni kalbini) İslâm için (yâni Allaha kâmil bir teslimiyet için) açarsa, o kimse, Rabbından nur üzerinedir. (Allahın nuriyle hidâyet bulur ve ke-male erer.)

Diğeri:

(Tekvin — 18 — 18): "Ve İbrahim olmak olacak (yâni ol-gun, kâmil olacak)

Zebûr Şariften:

(Mezmurlar — 101 — 6): "Kemal yoluna sülûk eden bana hizmet edecektir."

Tevratı Şariften:

(Tesniye — 18 — 13): "Allahın Rabbın huzurunda kâmil olasın."

Birlik ve Beraberlik:

Madem ki Allahdan geldik ve Allaha dönüp gideceğiz. O halde asıl menşe'mizde yine birleşeceğiz.

Nitekim Kur'anı Kerimde buyrulur:

(2 — Bakara — 150)(148): "Her nerede olursanız olunuz Allah cüm-lenizi cemedip birleştirir."

Madem ki geldiğimiz ve hepimizin dönüp gideceğimiz yer bir-dir ve o yer; Allahın batınıdır. O halde biz insanlar bir şeyiz.

Madem ki Allah birdir ve yaradanımız, yaşatanımız, yetiştire-nimiz, irâde ve gâyesine göre bütün mahlûkatını sevk ve idare eden odur:

O halde asılda, ezelde, ebedde bir olduğumuz gibi hayatta da bir şeyiz. Bir kelime ile; insanız. Binaenaleyh birlik ve beraberlik

âhengine uygun bir muâşeret içinde yaşamamız iktiza eder. Bunu teşvik eden esas rabitalarımız çok kuvvetlidir. Bunu emreden Allahın emirleri de vazihtir. Biz ki hayatta Allahın (her birimize) tecelli edip gelen ruhunu taşıyarak yaşıyoruz. Bu ruh Allahın Âdeme ilk nefih ettiği ruhtur. Ezelde ruhlarımız onunla vücut bulmuştur ve dünyaya o ruhla geliyoruz ve yaşıyoruz ve ona gelen mütemadî tecelliler; bu ruhları aslına rücûa kadar yaşatacak ve rücû için ıstıfa ve tekâmüle mazhar kılacaktır.

İmdi ilahî ruhta biriz, Allahta ruh kardeşiyiz. Ruh ki hayata esastır. O halde en esaslı bir kardeşliğe malikiz. Ve bu birliği, kardeşliği gelecekteki kemal devrinde tahakkuk ettireceğiz. Mukaddes kitaplar bunu tebşir ediyor (inşallah bu bahisleri; bu kitabı müteakip tabetmek üzere olduğum Kurtuluş kitabında tafsilen buluruz.)

Ve Allahın tekâmül kanunları gerek teker teker gerek zümre zümre, kafiye kafiye dünyayı o kemal devrine ister istemez götürüyor. Bilir bilmez gidiyoruz. (E)

(E)

«DAİMA TERAKKİ»

Kur'anı Kerimden:

(40 — Mümin — 15): "Dünya ve ahrette kullarının derecelerini yükselten ve arşı âzâmın sahibidir."

Diğeri:

(33 — Ahzâb — 43): "O Allahlıdır ki sizi zulumatten nura çıkarmak için sizin üzerinize rahmet ifâze eder."

Diğeri:

(84 — İnşıkak — 19): "Siz insanlar halden hale tahvil olursunuz."

Diğeri:

Istırap Sebepleri:

Bütün harpler, sarsıntılar, ıstıraplar, bu birlik ruhuna mugayir hareketlerimizden, yekdiğerimize karşı haksızlıklar ettiğimizden bir-birimizi, kötü, yabancı, hakir gördüğümüzden başlarımıza geliyor. Bunlar dalâlet veya kemalsizliğimizin sebepleridir. Dalâlet ve ke-

(E) Hâşiyeden Devam

(2 — Bakara — 257): "Allah, iman edenlerin dostu ve velisidir. Onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır."

Diğeri :

(2 — Bakara — 208): "Ey müminler, cümmeniz birden selâmete giriniz. Ve Şeytanın adımlarına tâbi olmayınız."

Diğeri :

(20 — Tâhâ — 111(114)): "'Ve Yarabbi ilmimi artır, Söyle."

Diğeri :

(10 — Yûnüs — 25): "Ve Allah darisselâm'a (selâmet yere) davet eder."

Musevi Mukaddes kitaplarından:

(Eş'ya — 56 — 6): "Rabba hizmet etmek, onun ismini sevmek ve ona kul olmak üzere ona iltihak eden ecnebileri (7) onları hemen mukades dağım götüreceğim ve onları mabedimde mesrûr kılacağım."

Diğeri :

(Mezmurlar — 133 — 1): "İşte biraderlerin ittihad üzere sâkin olmaları ne hoş ve lâtıftir."

İncili Şeriften:

(Markos — 90(9) — 50): "Ve birbirinizle selâmet üzere olun."

malsizliğin evsafı hakkındaki mukaddes vesikalardan bazıları hâşiyeye dercedildi. (F)

(F)

**«KEMALSİZLİK - VEYA DALALETTEN»
«MÜTEVELLİT FENALIKLAR VE MESULİYETLER»**

Kur'anı Kerimden:

(12 — Yûsûf — 53): "*Muhakkak nefis fenalıkla emredicidir.*"

Diğeri:

(14 — İbrahim — 3): "*Dünya hayatını ahrete tercih edip sevenler (nefislerine esir olanlar) ve Allahın yolunu (insanlığın tekâmül ve teavün yolunu) bağlayıp insanları menedenler ve halkı eğri yola çevirmek isteyenler Hakdan uzak ve dalalettedirler.*"

Diğeri:

(50 — Kâf — 23 : 26(25 ÷ 26)): "*Hayırdan (hayır işlerinden ve hayırlı işlerden) menedenler ve başkalarına taaddî (tasallut ve tahakküm) ve zulmedenler ve (bunları yapmakla) birliğimizde (Allahın bütün insanlara şâmil birliğinde) şek ve şüphede bulunanı Cehenneme koyunuz.*"

Diğeri :

(2 — Bakara — 11 ve 12): "*Onlara (dalalet ehline) yeryüzünde fesad yapmayınız denilince, onlar; biz ıslah edicileriz derler. Şüphesiz ve muhakkak ki müfsid olanlar onlardır.*"

Diğeri:

(9 — Tövbe — 127(126)): "*Görmezler mi ki her sene bir veya iki kere belâya uğrarlar. Bundan sonra da tövbe edip mütenassih (ve mütenebbih) olmazlar.*"

Diğeri:

(6 — En'am — 65): "*De ki: Allahü Tealâ, sizin üzerinizden*

Tekâmül Kanunları:

Fakat, Cenabı Halk bizleri kendi halimize bırakmıyor, bu musibetleri, harpleri ve sair felâketleri birer münebbih olarak gönderiyor. Biz insanları gafletimizden acılarla ikaz ediyor. Nedametle bir-

(F) Hâşiyeden Devam

ve ayaklarınızın altından azap göndermeğe, yahut aranızda fırkalar ihtilâfiyle ihtilât (ve isturap) hâsıl etmeğe ve birbirinizin eliyle katli tattırmağa kadirdir."

Diğeri:

(7 — A'raf — 179): "Onlar (dalalet ehli) dört ayaklı hayvanlar gibidir. Belki onlardan ziyade dalalettedirler."

Diğeri:

(28 — Kasas — 19): "Demek ki sen, yeryüzünde ıslah edenlerden değil cebbarlardan (mütehakkimlerden) olmağı murad edersin. (Hazer)"

Diğeri:

(16 — Nahil — 92): "Bir kavmin diğer kavimden daha çokluk olmasından dolayı azlara gadretmeyin."

Diğeri:

(28 — Kasas — 77): "Ve yeryüzünde fesad isteme muhakkak Allah müfsidleri sevmez."

Hadisi Şerif:

"Her eziyet veren cehennemlidir."

İncili Şeriften:

(Matta — 5 — 22): "Her kardeşine kızan; hükme müstahak olacaktır."

Diğeri:

(Matta — 5 — 22): "Her kim ahmak derse cehenem ateşine müstahak olacaktır."

birimizle karşı noktai nazarımızı değiştirtmeğe Allaha teslimiyete, takvaya ve insanlarla dostluğa sevk ediyor. Bu netice de bizleri tek-

(F) Hâşiyeden Devam

Diğeri:

(Markos — 7 — 8): "Siz Allahın emrini bırakıp insanların an'anesini tutuyorsunuz."

Tevratı şeriften:

(Tesniye — 29 — 4(3 ÷ 4)): "Büyük mucizeleri gördünüz, ve lâkin Rab; size bugüne kadar, duyan bir kalb ve gören gözler ve işiden kulaklar vermedi."

Musevi Mukaddes kitaplarından:

(Süleymanın Meselleri — 16 — 32): "Kendi ruhunu (nefsini) zapteden şehir fethedenden efdaldır."

Diğeri:

(Eş'iya — 5 — 20): "Vay... Kötiye; iyi, ve iyiye; kötü deyenlere! Ve zulmeti nur, ve nuru zulmet yerine koyanlara, acıyı tatlı, ve tatlıyı acı yerine koyanlara!"

Diğeri:

(Vâiz — 3 — 16): "Hakkı icra yerinde; haksızlık var. Ve adalet mevkiinde zulum var."

Diğeri:

(Miha — 3 — 9): "Siz ki; Hakdan ikrah edip her doğruluğu ekrildirsiniz!"

Diğeri:

(Eş'iya — 33 — 1): "Sen harap etmeği bitirince; harap olunacaksın, sen yağma etmeği bitirince, seni yağma edecekler."

Diğeri:

(A'mus — 1 — 13): "Rab; böyle buyurur: (Benî Âmûn) un

rar kemal ve medeniyet yoluna, beraberliğe, ve imâr, ıslah fikrinde bir adım daha ileriye alıyor. (G).

(G)

«KEMALİN İCAPLARI»

Kur'anı Kerimden:

(73 — Müzemmil — 19): "Bu ayetler; mev'ize ve ibrettir. İsteyen onunla mütenebbih olup takvaya sülûk ile Rabbına yaklaşıyor.»

Diğeri:

(21 — Enbiya — 105): "Biz Zeburda zikirten sonra arza salih kullarım vâris olacaktırlar. Diye yazdık."

Diğeri:

(6 — En'am — 126): "Ve bu; Rabbin yoludur ki doğrudur. Tezekkür edip anlayan kavim için biz; âyatı tafsil ettik."

(127) "Rabları indinde onlar için selâmet yeri vardır. Cenabı Hak; işledikleri hayırlı işler sebebiyle onların dostu ve velisidir."

Diğeri:

(28 — Kasas — 83): "Biz darı ahreti arzda yükseklik (ta-hakküm) ve fesadı murad etmiyenlere tahsis ettik. Akıbet muttakileredir."

Kur'anı Kerimden:

(4 — Nisa — 56(58)): "Ve insanlar arasında hükmettiğiniz za-

(F) Hâşiyeden Devam

üç ve hattâ dört isyanı sebebinden, gazabımı ondan geri çevirmiyeciğim zira; kendi hududlarını genişletmek için (Cel'ad) in hamilelerini yardırlar."

Diğeri:

(Hazekiyal — 14 — 22): "Lâkin işte onun içinde necat bulmuş (kurtulmuş) bir bakiye olarak oğullar ile kızlar çıkarılacak."

Kemal Devrinin Vasıfları:

Bütün beşeriyet için kurtuluş temin edecek ideal bu devrin vasıflarına gelince; bunlar; mukaddes kitabın tebşiratına göre başlıca şu esaslara istinad ediyor.

1 — Bütün insanların; Allahın birliği etrafında fikir, ahlâk ve iş birliği.

2 — Tam bir rüşd ve tekâmül esasında uyanıklık ve şuur.

3 — Tam bir emniyet ve asayiş içinde ebedî sulh.

4 — Tam bir tesanüd ve teavün esasında müsbet faaliyet.

Filhakika ebedî sulh ve daimî imar ve ıslah faaliyeti ve medeniyette terakki için bu esaslara ihtiyaç vardır.

Şimdi bu esasların neleri icabettirdiğini, ve Allahın bu esaslarda insandan neler istediğini izah ve tevsik eden mukaddes müeyyidelerin tetkikine gelelim."

(G) Hâşiyeden Devam

man adaletle hükmetmenizi (Allah) emreder."

Diğeri:

(5 — Mâide — 9(8)): "Allahın emrine boyun eğenlerden ve adalette bakanlardan olunuz. Bir kavme şiddetli buğzunuz, sizi adaletsizliğe sevk ile günahkâr etmesin. Adalet edin ki bu; takvaya daha yakındır."

Hadisi Şeriften:

"Mümin ise; o zattır ki umum insanlar; canlariyle, mallariyle kendilerinden emin bulunurlar."

Diğeri:

"Merhametlilere Cenabı Hak merhamet eyler. Yeryüzündekilere siz merhamet ediniz. Semâdakiler de size merhamet etsin."

Tevratı Şeriften::

(Levili — 24 — 22): "Hükümünüz bir olsun. Yerliye nasılsa garibe (yabancıya) böyle olsun. Zira, Allahımız Rab; benim."

Esaslara göre:

«BİRLİK»

Tahakküm Birliği:

Birlik; her esasta olduğu gibi ya zorla olur. Veya sevkitabî ile.

Sezarizm siyaset sistemi; bütün dünyada, tahakkümle mecburî birlikler kurdu. Ve böyle zorla bir araya getirdiklerinden şuur değil yalnız hükme itaat istedi. Zorla birlik böyle oldu.

Tabîî Birlik:

Tabîî birlikleri cazibeler, menfaatler vücade getirdi. İnsanları bu birliklere toplayan şuur oldu. Payidâr olacak sistem de budur.

Şuur:

Tabîî ihtiyaçtan doğan, şuurlu birlikler en sağlam cemiyetler kurmuşlar ve terakkî etmişlerdir. Ve bundan böyle de tekâmül yolunda sarsılmadan ilerleyeceklerdir. Zira kuvvetleri azalacak, dağılacak değildir. Hakikî menfaatler onları bir araya getirmiş ve aynı menfaatler onların daima kuvvet ve mukavemet kaynağı olacaktır.

Şuur; bütün safhalarda tekâmüle yol açacaktır. Nesiller olgunlaştıkça akıllanır, zira yanlış hareketlerinin cezasını çektikçe intibaha gelir. Ve bu suretle akıl; tedricen hayata hâkim olacak bir ehemmiyet kazanır. İnsanın en hakikî sermayesi akıldır. Zira her derdinden onu kurtaracak, her müşkülünü halledecek, ve onu iyi ve iyiden iyi birer hale götürecek yegâne sermaye; akıldır. (H).

(H)

ŞUUR

Musevi Mukaddes Kitaplarından:

(Eyüp — 32 — 8): "Ve Kâdirin nefhi (tecellisi) onları anlayışlı kılar."

Anlayış:

Anlayış ile iyiliğin, fenalığın mahiyetleri taayyün eder. Ve birine yaklaşmak, diğerinden uzaklaşmak imkânları hâsıl olur.

Bilgi:

Fakat akıl insana ışık tutmak, insan yolunu aydınlatmak için o da bilgiye muhtaçtır. Her cihaz gibi o da bir maddeye muhtaçtır.

(H) Hâşiyeden Devam

İnsan; ıstırabından kurtulmak için evvelâ anlayışa muhtaçtır. Bu anlayış insanların menfaatlerine göre insanlara hakikî istikameti tayin edecek, insanları birbirine yaklaştıracak, ve insanlar arasında müsbet fikirle tesanüd ve teavünü temin edecek ve ancak bu suretle iyilikleri teşvik ve fenalıklara mukavemet imkânı hâsil olacaktır.

Her türlü tayakkuz ve uyanıklık anlayışla mümkündür. Binaenaleyh insanların ıstıraplarından kurtulmak üzere iş birliği el birliği etmeleri de anlayış ile mümkündür.

Halbuki dünyada hemen her şey, bu anlayışa mâni olacak surette ayarlanmış, ve insanlar; binlerce sene gözü kaplı bir halde ihtilâflarla istismar edilmiştir.

Kur'anı Kerimden:

(3 — Ali Umran — 7): "Kur'andan ancak akli kâmil sahipleri mütenassih olurlar."

Diğeri:

(2 — Bakara — 221): "Tezekkür ve tefekkür etmeleri için de (Allah) insanlara âyetlerini beyan ve aşikâr eyler."

Diğeri:

(60(59) — Mümtahine(Haşr) — 21): "Allahü Tealâ, belki tefekkür eder düşünürler diye bu meselleri irad eder."

İncili Şeriften:

Havari Mektupları:

(1 — Petrus — 4 — 7): "Akıllı olun."

Diğeri:

(1 — Korintoslulara — 14 — 20): "Akılda kâmil olun."

Akıl: ancak bir takım malûmlar yardımıyla meçhulü halledebilir. Her şey meçhul olursa neyi halledebilir, bu halde hareket noktasından da, muvasalat noktasından da habersiz olacağından ancak hakikî olmyan şeylere, gerçek ve doğru olmyan tahminlere, gözünün gördüğü kulağının işittiği şeylere tâbi olarak vaktini tecrübelerle, neticesiz işlemlerle geçirir. Nitekim Kur'anı Kerimde gelir: (39 — Zümer — 9): "Bilenlerle bilmiyenler müsavi olur mu." Tabidir ki bilgi denince; iyi bilgiler hatıra gelmelidir. Akıl; kafa tezgâhında bir enerjidir. Ona iptidâî madde olarak ne verilirse o; onu işler. Binaenaleyh iyiyi de işler, fenayı da halbuki dinin akıldan istediği iş, iyiyi işlemek, ve fenaya aldanmaktan korunmaktır. İyiyi işlemek, için Allah; dinde müsbet bilgileri, iyilik ölçülerini vermiştir. Fenadan korunmak için de onların mahiyetini bildirmiştir. Binaenaleyh matlûp; akılı iyilikte kullanmak, ve bu suretle hem cemiyete, hem kendine faydalı kılmaktır. Din ölçülerine istinad etmeyen akıl; felsefe ölçülerine istinada kalker.

Halbuki insan adedi kadar felsefe adedi olabilir. O vakit herkesin şahsî ölçülerine göre iyilik, fenalık mefhumları çoğalır, o halde hakkı, veya haksızlığı mütekabilen tesbit ve tayinde ittifak hâsıl olmaz ki bir hak; iddia edilebilsin.

İmdi iyiliği herkesin kendi işine gelir tarzda değil, ancak Allahın tayin ettiği ölçülerle ayarlayarak kullanmak zarurîdir.

Felsefe; akıl faaliyetinin din devrinden evvelki hayata ait safhasıdır. Bu; meçhulleri hal için aklın kendiliğinden ölçüler bulmağa, tahminlerle yürümeğe mecbur olduğu bir devredir. Din devri; geldikten ve malûmlar ortaya çıktıktan sonra aklın işi artık o

(H) Hâşiyeden Devam

Diğeri:

(1 — Yuhanna — 5 — 20): "(Allah) hakikî olanı bilelim diye bize anlayış vermiştir."

Musevi Mukaddes Kitaplarından:

(Zekeriya — 8 — 19): "Ancak hakikat ve selâmeti seviniz."

malûmlara istinad ederek içtihad yolu açmaktır. İnsan ekseriyetinin her hangi bir felsefede ittihad ettiğini bilmiyoruz. Fakat din prensiplerinde ittihat ettiğini biliyoruz. Ve yine sırf felsefeye istinad eden dimağların din devrinden evvel de, sonra da, mütemadiyen kanaat ve istikamet değiştirdiğini de biliyoruz. Bundan, sonra değiştirmeyeceğini de kimse iddia edemez. Zira her yanlış adım ve onun cezası bir istikamet tebdilini icap ettirecektir. Böyle akıl tecrübelerine uyan bir takım cahil ve mâsumlar her zaman ziyan olup gitmiştir.

Mütehavvil Haklar ve Hükümler:

Hayretle görülüyor ki dünyanın her tarafında tazyikler, ve onun aksülâmelleri ile haklar ve hükümler mahiyet değiştiriyor. Yâni hak kendi hakikatine değil de kuvvetlinin şahsî menfaatine tâbi oluyor. Ve kuvvete göre cephe değiştiriyor. Meselâ dünya harbinde bir taraf takip ettiği siyasette kendine muhalefet edenleri (hain) diye tenkil ediyor. Ve bu hükmünü hakka ve akla istinad ettiriyor. Halbuki cephe değişince bu sefer de hain sayılanlar aynı hakka ve aynı akla istinad ederek evvelce kendini haklı sayanları mahkûm ve hain addediyor. Vakıa ilki münferid insan arasında bile içtihadlar ayrılabilir. Fakat samimî olduklarına göre tarafeyn birbirinin içtihad hakkına da hürmet eder.

Kanaatle hürmet edilmezse, kanaat izhar edilmez olur. Kanaat izhar edilmedikçe de hakikate uyulmuş olmaz. O vakit insanlara hakikî menfatlerin icabından ziyade, şahsî korku ve endişe hâkim olur. Bu; cemiyetteki emniyeti, itimadı temelinden sarsar, samimiyet bağlarını çözer. Birliği dağıtır. Nitekim Kur'anı Kerimde bir yet vardır. Yüksek meali şudur: (Aklını kullan. İctihadında yanlış olup mahv bile olacaksın yine aklını kullanmış ol.)

İmdi; insanlık demek, fikir ve kanaatte hürriyet ve samimiyet demektir. Her iyi şey buna bağlıdır.

Kur'anı Kerimden:

(8 — Enfâl — 44(42)): "Helâk mi olacak delil ile helak olsun hayat mı bulacak delil ile hayat bulsun."

Sevgi Gayreti:

Yalnız dimağa akıl kâfi değil, kalbde de muhabbet ve bundan doğan bir gayret lâzımdır. Tâki akıl, dümensiz, müvazenesiz, ölçüsüz hareket etmesin, güne göre, şahsî menfaatlara göre ölçü değiş-tirmesin. İşte aklın selâmeti, tam müsbet faaliyet imkânı; bu yürek gayreti vicdan mürakabesi ile mümkün olabilir. Ve bütün müsbet faaliyet; yalnız akıl kuvvetiyle değil onu mürakabe edecek vicdan ve muhabbet gayretiyle mütenasiptir.

Tevratı Şeriften:

(Levili — 19 — 18): "Ancak komşunu kendin gibi sevesin."

Diğeri:

(Levili — 19 — 34): "Yanınızda sâkin olan garip; size yerliniz gibi olsun. Onu kendin gibi sevesin."

Mukaddes kitaplarda Allah; insana: "Komşunu kendin gibi seveceksin buyuruyor." Bu emir; alâkayı ve bu alâka; bir gayreti, ve bu gayret; bir takım vecibeleri iktiza ettirir. Ki (el canlı) (diğerkâm) olmak, merhametli, insafli, hayırsever, cömerd olmak, yardımcı, kurtarıcı ve fedakâr olmak bu meyandadır, Hem, adını sormiyarak, cinsini cibilliyetini, dinini mezhebini sormiyarak sırf Allah için insanlık gayretiyle bunları yapmak lâzımdır.

İhtiyaç ehline karşı muhabbetin icabı budur. Alelûmum muamelât ve muâşerette ise bu icap; (iyi niyete), (doğruluğa), (namuskârlığa) ve herkesi kendi gibi görmeğe taallûk eder. Bütün bunlar Kur'amı Kerimin (salih amel) diye vasıflandırdığı iyi işlere taallûk eder. Ki buna dahil olmayacak küçük büyük hiç bir iyilik yoktur. Bir tek (iyi söz) dahi buna dahildir.

Kur'amı Kerimden:

(35 — Fâtır — 11(10)) "İyi söz; ona (Allaha) yükselip çıkar. Ve iyi iş; onu; (işleyeni) Halikin huzuruna kaldırıp çıkarır." *Salih Amel (İyilik işleri):*

İyilik işlerinin en küçüğü bu; bunun azamisine gelince: Bunun için hudut yoktur. Allah için sevgileri uğrunda insan tâ canına kadar her şeyi feda edebilir. (I), Kur'anı Kerim; bu uğurda can, mal fedakârlığı istediği gibi İncili Şerifte de Hazreti İsâ; (sizi sevdiğim gibi birbirinizi sevin. Bir adamın dostları uğruna canını vermesinden daha büyük sevgi kimsede yoktur. Eğer size emrettiğim şeyleri yaparsanız benim dostlarımsınız) buyurur (Yuhanna — 15 — 13 ve 14)

Binaenaleyh salih amel; muhabbetin fiiliyatıdır. Ve bu iş; yalnız içtimaî yardım çerçevesi içinde yoksula, hastaya yardıma ve her hangi bir hayır müessesesi kurmağa, ve emsali işler gibi para ile mal ile yapılacak fedakârlığa inhisar etmez. Bir canı yalnız açlıktan çıplaklıktan kurtarmağa dayanıp kalmaz. Bir canı, veya bir zümreyi, bir milleti, haksızlıklardan, zulümden, her türlü tehlikeden kurtarmağa da bilhassa şâmidir. Nitekim Cenabı Hak Kur'anı Kerimde bir insanı öldürmenin bütün insanları öldürmüş kadar ve bir insanı kurtarmanın bütün insanları kurtarmış kadar ehemmiyeti olduğunu tasrih buyurur. (5 — Maide — 35(32))

İmdi salih amel; Allah için insanlara hayırlı ve faydalı olmaktır. Bunu tahakkuk ettirmek için hodgâmlıktan sakınmak, feragat sahibi olmak, başkalarını kendine tercih etmektir (j). İn-

(İ)

Kur'anı Kerimden:

(2— Bakara — 207): *"Ve yine insanlardan Allahın rızasını isteyerek nefsini feda eden de vardır. Cenabı Hak kullarına şefkat ve merhamet edicidir."*

(j)

DİĞERGÂMLIK

Dünyada cemiyetlerin kuruluş fikrine göre faaliyetleri birer istikamet almıştır. İnsani cemaatlerde, zümrelerde diğergâmlık ru-

san; başkalarına göstereceği iyilik ve bu uğurdaki fedakârlık nisbetinde, Allahın iyi işçisi, hizmetçisi ve yardımcısı olur. İnsanlık ülküsü; bu vicdan zevkini ideal edinmektir.

Salih amelin verim nisbeti ahlâk prensiplerine dayanır;

(j) *Hâşiyeden Devam*

hu hâkim olmuş, siyasî cemiyetlerde ise hodkâmlık (egoizma) ihtirası kendini göstermiştir.

İşte bunun içindir ki putperestlik devrinden devredip gelmiş siyasî sevk ve idare zihniyetleri egoizmaya istinad etmiş ve bu yüzden daima milletler arasında çarpışmalar olmuş, ve bu, cemiyetlerde ahiren vücade getirilen Hilâliahmer, Salibiahmer, ve emsali içtimaî yardım cemiyetleri de harplerin yâni siyasî zihniyetlerin yaptığı tahribatı tamire, açtığı yaraları sarmağa, devrettiği acezeyi kurtarmağa kendini vakfetmiştir. Ve henüz insanî bir teşekkül; siyasî egoizmanın önüne geçememiş, tahribatına sed çekememiştir.. Bugünkü, insanî cemiyetler; siyasî rekabetlerin açtığı harplerin dünyaya döktüğü sakatları, yetimleri besler, felâketzedelerin ıstıraplarını hafifletmeğe çalışır.

Fakat ne yazık ki dünyada hayat başlıyalı beri; ferde ve cemiyetlere yalnız siyaset ihtirası yani egoizma hâkim olmuş, ve dün yada benlik rekabeti, tahakküm yarışı almış yürümüş ve insanî teşekküller feride kalmıştır. Benlik tahakkümü hayata asıl olmuş, diğergâmlık; felsefî fikrler mahiyetinde hükümsüz kalmıştır. Halbuki hayata diğergâmlık hâkim olsaydı. Ne yara açılır, ne yara sarılır, ne de dullar yetimlerden sakatlardan gruplar hâsil olurdu.

Nitekim dünyadaki ekalliyet milletler; içtimaî kalkınmalarını; ve içtimaî korunmalarını; buna yagâne âmil olan cemaat teşkilâtına borçludurlar. Millî vicdanı temsil eden bu cemaat idare heyetleri, bilhassa bunların ruhanî aza sınıfı; yalnız iyiliği düşünmek mevkiindedirler. Yalnız iyiliğe çalışmak mecburiyetindedirler. Allahın kullarından kendi vilâyetlerine ayrılmış olanlara karşı bir vazife ve mesuliyet taşıdıklarını unutamazlar. Ahlâksız çocuğu ıslaha, yetimleri,

Ahlâk:

Ahlâk; sevginin tabîî neticesidir. Seciye; ahlâktaki sağlamlığın semeresidir, fazilette bundan sonra insana tabîî hal olur. Emniyet; ahlâk ile teessüs eder. Herkese, hiç ayırd etmeksizin, yâni

(j) *Hâşiyeden Devam*

sakatları korumağa, serserileri iş sahibi etmeğe, hastalarını tedaviye gayret göstermek zorundadırlar. Kendi milletleri efradını avuç açarak alenî dilencilik zilletine düşmekten korumak, yersiz yurtsuz, çıplak çocuk dolaştırmamak mecburiyetindedirler. İctimaî yardım teşkilâtıyla onlar hem buna iktiza eden masrafi hem de müesseseleri temin edecek mevkidedirler. İşte bu sayededir ki, dünya ekalliyetlerinde bu ekalliyet zaafi, bu zaaf hissi kuvvet yapmış ve bu hissini verdiği tesanüd ve teavün gayreti, onları içtimaî kuvvete sahip kılmış, bu kuvvet onların hem âcizlerini sefaletten kurtarmağa hem işsizlerini iş adamı yapmağa yaramış. Yâni her yardıma muhtaç ferdin; kurtulması kalkınması; ne gibi bir yardıma ihtiyaç gösteriyorsa onu el birliği ile temine vesile olmuştur. Netice itibariyle de cemaatle Allahın istediği olmuş, cemaatler; kendi düşkünlerini taşımak gayretini duymuşlar ve kuvvetini bulmuşlardır.

Dinî vâizleri ile mütamadî telkinleriyle ekalliyetler; cemaatleri efradını birbirine öyle bir hissi alâkalarla bağliyorlar ki, artık kendi cinslerinden bir ferdin cemaatleri dışına zelil, hakir görünmesine, başkalarına el avuç açmasına tahammül edemiyorlar. Bunlar onlara dokumuyor. Çünkü aldıkları telkinler onlarda müşterek bir vicdan ve bu vicdanda müşterek bir alâka hassasiyeti uyandırıyor ve yaşıyor.

Bu müşterek vicdanı ihya eden mukaddes müeyyidelerden bir kaçı:

«İYİLİK»

İncili Şerif:

Havari Mektuplarından:

(Galatyalılara — 2(6) — 6(2)): "Birbirinizin ağırlıklarını taşıyın."

dost düşman demeksizin, mümin veya münkir demeksizin. Zayıf kavi geçmeksizin emniyet telkin etmek lâzımdır. Ve bu lüzum muamele ve münasebet ufku genişledikçe ehemmiyet kesbeder.

(j) *Hâşiyeden Devam*

Diğeri:

(*Filipililere 2 — 3 ve 4*): "Fakat alçak gönülle; her biri diğerini kendinden üstün sayarak (kendine tercih ederek.) Sizden her biri kendi işlerine değil ancak her biriniz; diğerlerinin de işlerine baksın."

Kur'anı Kerimden:

(*41 — Fussilet — 34*): "Fena muameleye, güzel muamele ile mukabele et."

Diğeri:

(*2 — Bakara — 195*): "Ve iyilik ediniz, zira Allah iyilik edenleri sever."

Diğeri:

(*10 — Yünûs — 26*): "İyilik edenlere bir iyilik ve ziyadesi vardır. Onların yüzlerini zillet tozu kaplamaz. İşte onlar cennet ehli olup orada ebedî kalırlar."

Diğeri:

(*14 — İbrahim — 24*): "Bir iyi söz; aslı ve kökü yerde sâbit ve dalları göke çıkmış iyi bir ağaç gibidir. (25): Rabbinün izni ile daimî olarak meyva verir."

Diğeri:

(*95 — Tîn — 6*): "Ancak iman edip salih amel işleyenlere ardı arası kesilmez ecir ve mükâfat vardır."

Diğeri:

(*19 — Meryem — 78(76)*): "Bakî olan salih ameller Rabbin içinde sevap ve âkıbet cihetinden daha hayırlıdır."

Emniyet telkini için; herkesle her muamelede dürüst, namuslu hareket etmek her insanla her muameleyi Allahın huzurunda yapıyor gibi itinalı ve güzel yapmak. Zaifin zafından, cahilin cehlin-den şahsî istifadeye kalkmamak, ihtiyaç erbabına karşı cömert davranmak, söze, ahde candan bağlanmak, merdliği kimseden esirgememek, ahlâkiyatta başlıca esaslardır.

(j) *Hâşiyeden Devam*

Diğeri:

(7 — *A'raf* — 42): "*Şunlar ki iman ettiler ve salih ameller işlediler, biz bir nefese; takatinden fazla teklif etmeyiz. İşte onlar; cennet ehli olup orada ebedi olarak kalırlar. (43): Onların kalblerinden bugz ve hasedi çıkarırız.*"

Diğeri:

(9 — *Tövbe* — 112(111)): "*Allah onlara, Cennete bedel olmak üzere müminlerden nefislerini ve mallarını satın aldı.*"

Diğeri:

(64 — *Tegabün* — 9): "*Allaha iman eden ve salih amel işleyen kimseye, Allah seyyiatını affeder. Ebedî kalmak üzere ağaçları altında nehirler akan Cennetlere ithal eder. Bu büyük bir kurtuluşur.*"

Diğeri:

(18 — *Kehf* — 44(110)): "*Rabbının likasını (cemaline kavuşmasını isteyen; salih amel (iyilik ve iylik işleri) işlesin.*"

Diğeri:

(46 — *Ahkaf* — 16(15)): "*Ve senin rızanı calip salih amel işleyeyim.*"

Diğeri:

(98 — *Beyyine* — 8(7 ÷ 8)): "*Şunlar ki, iman ettiler, ve salih amel işlediler; onlar; mahlûkların hayırlılarıdır. Onların Rabları indinde mükâfatı, ağaçları altından nehirler akan (Aden) Cennetleridir ki*

Şimdiye kadar insanlarla huzuruna emniyetsizlik mâni oldu. Dünyanın düzelip salâhın istikrarına ahlâk kifâyetsizliği sebep oldu. Ve bugün dünyanın kurtuluşu için dünyanın herkesten istediği esas şey; ahlâktır. Ve her şey bu çerçeve içindedir (K).

(K)

«AHLÂK»

Salih iş, salim istikamet iyi ahlâk ile temin edilir. İyi ahlâk ıstıfa ile elde edilir. Ve her şey bundan sonra başlar. İstifadan evvel insanda seciyye istikrar bulamaz, temelsiz ahlâk ile insan müsbet, menfi temâyüller arasında sağa, sola meyleder. İnsan fırsat bulunca fenalık edebilir.

İmdi daimî salâh; ya ıstıfaya veya fitrî mevhibeye vâbeste-dir.

AHLÂKÎ FAALİYET

İlk İş İstifadır:

(j) *Hâşiyeden Devam*

orada ebedî kalırlar. Allah ondan, ve onlar da Allahtan razı olurlar. Bu mükâfat ve ikramı Rabbından korkanlar içindir."

Diğeri :

(22 — Hac — 37): "Allahın rızasını talep eden muhsinleri (yâni Allahın rızasını isteyerek iyilikler işleyenleri) tebşir et."

Diğeri :

(92 — Velleyl — 21(18 ÷ 21)): "[O kimse ki] verdiği malda kimseye minneti, (mukabilinde) mükâfat kasdı yoktur. Ancak âlî olan Rabbinin rızasını kaseder. Ve o kariben (çok geçmeden) maksadının husulye razı olur."

Hadisi Şerif:

"İnsanların hayırlıları insanlara menfaati olanlardır."

Diğeri:

"İmanın efdali; fazilet ve cömertliktir."

Fakat:

Allah; yeryüzünde insanlara Hak yolu gösterecek ve insanların hak ve adalet dairesinde emin yaşamalarını temin edecek bir

(K) Hâşiyeden Devamı

(27 — Nemil — 59): "De ki Allaha hamdolsun. Ve ıstıfa eden (musaffa hale gelen) kullarına selâm olsun."

Diğeri:

(27 — Nemil — 60(59)): "Ya Muhammed, de ki, Allaha hamd ve mümtaz kıldığı kullarına selâm olsun."

Diğeri:

(2 — Bakara — 207): "Ve yine insanlardan Allahın rızasını isteyerek, nefsini feda eden de vardır. Cenabı Hak kullarına şefkat ve merhamet edicidir."

Diğeri:

(2 — Bakara — 178): "(Mümin) kardeşi tarafından bir şeyi affolunan, kendisine bağışlanan kimse; marıfa (bu iyiliğe) tâbi olmalı ve ona (karşılık) iyilik ile borcunu ödemelidir."

Diğeri:

(16 — Nahil — 97): "Mümin olduğu halde salih amel işleyen erkek veya kadını; dünyada iyi hayat ile yaşatırız. Ve amellerinin mükâfatını ondan daha iyi olarak veririz."

Diğeri:

(42 — Şûra — 41(40)): "Ve af ve ıslah eyleyen kimsenin ecir, ve mükâfatı Allah üzerindedir; Muhakkak Allah zalimleri sevmez."

İncili Şeriften:

(Matta — 16 — 24): "Bir kimse arkamdan gelmek isterse nefsini inkâr etsin. (Yâni nefsine kıysın, nefsini feda etsin.)" Havarî Mektupları:

devre vadetmiştir. Bu; bizi bir vicdan birliğine götürerek sulhe kavuşturacaktır. Allah istediğini yapmağa, kadirdir. Allahın bu semâmin altında ne temiz kulları, her yerde, tertemiz, ne iyi insanlar vardır. Günü gelince bütün bunları elele verdirek kendi mülkünde, kendi işinde kullanacaktır. İşte müeyyidesi:

(7 — A'raf — 181): "Mahlûkatımızdan insanlara Hak yolu gösterir ve Hak ile adalet icra eder bir cemaat vardır."

Ebedî Sulh:

Hadisi Şerif:

"Sulh; bütün hükümlerin efendisidir."

Elbette ki bir gün sulh ebedileşecektir. Çünkü Allahın tekâmül ve ıstifa kanunları mütemadiyen insanlar üzerinde işlemektedir. Bu tesir altında menfi hisler azgınlığını kaybedecek, müsbet hisler kuvvetlenip cihana hâkim olacaktır. O zaman elbette ki harp olmayacaktır. Çünkü harbe sebep kalmıyacaktır. Herkes hakkına razı olacak ve başkalarının hukukuna hürmet edecektir.

O zaman kurd kuzu ile yaşayabilecektir. Zira kurdun kurduğu kalmıyacaktır.

(K) Hâşiyeden Devam

(2 — Timoteosa — 2 — 22(24 ÷ 25)): "Herkes karşı mülayim, öğretmeğe hazır, mütehammil, karşı duranları hilme ıslah edici olmalıdır."

Diğeri:

(2 — Timoteosa — 2 — 23): "Ancak kavgalar doğurduğunu bilerek akılsızca ve cahilce mübaheseleri reddet."

Diğeri:

(1 — Petros — 3 — 8): "Hepiniz hemfîkr, derddaş, kardeş, seven, şefkatli, alçak gönüllü olun."

Diğeri:

(1 — Petros — 3 — 9): "Kötülüğe karşı kötülükle, yahut hakarete karşı hakaretle ödemiyecek bilâkis hayır dua edin."

ve bu müsbet hayatı temin edecek olan bütün gayretler, feragatlerdir ki ondan sonra hayata hâkim olacak ve sulhü koruyacaktır.

Mukaddes Müeyyideleri:

Musevi Mukaddes Kitaplarından:

(Eş'ya — 32 — 17): "Ve salâhın, ameli; selâmet ve salâhın semeresi ilelebed asayiş ve emniyet olacaktır."

Diğeri :

(Eş'ya — 65 — 20): "Orada bir daha az yaşamış çocuk, ve günlerini tamam etmemiş ihtiyar bulunmayacak."

Diğeri:

(Eş'ya — 65 — 23): "Onlar, abes yere yorulmayacaklar. Ve belâ için çocuk doğurmayacaklar."

Diğeri:

(Miha — 4 — 3): "Ve onlar kılıçlarını sapan demirleri ve mızraklarını dehreler yapacaklar (yâni harp âletlerini faydalı aletlere çevirecekler), millet, millet aleyhine kılıç çekmeyecek. Ve artık muharebe etmeği öğrenmeyecekler."

Diğeri:

(Yuil — 2 — 28): "Ve bundan sonra ruhumu cümle beşer üzerine dökceğim ve oğullarınız ve kızlarınız ilhamla söyleyecek, ihtiyarlarınız rüya görecek (yâni uyanık iken görülmiyen tezahüratı rüyet edecek) ve gençlerinize vahîler gelecek."

Bu feyizler, güzellikler; insanların tam bir olgunluk devrinde tezahür edecek, o devirde de ne Sezarizmden, tahakkümden eser kalacak ne de istismarcılara iş kalacaktır.

Ve elbette ki böyle bir devrede fikirlere, fiillere hâkim yalnız Allah olacaktır.

İşte müeyyideleri:

(Eş'ya — 2 — 11): "Ol günde Müteâl yalnız Rab; bulunacaktır."

Diğeri:

(Zekeriyya — 14 — 9): "Ve Rab; bütün zemin üzerine Melik (hükümdar) olup o günde Rab; bir ve ismi bir olacaktır."

Kur'anı Kerimden:

(19 — Meryem — 40): "Muhakkak biz arza ve üzerinde olan şeylere tevarüs eyleriz cümlesi bize rücû ederler (dönüp gelirler)."

Diğeri:

(20 — Taha — 111(114)): "Allahü Tealâ Hak Melik'dir (Hak ve hakikî hükümdar odur.)"

Diğeri:

(59 — Haşır — 23): «[Allah] mülkü ebedî hükümdardır.»

Diğeri:

(23 — Müminun — 117(116)): «İmdi hak Melik [padişah] olan Allah. Alî oldu.»

«Ebedî Sulh İçin»

Hazırlık:

Ebedî sulha dünyayı hazırlamak lâzımdır. Bunun için yalnız ihtilâflı, dâvalı milletlerin anlaşması değil aynı zamanda birbirine yabancı gözle bakan muhtetelif din ve mezhep ehlinin de yekdiğerine karşı olan nazarlarının iyileşmesi, birleşmesi lâzımdır.

Siyasî ihtilâfları halledecek siyaset adamlarıdır. Fakat din, mezhep telâkkilerindeki aykırılıkları halledecek yine Allahın din kitaplarıdır.

Bu mukaddes kitapların hangi düstûru esas ittihaz edilerek bu meselenin halline girişilebileceği noktasına gelince:

Her halde bunun mukaddes kitapların en baş emirleriyle halledilmesi lâzım geleceği tabiidir. Mukaddes kitapların tasrihine göre bu baş emirler: (komşu), ve (mümin) mefhumları üzerinde

toplanmaktadır. Çünkü Cenabıhak içtimaî mükellefiyetleri, mesuliyetleri bu mefhumlara muhatap olanlara tevcih buyurmaktadır.

İmdi, din ve mezhep ayrılıklarını haiz insanlara (komşu) ve (mümin) tabirlerinin mahiyet ve şümulü hakkıyla anlatılarak bu meselenin kökünden halli mümkündür. Bundan sonra da onların yekdiğerine karşı olan vazife ve mesuliyetleri meydana çıkar ki, bu netice ile de şimdiye kadar düşülen gafletin derecesi, ve bu yüzden edilen ziyanların azameti, ve kaybedilen vakitlerin acısı tahmin edilebilir.

Şöyle ki:

1 — Gerek Tevratı Şerife ve gerek İncili Şerife göre Allahın baş emri:

«Allahı sevmek ve komşuyu kendi gibi sevmektir.»

2 — Kur'anı Kerime göre de:

Müminler:

A — Kardeşirler.

B — Birbirinin velisidirler.

C — Birbirinin iyiliğine çalışmak, birbirini iyiliğe sevk etmek ve fenalıklardan sakındırmakla mükelleftirler.

Bugüne kadar siyasî telkinlerin neticesi ve cahil mutaassıpların bu siyasete bilmiyerek alet olması yüzünden dünyanın mühim bir kısmı (komşu) ve (mümin) kelimelerinin hakikî mâna ve şümulünden habersizdir. Meselâ cahil bir adama komşun kimdir diye sorulsa lûgat mânasına göre cevap verir. Maksadınızı anladığına göre de eğer mutaassıp ise aynı din, ve aynı mezhepten bir komşuluk düşünür.

Keza:

Cahil bir adama mümin kimdir diye sorulsa yalnız kendi dinindeki müminleri hatırlar.

Halbuki Hazreti Muhammed Efendimiz bir hadisi şerifinde:

(Ey Allahın kulları [insanlar] kardeş olun) diye tekitlerde bulunmuştur. Fakat bu hadisi şeriften müslümanların ekseriyeti azimesi habersizdir. Zira onları idare eden sultanların işine bu fik-

ri telkin gelmemiştir. Siyasî hudutlarla tebalarını ayırmak için hududun öte tarafındakilerini ister müslüman olsun, ister olmasın tehlikeli göstermişlerdir.

Hazreti İsa da bu hakikati: (Komşum kimdir?) misaliyle halletmek istemiştir. Fakat hu hakikati hıristiyanın ne kadarı benimliyor ve içtimaî hayatta bunun iktizasını filen ne kadar hıristiyan ifa edebiliyor. Bunun da tahminini yine hıristiyanlara bırakırız.

Fakat bu mühim iki mesele halledilmedikçe ebedî sulha hazırlık tamam olmaz. İmanlarda yanlış anlayış durdukça, nazarlar, birleşmez, kalpler açılmaz. Hislerdeki köklü yabancılık silinmez. Ve bu yabancılığın menfi eller tarafından daima tahrik imkânı kalır. Halbuki sulh ebedileşmek için yalnız harbi değil, ve yalnız insanları harbe sürükliyen haksızlıkları değil, aynı zamanda harbe müsait his yaşatan batıl fikirleri de kaldırmak lâzımdır.

Bu ikinci cihan harbinin emsalsiz felâketleri intibahı ile bugün her millet bu harpten sonra ebedî bir sulh temenni ettiğine göre ve devletler onun çarelerini şimdiden düşündüğüne göre hatâ bazı ideoloji fikirlerini dünyanın selâmeti için dünyadan kaldırmak üzere tedbirler ittihaz eylediğine göre din ve mezhep anlaşmazlıklarından mütevellit tarihî his ayrılıklarını da düzelterek neşriyat ve telkinatta bulunmak pek yerinde ve sırasında olur. Şimdi yapmak istediğimiz iş de budur.

İşte şimdi mukaddes vesaikiye bu iki esasın tetkikine girelim:

— 1 —

(Komşu) mevzuu

İncili Şeriften:

(Markos — 12 — 31): «İkincisi bu: (Komşunu kendin gibi seveceksin!) bunlardan [yani Allahı ve saniyen komşuyu sevmekten] daha büyük başka emir yoktur.»

İzahı:

Hazreti İsa; Tevratı Şeriften aynen nakil ve İncili Şerifin

de esasını teşkil ettiğini söylediği yukardaki emrin bilhassa şümülünü belirtmek üzere (ya benim komşum kimdir?) misalini irat ediyor. Ve bu misal ile komşuluğun yalnız ev komşusuna veya dindaşa veya ırkdaşa münhasır değil bütün insanlara şamil olduğunu komşu memleketlerin, kıtaların, ayrı yaşayan milletlerin hangi dinden ve milletten olursa olsun her insan camiasının komşu tâbiri şümülüne girebileceği fikrini telkin ediyor:

«Ya benim komşum kimdir?»

İncili Şeriften:

(Luka — 10 — 25): «Ve işte bir Fakih Kalktı ve: (Ey muallim, ebedî hayatı miras almak için ne yapayım?) diyerek İsayı denedi. (26) ve İsa ona dedi: (Şeriatte [Tevrat hükümlerinde] ne yazılmıştır? [Tevratı] nasıl okursun? (27) O cevap verdi: (Rab Allahımı; bütün yüreğinden, bütün canımla, bütün kuvvetinle ve bütün fikrinle ve komşunu kendin gibi seveceksin!) (28) İsa da ona: (Doğru cevap verdin, böyle yap, yaşarsın), dedi. (29) Fakat o; kendisini doğruya çıkarmak istiyerek İsayı dedi:

(Ya benim komşum kimdir?) (30) İsa da söze başlayıp dedi: (Adamın biri; Jerusalem [Kudüs] ten Eriha'ya iniyordu. Haydutların eline düştü. Onlar da onu soydular. Ve vurdular. (31) Yarı ölü bırakıp gittiler. (31) Tesadüfen bir kâhin o yoldan iniyordu; onu gördüğü zaman öteden geçip gitti. (32) Aynı suretle bir Levili [Hazreti Harun neslinden bir Musevi] de o yere geldiği zaman onu gördü, öteden geçip gitti. (33) Fakat bir Samiriye'li [L] yol-

[L]

Hazreti İsanın (Komşuluk alâkası) gayretinde bir (Samiriye) liyi mevzua esas ittihaz etmesi şu maksada mebnidir:

1 — Musevilerin ileri gelenleri, [bilhassa mukaddes kitabı okumuş ve Allahın komşuluk hukuku hakkındaki emirlerine vâkıf bulunanları] kırdı yaralı yatan bir Museviye karşı alâkasız geçip gittikleri halde aynı ırktan olmıyan ve okur yazar olmıyan [Tevratı Şerifi okumamış olan] biri bu yaralı ile insanlık alâkası du-

culuk ederken onun bulunduğu yere geldi; onu görünce acıdı (34) yanına gitti, yaralarını sardı, üzerine zeytinyağı ve şarap akıttı. Ve onu kendi hayvanına bindirdi. Bir hana götürdü. Ve ona baktı. (35) Ertesi gün, iki Dinar çıkardı, hancıya verdi, ve: Ona bak, ye bundan fazla ne harcedersen tekrar döndüğüm zaman sana öderim, dedi. (36) Sen bu üçünden hangisi; haydutların eline düşen adamın komşusu oldu sanırsın?) (37) ve fakih:

(Ona merhamet eden!) dedi. İsa da Fakiha: (Git, sen de böyle yap!!) dedi.

(Komşu) tâbirinin; insanları birbirinden küçük, büyük ve maddî, manevî hudutlarla ayıran itibarî her bir şeyin ötesindeki insana da ait yani bütün insanlığa şamil olduğunu teyit eden diğer müeyyideler:

(L) *Hâşiyeden Devam*

yuyor. Ve (komşunu kendin gibi seveceksin) emrine vâkıf olmadığı halde sırf yürekte gelen bir gayret, bir insanlık gayreti ile yardıma, imdada koşuyor. Ve filhakika yaralıyı kendi hayvanına bindirip kendi yaya yürümeğe katlanıyor. Ve onu bir hana götürmek ve orada bakım masrafını temin etmek suretiyle kendine yapar gibi bir başkasına muamele ediyor.

2 — *Halbuki Samiriyeliler; Musevilerin en nefret ettikleri en hakir gördükleri bir kısım köylülerdir. O derece ki, zamanında Museviler; Samiriyelilere karşı duydukları şedit nefreti, putperestlere karşı bile duymamışlardır.*

3 — *İşte Hazreti İsa Samiriyeliyi misal getirmekle hem Musevilere bir ibret dersi veriyor, hem de (komşuluk) meşhum ve şümülünde yakınlık ve uzaklık gibi şartların veya insanlıktan gayri hükümlerin birtakım hususî alâka ve münasebetlerin yeri olmadığını gösteriyor. Her insanın her insana karşı aynen bu gayreti duyması gerektiği hakkında bütün insanlara bir fikir veriyor, ve kuvvetli bir misal ile bu hakikati izah ediyor.*

Yine İncili Şeriften:

(1 — Petros — 2 — 17): «Bütün insanlara hürmet edin kardeşliği sevin.»

Diğeri:

(Romalıları — 12 — 18): «Mümkünse, bütün insanlarla elinizden geldiği kadar selâmet üzere olun.»

— 2 —

(Mümin) esası

Kur'anı Kerim; mümin vasfını yalnız Muhammedilere hasretmiyor. Allaha iman edenlere teşmil ediyor: [M] Ve bu meyanda

[M]

Misali:

Kur'anı Kerimden:

(2 — Bakara — 150(148)): «Herkesin ona yüz çevirdiği, teveccüh ettiği bir cihet vardır. Ey müminler, siz hayırlarda müsabaka ediniz. Her nerede olursanız olunuz Allahutaâla cümlelerinizi cemedip toplar.»

Diğeri:

(64 — Tegâbün — 9): «Allaha iman eden ve salih amel [iyi işler] işleyen kimseyi Allah seyyiatından affederek ebedî kalmak üzere ağaçları altından nehirler akan cennetlere koyar. Bu büyük bir kurtuluştur.»

Diğeri:

(21 — Enbiya — 93): «İnsanlar dinlerini aralarında ayırdılar. Cümlesi nihayet bize dönüp gelirler.»

Diğeri:

(30 — Rum — 32): «Dinlerini tefrik edip taife, taife olanlardan olmayın.»

bilhassa kitap ehline bu vasıfla hitap ediyor [N] başka türlü te-

[N]

MİSALİ

Kur'anı Kerimden:

(22 — Hac — 67): «Her ümmet için bir din kıldık ki ona salık olurlar. Din emrinde seninle münazaa ve mücadele etmesinler.»

Diğeri:

(98 — Beyyine — 5): «Onlar [ehli kitap] ancak dinlerinde halis ve bâtıldan âri olarak Allaha ibadet etmekle, namazı ikame ve zekâtı tesviye etmekle emrolundular ki doğru din budur.»

(M) Hâşiyeden Devam

Kitab ehli ve cennet

Mümin vasfını kazananlar, onun müeyyidelerinden istifade, edecek duruma girmiş olurlar. Bu müeyyidelerin tebşir ettiği mü-kâfattan biri (cennet) hayatıdır. Şimdi şu ayeti kerimelerde görü-lür ki cennet yalnız müslümana veya yalnız huristiyanı mahsus de-ğildir.

İşte müeyyideleri:

(2 — Bakara — 111): «Ehli kitaptan ancak Museviler; ve huristiyanlar; cennete girer derler. Bu; onların hulyalarıdır. (112) Bu; belki şöyledir: Muhsin yani iyilik ve ihsan eder olduğu hal-de Allahutaalâya bütün mevcudiyetini teslim eden kimseler için Rabbi indinde ecrü mükâfat vardır. Onlar için korku yoktur. Ve bir endişe ile dahi mahzun olmazlar.»

Görülüyor ki:

Cennete girmek; herhangi bir ümmete munhasır değil, iman ve amel ile meşrut bir keyfiyettir. Binaenaleyh yalnız müslüman veyahut yalnız huristiyan ismi taşımakla bu varit değildir.

Diğeri:

(2 — Bakara — 62): «Şunlar ki, iman eylediler ve onlar ki;

lâkkiye de imkân yoktur. Zira bir insan mümin değil ise münkir demektir. Mümin; Allaha ve Allahın gönderdiklerine iman eden olduğuna göre münkir de Allahı ve gönderdiklerini inkâr eden demektir. İnkâr ise küfürdür. Münkir kâfir olur [O]. Kâfir; örtlen demektir.

[O]

MİSALİ

Kur'anı Kerim'den:

(2 — Bakara — 13): «Onlara [inkâr ve küfür ehline] insanların iman ettikleri gibi siz de iman ediniz denildikte: [Cevaben] birtakım sefihlerin ve akılsız cahillerin iman ettikleri gibi bizlerde mi iman edelim? derler. Muhakkak bilin ki asıl sefih olanlar; onlardır.»

(M) Hâşiyeden Devam

Musevi, İsevi ve Sâbiû oldular, onlardan Allaha ve ahret gününe iman edenler, ve iyi işler işliyenler için Rabbin indinde sevap ve mükâfat vardır.»

Diğeri:

(5 — Maide — 72(69)): «Bu gibiler için azap korkusu yoktur ve mahzun dahi olmazlar.»

Diğeri:

(56 — Vâkıa — 10:12(10÷14)): «Bir sınıfı da sabikündür ki imanda sebkât ettiler. Onlar; nimetleri bol cennetlerde Cenabıhakka yakın olanlardır. Evellki ümmetlerde çok ve sonraki ümmette azdır.»

Diğeri:

(9 — Tövbe — 113(112)): «İyilik yapan, ve yapturanlar, fenalıklardan sakınan ve sakındıranlar ve Allahın hududunu [yani Hak ve halk hukukunu] muhafaza edenler müminlerdir.»

Diğeri:

(5 — Maide — 58(55)): «Sizin dostunuz ve veliniz. Allah ve Re-

Allahın varlığını, ve gönderdiklerinin hak ve hakikatini örten, yani bunları tanımazlıktan gelen kâfirdir.

(M) Hâşiyeden Devam

sulü ile müminlerdir.» (59(56)): «Allah ve Resulü ve müminleri dost ve veli ittihaz edenler; Allahutaalânın askeridirler. Ve onlar galiptirler.»

Diğeri:

(7 — A'raf — 35): «Ey Âdem oğulları, size içinizden Resuller gelip âyatımı beyan eylediklerinde kim ki Allahtan ittika edip sakınır, şirkten ve tekzipten ictinab eder. Ve âmalını islah eyler, onlara korku yoktur. [Hiçbir sebeple] mahzun dahi olmazlar.»

(O) Hâşiyeden Devam

Diğeri:

(34 — Seba' — 31): «Kâfirler; biz bu Kur'ana ve ondan evvel olan kitaplara iman etmeyiz dediler. Kâfirleri; Rablerinin huzurunda ayakta durup birbirlerine söz söylerken görseydin; [onların] zayıfları; büyüklük taslayanlara: Eğer siz olmayaydınız, biz müminlerden olurduk derler.»

Diğeri:

(34 — Seba' — 32): «Büyüklük taslayanlar; fakirlere: Sizi hidayet ve Resul geldikten sonra sizi ondan biz mi menettik. Belki siz kendiniz mücrimlerden oldunuz, derler.»

Diğeri:

(34 — Seba' — 33): «Zayıflar; büyüklük taslayanlara: Evet, sizin gece ve gündüz aldatmanızın, hilenizin kurbanı olduk. Allaha küfretmeği ve ona şerik koşmağı bize siz emrediyordunuz, derler.»

Diğeri:

(7 — A'raf — 45): «Şunlar ki insanları Allah yolundan çevirerek eğri yola meylettirmek isterler. Onlar ahreti inkâr ile küfredenlerdir.»

Allahı inkâr edenlerle Allaktan gayrisine tapan putperestler bu meydanaadır. Allahın sıfatı tenzihiye ve kemaliyesine mugayir fena zanda bulunarak hakikati bu cihetten örtenler de kâfir olur.

Cenabihak, Kur'anı Kerimde kâfir vasfını sureti umumiyede Mekke putperestleri hakkında kullanmıştır [P]. Aleliltak Muhammadî olmiyanlar hakkında kullanmış değildir. Binaenaleyh herhangi bir ümmet hakkında umumî bir şüpheyeye yer yoktur. Her ümmet içinde mümin bir anadan doğmuş münkir insan bulunabilir. Fakat bu bir ümmeti baştan başa tekfire hiçbir suretle hak vermez. Nitekim bu ayeti kerime bu esasta kâfi bir fikir verir:

(2 — Bakara — 257(256)): «Dinde zorlamak yoktur. Hak; bâ-tıldan, iman; küfürden ayrılıp belirdi. Şeytana ve putlara [tapanlar onları] inkâr ile Allahutaalâya iman eden kimse; hiç ekşiği ve kırığı olmiyan sağlam bir ipe yapıştı [demektir].»

Diğeri:

(3 — Al-Umran — 54(55)): «[Cenabihak Hazreti İsayâ] ve sana tâbi olanları kıyamet gününe kadar küfür edenlerin üzerinde kılarım.»

Görülüyor ki:

Hıristiyanların meşru bir durumu ve dinde hayat hakkı vardır.

[P]

MİSALİ

Kur'anı Kerimden:

(9 — Töve — 24(23)): «Ey müminler, babalarınızı, kardeşlerinizi eğer küfürü imana tercih ederlerse dost ittihaz etmeyin.»

Dikkat:

Bu âyeti kerime: Allaha iman edip müslüman olan, ve bu yüzden Mekkedekî putperest aileleri içinde yaşayamıyarak Medinei Münevvereye hicret eden, ve böylece iman yüzünden babalarından, kardeşlerinden ayrılıp beri tarafa geçenlerin durumu ile ilgilidir.

Cenabıhak yalnız kitap ehli müminlerden, hattâ kâfirlerden, bile esirgemiyor ve esirgetmiyor. İşte müeyyideleri.

Kur'anı Kerimden:

(60 — Mümtahine — 7 ve 8): «Memuldür ki Cenabıhak; yakında Mekkeli [putperest] lerden aranızda düşmanlık olanlarla aranızda muhabbet koysun. Allah buna kadirdir. Ve gafururrahimdir. Size; din için harp açmıyan ve sizi memleketinizden çıkarmağa kalkmıyanlara hayretmekten, iyilik etmekten Allah sizi nehyetmez [menetmez]. Allah adalet edenleri sever.»

Diğeri :

(17 — Esrâ — 54(53)): «Kullarıma söyle kâfirlere hüsnü muamele etsinler.»

Diğeri :

(7— Araf — 198(199)): «Onlara [putperestlere] af ile muamele et.»

Şimdi şu ayeti kerime dahi, İslâmda tecavüzî harp, emperyalizm memnu olduğunu gösterir:

(5 — Maide — 3(2)): «Mescidi haramdan [Kâbeden] sizi meneden, [yani Kâbeyi ziyaretinize mâni olan] kavme (yani Mekke putperestlerine) şiddetli bugzunuz [kıızgınlığınız] onlara tecavüz ile sizi vebale sokmasın.»

Peygamber ve Kitap:

Allaha imanı; muayyen yalnız bir peygamberin ismine bağlılıkla mukayyet sanan, ve Allah gayretini; muayyen, yalnız bir peygamberin şahsına bağlılık gayretiyle bir tutan, ve bu suretle de Allaha karşı bir peygamber tarafgirliğiyle cephe alanlar gaflet ederler. Bu kanaat; Allahın hukukiyle kabili telif değildir. Ve bu her hangi bir peygamberin [hâşa] hoşnut olacağı bir iş de değildir.

Nitekim Hazreti Muhammed Efendimizin devri saadetinde Ku-

reşş kâfirleriyle cereyan eden (Uhüd) muharebesinde Peygamber Efendimizin şahadeti şayi olmakla İslâm ordusunda bozgunluk zuhur etmişti. Bunun üzerine hemen bir âyet nazil oldu. Bununla Cenabıhak müslümanlara soruyordu: (Muhammed vefat eder veya şehit olursa siz; Allahın dininden geri mi döneceksiniz) buyuruyordu [Q].

Nitekim günü geldi, Hazreti Muhammedin vazifesi bitti, Allaha döndü, gitti. Fakat Allahın dini yaşadı. Allahın kitabı mahfuz kaldı. Ve ondan sonra İslâmlık dünyanın bir kısmına sırf fazilet cazibesıyla kısa bir zamanda yayıldı. Ve bugün İslâm âlemini idare eden Hazreti Muhammed Efendimizin şahsı değil, tebligat ve talimatıdır. Yani Allahın kelâmı Kur'an, ve yine Allahın o vasıta ile talim ettiği içtımâi ahlâk ve akidelerdir, netice itibariyle din kültürüdür ki, onun tatbik usullerini Hazreti Muhammedden görenler; sonraki nesillere naklettiler. Yeni nesillerin âlimleri de bu esaslar üzerinde içtihatlarla işliyerek mezhepler, mektepler vücade getirdiler.

İmdi imanda esas; Allahtır. Allaha imandan maksat; ona inanmakla onun tarafından evvelce gelmişlere inanmak, onun halde istediklerine inanmak, ve istikbalde her şeyin onun iradesine göre, bildirdiğine göre cereyan edeceğine inanmaktır. Nitekim İslâm ilmühalinin Kur'anı Kerimden naklen talim ettiği iman esaslarının istinadettiği ayetlerin başhcaları şudur:

(2 — Bakara — 285): «Resul ve müminler, o resule Rab-

[q]

Kur'anı Kerimden:

(3 — Ali Umran — 144) : «Muhammed ancak Allahın Resulüdür. Ondan evvel birçok Resuller gelip geçti. Eğer o vefat eder veya katlolunursa siz yüz geri mi [dinden mi] dönersiniz. Geri dönenler Allahutaalâya hiçbir zarar iras etmezler. Cenabıhak şükredenlere kariben mükâfat edecektir.»

binden nazil olan şeye iman ettiler. Bunlardan her biri Allaha ve meleklerine ve kitaplarına ve peygamberlerine iman eylediler. Resullerinden hiç birinin arasını tefrik etmeyiz. Yarabbi, emir ve nehyini işittik. Ve itaat ettik. Senden gufran isteriz. Nihayet varacağımız ve merciimiz sanadır.»

İzahı:

Bu âyeti kerimenin başlangıcındaki (Resul ve müminler; o Resule Rabbinden nazil olan şeye iman ettiler.) cümlesinden şu fikirleri edinmek mümkündür:

1 — Allah; imanda; Resulü insanlardan ayırmıyor, iman edenlerin biri de Resul olduğunu tefhim ederek mümini beşer saffından ayırmıyor [R].

[R]

Kur'anı Kerimden:

(17 — Esrâ — 93): «De ki, Rabbim, her ayıp ve kusurdan münezzeh [uzak] ve mukaddestir. Ben beşer bir Resulden başka bir şey miyim.»

Diğeri:

(19(18) — Meryem(Kehf) — 111(110)): «De ki, ben sizin gibi bir beşerim.»

Diğeri:

(29 — Ankebut — 50): «[De ki] mucizeler Allahın indinde [kendinde] dir. Ve muhakkak ben aşikâr bir nezîrden [fenaliktan sakındıncıdan] başka bir şey değilim.»

2 — Allah; evvelki kitaplara ve Resullere dahi inanmaklığımızı emretmekle şu fikirleri talim ediyor:

A — Peygamberlerde esas; peygamberin ismi, cismi, şahsı değil risaletidir.

B — Risaletteki esas; onların Allahtan getirdiği kitaplar, taâlim ve tebligattır [S].

Binaenaleyh ümmetlerin bağlanacağı esas herhangi bir peygamberin şahsı değil şahsiyetidir.

3 — Bir müslümanın daha evvelki kitaplara ve peygamberlere de inanmalarını istilzam eden esbap; o peygamberlerin ümmetlerini, o kitapların tabilerini dalâletle sanmamaklığımız içindir. Bu suretle hem onlara farklı gözle bakmamak ve hem de Kur'anı Kerimde mevcut olmıyan hükümler hakkında o hükümlerden, ve tafsilât ve teferruat hakkında o kitaplardaki malûmattan istifade edebilmekliğimiz içindir.

Nitekim Kur'anı Kerimden şu ayeti kerime; bu hakikati tevsik eder:

(2 — Bakara — 106): «Biz bir ayeti; ondan daha hayırlısını veyahut onun mislini göndermedikçe meshetmeyiz [hükümsüz kılmayız] veya unutturmayız [tatbik sahasından çekmeyiz.]»

O halde müslümanlar, Allahın her kitabından bu şerait dahilinde istifade edebileceklerdir.

İman esaslara tevsik eden diğer bir ayeti kerime:

(2 — Bakara — 1 :5): «Allahın kelâmı olduğunda şek ve şüphe olmıyan bu kitap; gabya iman eden, namazlarını kılan ve kendilerine rızık eylediğimiz şeylerden Allah yolunda infak eyliyen [veren] müttekilere, Allahtan korkup gûnahtan sakınanlara yol

[S]

Kur'anı Kerimden:

(3 — *Al Umran* — 19(20)): «*Sana vacip olan yalnız tebliğdir.*

Diğeri:

(6 — *En'am* — 50): *De ki, ben size: Allahın hazineleri ben dedir demem. Ve gaybı bilirim demem. Ve size Melkim demem. Ben bana vahyolunan şeye tâbiim.»*

gösterici rehberdir. Ve o müttekiler ki sana indirilen kitap ve dine ve senden evvel gönderilen kitaplara ve dinlere iman ederler. Ve ahrete şüphesiz inanırlar.

İşte onlar Rableri tarafından hidayet üzeredirler. Ve yine onlar felah bulmuş olanlardır.»

Diğeri:

(2 — Bakara — 137(136)): «Ey müminler, Allaha, [ve] bize gönderilen Kur'ana, [ve] İbrahim ve İsmail ve İshak ve Yakup ile Sıbıtlara gönderilen şeylere, Musa ve İsa ve bütün Enbiyaya Rableri tarafından verilen kitaplara iman eyledik, onlardan birini diğerinden tefrik etmeyiz. Ve biz; Allaha halis ve muhlis müminleriz, diyiniz.»

İmdi; her ümmetin kendi peygamberine bağlılığı onun getirdiği kitap ve öğrettiği usuller dolayısıyledir. Ve her ümmet kendi peygamberine, kendisine tavassut ettiği bu iyilikten müteşekkirdir. Peygamberlerin bu yüzden uğradığı muhalefet ve müşkülâtın, çektiği sıkıntılardan mütehassistir. İhtiyar ettikleri fedakârlıklardan minnettardır. Gösterdikleri feragatlerin, alâkaların, meziyetlerin ve güzel örneklerin hayranıdır. Meclûbudur. Daima tesiri altındadır. Ve bu minnet hissini ümmet; peygamberi hattâ peygamberler hakkında her zaman Allahtan rahmet dilemekle [salavât getirmekle] izhara, vicdan borcunu edaya çalışmaktadır. Ancak bu, öyle nazik bir meseledir ki bunun meşru haddi aşılmıca yani peygamber fevkalbeşerliğe çıkarılmıca insan kâfir olur. Zira Allahın hukukuna tecavüz veya o hukuktan bir kısmını inkâr etmiş olur. Veyahut peygamberin birini kıymette diğerlerinden tefrik etmekle onları aşağı telâkki etmiş olur. Bu telâkki onların getirdikleri kitaplara ve dinlere de sirayet eder. Bütün bunlar; Kur'anı Kerimin emirlerine muhalefet ile. Allaha âsilik olur ve hakikatler, tahrif edilmekle, netice küfür olur.

Hakikat şudur:

Peygamberler Allahı tanıtmıca memur edilmiş Allahın emir kullarıdır. Onların izzeti, şerefi kıymeti Allahtan dolayındır. Alla-

hın bu mukaddes işinde onları kullandığından dolaydır. (Nebî), (Resul) unvanları da bunun ifadesidir. Binaenaleyh:

1 — Peygamberler Allahtan gönderilmeleri dolayısıyla mahiyette bir, hakikatte aynı şeydirler.

2 — Kitaplar Allahtan gönderilmeleri dolayısıyla aynı mahiyeti ve itibarı haizdirler.

3 — Müminler; Allaha iman edenler olduğundan Allah önünde iman hakikatinde onlar da aynı şeydirler, farkları amelde ayrılır. Nitekim şu ayeti kerime hu hakikati tevsik eder.

(49 — Hücerat — 13): «Muhakkak Allah yanında ekreminiz [en makbul olanınız] en ziyade takva sahibi olanınızdır. [Yani Allahtan sakınanınızdır.]»

Cenabıhakkın cemi sigasıyla (müminler) diye ehli kitaba hitap etmesi de müminin yalnız Muhammedilerden ibaret olmadığını ispat eder.

İşte müeyyidesi:

(57 — Hadid — 28): «Ey müminler [ehli kitap müminleri] Allahtan ittika edin ve Resulüne de iman edin. Size rahmetinden iki kat verir. Size bir nur verir ki onunla yürür ve hidayet bulursunuz ve sizi mağfîret eder. Allah gafurarrahimdir.»

Diğer esas:

Bu esasta da Allah; kitap ehline kendi kitaplarıyla amel etmelerini emir buyuruyor ki bu da, kitap ehlinin hak dinde, ve kitaplarının Allah indinde makbul olduğunu bildiriyor:

Kur'anı Kerimden:

(5 — Maide — 68): «De ki ey ehli kitap, Tevratı, İncili, Rabbiniz tarafından size indirilip gönderileni yerine getirmediğiniz sız dince bir şey üzerine değilsiniz.»

Netice:

1 — Ehli kitap mümindir.

2 — Hazreti Muhammedin nübüvvetinden sonra da ehli ki-

taptan kendi kitaplarının hükümlerine tâbi olanlar yine Allahın hak dini üzerindedirler.

3 — Hazreti Muhammede de iman eden kitap ehli fertler, ayrıca mükâfat görürler, feyiz alırlar. (57 - Hadid - 28)

4 — Hıristiyanlar kendilerinden evvelki kitaplara [Musevi mukaddes kitaplarına] inanırlar. Hattâ yalnız inanmak değil, şeriat kitapları Musevilerinki ile müşterektir. Tevratı Şeriftir. Bütün mesele Hazreti Muhammedin de Peygamber ve Kur'anı Kerimin Allah kitabı olduğuna kalıyor. Fakat Cenabıhak; yukardaki iki ayetin birincisine göre ehli kitabı yalnız menfaatleri esasında teşvik edip kararı ihtiyarlarına bırakıyor. Halbuki ikinci ayetteki hükme göre kendi kitaplarıyla amel etmelerini mecburi kılıyor.

5 — İmanda asıl olan Allah ve onun birliği hakikatine göre Allaha imandır. Peygambere şahsî bağlılık fer'dir.

Nitekim Peygamber Efendimiz bir hadisi şeriflerinde: «Kim sıdk ile Allaktan başka Allah yoktur derse cennete girdi» buyurmuştur.

EHLİ KİTABIN İSLÂMİYETİ

Ehli kitap kâffeten; (islâm) dır. Zira Musevilik, İsevilik, Muhammedilik dini, İbrahim dininin safhaları ve Tevratı Şerif, Zebûr Şerif ve diğer İsrail Enbiyası kitaplarıyla İncili Şerif ve Kur'anı Kerim. İbrahim dini olan islâmiyetin kitaplarıdır, işte müeyyideleri:

Kur'anı Kerimden:

(42 — Şura — 13): «Allah size dinden Nuha vasiyet eylediği şeyi şeriat kildi. Ya Muhammed sana Vahî eylediğimiz ve onunla İbrahim ve Musa ve İsaya vasiyet eylediğimiz şey; dinin ahkâmını tamamiyle yerine getiriniz, onda tefrikaya düşmeyinizdir.»

(3 — Al Umran — 18(19)): «Şüphe yok ki Allah yanında bir din vardır. O da islâm dinidir. Kitabe [Tevrat, Zebur, İncil ve Kur'anı Kerime] nail olanlar; hakikati bildikten sonra aralarında yalnız kıskançlıktan dolayı ihtilâf eden oldu.»

Demek ki:

Bir olan Allahın dini de birdir. Ve bu islâmiyettir. İslâmiyet ise; Hazreti İbrahimden başlayarak bütün kitap ehli dinlerini kendinde yaşatır. İşte müeyyideleri:

Kur'anı Kerimden:

(2 — Bakara — 132(131)): «Rabbi İbrahime; islâm ol! [Yani Allaha teslim ol!] dedikte İbrahim; Âlemlerin Rabbine islâm oldum [yani Allaha bütün mevcudiyetimle kendimi teslim ettim] dedi.»

Demek ki:

İslâmiyet; Allaha teslimiyettir. İmanda ve amelde teslimiyeti kabul edenler müslüman olurlar. Ve fiilde teslimiyeti tahakkuk ettirenler, islâmiyette tahakkuk etmiş olurlar.

Diğeri:

(3 — Al Umran — 66(67)): «[İbrahim] Allahutaalâya tamamiyle teslim olmuştu.»

Diğeri :

(43 — Zuhref — 28): «Ve İbrahim; kelime-i tevhidi [yani imanda Allahın birliği esasını] zürriyetinde baki kıldı.»

Diğeri:

(22 — Hac — 77 ve 78(78)): «Ve emri dinde üzerinize müşkül kılmadı. O; babanız İbrahimin dinidir. Bundan evvel, ve bu dinde, sizi müslüman diye tesmiye eden odur.»

Diğeri:

(3 — Al Umran — 82(83)): «Onlar; Allahın dini olan islâm-dan [teslimiyetten] gayri bir din mi isterler. Halbuki göklerde ve yerde olanlar tav'an ve kerhen Allahutaalâya teslim ve münkat oldular.»

Diğeri:

(3 — Al Umran — 79(80)): [Cenabıhak Hıristiyanlara hitap buyurarak] siz [hıristiyanlar] müslüman olduktan sonra [Hazreti

İbrahimin teslimiyet dinine girdikten sonra o [Hazreti İsa] size küfür ile nasıl emreder [emretmez].

Diğeri:

(43 — Zuhref — 64(63 ÷ 64)): «[Hazreti İsa Benî İsraille] Allahtan ittika edip sakının ve bana itaat eyleyin. Muhakkak Allah; Rab-bim ve Rabbinizdir. Ona ibadet edin. İşte Sıratı Müstakîm [doğ-ru yol] budur, dedi.»

Bütün kitap ehli mânen bir tek millettir:

Kur'anı Kerimden:

(2 — Bakara — 125(124)): «Vaktaki Haktaalâ İbrahimi bazı emirleriyle imtihan buyurup o da bunları yerine getirdi, Allah; ya İbrahim ben seni insanlar üzerine imam [öne gelen, önder, baş] edeceğim, buyurdu.»

Diğeri:

(2 — Bakara — 131(130)): «İbrahimin milletinden ve dininden kim döner. Ancak nefsi sefih [mütereddi] olanlar döner. Biz onu [İbrahimi] halk arasından seçip mümtaz kıldık. Ve yine o salih-lerdendir.»

Diğeri:

(4 — Nisa — 123(125)): «Muhsin [yani iyilik işler] olduğu halde bütün mevcudiyetini Allaha teslim eden ve İbrahimin bâtil-dan uzak ve hakka mütemayil milletine tâbi olan kimseden daha iyi kim vardır? Allah; İbrahimi kendine sevgili [Halîl] ittihaz eyledi.»

Diğeri:

(2 — Bakara — 141(140)): «İbrahim ve İsmail, ve İshak, ve Yakup ve evlâdı Yakup [Beni İsrail] (Yahudi) veya (Hristiyan) mı idiler dersiniz. Ya Muhammed, de ki siz mi daha iyi bilirsiniz, yoksa Allah mı. Allah tarafından indinde olan şahadeti ketmeden-dan daha zalim kim vardır?»

Demek ki:

Musevilik, hıristiyanlık tâbirleri aslında birer fer'dir. Asıl olan İbrahimiliktir.

Diğeri:

(3 — Al Umran — 95): «Ya Muhammed, de ki, Allah sadıktır. İbrahimin şirkden uzak, ve hakka tam teslimiyeti havi dine itiba eyleyiniz.»

Diğeri:

(13(3) — Al Umran — 67(68)): «İbrahime insanların en evlâsı ve en yakını; ona tâbi olanlar ve bu Nebîye ve getirdiği kitaba iman edenlerdir. Allah; müminlerin dostu ve yardımcısıdır.»

DİN BERABERLİĞİ

Dinlerimizin bir kül halinde muhtelif devrelerden, teşekkül ettiği müeyyideleri:

Kur'anı Kerimden:

(4 — Nisa — 25(26)): «Allah size helâl ve haram ahkâmını beyan etmeği ve sizi; sizden evvel geçenlerin sünnet ve mesleğine hidayeti, günahlarınızı bağışlamağı muradeder.»

Diğeri:

(60 — Mümtahine — 4 ve 5(4)): «İbrahim ve onunla beraber olanlarda, sizin için iktidaya lâyıq [uymağa değer] güzel itiyatlar [Sünneti hasene] vardır.»

Görülüyor ki:

Dinler birdir. Ve birbirini velyeden safhalarıdır. Evvelkilerin meslek ve âdetleri sonrakilere örneklerdir.

Hazreti Muhammed ve kitap ehli

Kur'anı Kerimden:

(3 — Al Umran — 63(64)): «Ya Muhammed, ay ehli kitap, sizinle aramızda müsavi olan bir kelimeye [kelime-i tevhide —yani— Allahtan gayri Allah yoktur esasına] geliniz. Allahtan gayriye

ibadet etmiyelim. Ve ona bir şerik katmıyalım. Bazımız, bazımızı Allahtan gayri mâbut ittihaz etmiyelim söyle.»

Diğeri:

(29 — Ankebut — 46): «Kitap ehli olanlarla muamele ve mubahasenizde en güzel tarzdan başkasını tutmayın ve onlara diyin ki:

Bize, size kitap ve din gönderen Allaha iman ettik. Bizim ve sizin Allahımız birdir. Ve biz ona bütün mevcudiyetimizle teslim olmuşuz.»

Diğeri:

(5 — Maide — 85(82)): «Ve onlara [müslümanlara] muhabbet cihetiyle en yakın olanları da, biz nasarayız [hıristiyanız] diyenleri bulursun. Çünkü onlarda keşişler, rahipler [misyonerler] vardır. Ve Hakki tasdikten kibir edip çekinmezler.»

«Ehli Kitap Âbitleri»

Kur'anı Kerimden:

(3 — Al Umran — 113): «Ehli kitabın cümlesi müsavi değillerdir; onlardan bir tâife vardır ki Allahın ibadet ve hizmetinde kaim olup gece saatlerinde secde eder oldukları halde hakkın âyatını tilâvet eder okurlar.»

«Ehli Kitap Müttekileri»

Kur'anı Kerimden:

(3 — Al Umran— 114): «Allahutaalâya, ahret gününe iman mâruf ile emir [iyiliği talep] ve münkerden [fenalıktan] nehyederler. Hayrat ve hasenata koşarlar. Onlar salihlerdendir.»

Ehli kitaptan hayır sahipleri:

(3 — Al Umran — 115): «Hayırdan işledikleri her şeyi; inkâr ve ketmolunmayıp mükâfatı noksansız olarak verilir. Allah müttekileri bilir.»

Demek ki:

Bir insan; Allaha iman, Allahın iradelerine itaat eder ve

elinden gelen iyilikleri yapar, ve fenalıklardan sakınır, ve iyilikler peşinde koşarsa hangi dinde olursa olsun o; müttekidir ve Allahın salih kullarındandır. Buraya kadar gördüğümüz mukaddes vesikalar bu fikri tahakkuk ettirmiştir.

Allah misyonerliği:

İlk tevhit dininin dünyaya neşri için Cenabıhak Beni İsraili bu vazifeye seçmiş ve mümtaz kılmıştı. [T]. Sonra bu dinin İsevilik safhası açılıp din Avrupaya yayıldığı zaman hıristiyanlar içinden misyoner bir zümre dahi seçilmişti. Nitekim Kur'anı Kerimde gelir:

(57 — Hadid — 27): «Ve ona [Hasreti İsayâ] tâbi olanların kalplerine muhabbet ve merhamet ve kendi icatları olan ruhbaniyeti koyduk. O ruhbaniyeti biz onlara farzetmemiştik. Lâkin onlar; Allahın rızası için onu kendilerine farzettiler.»

GELENLER VE GAYELER

Peygamberler ve kitaplar insanlar için geldiler. İnsanlar ise Allah için geldiler. Allaha iman ve kulluk için geldiler. Kulluğun şanı hizmettir. Bu hizmetin hedefi insanlıktır. Ve insanlığı yükseltmek için, faydalı her nevi işlerdir. Nesiller gelir geçer, milletler doğar, geçer, hudutlar değişir, medeniyetler çöker. Değişmeyen yalnız esaslar ve hakikatlerdir. Değişmeyen Allahın bütün avali-

[T]

Kur'anı Kerimden:

(32 — Secde — 24(23 ÷ 24)): «*Ve o kitabı [Tevratı] Benî İsrail için hidayete rehber kıldık. Belâ ve musibete sabrettikleri ve ayetlerimize tamamiyle iman eyledikleri sebebiyle Benî İsrailden emrimizle insanları hidayete götürür imamlar yaptık.*»

Diğeri:

(44 — Duhan — 32 ve 33): «*Ve onlar [Benî İsraili istihkaklarını bildiğimiz cihetle, âlemler üzerine mümtaz kıldık. Ve onlara nimeti uzmayı muhtevi mucizeler gönderdik.*»

me hükümranlığıdır, bütün mükevvenatın tâbi oldukları ilâhî kânunlardır ve insanların hayatî vazifeleridir.

İşte bu esas vazifelerini Allahın istediği gibi yapmadaklarından dolayıdır ki nesillerce boğuşmalar ve tahribat devam etmiştir. Fakat artık ikinci büyük harbin sulh arifesindeyiz ve dolayısıyla yeni bir dünya nizamı önündeyiz. Bu nizamın muhafazası için el birliği, işbirliği yapmak mecburiyetindeyiz. Bu yüksek ve mu-kaddes işi başarabilmek, onu Allahın mülkünde iyi tatbik edebilmek için hazırlanacak taraflarımız var. Evvelâ birbirimizi; Allaha imandaki birliğimize uygun bir gözle görmemiz lâzım. Birbirlerimizi aşağılaştıracak telâkkilerden kendimizi kurtarmamız lâzımdır [U]. Çok geç oldu, fakat bundan fazlasına da dünyanın tahammülü yoktur. Müslüman, hıristiyan vesair her ümmet bir-

[U]

İŞ BİRLİĞİ

Hadisi Şerif:

«Birleşmiyen ve birleştirmiyende hayır yoktur.»

Kur'anı Kerimin sarahatine göre müminler; birbirinin yalnız kardeşi değil velisidir. Velâyet; kat'i alâkayı ifade eder. Velâyet; karşılıklı mesuliyetler, mükellefiyetler tahmil eder. Demek ki; her mümin yekdiğerine karşı yalnız kardeşlik vazifelerini değil, yalnız kardeşlik hislerini değil aynı zamanda analık babalık vazife ve hislerini de taşımak ve bunları duyup yapmak mecburiyetindedir.

Ana baba evlâdını nasıl iyiliğe sevk etmek ve fenalıklardan sakındırmak vazifesi ile mükellef ise müminler de böyledir. İşte müeyyidesi:

(9 — Tövbe — 72(71)): «Erkek ve kadın müminler; birbirinin dostu ve velisidir. İyilikleri yaptırırlar ve fenalıklardan sakındırırlar.»

Diğeri:

(8 — Enfâl — 74(73)) : «Kâfirler [putperestler] birbirinin ve-

birlerimizin dindeki durumumuzu gayri meşru görmeyecek ve Allah namına birbirimize insanlık vazifelerimizi gösterecek derecede fikirlerimizi düzeltmeliyiz. Cehaletten taassuptan sıyrılmalıyız. Bir peygamberin ismine bağlılık; bir ümmeti kendi hususiyetinde birleştirebilir. Fakat dünyanın bütün ümmetleri bu hususiyetlerdeki taassup ve inzivaları nispetinde yekdiğerinden müteferrik ve ayrı kalır. Ancak bir Allah ismidir ki bütün beşeriyeti her hususiyetin üstünde bir maksada toplıyabilir [V]: Sulh devresindeki dünya işbirliğı ise her ümmetten, her milletten bunu bekliyor ki hayırdan yarış sırası şimdi bu iştedir.

(V)

(6 — En'am — 159): «Dinlerinde fırka fırka ayrılanlara ve tefrika yapanlara sen hiçbir şey değİlsin, onların emirleri, ve işleri ancak Allahutaalaya aittir.»

Diğeri:

(9 — Tövbe — 25(24)): «De ki, eğer babalarınız, evlâtlarınız, kardeşleriniz, zevceleriniz, aşiretiniz, kazanmış olduğunuz malınız, kesadından korktuğunuz ticaretiniz, sevdiğiniz diyar ve meskeni-

(U)HâşiyedenDevam

lisi olduğu halde siz; [müminler] birbirinize dost ve yardımcı olmazsanız yer yüzünde fitne ve büyük fesat olur.»

Hadisi Şeriften:

«Cenabıhakkın bir kulu hakkındaki hidayetine delâletin; bütün dünyaya malik olmaktan hayırlıdır.»

İncili Şeriften:

(Matta — 5 — 25): «Hasımınla yolda beraberken onunla çabuk uyuş.»

Havari mektubu:

(Yakub — 2 — 9): «[İnsanları bir gözle görmeyip] şahsa riayet ederseniz; günah işlersiniz. Şeriat tarafından [hükümlerince] suçlu olarak tevbih olunursunuz.»

NİHAİ MAKSAT

Yukarda yapılan incelemelere göre anlaşılıyor ki:
1 — Dinden, imandan maksat; iyi işler için işbirliğidir.

(V) Hâşiyeden Devam

niz; size Allahtan, ve Resulünden ve onun yolunda cihattan daha sevimli ise Allahın emri, gelmesine [müstahak olacağınız âkıbete] intizar ediniz. Allah fâsik olan kavmi hidayet etmez.»

Yukardaki âyeti kerimenin; İncili Şerifteki mukabili ve izahları:

(Luka — 14 — 26): «Eğer bir kimse [Allah yolunda yürümek için] bana gelir, ve kendi babasına, anasına, karısına, çocuklarına kardeşlerine, kız kardeşlerine, evet; hattâ kendi canına bugz etmezse [yani mukaddes ideal uğrunda hepsini fedayı göze almazsa] bedim şakirdim olamaz. (27) her kim haçını [darağacını] taşıyıp arkamdan gelmezse benim şakirdim olamaz.»

Diğeri mütemmimi:

(Matta — 10 — 37): «Babayı veya anayı benden ziyade seven; bana [refakate] lâıyk değildir.

(38 — ve haçını [darağacını] alıp ardımca gelmiyen, bana [refakate] lâıyk değildir.»

Diğeri:

(Matta — 12 — 50): «Her kim göklerde olan babamın iradesini yaparsa, o; benim kardeşim, kız kardeşim, ve anamdır.»

Diğeri:

(Markos — 9 — 40): «Zira bize karşı olmyan, bizim tarafımızdadır.»

Diğeri:

(Mattat — 21(20) — 28): «Nitekim insan oğlu kendisine hizmet Edilmek için değil, ancak hizmet etmeğe ve birçokları için canını fidiye vermeğe geldi.»

2 — Bu işlerde insanların samimiyetle elele vermesi mânen du-yacakları yakınlıkladır.

3 — Bu yakınlığı temin edecek başlıca âmiller; dinlerin, ki-tapların peygamberlerin ve bütün insanların Allahta birliği ile dir.

4 — Zira; vazife ve mesuliyetlerimizin aynı merciden tevzi edildiği ve aynı mercie hesap verecek olmamız anlaşıldıktan son-radır ki ihtilâf ve tearuza mânen sebep kalmaz. Maddî zaruretler ise zaten bu itilâfa her insanı zorla götürecektir.

Uygunluklar:

Harbi idare edenlerin ilân ve davet ettikleri esaslara göre dün-ya bir işbirliğine götürülmektedir. Ve bu netice, yaradılışımızdaki maksada, dünyaya gelişimizdeki maksada, Allahın meşiyet ve te-kâmül kanunlarına göre onun muradına da tamamen uygundur. Ve bu netice; onların üzerlerimizdeki hâkimiyeti neticesidir. O halde bu müşterek dâva ve menfaatte:

Vazifelerimiz:

- 1 — Birer hayırlı unsur olmak,
- 2 — Hayırlarda birbirimize yardımcı olmak,
- 3 — Hayırlarda müsabaka etmek.

(V) Hâşiyeden Devam

Diğeri:

(Luka — 9 — 60): [*Pederinin cenazesini kaldırmak için izin isteyen şakirdine Hazreti İsa:*] *Brak, ölüler, kendi ölülerini gömsünler, sen ancak git Allahın melekûtunu [yani yer yüzündeki iradesi tecellisini] her yana ilân et.»*

Diğeri:

(Luka — 9 — 62): *«Ve arkasına bakan hiçbir kimse Alla-hın melekûtuna lâyıık değildir.»*

Şimdiye kadar dünyada hepimiz birer şer unsuru değildik. Fakat hayrı hayata hâkim kılacak kadar yetişkin de değildik. Lüzumu derece, enerji gösteremedik. Şerre yer verdik, şer ekildi. Şer biçildi. Ve binlerce senelik ıstırapla ve nihayet koca iki cihan harbi ile ancak intibaha geldik. Şimdi zihniyetlerimizi değiştirmek katî kararını vermiş görünüyoruz. Artık şerre yer vermemek hayata hayrı ikame etmek istiyoruz. Bunda ne kadar muvaffak olacağımızı sulh şartları tayin edecektir. İmdi bu yeni sulh ile beşeriyet bir olgunluk imtihanı geçirecektir.

Şimdiye kadar dünyada hepimiz birer hayırlı fikirlerle birbirimize hiç yardım etmedik değil, yardım ettik. Fakat ne yazık ki bu uğurda yaptığımız hususî, şahsî fedakârlıklar umumî bir selâmet teminine kifayet etmedi. Zira herkes yangını söndürmek için yer yer birer avuç su attı. Bunlar mevziî kaldı. Muvakkat oldu. Yangın oralara yine geldi ve yine yaktı. Bütün vesait birden, şurlu bir tertip ile ve sistemli bir surette kullanılıyordu, yangın söner ve dünyada sulh ve emniyet teessüs ederdi. İşte bu yeni sulh devresi için izhar edilen niyetlerdir ki yine bugün için dünyaya bir ümit ve teselli sermayesi oluyor.

YARDIM

Yardım; fiilde insana, fikirde Allahadır. Allah bizatihi yardımdan müstağnidir. Yardıma muhtaç olan; mahlûklarıdır. Fakat mahlûka yardım; Allaha yardımdır. Ve Allah bunu insanlardan istemiştir. Zira Allahın sıfatlarının faaliyetine vasita oları anası; mahlûkâtır imdi. Mahlûka yardım: Allaha yardım demektir. İşte mukaddes müeyyidesi:

Kur'anı Kerimden:

(61 — Saf — 14): «İsa ibni Meryem; Havarilere; Allah için yardımcılarım kimlerdir? dedikte:

Havariler; biz Allahın yardımcısıyız, dediler. [Onlar gibi] ey müminler, Allahın yardımcısı olunuz.»

İlâhî teyit:

Kur'anı Kerimden:

(19 — Meryem — 96): «İman eden ve salih amel [iyilik işleri] işleyenler için Allahutaalâ aralarında muhabbet kılar. [Onları muhabbetle birbirine yaklaştırır.]

Görülüyor ki yardım; mukaddes, mühim bir mefhumdur. Allahın istediği bir dünyayı yeniden kurmak için, yeni dünyanın yeniden imar ve ıslahı için, insanlar arasındaki muâşeretin, muamelelâtın hak ve adalet üzere, samimî ve kardeşçe yeni baştan nizamlanması için umumî hayatın medenî bir tek istikamete sevkı için, bütün insan enerjisinin müşterek sermaye halinde müşterek ve hayırlı bir tek gayeye sarfı için bu yardım lâzımdır. Ve bu; Allah yolunda Allah için yapılmış olacaktır ki ibadet mahiyetinde mukaddestir, mübarektir. Zira Allaha kulluk; hizmetle kaimidir. Bu hizmetin mahiyeti insanlığa yardımdır. Yardımın neticesi madde-ten insanlığa ve mânen Allaha racidir.

Bütün dünyaca kavimler, kabileler milletler, ve türlü müesseseler aramızda yarışlar etmedik değil, ettik. Fakat neticeleri hayırlı çıkmadı. Acı akıbetlerle anladık ki hayır sandığımız fikirler şermiş, bilmiyerek şerre âlet olmuşuz. Şerde yarışlar etmişiz. Yarıştıranlara inanmış uymuşuz, fertler, Müesseseler elinde ziyan olmuşuz. İşte daima göz önünde tutulacak bir mukaddes emir:

Kur'anı Kerimden:

(2 — Bakara — 150(148)): «Herkesin ona yüz çevirdiği bir tevecüh ciheti [kıblesi] vardır. Ey müminler, siz; hayırlarda müsabaka ediniz. Her nerede olursanız olunuz. Allah cümlelerinizi cemedip toplar.»

İşte:

Yukardaki ayeti kerime dahi bütün bir hayatı ve ondaki maksadı ve nihai akıbeti gösteriyor:

Bu halde:

Aslımız, sonumuz birdir. Ortadaki ayrılık hayırlarda yarışı temin içindir.

Nitekim Peygamber efendimiz dahi bu birlik hakikatini, dinler ve peygamberler yüzünden şöyle izah buyurmuşlardır:

Hadisi Şerif:

«Dünya ve ahrette [İsa] ibni Meryeme benden evlâ ve yakın kimse yoktur. Benim ile onun arasında başka bir peygamber dahi gelmedi. Peygamberler; bir babanın evlâdıdır. Anaları ayrıdır. Dinleri ise birdir.»

Yine Peygamber efendimiz, bu birlik esasını ırk, renk, kavmiyet bakımından şöyle izah buyurmuşlardır:

Hadisi Şerif:

«Rabbiniz birdir. Pederiniz birdir. Ne Arabın Aceme, ne Acemin Araba, ne kırmızının siyahıye ve ne de siyahinin kırmızı ya üstünlük hakkı yoktur. Takvadan gayri [yani hayırlı unsur olmayan gayri].»

NETİCE

Allahın; ezeli, ebedi, muradı; ve dinlerdeki gayesi; insanların imar ve ıslah işlerinde elbirliği edecek haile gelmesi ve bu işi tam bir anlayış ile ve ilâhî bir gayretle ifaya koyulması, tuttuğu ellerin kardeş eli, çalıştığı yerin; Allahın mülkü, iş; Allahın işi ve menfaat; insanın kendi öz menfaati olduğunu bilmesidir. Bundan sevimli, faydalı ve büyük iş de yoktur. Hele müslümanlar için bu iş; çok daha mühimdir. Zira onların ki dünyanın sevk ve idaresinde elleri, ve dünyanın düştüğü ıstırapta sun'u taksirleri olmadığı halde felâket ve musibetlerde hisseleri en büyüktür. Bilhassa harp kazançlarında hiçbir ganimet hisseleri de yoktur. Kazanılan, veya

kaybedilen harplerin her iki türlüsünde de zararları vardır. İşte, harbin dünyadan kalkması kadar onları memnun edecek bir şey yoktur.

İmdi dünyaya hak ve adaletin ikamesi için, tahakkümlerin, haksızlıkların dünyadan kaldırılması için dünya mukadderatını ellerinde tutan milletlerin davetine herkesten fazla bir iştiyak ve hararetle canla başla koşacak müslümanlardır. Ve bu idealin en hararetle, en samimî taraftarı olacak ve bu işe bütün mevcudiyetleriyle sarılacak yine müslümanlardır. Zira müslümanlar içinde buna ihtiyaç duymıyan bir fert bir zümre yoktur. Bu işbirliği; mütahakkimlere karşı yapılacaktır ki bu mütahakkimler içinde de müslüman yoktur.

İşte önümüzdeki sulh devri için ilân edilen prensiplerde müslümanları candan ve bilâistisna alâkadar eden hayatî menfaatler var. Ve bu prensipler müslüman din kültürünün tam özüne uygundur, imdi müslümanlar; gerek Allahın iradesine uymak gerek kendi menfaatlerinin icaplarına uymak için dünya işbirliğine bütün mevcudiyetleriyle hazırlanmalıdır. Bu büyük fırsat dünya kurulumlarıberi müşterek dünya için insan önüne ilk defadır çıkıyor.

Kur'ânı Kerimden:

(41 — Fussilet — 33): «Allahutaalâya davet eden, ve salih amel [iyi işler] işleyip ben de müslümanlardanım diyen kimseden daha güzel sözlü kim vadır.»

O müslüman ki: Onun din devri ile dünyaya kurtarıcılığın filiyat devri açılmıştı. İnsanlar zulümden, esaretten kurtarılacak beşerî haklar herkese temin edilecekti. Bu devrin icabı bunlar, ve her müslümanın da vazifesi bu olmak gerektir.

İşte müeyyideleri:

(7 — A'raf — 157): «Ehli kitaptan şunlar ki, Tevrat ve İncil de na't ve vasfını yazılı buldukları okumak ve yazmak bilmiyen Nebî Resule tâbî olurlar, o Nebiyyi ümmî; onlara iyilik etmekle emir ve kötü işlerden nehyeder. İyi şeyleri onlara helâl, fena ve müstekreh şeyleri haram kılar. Omuzlarındaki ağır yükü [tahak-

küm ve tazyiki] kaldırır. Üzerlerinde bulunan zincirleri ve bukağları çıkarır. [Onları esaret zincirlerinden, kurtarıp hürriyete, beşerî haklarına kavuşturur.] İşte o Nebîye iman ile onu tevkir ve tazim eden ve düşmanlarına [onun bu çalışmalarına muhalefet ve husumet gösterenlere] karşı ona yardım eyliyen [ve onun ile işbirliği eden] ve onunla beraber nazil olan nura itiba eden kimseler; selâmete ve kurtuluşa erenlerdir.»

(158): Ya Muhammed, de ki, ey insanlar, ben sizin cümlenize Allahın Resulüyüm [Allah beni hepinizin kurtuluşu için gönderdi]. Göklerin ve yerin mülkü ve tasarrufu onundur. Ondan gayri Allah yoktur. Allah ve Allahın kelimatına iman eden Resulü ümmîye inanın ve ona tâbi olun [onun işine uyun ve onunla işbirliği edin. Ta ki hidayete nail olasınız [kurtuluşa eresiniz].

«ALLAHA GÜNLÜK MUNACATIM»

Yarabbi bilir bilmez işlediğim günahlardan dolayı senden mağ-firet dilerim, ve her nefesteki nimetlerine hamdü sena edlerim.

Yarabbi ancak seninle övünür ve ancak sana güvenirim. Ne hayatı, ne ölümü, ne âkıbeti elinde olmıyan bir kulum. Mukaddera-tıma hâkim sensin. Her şey senindir ve senin elindedir, ve her şey sendendir.

Yarabbi dost sensin, seven, acıyan koruyan sensin. Herkesin dostluğu, merhameti, yardımı sendendir.

Yarabbi, inayet edip önüme açtığım hidayet yolunda, nurumu arttır, ruhumu kuvvetlendir, kabiliyetimi arttır, nefsimi hâkim olayım, gayeme ereyim, nefsimin esaretinden kurtulayım, hür bir insan olayım. Kemâline yakışır adam olayım, ta ki rızanı kazanayım, selâmete, huzura, cemaline ereyim.

Bu yolda atacağım her adım, vereceğin imkânladır. Yarabbi; bütün bir hayat inayetine muhtacım. Yarabbi her adımımı yolunda doğrult, ki sana yaklaşayım, yolum halka hizmet yoludur, kalbimi feragatle, gayretle doludur ki, yolun hakkını verebileyim, ibadına hizmet edeyim, fikrimi tasfîye et aç ki, hak ve hakikati idrak edeyim ve ta ki bütün hayatta senin için yürüyeyim, senin için yaşayayım, senin için düşüneyim, bütün hayatımı seve seve ibadına hizmete vakfedeyim.

Rızana ve hilkatteki hikmetine, muradına esas olan bu gayelerin husulü için, Yarabbi cümlemizi hayatta muvaffak eyle.

Yarabbi ilk vazifem huzurunda mükellefiyetlerimi ikrar etmektir, ve onları hayatta ihlâs ile, sadakatle ifaya azmetmektir. Yarabbi; imkân ver, her hizmeti kimseden bir şey istemiyerek, beklemiyerek sırf rızan için yapayım.

Yarabbi salim fikir, temiz his ver, selim kalb sahibi olayım, varımı yoluna sarfedeyim. İkrar ederim ki, hayatta ilk işim seni bilmek ve sevmektir. Seni hakkiyle, bütün güzellikleriyle, bütün varlıklarınla, ve bütün yakınlıkların ve alâkalarınınla tanımaktır. Ve seninle sana ait her şeyi, her fikri, ve her mahlûku sevmektir.

Bu vesile ile de kendimi bilmek ve kendi mükellefiyetlerimi öğrenmektir. Alemleri, insanı, yaratmaktaki muradını bilerek insana tevdi ettiğin şahsî ve içtimaî vazifeleri öğrenerek, ona göre hazırlanmak, ve ona göre hayatımı ve elimin altındakilerin hayatını tanzim etmektir.

Senin yüksek şanını bilerek, ve kendi fakir mahiyetimi anlıyarak iradelerine kendimi teslim etmek, ve tam bir sadakatle gerek sana karşı gerek mahlûkatına karşı vazife ve mükellefiyetlerimi yerine getirmektir. Yarabbi; yine ikrar ederim ki seni bileyim, senin iradelerini bileyim, senin sevdiğin işleri bileyim diye akıl, his, fikir verdin, ve mülkûn olan dünyayı imar ederek, insanlığı ve halkı yükselterek kemâlini yer yüzünde izhara vesile olalım diye bizleri yarattın, bu maksada uygun geçen her dakikamız ibadettir. İman ve ikrar ederim ki dünyaya tanzim ve ıslah için geldim, yer yüzüne iyilik için geldim, halkına hizmet için geldim, kulluğunla iftihar ederek ismini her ismin üstünde, muhabbetini her muhabbetin üstünde tutmak için geldim. İradeni her tamahın üstünde tutmak için geldim. Fenalığa karşı koymak, iyiliğe âlet olmak için geldim, seni sevmek, sevdirmek için, geldim. Ancak sana tapmak ve ancak senden dilemek üzere geldim. Sen vermedikçe kimse vermez. Sen korudukça kimse yıkmaz.

İmanda vazifem seni bir bilmek, her kusurdan münezzeh bilmek, yegâne merci ve yegâne melce bilmektir. Her varlığın sahibi ve yegâne hâmisini bilmek ve sana güvenmektir.

Yarabbi, bütün bir hiçliğime bütün bir varlığın hâkimidir. Her ihtiyaca kâfisin ve sana tam bir ihtiyaç ve iftikar ile iltica ve teslimiyet gerektir.

Kendimi şuuruma tevdi etmişsin, hiç kimseye olmadığı gibi kendime de fenalık etmeğe hakkım yoktur. Kendimi fena kullanmaya salâhiyetim yoktur.

İbadette vazifem: Sana perestîş ve hayatta takvadır.

Fikir ve amelde vazifem: Seni her şeyimden fazla sevdiğimi, her işimde her yerde göstermek, ve hiçbir kimseden hiçbir iyiliği esirgememektir. İnsanlığı yüksek tutmak, insanları bir gözle ve

aziz görmek, onları sevmek ve sevindirmektir. Başkasını kendime tercih etmek, ve başkalarının kederini kendime maletmektir.

Yarabbi; istediğin bu vazifeleri ifaya kudret ver, ve sakındırdığın fena fiillerden koru. Tasarruf elindedir. Yarabbi; beni kendime ve muhitime ve benden hayır bekliyenlere hayırlı et, bütün hayır senin elindedir.

Yarabbi iman ederim ki doğmadın, doğurmadın ve eşin, benzerin yoktur bütün peygamberler, kitaplar senindir, aralarında fark yoktur.

İnsanlığın vazifesi, ikrar ederim ki kardeşliktir. Müminler, birbirinin velisidirler, birbirine iyiliği emrederler, birbirini fenalıktan sakındırırlar, fazilet ve takvada birbirine yardım ederler.

Yarabbi cümleye hidayet ver, vazife hissi ve gayret ver, samimiyet ve muhabbet ver, refah ve saadet ver, insanlığımızı duyurt ve tattır, alâkalarımızı duyalım, birbirimize yarıyalım.

Yarabbi bütün iyiliklere imkân ver, Yarabbi güzel ahlâk yüksek his, iyi fikir, iyi niyet ihsan et, iyi işlerimizle hayatın hakkını verelim insanlığın borcunu ödeyelim.

Yarabbi beşerim, zaifim, âcizim, her nefeste tutunacak, dayanacak sığınacak, varlık bir sensin, kurtarıcı bir sensin, Bütün ümidim, tesellim, kuvvetim sensin. Bütün sevincim, varlığım sensin, gözüm, gönlüm sendedir. Yarabbi ilticamı kabul et. Yarabbi sıyanet eyle. Kapısı kimseye kapanmıyan, hiçbir günahkârı redetmiyen bir sensin, üvey mahlûku obniyan Hak sensin. Asıl yetimlik sensizliktir.

Yarabbi duamı kabul buyur, cümleyi tevfiğine, ve rızana mazhar buyur. Amin.

Yukarıdaki Münacâat; Din kültürünün özü ve insanlık vazifelerinin hülâsasıdır.

Bu kültürü kendi dinimden aldım. Diğer dinlerin kültürü de bunun tastamam aynıdır. Öyleki: Allah dinlerinin diğer birine salık olan her hangi bir kimse: bu münacâatı okuyanca; onu tamamen be-

nimser, ve evet işte bu; benim din kültürümdür. Der. Elverirki o kimse; dinini hakkiyle bilsin ve Allahın dindeki müradına vakıf olacak derecede dinini tettebbu etmiş olsun.

Ne yazık ki, her dinlinin tettebbuu lüzumu derecede değildir. Her noksan şey gibi, bu bilgideki noksanlık da; ne insana rahatlık verir, ne de muhitine. Az bilgi insanı benliğe düşürür. Ancak yeter bilgidir ki insanı diğergâmlığa götürür.

Her benlik; başkaları hesabına bir uygunsuzluktur. Birer ihtilâf ve çarpışma âmildir. Selâmet; menfaatlerin uzlaştığı yerde vücut bulur. Tehlike; onların çarpıştığı yerde peyda olur.

Herkes bu kültürü benimseye idi, herkes bu kültürü kendine hâkim kılaydı, ne hâkimlere iş, ne polise, jandarmaya, hattâ ne de ordulara lüzum kalırdı. Hapishaneler yapılmazdı. Mücrimler yüzünden devletlerin bütçelerinde ağır masraflar açılmazdı. Ve üstelik herkes endişesiz, kapısı açık yatar, saadet içinde yaşardı. Herkesin hâkimi de, polisi de, herkesin mahkemesi de, hapishanesi de kendi içinde olurdu.

«ÜMİT» KİTABI
FİHRİSTİ

	Sahife
Ön Söz	3
Giriş	4
Ümit	4
Ümit; hakkımızdır.	11
Hayat ve ümit yolu.	15
İnsan; ümit kaynağıdır.	15
Ümit kuvveti.	16
Ümide doğru.	20
Ümidin hedefi	21
Muhaceret ve akımlar	22
İntikal devresinde hâsıl olan bozukluklar.	22
Muvazeneler, mukayeseler, tahliller ve izahlar.	23
İntikal saikı.	23
İntikali neticesi.	24
Din ve mezhep tahakkümü.	26
İstismarcı tahakkümü.	27
Kaybolan iptidai varlıklar.	31
A — Sihat.	32
B — Ahlâk.	34
C — Geçim.	35
D — Hürriyet.	36
E — Neşe.	36
Terakki âmilleri.	37
Ziyan neticeleri.	37
Çalışma devri.	38
Dünyada şehirler hayatı.	39
Bugünkü seviye.	39
Medeniyete çıkar yol.	44
Yolun neresindeyiz.	45
İdeal şehirler ümidi.	46
Ne olacağız.	48
Ümit saikleri.	50
Fitrî saikler.	52

	Sahife
Hayatî ihtiyaçlar.	55
Bilgisizlik, rüşsüzlük.	58
Zahirî ve bâtnî hayat.	61
Ümitte bugünkü derece.	62
Muztarip beşeriyet için makaleler.	67
1 — Sulh ve emniyetin takarrürü.	67
2 — Yükselim, ki; kurtulalım.	79
3 — Din.	88
4 — Dinde insan mevkii.	90
5 — Din tesirleri.	91
6 — Din ve ahlâk.	92
7 — Müeyyideler.	94
8 — Dinde benlik.	96
9 — Salih amel.	97
10 — Benî beşerin annesine hitabe.	98
11 — Menfî ruh.	105
12 — Fazilet.	107
13 — Vazife ve mesuliyet.	112
14 — Liyakat.	113
15 — Sadakat.	115
16 — Sevgi.	119
17 — Şuur.	125
18 — Gayret.	133
19 — Elbirliği için.	135
Cumhurreisimizin nutku.	139
20 — Birlikte gaye.	140
21 — Kaybolan vakitler.	144
İslâm — Hristiyan işbirliği.	145
Allaha [günlük] münacatım.	215

İlâhiyat Külliyyatının Basılmak üzere olan diğer kitapları:

A Serisi: — Dinler:

- 1 — İbrahimilik
- 2 — Musevilğin Kuruluşu
- 3 — Musevilik
- 4 — İsevilik
- 5 — Muhammedilik
- 6 — Şark Dinleri
- 7 — Peygamberler

B Serisi: Kitaplar:

- 8 — Tasnifli Kur'anı Kerim
- 9 — Tasnifli İncili Şerif
- 10 — Tasnifli Musevî Mukaddes Kitapları
- 11 — Tevratı Şerif Vesikası
- 12 — İncil Şeriften Bir Kısımın Tefsiri
- 13 — Mukaddes Kitaplara Müstenit Hayat Muhtırası
- 14 — Mukaddes Müeyyideler

C Serisi — İbadet:

- 15 — Namaz Mefhumu
- 16 — Oruç Mefhumu
- 17 — Münacâat ve İlâhiler
- 18 — İslâmda İstıfa Yolu

D Serisi — Kültür:

- 19 — Dinler Arası İlâhiyat Fikri
- 20 — Allah Telâkkisi
- 21 — İslâm İlmihali
- 22 — İslâm Din Dersleri
- 23 — İçtihat
- 24 — Fikirler ve Kanaatler
- 25 — Hikmetler ve Hakikatler
- 26 — Ana Kültür
- 27 — Öğreticiler

E Serisi: İctimai Tekâmül:

- 28 — Hakikatler ve Nesiller
- 29 — Tekâmülde Bugün
- 30 — » Yarın
- 31 — Beşeriyette ideoloji Safhaları
- 32 — Kurtuluş
- 33 — Melekût

F Serisi: Hukûk:

- 34 — Milletler arası Harp ve Sulh Hükümleri
- 35 — Siyaset ve Meshep

Müellifin Külliyyatından şimdiye kadar basılmış Eserleri

K İ T A P L A R

No:	İsmi	Fiatı
1	Başlangıçtaki fikir	25
2	Allah mefhumu	45
3	Din ve safhaları	20
4	Din ve esasları	30
5	Din ve telâkkileri	45
6	Din ve hikmetleri	45
7	Dinler arası ilmihal esasları	50
8	Müslümanlık esasları	25
9	Hristiyanlarda intibah hareketleri	120
10	Musevilere çıkar yol	50
11	Istrab	150
12	Ümit	200

B R O Ş Ü R L E R

Münacat — Çocuk dilinden	3
« « « izâhı	7,5
« « « manzum	7,5
İslâm muhtırası	5

FL. 200 KR 1. A.